

≠L
IBRI
HISTORIAE
SLOVACIAE
Monographiæ
[XVI]

Slovenský ústav v Ríme
Katedra slovenských dejín Filozofickej fakulty
Univerzity Komenského v Bratislave

Král'ovič Belo (1249 – 1269)
Dux tocius Sclavoniæ, Dalmaciæ et Croaciæ

Ela dei gra dux totius Sclavon. Valmæ et Croac.
Demetrius rex totius Sclavon. et totius ac alij

Jakub Palko

Kráľovič Belo

(1249 – 1269)

Dux totius Sclavoniæ,
Dalmaciæ et Croaciæ

Slovenské dejiny

© Jakub Palko, 2022
© Slovenské dejiny, o. z., 2022

Recenzovali:

Viktor Adamovič
Ďura Hardi

Archívny výskum a vydanie publikácie bolo podporené grantmi:
VEGA 1/0796/19: Uhorské kráľovstvo v listinných prameňoch
60. a 70. rokov 13. storočia s osobitným zreteľom na územie
dnešného Slovenska

Grant UK/400/2019: Diplomatické pramene k uhorsko-českým
vzťahom v 60. rokoch 13. storočia

Grant UK/280/2020: Uhorské kráľovstvo v stredovekých ríšskych
naratívnych prameňoch druhej polovice 13. storočia

Grant UK/403/2021: Uhri v Štajersku, Štajerčania v Uhorsku.
Politický vývoj Štajerska v rokoch 1254 – 1260

Na frontispise:

Titulatúra chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela, 1268.
Magyar Nemzeti Levéltár Budapest. Országos Levéltára,
fond Diplomatikai levéltár, signatúra DL 652.

ISBN 978–80–973729–4–1

Obsah

Predhovor	9
Úvod	11
Zoznam použitých skratiek a značiek	14

ROZBOR PRAMEŇOV A LITERATÚRY

Diplomatické pramene	19
Diplomatáre	19
Regestáre	22
Naračné pramene	25
Odborná literatúra	33

RENOVATIO REGNI A SOBÁŠNA POLITIKA BELA IV.

Politické pomery v strednej Európe v štyridsiatych až šesťdesiatych rokoch 13. storočia	41
Potomkovia Bela IV.	45
Margita a Katarína	46
Kunigunda (1224 – 1292)	47
Anna (1226 – 1271)	48
Alžbeta (1236 – 1271)	49
Konštancia (1237 – 1288)	51
Jolanta (Helena) (? – 1304)	52
Margita (1242 – 1271)	52
Štefan (1239 – 1272)	53

VOJVODA BELO – MLADŠÍ SYN BELA IV.

Narodenie Bela ml.	59
Belo ml. v dynastickej politike Bela IV.	65
Úvahy o plánovaných sobášoch Bela ml. pred rokom 1260	65
Svadba Bela ml. s Kunigundou Askánskou	68

Získanie titulu chorvátsko-slavónskeho vojvodu a budovanie domény Bela ml. do polovice roka 1268	87
Samostatné pôsobenie Bela ml. v rámci Uhorska v rokoch 1268 – 1269	107
Záver	113
Prílohy	121
1 Pápežské listiny a listy	123
2 Listiny k dejinám mesta Záhreb v šesťdesiatych rokoch 13. storočia	135
3 Kráľovič Belo v naračných prameňoch	149
Mapy	169
Ilustrácie	173
Pramene a literatúra	181
Súhrny	
Po slovensky	191
Français	192
Deutsch	194
Italiano	196
Hrvatski	198
Magyar	200
По-русски	201
English	203
Menný register	205
Miestny register	213
Edičná poznámka	217

Predhovor

Stredoeurópskym dejinám 13. storočia som sa začal venovať niekedy v druhej polovici roka 2015 počas písania diplomovej práce na tému česko-uhorské vzťahy v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch 13. storočia. Zo začiatku to bola pre mňa *terra incognita*, nepoznal som pramene ani dovtedy publikovanú literatúru, zápasil som s obrovským množstvom rukopisov i edícií. Dnes, po šiestich rokoch systematickej práce a výskumu, po úspešnom obhájení diplomovej práce a publikovaní niekoľkých vedeckých štúdií a odborných edícií prameňov, vychádza moja prvá monografia, ktorá je akýmsi exkurzom do mojich výskumných zámerov posledných rokov.

Téma tejto monografie vznikla počas rozhovorov s profesorom Martinom Homzom, z ktorých vyplynul návrh pozrieť sa práve na život mladého chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela, mladšieho syna uhorského kráľa Bela IV. Keďže som podrobne poznal prevažnú väčšinu prameňov a vedeckej literatúry so zmienkami o Belovi, ani som dlho nemusel premýšľať, či sa podujmem na spracovanie takejto témy. Ďalším dôvodom bol fakt, že ešte aj v súčasnosti v stredoeurópskych historiografiách absentujú práce zaoberajúce sa významnými osobnosťami uhorských a stredoeurópskych dejín 13. storočia. Medzi takéto osobnosti vojvoda Belo nepochybne patrí.

Výskum tejto i ďalších tém by nebolo možné zrealizovať bez veľkej podpory na pôde môjho pracoviska, či už na úrovni katedry, fakulty či celej Univerzity Komenského. Práve z opakovane poskytovaných univerzitných prostriedkov vo forme univerzitných grantov pre doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov¹ som mohol realizovať podstatnú časť výskumu nielen v slovenských, ale aj v zahraničných archívoch. Mojej *alma mater* preto patrí veľká vďaka.

Chcem poďakovať aj všetkým mojim doterajším školiteľom a konzultantom, predovšetkým Dr. Eve Benkovej, školiteľovi mojej pripravovanej

¹ Grant UK/400/2019: *Diplomatické pramene k uhorsko-českým vzťahom v 60. rokoch 13. storočia* (2019); Grant UK/280/2020: *Uhorské kráľovstvo v stredovekých ríšskych naratívnych prameňoch druhej polovice 13. storočia* (2020) a Grant UK/403/2021: *Ubrí v Štajersku, Štajerčania v Uhorsku. Politický vývoj Štajerska v rokoch 1254 – 1260* (2021).

dizertačnej práce prof. Jánovi Lukačkovi a prof. Martinovi Homzovi, ktorý ma sprevádzal písaním vedeckých prác už od môjho príchodu na Univerzitu Komenského v Bratislave v septembri 2012. Všetkým patrí veľká vďaka a uznanie za ich trpezlivosť a obrovskú ochotu pomôcť pri riešení akéhokoľvek odborného problému.

Asi každý historik v určitej etape svojho výskumu zápasí s problémom dostupnosti vedeckej literatúry, čo bolo uplynulý rok ešte umocnené aktuálnou pandemickou situáciou. Za poskytnutie veľkého množstva odbornej literatúry, ako aj za niekoľko podnetných rozhovorov a konzultácií patrí moja vďaka Dr. Petrovi Labancovi z Trnavskej univerzity v Trnave.

V neposlednom rade sa musím poďakovať mojim najbližším priateľom a kolegom, menovite opäť Eve Benkovej, Petrovi Benkovi, Stanislave Kuzmovej, Ivane Labancovej a Zdenke Rybanskej. Práve oni majú obrovský podiel na mojom odbornom raste, za nimi som vždy išiel po radu pri riešení zdanlivo neriešiteľných odborných i iných problémov. Za podporu, ústretovosť, pochopenie, dlhotrvajúce rozhovory a stretnutia na „našom“ štvrtom poschodí či inde som a budem im vďačný.

Úvod

„*Aspice rem charam, tres cingut Virginis aram,
Rex, dux, regina quibus adsint gaudia trina.
Dum licuit, tua dum viguit rex Bela potestas,
Fraus latuit, pax firma fuit, regnavit honestes.*“¹

Život chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela, mladšieho syna a najmladšieho z potomkov uhorského kráľa Bela IV. (1206 – 1270), jedného z najvýznamnejších panovníkov arpádovskej dynastie, patrí do dnešných dní k nie úplne jasným kapitolám vrcholnostredovekých dejín stredoeurópskeho priestoru. *Kráľ, vojvoda, kráľovná*, úryvok z pohrebnej piesne, ktorej slová sú vyryté na náhrobku jedného z najznámejších hrobov v Ostrihome, svedčia o mnohom. Spoločná hrobka *kráľa*, teda Bela IV., *vojvodu*, teda jeho mladšieho syna Bela, a *kráľovnej*, teda kráľovnej Márie Laskarisovej, je dôkazom ich vrúcneho vzťahu plynúceho iste aj z problémov, ktorým členovia arpádovskej dynastie museli čeliť v poslednom desaťročí svojho života. *Kráľ, vojvoda* i *kráľovná* opustili svet približne v rovnakom čase, medzi skonom každého z nich uplynulo len niekoľko mesiacov. Ich smrťou sa skončili desaťročie trvajúce diplomatické roztržky a vojenské konfrontácie medzi nimi a prvorodeným synom Bela IV. a právoplatným nástupcom Štefanom, od mája roku 1270 uhorským kráľom Štefanom V. (1270 – 1272). Šesťdesiate roky 13. storočia patria k najkomplikovanejším obdobiam stredovekých uhorských dejín. Hoci posledné storočia výskumov priniesli mnoho poznatkov a interpretácií týchto udalostí, niektoré aspekty vývoja ešte stále nie sú dostatočne osvetlené. Vzťahy medzi členmi arpádovskej dynastie v tomto období nepochybne patria k nedostatočne spracovaným otázkam.

Hlavnou ambíciou tejto monografie je zostavenie životopisu chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela ml., *mladšieho* a *oblúbeného* syna uhorského kráľa Bela IV. Zvýraznenie slov v predchádzajúcej vete nie je náhodné. Diskutabilný môže byť aj jeho titul „*mladší uhorský kráľ*“ (*junior rex Hungarie*), ktorý mu pripisovali predovšetkým niektorí stredovekí kronikári a letopisci zaoberajúci sa politickou situáciou v strednej Európe v šesťdesiatych rokoch 13. storočia. *Oblúbený* syn kráľa Bela IV. je zase odkaz na desiatky prác historikov, ktorí

¹ Ducum et Regum Hungariæ Genealogia Triplex: 1. Codex Cornidesianus.
In: *Historia Hungariæ fontes domestici* (ďalej *HHFD*). Ed. Mattheus Florianus.
Budapestini : Academia scientiarum Hungariæ, 1985, vol. 4, s. 95.

interpretáciou historických prameňov dospeli k tomuto záveru. Širší kontext však v týchto textoch unikal, absentovala totiž podrobná komparácia jednotlivých naračných a diplomatických prameňov nielen uhorskej, ale aj zahraničnej proveniencie. Ozrejenie vzťahu medzi príslušníkmi arpádovskej dynastie v tomto období nie je možné bez kvalitného vyhodnotenia a interpretovania niektorých kľúčových prameňov hovoriacich nielen o vojvodovi Belovi, ale aj o jeho staršom bratovi Štefanovi. Akékoľvek priame zmienky o vzájomnom vzťahu bratov v prameňoch absentujú, preto je kľúčové skúmať tieto vzťahy skôr v rámci vzťahov medzi Štefanom (V.) a Belom IV., a to už od polovice päťdesiatych rokov 13. storočia, keď bol vojvoda Belo ešte maloletý a do diania v Uhorsku nijakým spôsobom priamo nezasahoval.

Základom zostavenia Belovej biografie je kvalitná heuristika všetkých dostupných prameňov. Práve táto skutočnosť je hlavným dôvodom, prečo do súčasnosti neexistuje akýkoľvek text venujúci sa životu a politickým aktivitám vojvodu Bela. Kľúčová je predovšetkým heuristika diplomatického materiálu, najmä z rokov 1260 – 1269, s niekoľkými presahmi pred i za ohraňené časové obdobie. Odhadom sa zachovalo okolo stovky listín, listov a formulárov, v ktorých sa meno vojvodu Bela priamo spomína. Ich vydavateľmi sú vo väčšine prípadov jeho otec Belo IV., jeho matka Mária Laskarisová a predstavitelia Rímskej kúrie. Osobitnú skupinu v rámci diplomatických prameňov tvoria listiny vydané priamo vojvodom Belom v rokoch 1268 – 1269, teda z doby, keď približne poldruha roka fungovala jeho vlastná kancelária, pravdepodobne so sídlom v centre Chorvátsko-slavónskeho vojvodstva, v Záhrebe. Belom vydané listiny riešili predovšetkým donácie rozličných majetkov nachádzajúcich sa nielen na území Chorvátsko-slavónskeho vojvodstva, ale aj v iných kútoch krajiny, najmä v západných častiach Uhorského kráľovstva. Belo totiž vlastnil takmer všetky pohraničné komitáty susediace s krajinami českého kráľa a rakúskeho a štajerskeho vojvodu Přemysla Otakara II., od Nitrianskeho na severe až po Zaliansky na juhu.

Kvalitatívny i kvantitatívny nedostatok textov naračného charakteru uhorskej proveniencie z druhej polovice 13. storočia je nespochybniteľným faktom. Táto skutočnosť je ešte zreteľnejšie viditeľná pri skúmaní takých problémov tohto obdobia uhorských dejín, o ktorom je dostupných minimum poznatkov aj v súčasnej historickej spisbe. Na ilustráciu, uhorské naračné texty nespomínajú vojvodu Bela takmer vôbec. Pozornosť venujú jedinej veci – jeho smrti v roku 1269, pričom však túto skutočnosť nijako nerozvádžajú, čo je rovnako aj v prípade naračných textov zahraničnej proveniencie. Práve kroniky a letopisy, ktoré vznikli na území vtedajšej Svätej ríše rímskej, sú pre spracúvanú tému mimoriadne dôležité. Na jednej strane

totiž dopĺňajú informácie z listín a listov, na strane druhej ríšski kronikári a letopisci zachytili aj jednu udalosť, ktorá sa v diplomatických prameňoch nevyskytuje. Belova svadba s Kunigundou, dcérou brandenburského markgrófa Ota III. z askánskej dynastie, bola udalosťou na svoju dobu doslova „svetového“ formátu. Viacerí vtedajší ríšski autori venovali tejto svadbe rozsiahle state svojich diel. Na tomto mieste je potrebné za všetkých spomenutých aspoň slávneho Otakara (Otachera) z Gaalu (*Otacher oûz der Geul*), ktorý vo svojej rozsahom nevidanej veršovanej skladbe zašiel pri opise svadby až do najmenších podrobností. Otacherove rozprávania však otvára aj ďalšie možnosti výskumu politických i sociálnych dejín vrcholnostredovekej strednej Európy. Z analýzy jeho komplikovaných a kvetnatých staronemecky písaných veršov vyplývajú aj otázky o celkovej politickej situácii stredoeurópskeho regiónu v šesťdesiatych rokoch 13. storočia.

V súvislosti s Belovým životom sa však vynárajú aj ďalšie, dodnes nezodpovedané otázky. Kontroverzné sú už interpretácie roku jeho narodenia. Historici sa nezhodujú ani v tejto pomerne kľúčovej otázke. Kým jedna skupina tvrdí, že najmladší potomok Bela IV. sa narodil už niekedy tesne po vpáde Mongolov do Uhorska, resp. do roku 1245, menšia časť sa prikláňa k názoru, že sa tak stalo až koncom štyridsiatych rokov 13. storočia, keď už prebiehal konflikt o babenberské dedičstvo a Mongoli na istý čas prestali byť pre Uhorsko akútnou hrozbou. Ďalším pomerne ambicióznym cieľom je teda pokúsiť sa na základe všetkých dostupných dát získaných z prameňov i vedeckej literatúry určiť čo najpresnejší rok narodenia Bela ml. Poznanie tohto faktu je totiž pomerne dôležité aj pre pokus o rekonštrukciu jeho pôsobenia v rámci Uhorského kráľovstva v neskoršom období.

Na základe už spomenutých donačných rozhodnutí vydaných predovšetkým Belovými rodičmi bude zase možné pozrieť sa bližšie na okruh blízkych ľudí mladého vojvodu v čase, keď chorvátsko-slavónsky údel spravoval pre svoj nízky vek skôr len formálne a výkonné právomoci mali iní ľudia v jeho okolí. Z hodnoverného listinného materiálu vyplýva, že to bol predovšetkým jeho otec Belo IV., resp. vysokopostavení úradníci pôsobiaci v juhozápadných častiach kráľovstva – slavónski báni a v menšej miere aj predstavitelia cirkevnej správy záhrebskej cirkevnej provincie. Poznatky získané o ľuďoch Bela ml., resp. o ľuďoch dosadených Belom IV., bude potom možné porovnať z rovnakého hľadiska s obdobím rokov 1268 – 1269, keď Belo ml. pôsobil vo vojvodstve viac nezávisle od svojho otca.

Hlavnej časti textu predchádza kapitola historiografického charakteru, v ktorej sú uvedené základné informácie o naračných i diplomatických prameňoch a vedeckej literatúre k spomenutým výskumným zámerom.

Zoznam použitých skratiek a značiek

PRAMENE A EDÍCIE PRAMEŇOV

<i>ADB</i>	Allgemeine Deutsche Biographie
<i>BHMA</i>	Bibliotheca historica medii ævi
<i>CDAC</i>	Codex diplomaticus Arpadianus continuatus
<i>CDB</i>	Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiæ
<i>CDCr.</i>	Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiæ et Sclavoniæ
<i>CDH</i>	Codex diplomaticus Hungariæ ecclesiasticus ac civilis
<i>CDP</i>	Codex diplomaticus patrius
<i>CDSL</i>	Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciæ
<i>CFHH</i>	Catalogus Fontium Historiæ Hungaricæ
<i>DF</i>	Diplomatikai fényképgyűjtemény
<i>DL</i>	Diplomatikai levéltár
<i>FMG</i>	Foundation for Medieval Genealogy
<i>FRB</i>	Fontes rerum Bohemicarum
<i>HHFD</i>	Historiæ Hungariæ fontes domestici
<i>MES</i>	Monumenta ecclesiæ Strigoniensis
<i>MGH Dt. Chron.</i>	Monumenta Germaniæ Historica. Deutsche Chroniken
<i>MGH Necr. Germ.</i>	Monumenta Germaniæ Historica. Necrologia Germaniæ
<i>MGH SS</i>	Monumenta Germaniæ Historica. Scriptorum (in Folio)
<i>MGH SS rer. Germ.</i>	Monumenta Germaniæ Historica. Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi
<i>MGH SS rer. Germ. N. S.</i>	Monumenta Germaniæ Historica. Scriptorum rerum Germanicarum. Nova Series
<i>MNL OL</i>	Magyar Nemzeti Levéltár. Országos Levéltára
<i>MPH</i>	Monumenta Poloniæ Historica
<i>RA</i>	Regesta regum stirpis Arpadianæ critico-diplomatica
<i>RPR</i>	Regesta pontificum Romanorum
<i>SRA</i>	Scriptores rerum Austriacarum
<i>SS rer. Hung.</i>	Scriptores rerum Hungaricarum

UF
VMHH

Ueber Formelbücher
Vetera monumenta historica Hungariam sacram
illustrantia

VŠEOBECNÉ SKRATKY

cap.	capitulum	roč.	ročník
cod.	codex	s.	strana
č.	číslo	sign.	signatúra
f.	fond	tom.	tomus
Lib.	Liber	v.	verš
ml.	mladší	vol.	volumen

Rozbor prameňov a literatúry

Diplomatické pramene

V tejto časti budú analyzované najmä jednotlivé edície diplomatických textov, ktoré za posledných 200 rokov vyprodukovali národné historiografie štátov strednej Európy. Ide predovšetkým o edície uhorskej a ríšskej (českej, rakúskej, nemeckej) proveniencie. Okrem klasických „veľkých“ diplomatárov a registárov sú k dispozícii aj edície, ktoré obsahujú listiny a listy lokálneho pôvodu (mestské a župné diplomatáre a registáre), edície kancelárií cirkevných inštitúcií (napr. biskupstiev, kláštorov, zbierky pápežských listín a listov atď.), prípadne diplomatáre šľachtických rodov. Časť edícií diplomatických prameňov tvoria formulárové zbierky pochádzajúce z ríšskeho prostredia. Uhorská (slovenská/maďarská) historiografia takúto edíciu, ktorá by sa vzťahovala na druhú polovicu 13. storočia, do súčasnosti nevyprodukovala.

DIPLOMATÁRE

Najpočetnejšiu skupinu edícií diplomatických prameňov tvoria diplomatáre. Podľa proveniencie vzniku ich možno rozdeliť na uhorské (maďarské, slovenské, chorvátske atď.) a ríšske (dnešné Nemecko, Rakúsko, Štajersko atď.). Z pôvodom ríšskych edícií vyčleňujem osobitne české diplomatáre, predovšetkým pre ich početnosť a kvalitu spracovania novších titulov.

Pokiaľ ide o práce z územia bývalého Uhorského kráľovstva, kvantitatívne najpočetnejšie zozbieral listiny, listy a formuláre G. Fejér vo svojom jedenástzväzkovom *Codex diplomaticus Hungariæ ecclesiasticus ac civilis (CDH)*.⁴¹ Jednotlivé zväzky sa ďalej delia na časti, dohromady ide až o 40 zväzkov diplomatárov, ktoré obsahujú listiny a listy pochádzajúce z územia vtedajšieho Uhorska až do konca 15. storočia. Autor edície nevypracoval ani základný

⁴¹ *Codex diplomaticus Hungariæ ecclesiasticus ac civilis* (ďalej *CDH*).
Ed. Georgius Fejér. Budæ : Typis Typogr. Regiæ Universitatis
Ungariæ, 1828 – 1844, vol. 1 – 11.

miestny/menný register. Tento nedostatok sa však neskôr pokúsil napraviť vydaním dvoch zväzkov *Index codicis diplomatici Hungariæ ecclesiastici ac civilis*.² Tento register obsahuje údaje k prameňom, ktoré boli uverejnené v zväzkoch I – VI. V roku 1866 bol vydaný kvalitnejšie spracovaný register ku všetkým zväzkom *CDH* s názvom *Index alphabeticus codicis diplomatici Hungariæ per Georgium Fejér editi*.³ Vzhľadom na rozsah a nízku kvalitatívnu úroveň spracovania tejto edičnej série sú však tieto registre len veľmi ťažko použiteľné.

Na zostavovateľskú prácu G. Fejéra nadviazali ešte v druhej polovici 19. storočia ďalší editori. Kvantitatívne však ich edície nedosahovali úroveň *CDH*. Na druhej strane sa výrazne zvýšila kvalita prepisu textu a identifikácia jednotlivých toponymických, hydronymických a iných názvov. Takouto edíciou je napríklad dvanásťzväzkový diplomatár G. Wenzela *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus*⁴ (*CDAC*). Kritický aparát v edícii chýba, navyše sem editor ešte vo väčšej miere zaraďoval neautentické formulárové texty bez upozornenia na ich pochybnosť. Na ich neautentickosť už v 19. storočí poukazovali viacerí českí historici, okrem iných napríklad aj František Palacký.

Zo starých uhorských diplomatárov je najkvalitnejšie spracovaný osemzväzkový *Codex diplomaticus patrius*⁵ (*CDP*) Imricha Nagya. Ten však prevažne len zozbieral dokumenty, ktoré čiastočne alebo úplne absentovali v *CDH* a *CDAC*.

Listiny a listy vzťahujúce sa na územie dnešného Slovenska zhromaždil a moderný kritický aparát vypracoval Richard Marsina v tzv. *Slovenskom diplomatári*. Tento *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciæ*⁶ obsahuje diplomatické

² *Index codicis diplomatici Hungariæ ecclesiastici ac civilis*. Ed. Georgius Fejér. Budæ : Typis Typogr. Regiæ Universitatis Ungaricæ, 1830 – 1835, vol. 1 – 2.

³ *Index alphabeticus codicis diplomatici Hungariæ per Georgium Fejér editi*. Ed. Maurus Czínár. Budæ : Impressit Gustavus Emich, Acad. Hung. Typographus, 1866.

⁴ *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus* (ďalej *CDAC*). Ed. Gusztáv Wenzel. Budapest : Eggenberger Ferdinánd M. Akademiai Könyvtárnál, 1860 – 1874, vol. 1 – 12.

⁵ *Codex diplomaticus patrius* (ďalej *CDP*). Ed. Emericus Nagy et al. Jaurini : Typis victoris Sauerwein, 1865 – 1891, vol. 1 – 12.

⁶ *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciæ* (ďalej *CDSI*). Ed. Richard Marsina. Bratislavæ : Sumptibus Academiae scientiarum Slovaciæ, 1971 – 1986, vol. 1 – 2. Bližšie pozri RICHARD MARSINA: Štúdie k Slovenskému diplomatáru 1. In: *Historické štúdie*, roč. 18, 1973, s. 5 – 119; RICHARD MARSINA: Štúdie k Slovenskému diplomatáru 2. Bratislava : Veda, 1989. 165 s.; RICHARD MARSINA: O potrebe vydávania Slovenského diplomatára. In: *Historický časopis*, roč. 5, 1957, č. 3, s. 297 – 314; RICHARD MARSINA: Stand und Perspektiven der Arbeit am Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciæ. In: *Stand, Aufgaben und Perspektiven territorialer Urkundenbücher im östlichen Mitteleuropa*. Marburg : Verlag Herder Institut, 1998, s. 209 – 218.

pramene k slovenským dejinám až do roku 1260. Pre spracúvanú tému je len okrajovo dôležitý jeho druhý zväzok (1235 – 1260).

Diplomatické dokumenty juhozápadných vojvodstiev Uhorského kráľovstva v tomto období vydal Tadija Smičiklas v pomerne kvalitnej kritickkej edícii *Codex diplomaticus et epistolaris regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*.⁷ Pre skúmané obdobie je dôležitý jej piaty zväzok, ktorý zaberá obdobie rokov 1256 – 1272. Práve šesťdesiate roky boli bohaté na donácie a dary uhorského kráľa Bela IV. jeho mladšiemu synovi Belovi. Tieto donácie sa vo veľkej miere týkali práve spomínaných juhozápadných území a boli jedným z rozhodujúcich faktorov pre vnútropolitický vývoj v tomto období (boje s mladším kráľom Štefanom). Listiny a listy uverejnené v tejto edícii sú dôveryhodné a kriticky posúdené.

Základnou uhorskou edíciou obsahujúcou listiny a listy k cirkevným dejinám je práca Augusta Theinera *Vetera Monumenta Historica Hungariorum sacram illustrantia* (VMHH).⁸ Diplomatar obsahuje predovšetkým pápežské listiny a listy, ktoré hovoria o uhorských záležitostiach vo vzťahu k Rímskej kúrii. Pre potreby výskumu je dôležitý jej prvý zväzok. Hoci edícia neobsahuje kvalitný kritický aparát, o autenticite Theinerom zaradených dokumentov v súčasnosti nie sú žiadne pochybnosti. Koncom 19. storočia vyšiel aj dvojzväzkový diplomatar Ostrihomského arcibiskupstva s názvom *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis*.⁹ Zostavil ho Ferdinand (Nándor) Knauz.

Začiatky úspešného vydávania tzv. *Českého diplomátára* (*Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*) siaha do začiatku 20. storočia, keď Gustav Friedrich vydal jeho prvý zväzok (805 – 1197). Do súčasnosti bolo vydaných už viac ako 15 častí. V priebehu 20. storočia českí editori výrazne posunuli kvalitu kritického komentovania a posudzovania českých diplomatických textov. Štvrtý a piaty zväzok *Českého diplomátára*¹⁰ (za roky 1241 – 1278) pripravili na vydanie Sáša Dušková a Jindřich Šebánek v rokoch 1962 – 1982. Ide už o modernú kritickú edíciu diplomatických textov z Českého kráľovstva,

⁷ *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Diplomata annorum 1256 – 1272* (ďalej CDCr.). Ed. Tadija Smičiklas. Zagabriae : Ex officina societatis typographicae, 1907, vol. 5. 773 s.

⁸ *Vetera Monumenta Historica Hungariorum sacram illustrantia* (ďalej VMHH). Ed. Augustus Theiner. Romae : Typis Vaticanis, 1859, vol. 1. 838 s.

⁹ *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis* (ďalej MES). Ed. Nándor Knauz. Esztergom : Ægydius Horák, 1882 – 1884, vol. 1 – 2.

¹⁰ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (ďalej CDB). Eds. Jindřich Šebánek a Sáša Dušková. Pragae : Sumptibus Academiae scientiarum Bohemoslovacae, 1962 – 1982, vol. 4 – 5.

na ktorej zostavenie editori do veľkej miery prevzali postupy nemeckých historikov z centra Monumenta Germaniæ Historica (MGH) v Mníchove. K dispozícii je ešte starší nekritický *Moravský diplomatár (Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae)*.¹¹ V rozmedzí rokov 1836 – 1913 vyšlo dohromady 17 dielov, pričom pre druhú polovicu 13. storočia sú prínosné zväzky 3 a 4. Tieto zväzky pripravil na vydanie Antonín Boček v polovici 19. storočia.

REGESTÁRE

Základným registrom k listinám uhorskej proveniencie je dvojzväzková edícia Imricha Szentpéteryho *Regesta regum stirpis Arpadiana critico-diplomatica*. Jeho prvý zväzok s podtitulom *Diplomata regum Hungariae ab anno MI usque ad annum MCCLXX complectens*¹² sa skladá z troch častí a obsahuje registry diplomatických prameňov až do roku 1270. Ide o kritickú prácu, ktorá obsahuje všetky náležitosti modernej edície. Regestár je výbornou pomôckou na identifikáciu a spárovanie originálov listín z archívov s ich prepismi v starých uhorských diplomatároch (*CDH, CDAC, CDP*).

Z nemeckých vydaní registárov sú významným prínosom pre spracúvané obdobie najmä dva zväzky série *Regesta Imperii*¹³ (*RI*). Keďže ide predovšetkým o listiny a listy týkajúce sa vzájomných vzťahov medzi Svätou ríšou rímskou a jednotlivými štátmi (vzťahy ríšsko-české/ríšsko-uhorské), obyčajne boli tieto dokumenty zaradené aj v už spomenutých českých alebo uhorských edíciách. Prínos ríšskeho registára však spočíva predovšetkým v tom, že pri každom jednom zázname sú uvedené odkazy na ďalšiu relevantnú literatúru. Hoci ide o staršiu literatúru, po jej kritickom posúdení je často dobre použiteľná aj pri výskume realizovanom v 21. storočí. Zväzky *RI* sa delia

¹¹ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (ďalej *CDM*). Ed. Antonín Boček. Olomouc 1841 – 1845, vol. 3 – 4.

¹² *Regesta regum stirpis Arpadiana critico-diplomatica. Diplomata regum Hungariae ab anno MI. usque ad annum MCCLXX complectens* (ďalej *RA*). Ed. Emericus Szentpétery. Budapest : Sumptibus Academiae litterarum Hungaricae, 1923 – 1930, vol. 1, tom. 1 – 3.

¹³ *Regesta Imperii* (ďalej *RI*). Ed. Johann Friedrich Böhmer. Innsbruck : Verlag des Wagnerischen Universitäts-Buchhandlung, 1901, vol. 5, tom. 12. 424 s.; *RI*. Ed. Oswald Redlich. Innsbruck : Verlag des Wagnerischen Universitäts-Buchhandlung, 1898, vol. 4, tom. 1. 562 s.

podľa vydavateľa dokumentov na cisárske/kráľovské, pápežské (a všeobecne cirkevné) a mestské.

Regestár listín pápežskej proveniencie so záberom celého vtedy známeho sveta vydal historik nemeckého pôvodu August Potthast. Dvojzväzková edícia s názvom *Regesta pontificum Romanorum*¹⁴ (*RPR*) vyšla v polovici sedemdesiatych rokov 19. storočia.

¹⁴ *Regesta Pontificorum Romanorum. Inde ab a. MCXCVIII usque ad a. MCCCIV* (ďalej *RPR*). Ed. Augustus Potthast. Berolini : Typis Rudolphi de Decker prototypographi regii ab intimis, 1874 – 1875, vol. 1 – 2. 2158 s.

Naračné pramene

Kvalitatívny i kvantitatívny nedostatok primárnych prameňov naračného charakteru vzniknutých v domácom prostredí Uhorského kráľovstva druhej polovice 13. storočia je nespochybniteľným faktom.¹⁵ Ako už bolo uvedené, o to viac je pri heuristike dostupných zdrojov na výskum akejkoľvek témy z tohto obdobia potrebné pracovať s diplomatickým materiálom.¹⁶ Nasledujúci priestor bude však venovaný výhradne niektorým naračným textom, ktoré zachovali aspoň čiastkové informácie zo života chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela. V posledných desaťročiach vyprodukovali okolité historiografie niekoľko vedeckých štúdií zameraných na zhodnotenie vnímania rôznych osôb z pohľadu stredovekých kronikárov a letopiscov.¹⁷

Okrem listín a listov kompenzuje nedostatok naračných textov uhorskej proveniencie aj zhruba 30 prameňov z nemeckého, českého a poľského prostredia, pričom v najväčšej miere zachytili zmienky o vojvodovi Belovi práve ríšske kroniky a letopisy. Ide predovšetkým o zmienky v súvislosti s jeho svadbou s Kunigundou Askánskou. Na základe podrobného výskumu diplomatického materiálu je totiž zrejmé, že listiny a listy žiadne zmienky o tejto významnej udalosti nezachytili. Okrem toho naračné texty spomínajú ešte

¹⁵ O uhorských naračných prameňoch komplexne pozri napr. RICHARD MARSINA: *Ku koncepcii a vývoju slovenskej historiografie*. Bratislava : Post Scriptum, 2013. 258 s.

¹⁶ K uhorským diplomatickým prameňom tohto obdobia pozri predovšetkým viaceré práce profesora Richarda Marsinu, napr. RICHARD MARSINA: *Štúdie k Slovenskému diplomatáru 1*. In: *Historické štúdie*, roč. 18, 1973, s. 1 – 108; RICHARD MARSINA: *Štúdie k Slovenskému diplomatáru*, vol. 2, s. 1 – 165.

¹⁷ VIKTOR ADAMOVIČ: *Belo IV. a Uhorsko v českých kronikách (do 14. storočia)*. In: *Acta historica Posoniensia*. Bratislava : Katedra všeobecných dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, 2014, vol. 24, s. 44 – 62; MARIE BLÁHOVÁ: *Obraz Přemysla Otakara II. v českém středověkém písemnictví*. In: *Česko-rakouské vztahy ve 13. století : Rakousko (včetně Štýrska, Korutan a Kraňska) v projektu velké říše Přemysla Otakara II. : sborník příspěvků ze symposia konaného 26. – 27. září 1996 ve Znojmě*. Eds. Marie Bláhová a Ivan Hlaváček. Praha : Rakouský kulturní institut a Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1988, s. 145 – 162; JAKUB PÁLKO: *Uhorský král Štefan V. v stredovekých rakúskych letopisoch*. In: *Opus sectile : Historia nova 15*. Bratislava : Stimul, 2019, s. 57 – 83.

Belovu smrť v druhej polovici roka 1269. Na tomto mieste teda budú uvedené len najdôležitejšie naračné texty vzťahujúce sa na osobu vojvodu Bela a základné informácie o každom z nich (zachované rukopisy, do súčasnosti vydané edičné spracovania, prípadne ďalšia literatúra k prameňu a pod.). Kompletný zoznam použitých naračných textov je uvedený na konci práce v príslušnom bibliografickom zozname.

Annales sancti Rudberti Salisburgenses je jeden z letopisov salzburskej proweniencie. Obsahuje informácie od začiatku nášho letopočtu do roku 1286. Autor čiastočne čerpal zo starších *Annales Mellicenses*, z ktorých prevzal aj niektoré chybné alebo nepresné tvrdenia. Záznamy do roku 1186 sú čerpané z ďalšej, pravdepodobne nezachovanej kompilácie starších rakúskych análov. Letopis má veľký rozsah, kvetnatý literárny štýl, záznamy obsahujú aj informácie zo vzdialených častí Európy (Anglicko, Francúzsko, Pyrenejský polostrov a pod.). Vzhľadom na početnosť, rozsah a kvalitu informácií ide o jeden zo základných letopiseckých prameňov k dejinám strednej Európy 13. storočia.¹⁸

Anonymi Leobensis Chronicon libris VI comprehensum a Christi nato usque ad anno 1343 vznikla ako kompilácia viacerých textov asi v polovici 14. storočia, najpravdepodobnejšie v dominikánskom kláštore Leoben v Štajersku. Meno jej autora nie je známe, zápisy pokrývajú obdobie rokov 1 – 1343. Základom na jej spísanie bola (okrem iných textov) významná kronika opáta Jána z Viktringu (*Liber certarum historiarum*), o ktorej sa ešte zmienim. Jej nemecky písané *Pokračovanie* siaha až do roku 1347.¹⁹

¹⁸ Rukopisy: *München, Bayerische Staatsbibliothek*, cod. lat. 19487, ff. 57r – 59v; *Stuttgart, Württembergische Landesbibliothek*, cod. hist. fol. 249, ff. 46v – 47r. Kritická edícia vrátane latinského úvodu: *Annales Sancti Rudberti Salisburgenses*. In: *Monumenta Germaniae Historica : scriptores (in Folio)* (ďalej *MGH SS*). Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1851, vol. 9, s. 760 – 818. Uhorské obsahové zmienky pozri aj *Chronicon Salisburgense*. In: *Catalogus Fontium Historiae Hungaricae* (ďalej *CFHH*). Ed. Ferenc Albin Gombos. Budapestini : Kiadja a Szent István Akadémia, 1937, vol. 1, č. 1490, s. 676 – 682. Literatúra: *Bibliotheca Historica Medii Aevi* (ďalej *BHMA*). Ed. Augustus Potthast. Berlin : W. Weber, 1896, vol. 1, s. 289; *Slovník starovekých a stredovekých autorov prameňov a knižných skriptorov so slovenskými vzťahmi*. Ed. Jozef Kuzmík. Martin : Matica slovenská, 1983, č. 226, s. 301 – 302; MICHÆL MÜLLER: *Die Annalen und Chroniken im Herzogtum Bayern 1250 – 1314*. München : Beck, 1983, s. 160.

¹⁹ Zachovalo sa viacerô rukopisov obsahujúcich buď fragmenty, alebo text celej kroniky. Z najvýznamnejších napr. *Klosterneuburg, Stiftsbibliothek*, cod. 127, f. 126 a nasl., sâc. XV; *Wien, Österreichische Nationalbibliothek*, cod. 3445, sâc. XV; *Zwettl, Stiftsbibliothek*, cod. 59, sâc. XIV – XV; *Pokračovanie* napr. *Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana*, cod. Pal. lat. 971, ff. 198v – 199r, sâc. XVI. Text vyšiel edične vrátane *Pokračovania*: *Anonymi Leobensis Chronicon libris VI comprehensum*

Letopis *Continuatio Lambacensis* vznikol v hornorakúskom kláštore Lambach a opisuje udalosti rokov 1197 – 1283 s dodatočnými zápismi ešte k rokom 1330 a 1348. Doterajšie výskumy rukopisov odhalili asi 20 pisárskych rúk týchto letopisov. Autori pomerne dobre zachytili najvýznamnejšie udalosti uhorsko-česko-rakúskych kontaktov v 13. storočí, zmienili sa o bitke na rieke Litava (1246), nevynechali problematiku Štajerska v päťdesiatych rokoch, bitku pri Kressenbrunne (1260) ani iné dôležité udalosti, ktoré v ostatných letopiseckých textoch často absentujú.²⁰

Letopis *Continuatio Sancrucensis secunda* vznikol ako pokračovanie pôvodných *Annales Sancrucenses anno 1225 – 1233* v dolnorakúskom kláštore Heiligenkreuz asi v druhej polovici 13. storočia. Druhé pokračovanie má záznamy z rokov 1234 – 1266 a zachovalo viacero informácií vzťahujúcich sa na uhorské dejiny. Ich autor mal výborný prehľad v zahraničnej politike uhorského kráľa Bela IV. Okrem iného spomína sobáš vojvodkyne Gertrúdy Babenberskej s Romanom Haličským a pomerne podrobne opisuje politickú situáciu v strednej Európe do polovice šesťdesiatych rokov 13. storočia.²¹

a Christi nato usque ad anno 1343. In: *Scriptores rerum Austriacarum* (ďalej *SRA*). Ed. Hieronymus Pez. Lipsiæ : Sumptibus Joh. Frid. Gleditschii B. filii, 1721, vol. 1, s. 755 – 972. Uhorské obsahové vzťahy: FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, vol. 1, č. 592, s. 266 – 280. Literatúra: AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *BHMA*, vol. 1, s. 104; JOSEPH VON ZAHN: Über den Anonymus Leobensis. In: *Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen*, roč. 1, 1863, č. 1, s. 47 – 102; URBAN BASSI: Johann von Viktring und der Anonymus Leobensis. In: *Studien zur Geschichtsschreibung Johans von Viktring : das Kärntner Landesarchiv*, roč. 22, 1997, s. 11 – 41.

²⁰ Rukopisy: *Wien, Österreichische Nationalbibliothek*, cod. 374, bližšie pozri *Katalog der datierten Handschriften in lateinischer Schrift in Österreich* (ďalej *KHSÖ*). Ed. Franz Unterkircher. Wien; Köln; Graz : VÖAV, 1969, vol. 1, s. 21 – 22. Kritická edícia *Continuatio Lambacensis*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 556 – 561. Literatúra: AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *BHMA*, vol. 1, s. 352; JOZEF KUZMÍK (ed.): *Slovník starovekých a stredovekých autorov*, č. 264, s. 328; HANNES MÖHRING: Friedrich II. und das Schwert des Messias in der *Continuatio Lambacensis*. In: *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*, roč. 58, 2002, s. 213 – 217; FRANZ JOSEF SCHMALE: Die österreichische Annalistik im 12. Jahrhundert. In: *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*, roč. 31, 1975, s. 160 – 163; ANDREA SOMMERLECHNER: *Stupor mundi? Kaiser Friedrich II. und die mittelalterliche Geschichtsschreibung*. Wien : Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1999, s. 557.

²¹ Rukopisy: *Wien, Österreichische Nationalbibliothek*. Ser. nova, 4189; *Wien : Österreichische Nationalbibliothek*, cod. 352; *Wien : Österreichische Nationalbibliothek*, cod. 364. Bližšie pozri aj FRANZ UNTERKIRCHER (ed.): *KHSÖ*, vol. 1, s. 21 a 72. Kritická edícia: *Continuatio Sancrucensis secunda*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 637 – 646. Literatúra: AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *BHMA*, vol. 1, s. 352; ANDREA SOMMERLECHNER: *Stupor mundi*, s. 558.

Historia annorum 1264 – 1279, ako ďalší z letopisov viedenskej proveniencie, sa okrem uvedeného názvu vyskytuje v literatúre zriedkavejšie ako *Historia Vindobonensis*. Autorom prameňa je Gutolf zo Svätého Kríža (*Gutolfus de Sancta Cruce/Gutolf von Heiligenkreuz*). Ide o prameň s častými chronologickými chybami v datovaní opisovaných udalostí, v menšej miere sú prítomné aj obsahové chyby. Vo vzťahu k Uhorsku je významnejšia predovšetkým poznámka k roku 1267 o akomsi bližšie nešpecifikovanom konflikte medzi kráľom Belom IV. a jeho synom Štefanom, vtedy ešte mladším uhorským kráľom a sedmohradským vojvodom. Na základe porovnania tohto prameňa s inými naračnými a diplomatickými textmi bolo možné dospieť k záveru, že ide o vnútorný konflikt medzi spomínanými osobami, ktorý sa odohral už v rokoch 1264 – 1265 a ukončený bol mierovou zmluvou uzatvorenou v Bratislave v marci 1266. Odhliadnuc od nepresného datovania udalosti letopiscom, je toto jedna z mála zmienok o vnútorných nepokojoch medzi Belom IV. (a Belom ml.) a Štefanom (V.) zachytená naračným prameňom.²²

Ján z Marignoly napísal svoju *Chronica Boemorum* v polovici päťdesiatych rokov 14. storočia. Autor bol minorita pôsobiaci vo Florencii, neskôr bol profesorom na univerzite v Bologni. Text kroniky siaha do polovice 14. storočia; autor zapísal aj informácie o svojich cestách do východnej Ázie (India, Čína, Indonézia). Kronika bola napísaná priamo na žiadosť cisára Karola IV. Luxemburského. Informácie boli preberané predovšetkým zo starších českých letopisov a kroník.²³

²² Text sa zachoval v rôznych fragmentoch až v štyroch rukopisoch, v súčasnosti uložených v Rakúsku: *Klosterneuburg, Stiftsbibliothek*, cod. 691, ff. 165 – 166, sęc. XVI; *Rein, Stiftsbibliothek*, cod. 30; *Wien, Österreichische Nationalbibliothek*, cod. 373, f. 8, sęc. XIII; *Wien, Österreichische Nationalbibliothek*, cod. 539, ff. 83v – 91r, sęc. XIII. Kritický text: *Historia annorum 1264 – 1279*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 649 – 654; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, vol. 2, č. 2804, s. 1166 – 1160. Literatúra: AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *BHMA*, vol. 1, s. 603; JOZEF KUZMIK (ed.): *Slovník starovekých a stredovekých autorov*, č. 228, s. 302; ANDREAS KUSTERNIG: *Erzählende Quellen des Mittelalters : die Problematik mittelalterlicher Historiographie am Beispiel der Schlacht bei Dürnkrut und Jedenspeigen 1278*. In: *Böhlau Studien-Bücher : Quellen, Dokumente, Materialien*. Wien : b. v., 1982, s. 102 – 113; KARL BRUNNER: *Gutolf von Heiligenkreuz und König Ottokars Glück und Ende*. In: *Ottokar-Forschungen*. Eds. Max Weltin a Andreas Kusternig. Wien : Verlag Verein für Landeskunde von Niederösterreich und Wien, 1987, s. 427 – 433.

²³ Rukopis: *Praba, Národní knihovna*, cod. lat. I D 10, ff. 1r – 102v, sęc. XV. Text kroniky: *Cronica Boemorum*. In: *Monumenta Historica Bohemica* (ďalej *MHB*). Ed. Gelasius Dobner. Pragæ : Litteris Joannis Josephi Clauser, Regii Typographi, 1768, vol. 2, s. 68 – 282. Kritická edícia a preklad:

Viktrinský opát Ján spísal svoju *Knihu pravdivej histórie (Liber certarum historiarum)*, v staršej nemeckej literatúre aj s názvom *Das Buch von sicher gewußten Geschichten*), v prvej polovici štyridsiatych rokov 14. storočia. Ide o kompilované dielo zostavené na základe viacerých starších prameňov (*Anonymi Leobensis Chronicon*, *Annales Mellicenses*, niekoľkých prameňov českej proveniencie, diplomatických prameňov, nekrológov a pod.). Kronika zahŕňa obdobie rokov 715 – 1343. Každá z jej troch kníh sa delí na viacero častí, ktoré autor vymedzuje prevažne významnými chronologickými udalosťami, pričom často sa jednotlivé časti prekrývajú. Obsahovo rovnaké pasáže je preto možné nájsť aj v troch častiach textu – autor väčšinou len pozmenil štylistiku, výber slov, prípadne doplnil niekoľko ďalších obsahových informácií. Text je napísaný pomerne zrozumiteľnou latinčinou, čo uľahčuje dokonca aj prácu s ťažšie interpretovateľnou *Steirische Reimchronik*.²⁴

Štajerská rýmovaná kronika (Steirische Reimchronik, Österreichische Reimchronik) bola spísaná v prvých dvoch desaťročiach 14. storočia štajerským kronikárom Otakarom Štajerským (*Otakar Štajerský, Otacher aus der Geul*, v *Mittelhochdeutsch Otacher oûz der Geul*). Narodil sa v šesťdesiatych

Kronika Jána z Marignoly. In: *Fontes rerum Bohemicarum* (ďalej *FRB*). Ed. Josef Emler. Praha : Nákladem nadání Františka Palackého, 1882, vol. 3, s. 487 – 604. Uhorské obsahové vzťahy: FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFFH*, vol. 3, č. 3143, s. 1301 – 1309. Literatúra: JOZEF KUZMIK (ed.): *Slovník starovekých a stredovekých autorov*, č. 266, s. 329.

²⁴ Rukopis: München, Bayerische Staatsbibliothek, cod. lat. 22 107. Bližšie pozri WINFRIED STELZER: Die Melker Fragmente der Chronik Johans von Viktring. In: *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung*, roč. 112, 2004, s. 272 – 289; WINFRIED STELZER: Ein Neufund zu Johann von Viktring : drei eigenhändige Blätter aus dem verschollenen „Chronicon Carinthiae“. In: *Kärntner Landesgeschichte und Archivwissenschaft*, roč. 84, 2001, s. 131 – 160. Prvé nekritické vydanie textu kroniky: Johannes Victoriensis. In: *Fontes rerum Germanicarum* (ďalej *FRG*). Ed. Johann Friedrich Böhmmer. Stuttgart : J. G. Cotta'scher Verlag, 1843, vol. 1, s. 271 – 450. Kritická edícia: *Liber certarum historiarum*. In: *Monumenta Germaniae Historica : Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi* (ďalej *MGH SS rer. Germ.*). Ed. Fedor Schneider. Hannoveræ et Lipsiæ : Impensis Bibliopolii Hahniani, 1909 – 1910, vol. 36, tom. 1 – 2. 387 + 343 s. Literatúra: JOZEF KUZMIK: *Slovník starovekých a stredovekých autorov*, č. 262, s. 327; ERNST KLEBEL: Zu den Fassungen und Bearbeitungen von Johans von Viktring *Liber certarum historiarum*. In: *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, nova series*, roč. 11, 1929, s. 354 – 373; FEDOR SCHNEIDER: Studien zu Johannes von Viktring I – II. In: *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde*, roč. 28 – 29, 1903 – 1904, s. 137 – 191 a 395 – 442.

rokoch 13. storočia, po ukončení štúdia pôsobil dlhodobo v službách významného rakúskeho ministeriálneho rodu Liechtensteinovcov, predovšetkým rytiera Ota z Liechtensteinu. Text kroniky aj s dodatkami obsahuje takmer 99 000 veršov, ktoré pokrývajú obdobie rokov 1250 – 1313. Pokiaľ ide o informácie k spracovanej téme, autor zveršoval mnohé spoločenské a vojenské udalosti a diplomatické rokovania vzťahujúce sa na formovanie uhorsko-česko-rakúskych (ríšskych) vzťahov v druhej polovici 13. storočia. Významné sú informácie o uhorsko-českých dynastických prepojeniach, bitkách pri Kressenbrunne (1260) a Dürnkrute a Jedenspeigene (1278) a pod. Autor opisuje udalosti neraz veľmi podrobne, príkladom môže byť napríklad dokonca zasadací poriadok na svadbe Bela ml. s Kunigundou Askánskou v roku 1264. Autor okrem šiestich „kráľov“ pozná aj ďalších piatich „vojvodov“ v službách uhorského kráľa Bela IV. Hoci sú informácie často veľmi podrobné, je potrebné mať na zreteli, že text vznikol ako básnická skladba, čomu často zodpovedajú aj jeho obsahové prvky. Dôveryhodnosť informácií znižuje prehnaný básnický štýl, v neskoršom období (udalosti od druhej polovice sedemdesiatych rokov) zase autor myšlienky formuloval výrazne prohabsbursky. Aj tak ide o jeden z najdôležitejších prameňov k skúmanej problematike.

Z predbežnej analýzy textu vyplýva, že len meno uhorského kráľa Bela IV. sa v texte vyskytuje 84-krát priamo (menom) a ďalších 34-krát bez uvedenia mena (len ako „uhorský kráľ“). V prípade jeho syna Štefana (V.) je tento pomer 41 ku 17. Podľa Jozefa Kuzmíka je tiež významným prínosom kroniky fakt, že Otacher zaznamenal v texte ešte „*pôvodné slovenské formy hlavných štátnych uhorských funkcií, prebratých z územia okupovaných slovenských, resp. veľkomoravských panovníckych dvorov v Blatnobrede, Veszpréme a Nitre*“. Ako príklady Kuzmík uvádza niekoľko výňatkov z kroniky, napr. „*Die Unger mit ir gral; umb ir crale; der ungerischen spane*“ a ďalšie.²⁵

Z pohľadu súčasného spracovania (resp. nespracovania!) a analýzy textu tejto kroniky v slovenskej historiografii je však potrebné tieto závery prebrať mimoriadne opatrne. Chýbajú lingvistické štúdie, ktoré by tieto tvrdenia jednoznačne potvrdili. Hlavným dôvodom nezájmu slovenských historikov o obsahovú analýzu tohto prameňa je predovšetkým jazyk, v ktorom je text napísaný. Ide opäť o *strednú hornú nemčinu* (Mittelhochdeutsch), navyše

²⁵ JOZEF KUZMÍK: *Slovník starovekých a stredovekých autorov*, č. 253, s. 321.

zmiešanú s dobovými rakúskymi a štajerskými miestnymi dialektmi. Táto skutočnosť výrazne zdržiava a komplikuje jeho obsahovú analýzu. Faktom však zostáva neoceniteľný obsahový prínos a význam kroniky pre poznanie dejín strednej Európy v druhej polovici 13. storočia.²⁶

²⁶ Význam prameňa dokresľuje aj veľké množstvo zachovaných rukopisov: *Jena, Thüringer Universitäts und Landesbibliothek*, Rec. adj. f. 3, ff. 1 – 127, sæc. XIV; *Admont, Stiftsbibliothek*, cod. 19, sæc. XV; *St. Gallen, Stiftsbibliothek*, cod. 658, sæc. XV; *Wien, Österreichische Nationalbibliothek*, cod. 3040, sæc. XV, *Wien, Österreichische Nationalbibliothek*, cod. 3047, sæc. XV, *Stockholm, Kungliga biblioteket*, D 1333, ff. 1 – 214; *Wolfenbüttel, Herzog August's Bibliothek*, cod. 4597, sæc. XV. Prvé vydanie kroniky: *Steirische Reimchronik*. In: *SRA*. Ed. Hieronymus Pez. Ratisbonæ : Bader, 1745, vol. 3. Kritická edícia: *Ottokars Österreichische Reimchronik*. In: *Monumenta Germaniæ Historica : Deutsche Chroniken* (ďalej *MGH Dt. Chron.*). Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1890 – 1893, vol. 5, tom. 1 – 2. 1441 s. Výber z literatúry: AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *BHMA*, vol. 1, s. 888 – 889; JOZEF KUZMÍK (ed.): *Slovník starovekých a stredovekých autorov*, č. 253, s. 321 – 322; VÁCLAV BOK: Zum Bild des böhmischen Königs Přemysl Otakars II. in der „Steirischen Reimchronik“. In: *Literarisches Leben : Rollenentwürfe in der Literatur des Hoch- und Spätmittelalters*. Ed. Matthias Meyer. Tübingen : De Gruyter, 2002, s. 33 – 54; WOLFGANG HAUBRICHS: Authentische Memoria : zur Rolle des Künstlers in Ottokars „Österreichischer (Steirischer) Reimchronik“. In: *Literarisches Leben : Rollenentwürfe in der Literatur des Hoch- und Spätmittelalters*. Ed. Matthias Meyer. Tübingen : De Gruyter, 2002, s. 231 – 243; ROLF SPRANDEL: Übersetzungs- und Rezeptionsprobleme am Beispiel der steirischen Reimchronik. In: *Zweisprachige Geschichtsschreibung im spätmittelalterlichen Deutschland : Wissensliteratur im Mittelalter*. Würzburg : L. Reichert, 1993, s. 7 – 26.

Odborná literatúra

Hoci sa osoba Bela ml. teší pomerne veľkej pozornosti zo strany historikov posledných dvoch storočí, do súčasnosti nevznikla žiadna práca komplexnejšie mapujúca jeho život. Jeho pôsobenie v rámci Uhorského kráľovstva v druhej polovici 13. storočia býva spracúvané zväčša ako jeden z parciálnych problémov v rámci iných tém, predovšetkým konfliktu o babenberské dedičstvo (1246 – 1278) či tém venujúcich sa iným príslušníkom rodu Arpádovcov, nejakým spôsobom rodinne prepojených s ním. Na tomto mieste budú uvedené základné tituly, ktoré sa najvýraznejším spôsobom dotýkajú skúmanej problematiky. Literatúra obsiahnutá v texte je, prirodzene, oveľa širšia a kompletne obsiahnutá v príslušnom bibliografickom zozname na konci monografie.

Na prvom mieste je potrebné spomenúť predovšetkým dve záverečné práce Daniely Gondárovej, ktoré vznikli len nedávno (v rokoch 2013 a 2015) v seminári profesora Martina Homzu na Katedre slovenských dejín Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Autorka sa primárne venovala obom synom uhorského kráľa Bela IV., Štefanovi (V.) i Belovi ml., pričom pomerne obstojne zvládla zhromaždiť o oboch aspoň základné informácie. V textoch však chýba širší výskum diplomatického i naračného materiálu, čo však nemožno, vzhľadom na stanovený rozsah a záber záverečných prác, autorke zazlievať.²⁷

Aj vďaka sobášu Bela ml. s Kunigundou Askánskou (1264) bola dynastia uhorských Arpádovcov silno previazaná s českou dynastiou Přemyslovcov, reprezentovanou v tom čase predovšetkým kráľom Přemyslom Otakarom II. Dôležité publikačné výstupy k skúmanej problematike sa teda v tomto ohľade vzťahujú práve na osobu Přemysla. Za všetky je potrebné spomenúť najmä viaceré práce profesora Josefa Žemličku, ktorý sa systematicky a podrobne venuje práve přemyslovskej dynastii a jej vzťahom s predstaviteľmi okolitých

²⁷ DANIELA GONDÁROVÁ: *Synovia Bela IV.* : bakalárska práca. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2013. 45 s.;

DANIELA GONDÁROVÁ: *Belo IV. a jeho synovia* : diplomová práca. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2015. 73 s.

panovníckych rodov.²⁸ Kvalitou rovnocenná monografia venovaná osobe Přemysla vzišla aj z pera nemeckého univerzitného profesora, medievalistu a bohemistu Jörga Konrada Hoenscha.²⁹ Základné aspekty vývoja vzťahu Přemysla Otakara II. k uhorským kráľom Belovi IV., Štefanovi V. a Ladislavovi IV. pokrýl v prierezovej štúdiu profesor Richard Marsina.³⁰ Ešte pred ním (1930) publikoval Václav Chaloupecký rozsiahlu monografickú štúdiu zaoberajúcu sa rovnakou problematikou. Tento text je však do istej miery ovplyvnený vtedajšími možnosťami výskumu a publikované zámery narážajú na mnohé limity, ktoré súčasná moderná medievalistika je už schopná korigovať. Napriek tomu ide o pomerne dôležitý text nielen k poznaniu priebehu česko-uhorských vzťahov v druhej polovici 13. storočia, ale aj text odhaľujúci niektoré momenty zo života Bela ml.³¹

Ako už bolo uvedené, Belov život bol ovplyvnený prebiehajúcim konfliktom o babenberské dedičstvo, ktorý výrazným spôsobom ovplyvnil aj kroky jeho otca Bela IV. v jeho zámeroch a sobášnej (dynastickej) politike. Základnou prácou, s ktorou sa musí oboznámiť každý historik s ambíciou skúmať česko-uhorsko-rakúske vzťahy v druhej polovici 13. storočia, je monografia rakúskeho historika Karla Lechnera, komplexne mapujúca vládu dynastie Babenbergovcov v Rakúskom a neskôr i v Štajerskom vojvodstve.³² Zatiaľ jediné dodnes publikované monografické spracovanie konfliktu pochádza z dielne nedávno zosnulého poľského historika Norberta Miku. Jeho práca obsahuje celý priebeh konfliktu a poskytuje aj prehľad o smerovaní zahraničnej politiky vtedajších predstaviteľov stredoeurópskych panovníckych rodov.³³ Podrobnejšie, prostredníctvom viacerých štúdií publikovaných v posledných rokoch,

²⁸ Z viacerých prác najvýznamnejším prínosom je monografia venovaná Přemyslovi Otakarovi II.: JOSEF ŽEMLIČKA: *Přemysl Otakar II. : král na rozhraní věků*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2011. 752 s. Okrem toho je však potrebné spomenúť aj viaceré všeobecne zamerané texty, napr. JOSEF ŽEMLIČKA: *Přemyslovci : jak žili, vládli, umírali*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 497 s.; JOSEF ŽEMLIČKA: *Století posledních Přemyslovců : Český stát a společnost ve 13. století*. Praha : Panorama, 1986. 320 s.

²⁹ JÖRG KONRAD HOENSCH: *Přemysl Otakar II. von Böhmen : der goldene König*. Graz; Wien; Köln : Verlag Styria, 1989. 321 s.

³⁰ RICHARD MARSINA: Přemysl Otakar II. a Uhorsko. In: *Folia historica Bohemica*, roč. 1, 1979, č. 1, s. 37 – 65.

³¹ VÁCLAV CHALOUPECKÝ: Uherská politika Přemysla Otakara II. In: *Od pravěku k dnešku : sborník prací z dějin československých*. Eds. Josef Klik a Josef Pekař. Praha : Historický klub, 1930, s. 130 – 188.

³² KARL LECHNER: *Die Babenberger : Markgrafen und Herzoge von Österreich 976 – 1246*. Graz : Böhlau Verlag, 1996. 482 s.

³³ NORBERT MIKA: *Walka o spadek po Babenbergach 1246 – 1278*. Racibórz : WAW, 2008. 136 s.

pokryl priebeh konfliktu o babenberské dedičstvo slovenský historik Peter Roháč. Jeho texty ponúkajú vo vzťahu k tejto téme dodnes pravdepodobne najväčší pramenný záber, pričom autor mimoriadne presvedčivo tieto pramene aj interpretuje a jeho argumenty a publikované závery sa javia ako presvedčivé a korektné.³⁴ Rozsiahle časti venované svadbe Bela ml. s Kunigundou Askánskou, ktorá vzišla zo záverov mierových zmlúv podpísaných po druhej česko-uhorskej vojne (1258 – 1260), publikoval Martin Homza v štúdiu o vladárskej sebareprezentácii kráľa Bela IV. Text prvýkrát priniesol napríklad podrobnú analýzu spomínaného Otacherovho textu (*Steirische Reimchronik*), v ktorom autor zachytil nielen priebeh svadby, ale aj jej účastníkov.³⁵ Aktivitám staršieho syna Bela IV., Štefana (postupne s funkciami chorvátsko-slavónskeho, sedmohradského, štajerského a opäť sedmohradského vojvodu a od roku 1262 aj mladšieho uhorského kráľa), sa venovala v jednej zo svojich štúdií Angelika Herucová, pričom poukázala na viaceré dôležité aspekty vývoja vzťahov medzi Štefanom a ostatnými členmi jeho rodiny.³⁶ Vývoj na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov 13. storočia vedúci napríklad aj k svadbe Bela ml. s Kunigundou Askánskou či jeho ustanovenie do funkcie chorvátsko-slavónskeho vojvodu bol zase ovplyvnený nie príliš úspešným spravovaním Štajerského vojvodstva Uhrami v rokoch 1254 – 1260. Týmito otázkami som sa už zaoberal v niekoľkých svojich štúdiách,³⁷ v ďalších textoch aj uhorsko-českými vzťahmi

³⁴ PETER ROHÁČ: Bitka na Moravskom poli 1278. In: *Vojenská história*, roč. 21, 2017, č. 3, s. 7 – 32; PETER ROHÁČ: Boj o babenberské dedičstvo a I. česko-uhorská vojna. In: *Vojenská história*, roč. 20, 2016, č. 1, s. 18 – 42; PETER ROHÁČ: Česko-uhorská vojna o babenberské dedičstvo 1273 (IV.). In: *Vojenská história*, roč. 21, 2017, č. 2, s. 8 – 36; PETER ROHÁČ: Fridrich II. Babenberský a jeho boje s Uhorským a Českým kráľovstvom 1230 – 1246. In: *Vojenská história*, roč. 19, 2015, č. 3, s. 6 – 25; PETER ROHÁČ: II. česko-uhorská vojna o babenberské dedičstvo 1260 a bitka pri Kressenbrunne. In: *Vojenská história*, roč. 20, 2016, č. 2, s. 23 – 44; PETER ROHÁČ: III. česko-uhorská vojna o babenberské dedičstvo 1270 – 1271. In: *Vojenská história*, roč. 19, 2016, č. 4, s. 6 – 33; PETER ROHÁČ: Mešťania Paltram z Freithofu a Gozzo z Kremže a ich osudy v závere vojen o babenberské dedičstvo. In: *Mesto a dejiny*, roč. 4, 2015, č. 2, s. 24 – 36.

³⁵ MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vladárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo. In: *Ingenii laus : zborník štúdií venovaný jubiliujúcemu prof. PhDr. Jánovi Lukačkovi, CSc.* Eds. Eva Benková a Marek Púčik. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2017, s. 111 – 127.

³⁶ ANGELIKA HERUCOVÁ: Vojna o babenberské dedičstvo a Štefan V. In: *Historický časopis*, roč. 65, 2017, č. 1, s. 3 – 24.

³⁷ JAKUB PALKO: Budínsky mier 1254. In: *Opus signinum : Historia nova 16*. Bratislava : Stimul, 2020, s. 32 – 51; JAKUB PALKO: Majetkové spory

v skúmanom období.³⁸ Podobnou problematikou sa zaoberal aj maďarský historik Gábor Bradács³⁹ či rakúsky (štajerský) historik Gerhard Pferschy.⁴⁰ Z maďarských prác majú ďalej pomerne veľký prienik so spracúvanou témou monografie Attilu Zsoldosa, venované arpádovskému obdobiu uhorských dejín.⁴¹

Keďže primárnym pôsobiskom Bela ml. bolo Chorvátsko-slavónske vojvodstvo, logicky bolo nutné siahnuť po textoch mapujúcich tento priestor, a to predovšetkým na teritoriálnom princípe. Už pred Belom ml. bolo toto územie pomerne dôležitou časťou Uhorského kráľovstva, predovšetkým v prvej polovici 13. storočia, keď tamojší údel spravoval vojvoda Koloman, mladší brat kráľa Bela IV. Na Kolomanovo pôsobenie v tomto údele poukázala Nataša Procházková,⁴² nepriamo aj Ryszard Grzesik,⁴³ nedávno vyšla monografia Gábora Barabása a Máry Font.⁴⁴ Najnovšie opäť aj Martin

štajerských kláštorov v čase uhorskej správy 1254 – 1260. In: *Historický časopis*, roč. 69, 2021, č. 1, s. 3 – 26.

³⁸ Mój vlastný výskum česko-uhorských vzťahov v druhej polovici 13. storočia sa začal už v roku 2015 v seminári prof. Martina Homzu, keď som sa témou začal zaoberať v rámci prípravy diplomovej práce: JAKUB PALKO: *Uhorsko-české vzťahy v rokoch 1260 – 1278* : diplomová práca. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2017. 167 s. Z nej potom vzišlo viacero prepracovaných štúdií, napr. JAKUB PALKO: Uhorsko-české vzťahy v rokoch 1270 – 1272. In: *Opus tessellatum : Historia nova 14*. Bratislava : Stimul, 2017, s. 7 – 33 a ďalšie.

³⁹ GÁBOR BRADÁCS: Gutkeled nembeli István szlavón bán és István ifjabb király harcai a salzburgi érsekségért vívott háborúban (1250 – 1259). In: *Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6. – 16. század)*. Eds. László Pószán a László Veszprémy. Budapest : Zrínyi Kiadó, 2016, s. 171 – 197.

⁴⁰ GERHARD PFERSCHY: Ottokar II. Přemysl, Ungarn und die Steiermark. In: *Ottokar-Forschungen : Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich*, roč. 44/45, 1978/1979, s. 73 – 91.

⁴¹ ATTILA ZSOLDOS: *Családi ügy : IV. Béla és István ifjabb király viszálya az 1260-as években*. Budapest : História, 2007. 172 s.; ATTILA ZSOLDOS: *The Árpáds and Their Wives : Queenship in Early Medieval Hungary 1000 – 1301*. Rome : Viella Historical Research, 2019. 256 s.

⁴² NATAŠA PROCHÁZKOVÁ: Koloman Haličský na Spiši pred rokom 1241. In: *Terra Scopusiensis : stav badania o dejinách Spiša*. Eds. Martin Homza a Ryszard Gladkiewicz. Levoča; Wrocław : Kláštorisko, 2003, s. 243 – 248.

⁴³ RYSZARD GRZESIK: Great Moravia as the Basis of the Central European Medieval Historical Tradition. In: *Slovakia and Croatia – Historical Parallels and Connections (until 1780)*. Eds. Neven Budak, Martin Homza a Ján Lukačka. Bratislava : Post Scriptum, 2013, vol. 1, s. 66 – 71.

⁴⁴ GÁBOR BARABÁS – MÁRTA FONT: *Coloman, King of Galicia and Duke of Slavonia (1208 – 1241) : Medieval Central Europe and Hungarian Power*. Amsterdam : Amsterdam University Press, 2019. 160 s.; GÁBOR BARABÁS: Coloman of Galicia and his Polish Relations: the Duke of Slavonia as Protector of Widowed Duchesses. In: *Hungaro-Polonica : Young Scholars on Medieval Polish-Hungarian Relations*. Eds. Dániel Bagi, Gábor Barabás a Zsolt Máté. Pécs : Történetészczéh Egyesület, 2016, s. 89 – 118.

Homza, pričom v súvislosti s vojvodom Kolomanom neopomenul viacero predchádzajúcich prác.⁴⁵

Základnou prácou pri skúmaní tohto teritória je aj pomerne citovaná a známa monografia amerického historika Johna Fineho van Antwerpa,⁴⁶ z prostredia slovenskej historiografie je relevantná práca Martina Hurbaniča, zaoberajúca sa politickými, kultúrnymi a hospodárskymi dejinami Balkánu v stredoveku.⁴⁷

Výskum diplomatického materiálu vzťahujúceho sa na územie Chorvátsko-slavónskeho vojvodstva sa, prirodzene, nezaobíde bez textov nápomocných pri určovaní toponymických a hydronymických názvov tamojších lokalít. Vzhľadom na množstvo donačných listín vydaných predovšetkým Belom IV. a neskôr aj vojvodom Belom ml. bolo preto nevyhnutné siahnuť aj po takomto type textov. Za všetky možno spomenúť napríklad staršiu prácu Ernsta Dickenmanna, mapujúcu osídlenie v povodí rieky Sáva.⁴⁸ S udeľovaním rozsiahlych donácií ďalej súvisí aj problematika tamojšej šľachty, jej majetkov a postavenia v rámci domény vojvodu Bela ml.⁴⁹

Dôležitú časť sekundárnej literatúry vo vzťahu k Belovi ml. tvoria práce všeobecného charakteru, ktoré svojím obsahom zasahujú do politických dejín druhej polovice 13. storočia. Medzi najznámejšie a historikmi najoceňovanejšie monografické spracovania uhorských stredovekých dejín patria iste texty Pála Engela,⁵⁰ Gyulu Kristóa,⁵¹ Gábora Vargu⁵² či starší text Móra Wertnera.⁵³

Tematicky podobne ladené monografie vznikli aj v českom prostredí, za všetky je iste potrebné spomenúť staršie viacväzkové spracovanie českých

⁴⁵ MARTIN HOMZA: Koloman Haličský, ako symbol stredovekej intelektuálnej kultúry medzi Slovenskom a Chorvátskom. In: *Studia Carpathico-Adriatica*, vol. 2, s. 15 – 24.

⁴⁶ JOHN FINE VAN ANTWERP: *The Late Medieval Balkans : a Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*. Michigan : University of Michigan Press, 1994. 683 s.

⁴⁷ MARTIN HURBANIČ: *Stredoveký Balkán : kapitoly z politických, sociálnych a hospodárskych dejín juhovýchodnej Európy v 6. – 15. storočí*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2010. 233 s.

⁴⁸ ERNST DICKENMANN: *Studien zur Hydronymie des Save-systems*. Budapest : Edmond Stemmer, 1940, vol. 1. 207 s.

⁴⁹ VJESLAV KLAČIĆ: *Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljeća*. Zagreb : Dionička tiskara, 1897. 85 s.

⁵⁰ PÁL ENGEL: *The Realm of St Stephen : a History of Medieval Hungary, 895 – 1526*. Budapest : Tauris Publishers, 2001. 452 s.

⁵¹ GYULA KRISTÓ: *Die Arpadendynastie*. Budapest : Corvina, 1993. 310 s.

⁵² GÁBOR VARGA: *Ungarn und das Reich vom 10. bis zu 13. Jahrhundert : das Herrscherhaus der Árpáden zwischen Anlehnung und Emanzipation*. München : Ungarisches Institut, 2003. 370 s.

⁵³ MÓR WERTNER: *Az Árpádok családja története*. Nagy-Becskerekén : Pleitz Fer. Pál könyvnyomdája, 1892. 637 s.

dejín od Václava Novotného⁵⁴ či novšiu prácu Vratislava Vaníčka.⁵⁵ Slovenskými historikmi sú pomerne dobre pokryté niektoré parciálne problémy politických dejín arpádovského obdobia Uhorska s presahom do skúmanej problematiky. Za všetky je potrebné spomenúť niektoré ďalšie práce Angeliky Herucovej,⁵⁶ Martina Homzu,⁵⁷ Richarda Marsinu,⁵⁸ Moniky Tihányiovej,⁵⁹ Zuzany Orságovej⁶⁰ a ďalších.

Prirodzene, nemožno opomenúť ani staršiu uhorskú (slovenskú) historickú spisbu, predovšetkým z pera Františka Víťazoslava Sasineka⁶¹ a Jonáša Záborského.⁶² S ohľadom na dobu, v ktorej tieto práce vznikali, však v predložennom texte s autormi skôr polemizujem a niektoré argumenty sa použitím historických metód zodpovedajúcim 21. storočiu snažím uviesť na správnu mieru.

Záverom spomeniem ešte prehľadové práce, ktoré výrazným spôsobom uľahčovali prácu s pôvodným pramenným materiálom. Neopomenuteľným počinom je vedeckej historickej obci dobre známe spracovanie uhorskej archontológie z dielne spomínaného Attilu Zsoldosa⁶³ či nedávno vydaný latinsko-slovenský slovník stredovekej a novovekej latinčiny, ktorého autorom je Miloš Marek, pôsobiaci na Trnavskej univerzite v Trnave.⁶⁴

⁵⁴ VÁCLAV NOVOTNÝ: *České dějiny*. Praha : Jan Laichter, 1928, vol. 1, tom. 3. 1085 s.;

VÁCLAV NOVOTNÝ: *České dějiny*. Praha : Jan Laichter, 1937, vol. 1, tom. 4. 499 s.

⁵⁵ VRATISLAV VANÍČEK: *Velké dějiny zemí Koruny české III. : 1250 – 1310*. Praha : Paseka, 2002. 757 s.

⁵⁶ ANGELIKA HERUCOVÁ: *Palatíni arpádovských králův*. Bratislava : Veda, 2020. 288 s. K problematike palatínov pozri aj TIBOR SZÓCS: *A nádori intézmény korai története 1000 – 1342*. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 2014. 331 s.

⁵⁷ MARTIN HOMZA: Včasnostredoveké dejiny Spiša. In: *Historia Scepusii*. Eds. Martin Homza a Stanislaw Andrzej Sroka. Bratislava; Kraków : Slovensko-poľská komisia humanitných vied Ministerstva školstva SR a Ministerstva vedy a vyššieho školstva Poľskej republiky, 2009, vol. 1, s. 125 – 327.

⁵⁸ RICHARD MARSINA: Politický vývoj na Slovensku od 10. do začiatku 14. storočia. In: *Slovenská numizmatika*, roč. 10, 1989, s. 103 – 115.

⁵⁹ MONIKA TIHÁNYIOVÁ: Palatín a bratislavský župan Roland z rodu Ratoldovcov. In: *Verbum historiae*, roč. 1, 2015, č. 1, s. 7 – 38.

⁶⁰ ZUZANA ORSÁGOVÁ: *Kráľovné arpádovského obdobia* : dizertačná práca. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2013. 224 s.

⁶¹ FRANTIŠEK VÍTAZOSLAV SASINEK: *Dejiny kráľovstva uhorského*. Banská Bystrica : Filip Machold, 1869, vol. 1. 354 s.

⁶² JONÁŠ ZÁBORSKY: *Dejiny kráľovstva uhorského od počiatku do časov Žigmundových*. Bratislava : Slovart, 2012. 736 s.

⁶³ ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája : 1000 – 1301*. Budapest : História, 2011. 382 s.

⁶⁴ MILOŠ MAREK (ed.): *Slovník stredovekej a novovekej latinčiny na Slovensku / Glossarium mediae et infimae Latinitatis Slovaciae*. Trnava; Kraków: Towarzystwo Słowaków w Polsce; Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2017. 1248 s.

Renovatio regni a sobášna politika Bela IV.

Politické pomery v strednej Európe v štyridsiatych až šesťdesiatych rokoch 13. storočia

Začiatkom štyridsiatych rokov 13. storočia muselo Uhorské kráľovstvo čeliť viacerým vážnym problémom. Ničivý vpád Mongolov v rokoch 1241 – 1242 poznačil vývoj stredoeurópskeho kráľovstva na dlhé desaťročia, hoci v konečnom dôsledku nie v až takom negatívnom zmysle slova, ako by sa mohlo na prvý pohľad javiť. Vtedajší kráľ Belo IV. zasadol na trón svätého Štefana len niekoľko rokov predtým, v septembri 1235, keď po takmer tridsiatich rokoch panovania zomrel jeho otec Ondrej II. Invázia Mongolov a následná katastrofálna porážka uhorského vojska v bitke na rieke Slaná (11. – 12. apríla 1241) však nepriamo spustila procesy istej „modernizácie“ stredoeurópskej monarchie. Spôsobila to predovšetkým ustavične prítomná hrozba ďalších pustošivých vpádov mongolských hord.¹

Belo IV. po mongolskom vpáde razil politiku systematickej obnovy kráľovstva (*renovatio regni*). Išlo predovšetkým o zásadné posilňovanie obranyschopnosti krajiny, s čím súvisel rýchlejší nástup budovania kamenných hradov, ktoré sa ako jediné ukázali byť schopné odolať náporu Mongolov. Nastal tiež prudký rozvoj stredovekých miest, čo v konečnom dôsledku viedlo aj k zlepšeniu celkovej ekonomickej situácie kráľovstva. Do Uhorska prúdili zahraniční kolonisti – hostia, predovšetkým zo západných častí vtedajšej Európy, z oblasti Svätej ríše rímskej. V neposlednom rade Belo IV. vsadil na pomerne efektívny systém donačnej politiky, ktorou si zaväzoval vernosť príslušníkov domácej šľachty, pričom však väčšie majetkové celky, na rozdiel od jeho otca Ondreja, udeľoval len zriedkakedy. Svojou efektívnou vnútornou politikou dospel do stavu, že kráľovstvo sa z ekonomickeho a vojenského hľadiska pomerne rýchlo dostalo na úroveň pred vpádom

¹ Komplexne k problematike vpádu Mongolov do Uhorska v rokoch 1241 – 1242 pozri PÁL ENGEL: *The Realm of St. Stephen : a History of Medieval Hungary 895 – 1526*. London : Bloomsbury Publishing, 2001, s. 98 – 99; JOZSEF LASZLOVSZKY et al.: Contextualizing of Mongol Invasion of Hungary in 1241 – 1242 : Short- and Long-Term Perspectives. In: *Hungarian Historical Review*, roč. 7, 2018, č. 3, s. 419 – 450.

Mongolov.² Navyše budovaním akejsi rovnováhy kráľovskej moci a záujmov šľachtických skupín vtedajšej uhorskej spoločnosti, vojenskými, správnymi a ekonomickými reformami i aktívnou kolonizačnou politikou si v súčasných historiografiách právom vyslúžil prívlastok *druhý zakladateľ kráľovstva*.³

Veľkú časť života strávil Belo IV. na vojenských výpravách. Porážka na rieke Slaná z apríla 1241 bola prvou veľkou prehrou v Belovej nie veľmi úspešnej vojenskej kariére. Postupne prišli ďalšie ťažké prehry, čo bolo pravdepodobne dôvodom komentára jedného z uhorských kronikárov hodnociacich jeho vládu.⁴

Len o štyri roky neskôr totiž čelilo uhorské vojsko na rieke Litava vojsku rakúskeho a štajerského vojvodu Fridricha II. Babenberského, ktorý si aj pre svoj talent zmerať si sily s panovníkom každého okolitého štátu vyslúžil už v stredoveku prívlastok *Bojovný (der Streitbare)*. Hoci uhorské vojsko bitku prehralo, Fridrich v nej padol a rod Babenbergovcov ním vymrel po meči.⁵ Obdobie rokov 1246 – 1278 sa v historiografii označuje ako vojna o babenberské dedičstvo. Do takmer štvrtstoročia trvajúceho zápasu o územia Rakúskeho a Štajerského vojvodstva sa zapojili aj uhorskí Arpádovci.⁶

² PÁL ENGEL: *The Realm of St. Stephen*, s. 101 – 102.

³ GÁBOR VARGA: *Ungarn und das Reich*, s. 268 – 269.

⁴ *Chronici Hungarici compositio sæculi XIV.* In: *Scriptores rerum Hungaricarum* (ďalej *SRH*). Ed. Emericus Szentpétery. Budapeš : Academia Liter Hungarica, 1937, vol. 1, cap. 178, s. 469: „*Erat enim vir pacificus, sed in exercitibus et preliis minime fortunatus.*“

⁵ Zachovalo sa niekoľko desiatok naračných textov rakúskej proveniencie práve o bitke na rieke Litava. V 15. storočí z nich rakúsky kronikár Thomas Ebendorfer skompiloval najkomplexnejší opis týchto udalostí. THOMAS EBENDORFER: *Cronica Austriæ*. In: *Monumenta Germaniæ Historica : Scriptores rerum Germanicarum : Nova Series* (ďalej *MGH SS rer. Germ. N. S.*). Ed. Alphons Lhotsky. Berolini et Turici : Apud Weidmannos, 1967, vol. 13, s. 120: „*Eodem anno circa medium Iunii et festum Viti martiris rex Ungarie Bela cum magno exercitu venit contra Fridericum et castra metatus est circa fluvium Lytha vocabulo. Contra quem dux adunatis copiis suis de Austria et Styria venit ad Novam civitatem, ex qua cum suis procinctum movens contra regem Belam et Cumanos, quorum regem Goiban primus ad se perimendum coegit, dum se per ducem expugnari conspiceret, viriliter bellum adoritur et continuato duro prelio rex Bela in fugam convertitur, sed Fridericus victorie triumpho erga tam innumerabilem exercitum cum paucis respectivè, sed fortibus et bene ordinatis, gloriosus potitur multis de regno trucidatis et fere quadringentis de pocioribus Ungarie in captivitatem subactis. In hoc tamen prelio fortis ille dux per lanceam apud oculum grave vulnus suscepit, ob quod et ipsum quidam asserunt in prelio occubuisse et mortuum triumphasse. [...]*“ Z literatúry napr. HEIDE DIENST: *Die Schlacht an der Leitha 1246*. Wien : Österreichische Bundesverlag, 1986. 36 s.

⁶ NORBERT MIKA: *Walka o spadek po Babenbergach*, passim.

Po čiastkových úspechoch v prvých fázach vojny však bolo vojsko Bela IV. porazené opäť. Tentokrát sa už aj so svojím starším synom Štefanom postavili v lete 1260 českému panovníkovi Přemyslovi Otakarovi II. pri Kressenbrunne (Großsenbrunn) na Moravskom poli, neďaleko uhorsko-rakúskych hraníc. Výsledkom bola strata Štajerského vojvodstva, no na druhej strane Bela IV. pomerne dosť získal. Okrem iného napríklad aj nevestu pre svojho mladšieho syna Bela. Kunigunda pochádzala z významného rodu ríšskych kniežat, z brandenburského markgrófskeho rodu Askánskych.⁷

Poslednú veľkú prehru pripravil Belovi IV. v marci 1266 pri Isaszegu neďaleko Budína jeho vlastný syn, spomínaný mladší uhorský kráľ (*iunior rex Ungarie*) a toho času aj sedmohradský vojvoda a sudca Kumánov Štefan. Bitka bola vyvrcholením ich vzájomných konfliktov, ktoré sa ťahali už od začiatku šesťdesiatych rokov 13. storočia, pričom na ich začiatku stála spomínaná strata Štajerského vojvodstva, kde od roku 1258 pôsobil vo funkcii vojvodu práve Štefan.⁸

Paradoxne, ťažké porážky na bojových poliach nespôsobili Belovi IV. a jeho kráľovstvu väčšie problémy, stratu územia či nepriaznivé podmienky pri následne uzatváraných mierových zmluvách. Vydrancované kráľovstvo po prehranej bitke na rieke Slaná bolo impulzom na spomenuté zmeny v smerovaní vnútornej i zahraničnej politiky Bela IV. a neskôr aj Štefana V.

⁷ Continuatio Sancrucensis secunda. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 644: „[...] *Tunc adiutorio omnipotentis Dei, a quo est omnis victoria, rex Ungarie devictus relictis tenoriis et omnibus aliis rebus cum filio suo Stephano fugit in Ungariam, occisis de parte sua bene decem et octo milibus virorum, exceptis in Marba flumine submersis, quorum numerus sciri non potuit. Illo tempore facta est pax inter ducem Austrie et regem Ungarie, et terra Styrie que a rege Ungarie detenta fuerat, redita est duci Austrie. [...]*“ Z literatúry: HERMANN KLIMA: *Die Schlacht bei Großsenbrunn anno 1260 : Entscheidung im Marchfeld*. Berlin : LIT Verlag, 2010. 56 s.

⁸ Jediný opis celého konfliktu medzi Belom IV. a jeho synom vojvodom Štefanom sa zachoval v jednom z viedenských letopisov: Historia Annorum 1264 – 1279. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 650: „*In tempore eiusdem anni Bela rex Ungarie contra filium suum Stephanum misit exercitum. Qui subito a rege Stephano vincitur et oppugnatur. Et magna occisa hominum multitudine, ex eodem nichilominus exercitu potenter quosdam comites captivavit. Igitur iam dictus rex Bela tra succensus suffususque verecundia de tanta filii Victoria, rursus cogit et ad arma vocat exercitum. Cui audacter rex occurrit Stephanus: quoniam audaces fortuna iuvat, patris exercitum vice altera in fugam vertit, et in congressu belli alios occidit, alios cum palatino regis Bele captivos adduxit. Porro rex Stephanus eodem anno de parte suo laudabiles quater triumpho titulos reportavit, suorum tamen non modica cum iactura.*“ Z literatúry napr. ATTILA ZSOLDOS: *Családi ügy : IV. Béla és István*, s. 82 – 84.

v nasledujúcom období. V dôsledku porážok na Litave a pri Kressenbrunne sa zase pomerne výrazne zvýšila zahraničnopolitická prestíž Uhorska zásluhou vhodne zvolených smerov zahraničnej politiky jeho najvyšších predstaviteľov. Porážka pri Isaszegu zase konečne ukončila niekoľkoročné konflikty vnútri kráľovstva a rovnako nemala širšie dôsledky na postavenie Uhorska v európskom priestore.

Potomkovia Bela IV.

Silnou stránkou zahraničnej politiky Bela IV. bola jeho sobášna politika. Už v roku 1218 sa zosobášil s dcérou nicejského cisára Teodora z rodu Laskarisovcov, Máriou. Záujem Ondreja II. oženit' svojho najstaršieho syna a následníka s príslušníčkou takého významného rodu spomína viacero vtedajších kronikárov.⁹ Z tohto spojenia vzišlo až desať známych potomkov, z toho osem dcér a dvaja synovia. Belo dokázal svojou efektívnou sobášnou politikou zabezpečiť svojim deťom zväzky s príslušníkmi prestížnych európskych panovníckych rodov, čím si získal verných spojencov a nezanedbateľne tak zvýšil prestíž Uhorského kráľovstva na politickom poli vtedajšej vrcholnostredovekej Európy.

S výnimkou Margity a Kataríny pramene zachytili pomerne dostatok informácií o všetkých ostatných potomkoch Bela IV. a Márie Laskarisovej. Dôvod tejto skutočnosti je pomerne jednoduchý. Šesť dcér a dvaja synovia sa dožili dospelosti a všetci boli mimoriadne politicky aktívni, či už v rámci ich pôsobiska vyplývajúceho z uzatvoreného sobáša, alebo s ohľadom na krajinu ich pôvodu – Uhorské kráľovstvo. Belove dcéry pôsobili v širokom priestore strednej a východnej Európy, na území od Bavorska až po ruské štátne útvary. Dve z nich boli svätorečené, jedna blahorečená. Belovi synovia Štefan a Belo sa zase stali významnými lokálnymi politickými hráčmi stredoeurópskeho regiónu. Štefan svojou sobášnou politikou už za života svojho otca výrazne ovplyvnil smerovanie a vývoj Uhorského kráľovstva na takmer jedno celé storočie. Jeho politické kroky v druhej polovici šesťdesiatych rokov 13. storočia v konečnom dôsledku viedli k tomu, že začiatkom

⁹ Podľa arcidiakona Tomáša Splitského sa mal sobáš dohodnúť počas cesty Ondreja II. zo Svätej zeme späť do Uhorska: *Thomæ archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum*. Eds. Damir Karabić, Mirjana Sokol Matijević a James Sweeney Ross. Budapest; New York : Central European University Press, 2006, s. 164: „*Noluit autem ulterius marinis se comittere casibus, sed per terram iter faciens, venit Antheochiam, deinde transiit in Gretiam, ubi affinitate contracta cum Lascaro rege Grecorum ultra progreditur. Accepit enim filiam eius suo filio primogenito Bele in uxorem.*“

14. storočia zasadli na uhorský trón neapolskí Anjouovci, jedna z vetiev významného európskeho panovníckeho rodu Kapetovcov.¹⁰

MARGITA A KATARÍNA

Dve staršie Belove dcéry, Margita († 1242) a Katarína († 1242), zomreli v Dalmácii počas úteku pred Mongolmi po prehratej bitke na rieke Slaná, o čom svedčí epitaf na ich spoločnom náhrobku v Spлите.¹¹ O ich živote sa v prameňoch zachovalo len veľmi málo informácií. Kým o Kataríne existujú údaje informujúce len o jej smrti, v prípade Margity vieme o niečo viac. Belo IV. dohodol sobáš svojej najstaršej dcéry s Viliamom zo Saint-Omer, predstaviteľom francúzskeho šľachtického rodu grófov z Fauquembergues, ktorý bol s uhorskými Arpádovcami previazaný už skoršími zväzkami.¹² Viliamov otec Mikuláš bol tretím manželom ďalšej Margity z dynastie Arpádovcov, dcéry kráľa Bela III., niekdajšej byzantskej cisárovnej. Ich svadba sa konala pravdepodobne okolo roku 1217.¹³ Viliam pôsobil na dvore kráľa Bela IV. už pred vpádom Mongolov, pričom zastával niekoľko pomerne významných krajinských funkcií. V septembri 1241 sa jediný raz v prameňoch spomína ako krasniansky župan,¹⁴ 18. marca 1242 sa zase vyskytuje na zozname svedkov listiny kráľa Bela IV. s funkciou správcu kráľovských stajní (*magister azazonum*).¹⁵

¹⁰ Hoci všetci Belovi potomkovia boli mimoriadne politicky aktívni, do dnešných dní sa v historiografii nenachádza žiadna ucelená práca, ktorá by komplexne pokrývala život a aktivity každého z nich. To nie je ambíciou ani tohto textu. Pre čo najkvalitnejšie zrekonštruovanie života chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela je však potrebné spomenúť aspoň základné informácie o všetkých jeho súrodencoch.

¹¹ Epitaphium Catharinæ et Margaritæ. Ed. Ferenc Albin Gombos. In: *CFHH*, vol. 2, č. 2148, s. 904: „*Catharina fulgens et inclÿta Margarita. || In hoc arcto tumulo iacent absque vita. || Bele Quarti filie Regis Ungarorum. || Ac Marie Lascari regie Græcorum. || A perfidis Tartaris erant tunc fugate, || Mortuæ in Clissio ac Spalatum translatae. || Sub annis Domini mille cum ducentis. || Quadraginta duo insuper præbens legentis.*“ Blížšie pozri JÓZSEF MEGYER: Dalmáciai magyar emlékek. In: *DeIvideki szemle*, roč. 2, 1943, č. 1, s. 270.

¹² Viac o rode grófov z Fauquembergues pozri ARTHUR GIRY: Les châtelains de Saint-Omer (1042 – 1386). In: *Bibliothèque de l'École des chartes*. Paris : Année, 1874, vol. 35, s. 325 – 355.

¹³ FILIP VAN TRICHT: *The Latin Renovatio of Byzantium : the Empire of Constantinople (1204 – 1227)*. Leiden : Brill, 2011, s. 382.

¹⁴ EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 2, č. 709, s. 212.

¹⁵ GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 7, č. 124, s. 188 – 191.

KUNIGUNDA (1224 – 1292)

Belovu dcéru Kunigundu poznáme skôr pod menom Kinga, čo plynie predovšetkým z miesta jej dlhoročného pôsobenia – Malopoľského vojvodstva.¹⁶ Nie je nijakým prekvapením, že najviac zmienok z jej života zachytili práve kronikári a letopisci pôsobiaci v poľských vojvodstvách. Kunigunda sa narodila 5. marca 1224 v Ostrihome. Už od detstva bola zasnúbená s Boleslavom z malopoľskej vetvy rodu Piastovcov. Podľa viacerých nezávislých zdrojov sa svadba uskutočnila v roku 1239.¹⁷ V osobe vojvodu Boleslava získal cenného spojenca nielen Belo IV., ale aj jeho syn Štefan V. Malopoľské vojská sa zúčastňovali na bojoch o babenberské dedičstvo, okrem iného napríklad aj v bitke pri Kressenbrunne na Moravskom poli v lete 1260. Kunigunda sa svojimi aktivitami na diplomatickom poli prejavila ako mimoriadne schopná hráčka. Udržiavala čulé kontakty nielen so svojimi uhorskými príbuznými, ale napríklad aj s českou kráľovnou Kunigundou, o čom vieme predovšetkým zo zachovaných diplomatických prameňov.¹⁸ Po manželovej smrti založila kláštor klarisiek v Starom Sonči, kde 24. júla 1292 zomrela ako jeho predstavená.¹⁹

¹⁶ Rozlišovanie mien jednotlivých politicky činných osôb v tomto období je dôležité pre zachovanie istej prehľadnosti nielen tohto, ale všetkých textov venujúcich sa dejinám druhej polovice 13. storočia v priestore strednej Európy. Príkladom je práve meno Kunigunda. Okrem dcéry Bela IV. a Márie Laskarisovej v tomto priestore pôsobili ďalšie dve nositeľky tohto mena. Prvá, Kunigunda Mačvianska, vnučka kráľa Bela IV., si v roku 1261 zobrala za manžela českého kráľa Přemysla Otakara II. a do dejín vstúpila skôr pod českou formou jej mena – Kunhuta (Mačvianska/Uhorská/Haličská). Druhá, Kunigunda Askánska, dcéra brandenburského markgrófa Ota III., si v roku 1264 pri Bratislave zobrala za manžela mladšieho syna Bela IV., toho času chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela.

¹⁷ *Annales Cracovienses Compilati*. Ed. August Bielowski. In: *Monumenta Poloniae Historica* (ďalej MPH). Lwów : Nakladem własnym, 1872, vol. 2, s. 837: „1234. nascitur Kinga filia regis Ungarie Bele et de matre nomine Maria, in dominica quinquagesima, quam duxit Bolezlaus filius Lestconis, dux Cracoviensis et Sandomiensiensis, in uxorem. [...]“

¹⁸ Najrozsiahljšiu prácu do súčasnosti o sv. Kunigunde pozri MARTIN HOMZA: Svätá Kunigunda a Spiš. In: *Terra Scepusiensis : stav bádania o dejinách Spiša*. Eds. Martin Homza a Ryszard Gladkiewicz. Levoča; Wrocław : Kláštorisko; CBŚiB UWŹ., 2003, s. 381 – 406. Tam aj odkazy na ďalšiu literatúru.

¹⁹ KAZIMIERZ SZWARGA: Błogosławiona Kinga. In: *Polscy święci*. Ed. Joachim Roman Bar. Warszawa : Akademia Teologii Katolickiej, 1987, s. 98; MARTIN HOMZA: *Svätá Kunigunda a Spiš*, s. 381 – 406.

ANNA (1226 – 1271)

Dôležitú úlohu v politickom vývoji v šesťdesiatych rokoch a na začiatku sedemdesiatych rokov zohrala ďalšia dcéra Bela IV., Anna. V roku 1243 sa vydala za Rastislava Černigovského, ktorý rok predtým utiekol do Uhorska z Rusi. Listinné pramene pochádzajúce najmä z prvej polovice šesťdesiatych rokov 13. storočia svedčia o tom, že Anna patrila k najobľúbenejším Belovým dcéram. Jej zväzok s Rastislavom preto iste nebol náhodný. Začiatkom päťdesiatych rokov Rastislav dostal do správy Mačviansky banát s centrom v Belehrade.²⁰ Z ich manželstva vzišlo niekoľko detí, okrem iných aj neskoršia česká kráľovná Kunigunda, manželka Přemysla Otakara II.; krakovská a sandomierska vojvodkyňa Grifina,²¹ manželka Leška II. Čierneho z dynastie Piastovcov; Belo, ktorý bol politicky aktívny v Uhorsku predovšetkým začiatkom sedemdesiatych rokov a následne zavraždený Henrichom I. z Kószegu.²² Aj po Rastislavovej smrti (1262) Anna zostala politicky aktívna a verná svojmu otcovi Belovi. Výrazne ovplyvňovala smerovanie vnútropolitického diania v Uhorsku počas Belových vojen s jeho starším synom Štefanom v prvej polovici šesťdesiatych rokov. S výnimkou Štefana udržiavala aj naďalej čulé kontakty so všetkými svojimi súrodencami. Práve o jej komplikovanom, miestami možno až nevraživom vzťahu so Štefanom pramene zachytili pomerne dosť informácií. Už v roku 1264 Štefan zakročil proti nej a jej synom, Michalovi a spomínanému Belovi. Zhabal im isté územia, ktoré susedili s jeho dŕžavou, vyplienil ich a následne odmietol vrátiť.²³ Odvetou sa Anna aktívne zapojila do konfliktov medzi Belom IV. a Štefanom.²⁴ Okamžite po smrti svojho otca Bela začiatkom mája 1270 odišla do Prahy na dvor

²⁰ MARTIN DIMNIK: *The Dynasty of Chernigov 1146 – 1246*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003, passim.

²¹ *Annales Polonorum*. In: *MGH SS*. Ed. Georg Heinrich Pertz. Hannoveræ : Imperialis Bibliopolii Avlicii Hahniani, 1866, vol. 29, s. 636: „1265. [...] *Dux Lestco duxit Griphinam uxorem suam*. [...]“

²² Z mnohých prameňov (aj s odkazom na Kunigundu) pozri napr. *Continuatio Vindobonensis*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 704: „[...] *ex cuius consilio et auxilio rex de Matsbawe, frater regine Bochemie, ab Ungaris est occisus, propter quod homicidium predictum rex Bochemie est nimium perturbatus, et universa mala utrobique oriuntur*. [...]“

²³ AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18 985, s. 1537.

²⁴ TUDOR SALÁGEAN: *Regnum Transilvanum. The assertion of the Congregational Regime*. In: *The History of Transylvania I. (until 1541)*. Eds. Ioan Aurel Pop a Thomas Năgler. Cluj-Napoca : Romanian Cultural Institute, 2005, s. 236.

svojej dcéry Kunigundy a Přemysla Otakara II. Aj to môže naznačovať, že jej vzťahy so Štefanom zostali dlhodobo napäté.²⁵ Informácie o jej smrti prameňne obsirnejšie nezachytili, údaj o jej úmrtí je však zapísaný v jednom nemeckom letopise k roku 1271, v *Annales Ensдорfenses*.²⁶ Znamenalo by to, že všetci najbližší príbuzní a spolupracovníci len nedávno zosnulého kráľa Bela IV. (Mária Laskarisová, Anna Mačvianska, Belo Mačviansky, svätá Margita Uhorská) zomreli zhruba do jedného roka po jeho smrti začiatkom mája 1270.

ALŽBETA (1236 – 1271)

Aj sobáš ďalšej Belovej dcéry Alžbety priniesol Belovi IV. a neskôr aj Štefanovi V. politicky významného spojenca. Alžbeta sa vydala za mladšieho syna bavorského vojvodu Ota II. – Henricha XIII., od roku 1253 dolnobavorského vojvodu, z vplyvnej ríšskej šľachtickej dynastie Wittelsbachovcov.²⁷ Toto prepojenie a spojenectvo medzi dynastiami Arpádovcov a Wittelsbachovcov opäť ukázalo na geniálnosť sobášnej politiky Bela IV. Henrich sa aktívne zapájal do bojov o babenberské dedičstvo práve na strane svojho svokra Bela IV. Bavorskí vojvodovia mali totiž rovnako dlhodobo trvajúce konflikty s českými kráľmi Václavom I. a Přemyslom Otakarom II. Počas bojov o Štajerské vojvodstvo začiatkom päťdesiatych rokov sa Štajerčania „odvracali od jeho [Přemyslových] sľubov, ale vyslali vznešeného muža Dietmara z Wiessenecku k bavorskému vojvodovi Henrichovi, v kráľovstve (!) dosiaľ mužovi slávnej povesti, so žiadosťou, aby nad nimi prevzal vládu. Ten oslovil svojho svokra, uhorského kráľa Bela, na stranu ktorého sa už predtým postavil, a pod jeho ochranou sa s ním radil o pomoci a postupe“.²⁸ Napriek blízkej rodinnej príbuznosti však

²⁵ Z mnohých prameňov napr. Ioannes abbas Victoriensis : Liber Certarum Historiarum. Lib. 1. Rec. 2A. Ed. Fedor Schneider. In: *SS rer. Germ.*, vol. 36, tom. 1, s. 208: „[...] Hoc anno Bela senior rex Ungarie moritur, et venit ad eum filia sua, socrus Otakari, de Mazzovia, que surripuit quedam preciosissima iocalia ad regis coronam pertinencia et mox ad Otakarum clam transmisit. [...]“

²⁶ *Annales Ensдорfenses*. Ed. Otto Abel. In: *MGH SS*, vol. 10, s. 5: „[...] Anna ducissa obiit. [...]“

²⁷ Hermani Altahensis annales. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 13, s. 394: „[...] Henricus, filius O(ttonis) ducis Bawarie, duxit uxorem dominam Elysabeth, filiam Bele regis Ungarie. [...]“

²⁸ Ioannes abbas Victoriensis : Liber Certarum Historiarum. Lib. I, rec. A. Ed. Fedor Schneider. In: *SS rer. Germ.*, vol. 36, tom. 1, s. 154: „Styrienses autem necdum in eum vota sua deflexerant, sed nobilem virum Dietmarum de Wizenek ad Henricum Bawarie ducem direxerunt, virum in regno quoad actus seculi clare fame, postulantes, ut super eos suscipiat principatum. Qui socerum suum Belam Ungarorum [regem] super hoc prius

kráľ Belo IV. mal so Štajerskom vlastné plány. Henrichova návšteva v Stoličnom Belehrade (*Wizenburc*) teda zostala bez väčších výsledkov.²⁹ Navyše musel Henrich čeliť problémom aj v domácom Bavorsku, kde sa rozohrali konflikty s jeho starším bratom, hornobavorským vojvodom a rýnskym falckgrófom Ľudovítom. Obaja bratia sa však aj napriek vzájomným sporom dokázali spojiť, keď išlo o obranu bavorských dŕžav. Spoločne niekoľkokrát odrazili útoky Přemysla Otakara II.³⁰ Začiatkom sedemdesiatych rokov zase Henrich koordinoval vojenské operácie počas tretej česko-uhorskej vojny, ktorú viedol primárne syn Bela IV. Štefan V., pričom dolnobavorské vojsko spustošilo územie Rakúska až po kláštor Wels.³¹ Spojenie Alžbety s Henrichom prinieslo z dlhodobého hľadiska okrem uvedeného aj niečo iné, ako len spoločné koordinovanie akcií medzi Arpádovcami a Wittelsbachovcami v bojoch o babenberské dedičstvo. Z Alžbetinho manželstva s Henrichom vzišlo až 10 známych potomkov, pričom jedného z ich synov, Ota, poznáme ako uhorského kráľa Ota Bavorského. Ten sa pokúsil počas bojov o uhorský trón na začiatku 14. storočia využiť svoje príbuzenské prepojenia na vymretú dynastiю Arpádovcov. Ako je známe, jeho účinkovanie v Uhorsku malo skôr epizodický charakter a proti Karolovi I. Róbertovi z Anjou sa v boji o trón nepresadil.³² Alžbeta zomrela 24. októbra 1271, len niekoľko mesiacov po narodení jej posledného syna, neskoršieho vojvodu Štefana I. Pochovaný je v Seligenthal, rodovom kláštore rodiny Wittelsbachovcov v Bavorsku.³³

statuit alloquendum et pro patrocinio consilii et auxilii consulendum.“ Porov. Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. XXI, s. 27, verš (ďalej v.) 2001 – 2010: „[...] *in solde wesen gách, || daz si wuoben darnách, || daz in ze herren wurd erkant || herzog Heinrich üz Beierlant. || von Wizenecke her Diemâr, || mit gefuoge brabte schône dar, || daz der herren etlich in || sanden gegen Beiern hin, || daz sich der herzog Heinrich || in underwund getriulich [...].*“

²⁹ Ottokars Österreichische Reimchronik. Cap. XXI. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, s. 28, v. 2056. Informáciu opäť prebral aj Ján z Viktringu, ktorý nemecký názov (*Wizenburc*) Otachera oúz der Geaul polatinčil a pridal informáciu, že ide o korunovačné mesto uhorských kráľov: „[...] *in civitate, que Albarregalis dicitur, ubi reges Ungarie coronantur. [...].*“ Ioannes abbas Victoriensis : *Liber certarum historiarum*. Lib. I, rec. B. Ed. Fedor Schneider. In: *SS rer. Germ.*, vol. 36, tom. 1, s. 194 – 195. Z literatúry napr. JAKUB PALKO: Budínsky mier 1254, s. 33 – 36.

³⁰ VRATISLAV VANÍČEK: *Velké dějiny zemí Koruny české*, s. 23.

³¹ Continuatio Lambacenses. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 560: „[...] *Interea Henricus dux Bawarie missis mille armatis partem superioris Austriae a Pruhe usque Wels incendiis et rapinis quasi in auxilium regis Ungarie devastavit. [...].*“ JAKUB PALKO: Uhorsko-české vzťahy v rokoch 1270 – 1272, s. 21 – 23.

³² PAL ENGEL: *The Realm of st. Stephen*, s. 129 – 130.

³³ Hermanni Althahensis annales. Ed. Georg Waitz. In: *MGH SS*. Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1879, vol. 13, s. 406: „[...] *Domina Elizabeth ducissa*

Na východ od Uhorska smerovala cesta ďalšej dcéry Bela IV., Konštancie. Aj jej sobáš priniesol Belovi IV. významné spojenectvo. Po niekoľkoročných konfliktoch s haličským kniežaťom Danielom Romanovičom sa podarilo uzatvoriť prímerie, ktoré, ako je to neraz badateľné v Belových politických krokoch, viedlo dokonca k uzatvoreniu spojenectva.³⁴ Svadbu Konštancie a Leva Danieloviča Haličského, syna Daniela Romanoviča, zachytila okrem iných textov aj *Haličko-volyňská kronika*: „[...] *Metropolita prišiel k Danielovi a riekol: ‚Tvoje prianie sa vyplnilo. Zober jeho [Belovu] dcéru a vydaj za svojho syna.‘ Vasilko povedal: ‚Chod' k nemu, veď je to kresťan.‘ Vtedy Daniel šiel, vzal so sebou svojho syna Leva a metropolitu, prišiel ku kráľovi do Izvolena [Zvolena]. Svojho syna [Leva] oženil s jeho dcérou [Konštanciou]. [...].*³⁵ Svadba sa konala pravdepodobne už v jeseni 1246 vo Zvolene.³⁶ Belova koalícia a sieť spojenectiev, v tom čase budovaných ešte predovšetkým s cieľom obrany kráľovstva pred ďalším vpádom Mongolov, sa teda rozrástla o ďalšieho významného hráča východnej časti Európy – haličské knieža. Jednotky z Haličska sa zúčastnili napríklad aj v bitke pri Kressenbrunne na Moravskom poli v lete 1260.³⁷ Konštancia zomrela pravdepodobne v roku 1288.³⁸

*Bavaria peperit filium 2. Idus Marcii, qui baptizatus ab Hermanno abbate Altabense, vocatus est Stephanus. Ipsa vero ducissa in subsequente autumpno 9. Kalendas novembris diem clausit extremum; que cum esset femina virtuosa et omni bonitate preclara, morte sua toti provincie inconsolabilem luctum fecit. [...].*³⁴ V zhode s altaišským letopisom Alžbetinu smrť datujú aj viaceré bavorské nekrológy: *Necrologium Tegernseense*. Ed. Franz Ludwig Baumann.

In: *Monumenta Germaniæ Historica : Necrologia Germaniæ* (ďalej *MGH Nocr. Germ.*). Berolini : Apud Weidmannos, 1905, vol. 3, s. 153; *Necrologium Sældentalense*. Ed. Franz Ludwig Baumann.

In: *MGH Nocr. Germ.*, vol. 3, s. 367; *Necrologium Windbergense*. Ed. Franz Ludwig Baumann. In: *MGH Nocr. Germ.*, vol. 3, s. 401.

³⁴ MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vladárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo, s. 112 – 113.

³⁵ MARTIN HOMZA – NORA MALINOVSKÁ (eds.): *Haličko-volyňská kronika*. Bratislava : Matica slovenská, 2019, s. 208.

³⁶ MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vladárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo, s. 112.

³⁷ MARTIN HOMZA – NORA MALINOVSKÁ (eds.): *Haličko-volyňská kronika*, s. 246, pozn. 697; HERMANN KLIMA: *Die Schlacht bei Groissenbrunn*, s. 17.

³⁸ MARTIN HOMZA – NORA MALINOVSKÁ (eds.): *Haličko-volyňská kronika*, s. 208, pozn. 521.

JOLANTA (HELENA) (? – 1304)

Posledný manželský zväzok svojej dcéry dohodol kráľ Belo IV. v roku 1256, keď ďalšiu z nich, Jolantu (Helenu), vydal za vojvodu Boleslava II. Pobožného z veľkopoľskej vetvy rodu poľských Piastovcov.³⁹ Rovnako ako malopoľský vojvoda Boleslav V. Hanblivý sa zúčastňoval na vojenských výpravách počas vojny o babenberské dedičstvo. Keď Boleslav v roku 1279 zomrel, Jolanta sa odobrala za svojou sestrou Kunigundou. Až do svojej smrti v roku 1304 žila v kláštorech, okrem iných napríklad aj v Starom Sonči. Beatifikovaná bola v prvej polovici 19. storočia.

MARGITA (1242 – 1271)

Najmladšia dcéra Bela IV. a Márie Laskarisovej, Margita, sa narodila v dalmátskom Klisi v čase, keď tamojší hrad obývala kráľovská rodina počas úteku pred Mongolmi, teda na mieste, kde pravdepodobne v rovnakom čase zomrela aj staršia Margita. Podľa Margitinej *Legendy* sa mal kráľovský pár zaviazat', že ak bude Uhorsko zachránené pred Mongolmi, jej život zasvätia Bohu. Tak sa skutočne aj stalo. Už od detstva Margita žila v dominikánskom kláštore vo Vespérme, neskôr prešla do novovybudovaného kláštora na Zajačom (dnes Margitinom) ostrove na Dunaji medzi Budínom a Pešťou.⁴⁰ Podľa *Legendy* mala odmietnuť ponuku svojho otca Bela IV. vydat' sa za českého panovníka Přemysla Otakara II. Přemysl sa nakoniec oženil s vnučkou Bela IV. Kunigundou, dcérou mačvianskeho vojvodu Rastislava Černigovského a Belovej dcéry Anny.⁴¹ Margita zomrela 18. januára 1271 vo veku asi 29 rokov, len necelý rok po svojom otcovi Belovi IV. Takmer okamžite boli podniknuté kroky na jej kanonizáciu, o čo sa mal pričiniť jej starší brat, vtedajší uhorský kráľ Štefan V. (v rokoch 1270 – 1272). Aj tento fakt môže napovedať o Margitinom živote viac. Počas posledného desaťročia svojho života pravdepodobne pôsobila ako zmierovateľka konfliktov vnútri

³⁹ *Annales Cracovienses Compilati*. Ed. Richard Röpell. In: *MGH SS. Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani*, 1866, vol. 19, s. 600: „[...] *Dux Boleslaus Polonorum accepit Iobelem filiam regis Hungarie.*“

⁴⁰ RICHARD PRAŽÁK (ed.): *Legendy a kroniky Koruny uherské*. Praha : Vyšehrad, 1988, s. 142.

⁴¹ JOSEF ŽEMLIČKA: *Přemysl Otakar II.*, s. 120.

arpádovskej dynastie a jej vzťah so starším bratom bol pravdepodobne nepomerne lepší, ako jeho vzťahy s väčšinou ostatných súrodencov. To by mohlo odôvodňovať aj Štefanove úsilie o začatie kanonizačného procesu.⁴² Kanonizovaná bola nakoniec až pápežom Piom XII. v roku 1943, hoci v Uhorsku ju ako sväticu uctievali už od stredoveku.

ŠTEFAN (1239 – 1272)

Podľa francúzskeho kronikára Alberica z Trois-Fontaines sa starší syn Bela IV. a Márie Laskarisovej, Štefan, narodil na sviatok sv. Lukáša evanjelistu, 18. októbra 1239. Išlo o dlhoočakávaného syna a nástupcu, pretože v čase jeho narodenia mal kráľovský pár už šesť alebo sedem dcér (presný rok narodenia Jolanty-Heleny nepoznáme), no mužského potomka, ktorý by zabezpečil kontinuitu arpádovskej dynastie, dovtedy kráľ nemal. Meno dostal podľa prvého uhorského kráľa, svätého Štefana I.⁴³

Od mladého veku ho Belo IV. zapájal do diania v krajine a už 10. januára 1246, keď mal len sedem rokov, vystupuje ako *kráľ a vojvoda celého Slavónska (rex et dux totius Sclavoniae)*.⁴⁴ Je teda pravdepodobné, že táto funkcia bola Štefanom obsadená už pred rokom 1246. Podľa vtedy zaužívaných zvyklostí ako najstarší syn a nástupca dostal do správy práve chorvátsko-slavónsky údel, hoci boli tieto územia vzhľadom na Štefanov nízky vek v tom čase iste spravované kráľom, resp. ním určenými miestodržiteľmi. Je potrebné zdô-

⁴² Viac k pokusom o kanonizáciu sv. Margity Uhorskej pozri napr. RICHARD PRAŽÁK (ed.): *Legends and chronicles*, s. 142 – 143. K zmierovateľskej úlohe sv. Margity pozri DUŠAN ZUPKA: *Rex eris, si recte facias: si non facias, non eris: panovnícka moc a jej reprezentácia v stredovekej strednej Európe (10. – 13. storočie)*. In: *Forum Historiae*, roč. 8, 2014, č. 2, s. 220; GÁBOR KLANICZAY: *On the Stigmatization of Saint Margaret of Hungary*. In: *Medieval Christianity in Practice*. Ed. Miri Rubin. Princeton: Princeton University Press, 2009, s. 274 – 284. Celkovo pozri ILDIKÓ CSEPREGI – GÁBOR KLANICZAY – BENCE PÉTERFI (eds.): *The Oldest Legend: Acts of the Canonization Process, and Miracles of Saint Margaret of Hungary*. Budapest: Central European University Press, 2018. 854 s.

⁴³ *Chronica a monacho Novi-monasterii Hoiensis interpolata*. Ed. Paul Scheffer Boichorst. In: *MGH SS*, vol. 23. Hannoveræ: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1874, s. 947: „[...] *Natus est regi Hungarie filius masculus, pro quo multe facte sunt supplicationes. De cuius pueri natiuitate factum est festum congratulationis mitabile in festo beati Luce, et rex in maxima quantitate pecunias expendit et absque numero denarios seminavit et sparsit. Archiepiscopus autem Strigoniensis Robertus puerum baptizavit, quem Stephanum nominavit ob memoriam sancti regis Stephani, primi in partibus illis a beato Alberto baptizati. [...]*“

⁴⁴ RICHARD MARSINA (ed.): *CDSI*, vol. 2, č. 217, s. 147.

razniť to najmä preto, že tento vysoký krajinský post neskôr zastával mladší syn Bela IV. – Belo ml., čo bolo jednou z viacerých príčin dlhotrvajúcich sporov medzi Belom IV. a Štefanom v šesťdesiatych rokoch 13. storočia. Titulárnym chorvátsko-slavónskym vojvodom bol Štefan do roku 1257, keď prešiel na východ krajiny do Sedmohradska.⁴⁵ Takmer počas celého Štefanovho viac než desaťročného pôsobenia v juhozápadných častiach krajiny vystupoval vo funkcii slavónskeho bána Štefan, syn Dragúna z rodu Gutkeled.⁴⁶ Ten sa však v rokoch 1254 – 1258 zdržiaval v Štajerskom vojvodstve, kde od prelomu augusta a septembra 1254 pôsobil súčasne vo funkcii štajerského kapitána (*capitaneus Styrie*).⁴⁷ V čase neprítomnosti Štefana I. Gutkeleda v Chorvátsko-slavónskom vojvodstve úrad bána zastupovali tzv. vicebáni (*vicebanus*). Do roku 1256 to bol Alexander, ktorý zároveň pôsobil aj vo funkcii záhrebského župana,⁴⁸ po ňom Tyburk, takisto aj záhrebský župan.⁴⁹ Zaujímavé z tohto pohľadu je aj dianie v Štajersku koncom päťdesiatych rokov. V roku 1258 vypuklo povstanie štajerskej šľachty a ministeriality vedené Fridrichom V. z Ptuja, maršálikom ustanoveným práve kapitánom Štefanom I. Gutkeledom. Štefan bol zo Štajerska vyhnaný a vrátil sa späť do Chorvátsko-slavónskeho vojvodstva, pričom však stále zostal v okruhu verných ľudí nového štajerského vojvodu.⁵⁰

Rozvrátené Štajerské vojvodstvo zveril uhorský kráľ Belo IV. práve svojmu staršiemu synovi Štefanovi, ktorý však už vystupoval priamo ako štajerský vojvoda (*dux Styrie*). Hoci sa Štefanovi podarilo upokojiť situáciu, potlačiť povstanie a nastoliť aspoň aký-taký poriadok, v tejto významnej funkcii vydržal len do roku 1260.⁵¹

Po strate Štajerska potvrdenej bitkou pri Kressenbrunne na Moravskom poli v lete 1260 sa Štefan vrátil do funkcie sedmohradského vojvodu,

⁴⁵ *Magyar Nemzeti Levéltár : Országos Levéltár. fond* (ďalej f.). Diplomatikai levéltár (ďalej MNL OL DL), signatúra (ďalej sign.) DL 42.

⁴⁶ ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 45.

⁴⁷ Na aktivity Štefana I. Gutkeleda v Štajerskom vojvodstve prvykrát odkazuje jeho listina vydaná 10. septembra 1254 pre cisterciácky kláštor v Rein neďaleko Grazu. *Rein, Stiftsarchiv*, f. Urkunden 1129 – 1600, sign. AT-ReinOCist.-AIII/24. Bližšie pozri GÁBOR BRADÁCS: Gutkeled nembeli Istvan, s. 178 – 179; JAKUB PÁLKO: Majetkové spory štajerských kláštorov v čase uhorskej správy 1254 – 1260, s. 8 – 10.

⁴⁸ TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 549, s. 16.

⁴⁹ *Ibidem*, č. 599, s. 82 – 83.

⁵⁰ *Rein, Stiftsarchiv*, f. Urkunden (1129 – 1600), sign. AT-ReinOCist.-AIII/41.

⁵¹ JAKUB PÁLKO: Majetkové spory štajerských kláštorov v čase uhorskej správy 1254 – 1260, s. 14 – 16.

v ktorej zotrval až do smrti svojho otca začiatkom mája 1270.⁵² Práve strata Štajerska a zmena smerovania politiky Bela IV. v šesťdesiatych rokoch boli základnými príčinami ich vzájomných konfliktov. Prvý z nich vypukol už v roku 1262 a skončil sa kompromisnou dohodou, ktorou Štefan získal východnú časť krajiny aj s titulom mladšieho uhorského kráľa (*junior rex Ungarie*).⁵³ O samom priebehu máme pomerne málo informácií,⁵⁴ zachoval sa však plný text spomínanej dohody, ktorú uzatvorili v Bratislave v roku 1262. Do dohody bol zahrnutý aj mladší Štefanov brat Belo, ktorý napriek tradične zaužívaným postupom obsadil už v roku 1260 spomínaný lukratívnejší post chorvátsko-slavonskeho vojvodu.⁵⁵ Závažnejší bol konflikt z rokov 1264 – 1265, keď došlo už k otvorenej vojne medzi Belom IV. a Štefanom. Po sérii viacerých bitiek nakoniec Štefan svojho otca porazil v marci 1265 v rozhodujúcej bitke pri Isaszegu.⁵⁶ Následná mierová zmluva potvrdila predchádzajúci stav, teda rozdelenie Uhorska medzi Bela IV. a Štefana, aj s potvrdením všetkých dovtedajších Štefanových titulov a právomocí.⁵⁷ Do týchto konfliktov sa zapájali ostatní členovia arpádovskej dynastie, predovšetkým Štefanova sestra Anna a jeho mladší brat Belo. Po smrti Bela IV. začiatkom mája 1270 Štefan ako najstarší a v tom čase vlastne už jediný mužský zástupca z priamej línie arpádovskej dynastie nastúpil na kráľovský trón. Takmer okamžite bol obnovený konflikt o babenberské dedičstvo s cieľom znovuzískať stratené štajerské územia.⁵⁸ V konečnom dôsledku však táto Štefanova snaha nebola úspešná. Kráľ Štefan V. zomrel vo veku 33 rokov už v auguste 1272 na dunajskom ostrove Csepel.⁵⁹

⁵² ANGELIKA HERUCOVÁ: Vojna o babenberské dedičstvo, s. 9.

⁵³ GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 69 – 77.

⁵⁴ Okrem uhorských diplomatických prameňov si dianie v Uhorsku všimol napríklad aj pisár análov z kláštora v Heiligenkreuzi v susednom Rakúsku. Pozri *Annales Sancrucenses secunda*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 645: „*Rex Stephanus opposuit se patri suo regi Bele Ungarie.*“

⁵⁵ V zmluve je Štefanov mladší brat titulovaný len ako „vojvoda“ (*dux*). Na konkrétne územie dokument ešte neodkazuje. GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 70.

⁵⁶ ATTILA ZSOLDOS: *Családi ügy : IV. Béla és István*, s. 82 – 84.

⁵⁷ AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 518, s. 284 – 287. V regeste EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1481, s. 449 – 450.

⁵⁸ Podrobnosti pozri ANGELIKA HERUCOVÁ: Vojna o babenberské dedičstvo, s. 12 – 14.

⁵⁹ *Chronicon pictum Vindobonense*, rukopisný list č. 128: „*Regnavit autem duobus annis et mortuus est in anno tertio regni sui in Magna insula et sepultus est in ecclesia beate Virginis, in insula Budensi in loco Beginarum.*“

Zaujímavá je aj otázka Štefanových korunovácií. V tejto súvislosti je potrebné opäť sa vrátiť k spomínanej listine z 10. januára 1246.⁶⁰ Štefan je v nej totiž titulovaný už ako kráľ (*rex*), čo napovedá, že korunovaný bol pravdepodobne už v útlom veku, keď nemal ešte ani 7 rokov. Attila Zsoldos v úvode svojej monografie o vzťahoch medzi Belom IV. a jeho synom Štefanom upozornil na ďalšiu zaujímavú vec, totiž na jednu z iluminácií *Viedenskej obrázkovej kroniky*, ktorá zobrazuje korunováciu Štefana V. na uhorského kráľa.⁶¹ Iluminácia je zaradená pod rok 1270 s nadpisom „*Stephanus filius Bele coronatus*“. Zaujímavé na nej je to, že samotnému korunovanému Štefanovi kladie korunu na hlavu iná korunovaná hlava, starší muž, za ktorým stojí žena, takisto s korunou na hlave. S najväčšou pravdepodobnosťou ide práve o Štefanových rodičov – kráľa Bela IV. a kráľovnú Máriu Laskarisovú, preto teda možno tvrdiť, že predmetná iluminácia nezobrazuje Štefanovu druhú korunováciu vykonanú po smrti Bela IV. v lete roku 1270, ale korunováciu z polovice štyridsiatych rokov, na ktorú odkazuje aj spomínaná listina.⁶² Bratislavská dohoda z marca 1262 zase Štefana oprávňovala používať titul mladší uhorský kráľ (*iunior rex Ungarie*),⁶³ kým dovtedy (príležitostne i potom) používal v titulatúre skôr formulu „*z milosti Božej kráľ, prvorodený osvieteného uhorského kráľa Bela IV.*“ (*dei gracia rex, primogenitus illustris regis Ungarie Bele quarti*).⁶⁴ Druhýkrát sa Štefan nechal korunovať po smrti Bela IV., keď zasadol na trón celého Uhorska.⁶⁵

⁶⁰ RICHARD MARSINA (ed.): *CDSL*, vol. 2, č. 217, s. 146 – 147.

⁶¹ *Chronicon pictum Vindobonense*, rukopisný list č. 127.

⁶² ATTILA ZSOLDOS: *Családi ügy : IV. Béla és István*, s. 7 – 10.

⁶³ GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 69 – 77.

⁶⁴ Napr. MNL OL, sign. DL 45; MNL OL, sign. DL 58 396; MNL OL, sign. DF 200 657 a ďalšie.

⁶⁵ JOSEF DEÉR: *Die heilige Krone Ungarns*. Wien : Hermann Böhlau Nachf.; Kommissionsvlg. d. Österr.; Akademie der Wissenschaften in Wien, 1966, s. 259.

Vojvoda Belo – mladší syn Bela IV.

Narodenie Bela ml.

Najmladším potomkom a len druhým synom Bela IV. a Márie Laskariskovej bol Belo. Jeho krátky život púta pozornosť historikov už po stáročia, najmä pre nejasné okolnosti jeho smrti. V rokoch 1269 – 1272 sa totiž ukončila životná púť viacerých vplyvných členov arpádovskej dynastie, Bela ml. nevynímajúc.¹ Hoci sa do dejín Uhorska a strednej Európy druhej polovice 13. storočia zapísal predovšetkým ako chorvátsko-slavónsky vojvoda, reálne vykonával povinnosti spojené s touto významnou uhorskou krajinou funkciou len niečo vyše jedného roka. Napriek tomu sú s jeho životom spojené viaceré významné udalosti, ktoré ovplyvňovali vývoj politickej situácie nielen v samotnom Uhorsku, ale v celom regióne strednej Európy.

Nebýva zvykom, že autori naračných prameňov sa vo svojich prácach nezmenili o narodení niektorého z potomkov Bela IV. S výnimkou dvoch jeho dcér, Kataríny a Jolanty (Heleny), a mladšieho syna Bela máme k dispozícii spoľahlivé informácie o narodení všetkých ostatných kráľových potomkov.²

V súvislosti s rokom narodenia Bela ml. sa pracuje predovšetkým s dvomi možnosťami. Prvá, nepravdepodobnejšia, hovorí, že Belo sa narodil po vpáde Mongolov do Uhorska, asi v rozmedzí rokov 1242 – 1246. Táto teória

¹ Belo zomrel pravdepodobne na jeseň v roku 1269. Už v januári nasledujúceho roka zomrela aj jeho najmladšia sestra Margita. V máji zomrel ich otec, kráľ Belo IV., zakrátko nato jeho manželka Mária Laskarisová. V roku 1271 v Prahe zomrela mačvianska vojvodkyňa Anna. V auguste 1272 zomrel uhorský kráľ Štefan V., v novembri bol zavraždený mačviansky vojvoda Belo. Prehľadne pozri Béla. In: *Foundation for Medieval Genealogy : Hungary Kings*. Dostupné na internete: <http://fmg.ac/Projects/MedLands/HUNGARY.htm#_B%C3%89LA_IV_1235-1270> (prístup 20. júna 2021).

² Túto skutočnosť možno pripísať pomere jednoducho vysvetliteľnému faktu. Kroniky a letopisy v prevažnej miere nevznikli už za života osôb, o ktorých zachtávali informácie. Belo ml. sa navyše dožil len okolo 20 rokov a pozornosť kronikárov a letopiscov pújala jediná vec – sobáš s Kunigundou Askánskou z roku 1264. Navyše všetky zmienky sa nachádzajú v prameňoch ríšskej proveniencie. V porovnaní so svojimi sestrami, napr. Kunigundou, Annou či Alžbetou, teda nemal toľko príležitostí výraznejšie zasiahnuť do politických aktivít arpádovskej dynastie druhej polovice 13. storočia. Aj pri opisovaní spomínanej bratislavskej svadby sa autori kroník a letopisov výraznejšie zameriavali skôr na podanie informácií o jej priebehu, účastníkoch a pod.

však nie je podporená ani nepriamymi zmienkami v prameňoch. Založená je predovšetkým na základe poznatku o narodení jeho najmladšej sestry, sv. Margity Uhorskej (*1242). Úvahy o Belovom narodení v prvej polovici štyridsiatych rokov sa zdajú byť nepravdepodobné aj preto, že neskoršie hodnoverné listinné dokumenty svedčia o jeho nástupe na chorvátsko-slavónsky vojvodský stolec až keď dosiahol plnoletosť, koncom šesťdesiatych rokov, hoci formálne titul používal už skôr. Z uvedeného by vyplývalo, že Belo ml. by sa formálne stal chorvátsko-slavónskym vojvodom približne v 15. roku života, čo je však v rozpore so skutočnosťou vyplývajúcou z analýzy viacerých hodnoverných písomností z neskoršieho obdobia.³

Rok 1243 uvádzajú ako rok Belovho narodenia aj ďalší súčasní historici. Odvolávajú sa predovšetkým na nejasnú pasáž z *Historia Salonitanorum atque Spalatinorum Pontificum* splitského arcidiakona Tomáša, ktorá hovorí o ceste kráľovnej Márie Laskarisovej do juhozápadných častí Uhorska. Podľa kroniky mala pripravovať pôdu pre všeobecné uznanie šľachty pred nástupom svojho najmladšieho syna Bela na chorvátsko-slavónsky vojvodský stolec. Z textu však nevyplýva ani približný rok narodenia Bela ml., spomína sa len jeho nízky vek (*adhuc in puerili etate constituto*),⁴ preto ani z tejto zmienky sa nedá jednoznačne vyvodíť žiadny jednoznačný záver.⁵ Cesta sa uskutočnila pravdepodobne v roku 1261 a v texte jej ešte budem venovať náležitú pozornosť.

Pravdepodobnejšia sa javí verzia, že Belo ml. sa narodil až koncom štyridsiatych rokov 13. storočia, v roku 1249, prípadne 1250. Ani v tomto

³ Z množstva súčasnej literatúry operujúcej so skorším rokom narodenia Bela ml. pozri napríklad MONIKA TIHÁNYIOVÁ: Palatín a bratislavský župan, s. 29. Odtiaľ potom aj ANGELIKA HERUCOVÁ: *Palatíni arpádovských kráľov*, s. 142. Obe autorky pritom uvádzajú odkaz na prácu maďarského historika Tibora Szócsa, ktorý však uvádza, že Belo mal pri formálnom získaní titulu chorvátsko-slavónskeho vojvodu len 10 – 11 rokov. To korešponduje s teóriou, že Belo ml. sa narodil až koncom štyridsiatych rokov 13. storočia. Pozri TIBOR SZÓCS: *A nádori intézmény korai története 1000 – 1342*. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 2014, s. 72.

⁴ DAMIR KARABIĆ et al. (eds.): *Thomæ archidiaconi Spalatensis*, s. 366 – 367.

⁵ Z ďalšej literatúry kladúcej Belovo narodenie do rokov 1242 – 1246 pozri napr. GÁBOR VARGA: *Ungarn und das Reich*, s. 278 – 279; MARTIN HOMZA – STANISŁAW ANDRZEJ SROKA (eds.): *Historia Scepusii*, vol. 2, s. 606; MÓR WERTNER: *Az Árpádok családjai története*. Nagy-Becskereken : Pleitz Fer. Pál könyvnyomdája, 1892, s. 493 a ďalšie. K roku 1245 pozri aj Béla. In: *Foundation for Medieval Genealogy : Hungary Kings*. Dostupné na internete: <<http://fmg.ac/Projects/MedLands/HUNGARY.htm#Beladied1269>> (prístup 24. júna 2021).

prípade neexistuje prameň, ktorý by túto skutočnosť vyslovene obsahoval, no indicie sú minimálne dôveryhodnejšie. Kľúčovú informáciu zachoval dokument, ktorý vydal sám Belo ml. krátko pred svojou smrťou, keď sa už ako chorvátsko-slavónsky vojvoda plne venoval aktivitám v juhozápadných častiach Uhorska. Ide o listinu vydanú v roku 1269 pre príslušníkov templárskeho rádu, ktorého členovia pôsobili v tom čase v dalmátskych oblastiach Uhorska, čo je v listine aj vyslovene uvedené.⁶ Kľúčový na určenie presnejšieho a pravdepodobnejšieho roku narodenia Bela ml. nie je samotný obsah listiny, ale jedna jej pasáž, na prvý pohľad nedôležitá. Záverom textu totiž dokument obsahuje vetu hovoriacu priamo o veku Bela ml. v čase, keď bol dokument vydaný, pričom uvádza, že v roku 1269 nemá 25 rokov, ale nedovršil ešte ani len 20.⁷ Na túto informáciu potom možno ďalej nadviazať aj ďalšie hodnoverné diplomatické pramene, ktoré potvrdzujú teóriu o neskoršom narodení Bela ml. Hoci s titulom choťvátsko-slavónskeho vojvodu sa Belo ml. spomína už v druhej polovici roka 1260,⁸ prvá hodnoverná listina, ktorú vydal samostatne a s príslušnou intitulačnou formulkou ako slavónsky, dalmátsky a chorvátsky vojvoda (*dux totius Sclavonie, Dalmacie et Croacie*), je datovaná až do októbra 1268.⁹ Rovnako dôležitá informácia plynie aj z ďalšej Belovej listiny vy danej pre jobagiómov hradu v Záhrebe, pravdepodobne rovnako v jeseni 1268.¹⁰ Okrem priamej titulatúry dokument obsahuje aj spresňujúcu datačnú formulku, a to, že bola vydaná v prvom roku jeho

⁶ Hoci originál sa nezachoval, znenie textu je známe z viacerých konfirmácií vydaných do polovice sedemdesiatych rokov 13. storočia. Už po smrti Bela ml. v druhej polovici roka 1269 listinu potvrdil kráľ Belo IV., následne 12. decembra 1270 kráľ Štefan V., Ladislav IV. (bez presného datovania) a napokon 19. septembra 1272 pápež Gregor X. AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 536, s. 310 – 316. „[...] *religiosos viros, in Ungaria et Sclavonia atque Dalmacia partibus colloctas* [...].“ Obsah pozri aj MNL OL, sign. DF 290302.

⁷ AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 536, s. 314: „[...] *Set quia nos Vicesimum quintum annum non compleveramus tempore transactionis seu compositionis presentis, cum Viginti annorum esse diceremur, iuravimus cum omni sollempnitate, ac fidem nostram dedimus super premisis non tetroactandis, set inviolabiliter per nos et per nostros heredes observandis.* [...].“

⁸ MNL OL, sign. DL 503; TADIJA SMICIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 681, s. 175 – 176. V regeste napr. EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1247, s. 381.

⁹ MNL OL, sign. DL 652; GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 8, č. 135, s. 202 – 203. K listine je privesená aj Belova pečať, je však poškodená a kruhopis je preto nečitateľný.

¹⁰ Práve v posledných mesiacoch roka 1268 začala pravdepodobne vykonávať svoju činnosť aj Belova kancelária, čo bolo spojené aj s oficiálnym začiatkom jeho výkonu funkcie chorvátsko-slavónskeho vojvodu.

panovania v Chorvátsko-slavónskom vojvodstve (*ducatus autem nostri anno primo*).¹¹

Ďalšou indíciou môže byť zmienka o učiteľovi (*magister*) Bela ml., pochádzajúca z roku 1256. Táto informácia sa nachádza v potvrdení vlastníckych práv na hrad Gýmeš vtedajšiemu taverníkovi¹² kráľa Bela IV., komesovi Ondrejovi, ktorý zároveň v dokumente vystupuje aj ako učiteľ vojvodu Bela ml.¹³ Ak vezmeme do úvahy fakt, že v roku 1256 mohol mať Belo ml. okolo 6 – 7 rokov, informácia o funkcii jeho učiteľa v tomto veku môže takisto do istej miery podporovať teóriu, že sa narodil až koncom štyridsiatych rokov 13. storočia.¹⁴

Vychádzajúc z uvedených listinných dokladov sa teda s najväčšou pravdepodobnosťou Belo ml. reálne ujal moci v chorvátsko-slavónskom údele v čase, keď mal asi 17 – 18 rokov. Uvedené argumenty teda kladú Belovo narodenie do rokov 1249 – 1250.¹⁵ Tézy o Belovom narodení v rokoch

¹¹ MNL OL, sign. DF 283 555; TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 944, s. 479 – 480. V tejto súvislosti je však potrebné upozorniť ešte na listinu vydanú matkou Bela ml., kráľovnou Máriou Laskarisovou, v roku 1267. Ide o confirmáciu donačnej listiny Bela ml., vydanú údajne rok predtým, teda v roku 1266, pričom aj tento dokument obsahuje v datačnej formulke doplnok, že ju Belo vydal v prvom roku svojej vlády. Originál listiny sa nezachoval, z jej obsahu takisto nie je možné zistiť, či ide o autentický prameň. V kritických edíciách dokument chýba, do diplomatára ju zaradil len G. Fejér: GEORGIUS FEJÉR: *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 399 – 401. Ako argument pre nástup Bela ml. na chorvátsko-slavónsky vojvodský stolec ju použil napríklad už F. V. Sasinek, ktorý Bela ml. práve na základe tohto dokumentu už považuje za dospelého. FRANTIŠEK VÍTAZOSLAV SASINEK: *Dejiny kráľovstva uhorského*, s. 223. Pre nemožnosť overiť autenticitu tohto dokumentu a viaceré rozpory s listinami vydanými Belom ml. nemožno túto informáciu považovať za relevantnú a pre odhad skutočného roku narodenia Bela ml. nemá kľúčový význam.

¹² V prehľade uhorských kráľovských taverníkov, ktorý zostavil A. Zsoldos, meno Ondreja chýba. Pozri ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 62 – 63.

¹³ MNL OL, sign. DL 58 394: „[...] *Andreas, comes tavernicorum nostrorum, magister charissimí filii nostri Bele ducis dilectus et fidelis noster*, [...]“

¹⁴ Blížie pozri ATTILA ZSOLDOS: *Családi ügy : IV. Béla és István*, s. 14.

¹⁵ Opäť treba poukázať aj na diplomovú prácu Daniely Gondárovej, ktorá bola obhájená na Katedre slovenských dejín Filozofickej fakulty UK v Bratislave v roku 2015. Autorka sa prikláňa skôr k možnosti skoršieho narodenia Bela ml., no vo svojej práci nevyhodnotila všetky dostupné pramenné texty, predovšetkým kľúčovú listinu z októbra 1269. Pozri DANIELA GONDÁROVÁ: *Belo IV. a jeho synovia*, s. 28, pozn. 85 a 86. Na základe nejasných argumentov autorka spochybňuje aj maďarského historika Tibora Szőcsa, ktorý sa takisto (v zhode s Attilom Zsoldosom)

1242 – 1246 sa zdajú byť nereálne aj preto, že všetky listinné dokumenty z obdobia rokov 1260 do polovice roka 1268 týkajúce sa Chorvátsko-slavónskeho vojvodstva boli vydané inými osobami (predovšetkým kráľom Belom IV. a v menšej miere tiež kráľovnou Máriou Laskarisovou), a osoba Bela ml. sa v nich spomína len formálne. Navyše, všetky uvedené argumenty sa nevylučujú ani so spomínaným zápisom splitského arcidiakona Tomáša.

príkláňa k rokom 1249 – 1250. TIBOR SZŐCS: *A nádori intézmény korai története 1000 – 1342*, s. 72. Porov. DANIELA GONDÁROVÁ: *Belo IV. a jeho synovia*, s. 30, pozn. 96.

Belo ml. v dynastickej politike Bela IV.

O prvom desaťročí života Bela ml. sa takisto zachovalo pomerne málo priamych informácií. Ide predovšetkým o niekoľko zmienok, ktoré sa týkajú údajných zámerov kráľa Bela IV. nájsť pre svojho najmladšieho potomka nevestu z vhodnej panovníckej dynastie. Potrebné je prihliadať aj na celkovú politickú situáciu v päťdesiatych rokoch 13. storočia, čo bolo už obdobie postupne sa rozrastajúceho konfliktu o babenberské dedičstvo.¹⁶ Belo IV. teda aj preto logicky vyvíjal také aktivity, ktoré by mu zabezpečili ďalších potenciálnych spojencov v boji proti koalícii vedenej českým kráľom Václavom I. (do roku 1253) a potom jeho synom Přemyslom Otakarom II.

ÚVAHY O PLÁNOVANÝCH SOBÁŠOCH BELA ML. PRED ROKOM 1260

Hoci boli publikované aj teórie o možnom sobáši Bela ml. s Gertrúdou Babenberskou, sestrou posledného rakúskeho a štajerského vojvodu Fridricha II. Bojovného,¹⁷ prvý prameňmi podložitelný pokus Bela IV. získať

¹⁶ Bližšie pozri napr. PETER ROHÁČ: *Boj o babenberské dedičstvo a I. uhorsko-česká vojna*, s. 18 – 42; PETER ROHÁČ: *II. česko-uhorská vojna o babenberské dedičstvo 1260 a bitka pri Kressenbrunne*, s. 23 – 44; GÁBOR VARGA: *Ungarn und das Reich*, s. 269 – 275; PÁL ENGEL: *The Realm of St. Stephen*, s. 106.

¹⁷ Istú úvahu o takomto zmyšľaní kráľa Bela IV. vo vtedajšej situácii pripustil len nedávno Martin Homza. Tento postup by však bol zo strany Bela IV. pravdepodobne nepripustný, pretože medzi Gertrúdou Babenberskou a Belom ml. bol vyše 20-ročný vekový rozdiel. Gertrúda sa nakoniec v roku 1252 vydala v Hainburgu za Romana Danieloviča. Bližšie pozri MARTIN HOMZA: *Včasnostredoveké dejiny Spiša*. In: *Historia Scepusii*. Eds. Martin Homza a Stanisław Andrzej Sroka. Bratislava; Kraków : Slovensko-poľská komisia humanitných vied Ministerstva školstva SR a Ministerstva vedy a vyššieho školstva Poľskej republiky, 2009, vol. 1, s. 151 – 153. Táto téza bola neskôr nadinterpretovaná D. Gondárovou. Neexistujú totiž žiadne relevantné doklady o tom, že Belo IV. sa snažil akýmkoľvek spôsobom využiť svojho najmladšieho potomka Bela ml. v procese jeho snáh o získanie Štajerského vojvodstva v rokoch 1252 – 1254. Ani svadba Gertrúdy Babenberskej a Romana Danieloviča v konečnom dôsledku získaniu Štajerska výraznejšie nepomohla. V tomto prípade

pre svojho najmladšieho syna sobášne prepojenie, ktoré by vyhovovalo aj politickým záujmom Uhorského kráľovstva, prebehol až v polovici septembra 1254. Belo IV. mal záujem zasnúbiť vtedy asi päťročného syna s nemenovanou neterou vtedajšieho pápeža Inocenta IV.¹⁸ V tejto veci sa mal angažovať bratislavský prepoš Smaragd,¹⁹ ktorý dostal od kráľa poverenie v tejto veci konať a dohodnúť podrobnosti zasnub. Hoci sa sobáš nakoniec neuskutočnil,²⁰ tento list aj tak poukazuje aj na iné dôležité aspekty vývoja vtedajšej politickej situácie v súvislosti s bojom o babenberské dedičstvo. List bol totiž pápežovi Inocentovi zaslaný v čase, keď sa nkrátko upokojila a stabilizovala situácia v strednej Európe po podpise budínskej mierovej zmluvy (*pax Austriaca*),²¹ uzatvorenej po prvej česko-uhorskej vojne o babenberské dedičstvo začiatkom apríla 1254.²² Vzťahy uhorského dvora s Rímskou kúriou boli v tomto období nadštandardné, pretože Inocent podporoval snahy uhorského kráľa Bela IV. o ovládnutie časti bývalých babenberských dŕžav (Štajerské vojvodstvo). Otázka vlády v Rakúskom a Štajerskom vojvodstve bola otvorená už od roku 1246, keď pri Litave padol posledný babenberský vojvoda Fridrich II. Bojovný. Jeho smrťou vymrel po meči významný stre-

bola rozhodujúca podpora Rímskej kúrie a bavorských vojvodov. DANIELA GONDÁROVÁ: *Belo IV. a jeho synovia*, s. 30.

¹⁸ AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 438, s. 229 – 230: „[...] *sanctitati vestre censuimus intimandum, ut si discretioni vestre visum fuerit copulam matrimonii inter karissimum filium nostrum Belam et neptem vestram fine debito consumari in aliis legacionibus nostris, et specialiter in ista, eidem idem indubitatum petimus adhiberi.* [...]“ V regeste EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 2, č. 1015, s. 314.

¹⁹ AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 438, s. 229: „[...] *per nuncios nostros, sic iterato per dilectum et fidelem nostrum magistrum Smaragdum Poseniensem prepositum,* [...]“ V regeste EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 2, č. 1015, s. 314.

²⁰ Pápež Inocent IV. zomrel už začiatkom decembra 1254, preto bolo pravdepodobne aj v záujme kráľa Bela IV. ustúpiť od pokusov dohodnúť sobáš s jeho neterou.

²¹ Zachoval sa aj originál listiny mierovej dohody: *Státní oblastní archiv v Třeboni*, f. Historica Třeboň, sign. 2; kópia je uložená v MNL OL, sign. DF 289199. JINDŘICH ŠEBÁNEK – SÁŠA DUŠKOVÁ (eds.): *CDB*, vol. 5, tom. 1, č. 21, s. 59 – 60. V regeste napr. JOHANN FRIEDRICH BÖHMER (ed.): *RI*, vol. 5, tom. 2, č. 11678, s. 1721.

²² Mierová zmluva, v stredo európskych historiografiách uvádzaná pod názvom *pax Austriaca* či *Ofener Friedensvertrag*, bola kompromisná dohoda ukončujúca prvú etapu bojov o babenberské dedičstvo. Na základe jej znenia boli bývalé babenberské krajiny rozdelené medzi českých Přemyslovcov a uhorských Arpádovcov. Kým uhorský kráľ Belo IV. získal väčšinu územia Štajerského vojvodstva, český panovník Přemysl Otakar II. získal Rakúske vojvodstvo spolu s dvomi severnými výbežkami Štajerského územia, Pittenskom aj s Viedenským Novým Mestom a Travenso s dôležitými hraničnými pevnosťami Enns a Steyer. Z literatúry pozri napr. JOSEF ŽEMLIČKA: *Přemysl Otakar II.*, s. 95 – 96. JAKUB PALKO: Budínsky mier 1254, s. 39 – 41.

doeurópsky panovnícky rod vládnucci už od poslednej štvrtiny 10. storočia v Rakúsku a od poslednej štvrtiny 12. storočia aj v susednom Štajersku.²³

Záborský nesprávne interpretoval aj možnosť sobáša Bela ml. s príslušníčkou jedného z mongolských kmeňov, ktorí údajne žiadali, aby kráľ Belo IV. svojho najmladšieho potomka oženil s nevestou mongolského pôvodu. Odvoláva sa pritom na ponuku mongolského chána Nogaja, pričom navrhnuté malo byť prepojenie buď jeho dcéry (Margity), alebo syna (Bela ml.).²⁴ Túto možnosť nepriamo pripúšťa pasáž v jednom z listov zaslaných pápežom Alexandrom IV. kráľovi Belovi IV., venujúcom sa pápežovým snahám o korekciu Belovej politiky voči Kumánom, ich pokresťančovaniu či vyrovnaniu starých záväzkov ešte z čias Belovho otca Ondreja II. voči Rímskej kúrii. Akýkoľvek zámer Bela IV. o uzatvorenie takéhoto prepojenia niektorého zo svojich potomkov však z listu nevyplýva, Alexander kráľa nanajvyš upozorňuje, aby nad takouto možnosťou neuvažoval.²⁵ Úvahy o takomto sobáši sa zdajú byť nelogické aj z iného dôvodu. Je známe, že manželka Štefana (V.), Belovho staršieho syna a dediča, bola pôvodom Kumánka, ktorá bola pokrstená až pred svadbou, najneskôr v roku 1254, keď prijala aj kresťanské meno Alžbeta. Napriek tomu, že existujú zmienky aj o krste jej rodičov, je nepravdepodobné, že by Belo oženil oboch svojich synov s príslušníkami nekresťanských, z ich vtedajšieho pohľadu pohanských kmeňov. Takáto možnosť by bola logicky problematická aj pre Rímsku kúriu, ktorá v tomto období vyvíjala mnohé aktivity spojené s Kumánmi žijúcimi v Uhorsku.²⁶

²³ Z novej vedeckej literatúry k začiatkom boja o babenberské dedičstvo pozri HEIDE DIENST: *Die Schlacht an der Leitha 1246*; KARL LECHNER: *Die Babenberger : Markgrafen und Herzoge von Österreich 976 – 1246*, s. 298 – 307; GYULA KRISTÓ: *Die Arpadendynastie*, s. 214 – 218; JOSEF ŽEMLIČKA: *Století posledních Přemyslovců*, s. 68 – 69; NORBERT MIKA: *Walka o spadek po Babenbergach*, s. 16 – 23.

²⁴ JONÁS ZÁBORSKÝ: *Dejiny kráľovstva uhorského od počiatku do časov Žigmundových*, s. 413. Bližšie pozri aj DANIELA GONDÁROVÁ: *Belo IV. a jeho synovia*, s. 29 – 30 a pozn. 92 – 94.

²⁵ GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 5, tom. 2, s. 510: „[...] *Offerunt enim tibi, sicut tue narrationis series continebat, ut secundum optionem tuam vel filio tuo filia principis Tartarorum, vel filio eius filia tua matrimonio coniungatur.* [...]“ V regeste napr. AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 17 678, s. 1439.

²⁶ Celkovo k sobášu Štefana (V.) a Alžbety pozri ZUZANA ORSÁGOVÁ: *Kráľovné arpádovského obdobia*, s. 150 – 152.

Definitívne vyriešenie otázky svadby Bela ml. prišlo až na jeseň v roku 1264, keď v Bratislave uzatvoril manželstvo s Kunigundou, príslušníčkou významného ríšskeho rodu Askánskych, dcérou brandenburského markgrófa Ota III.²⁷ Ešte koncom päťdesiatych rokov 13. storočia by takýto zväzok medzi Arpádovcami a askánskou dynastiou neprichádzal do úvahy za žiadnych okolností. Veď obe spomenuté panovnícke dynastie stáli počas prvej (1252 – 1254) i druhej (1258 – 1260) vojny o babenberské dedičstvo na opačných stranách konfliktu.²⁸ Podobným prekvapením mohol byť aj sobáš českého panovníka Přemysla Otakara II. s Kunigundou, dcérou mačvianskej vojvodkyne Anny a Rastislava Černigovského, a teda vnučkou kráľa Bela IV. V skutočnosti však Belo IV. týmito krokmi opäť ukázal obratnosť svojej zahraničnej, resp. sobášenej politiky.²⁹

Aby bolo možné zaoberať sa priamo sobášom Bela ml. a Kunigundy Askánskej a jeho dôsledkami, je potrebné sa aspoň v krátkosti vrátiť o niekoľko rokov späť, do začiatkov šesťdesiatych rokov 13. storočia. Uzatvorenie mierovej zmluvy vo Viedni po druhej česko-uhorskej vojne v marci 1261 bolo totiž pre dohodnutie Belovho sobáša s Kunigundou kľúčovou udalosťou.³⁰ Súčasťou tejto dohody bola aj dohoda o dvojitom prepojení arpádovskej a přemyslovskej dynastie. Kunigunda bola totiž dcérou Ota III. a Boženy, sestry českého kráľa Přemysla Otakara II., ktorý v tom čase ešte nemal žiadneho legitímneho potomka a s jeho tromi nemanželskými deťmi sa v tomto

²⁷ Askanier. In: *Lexikon des Mittelalters : Band I : Aachen bis Bettelordenskirchen*. Stuttgart; Weimar : Verlag J. B. Metzler, 1999, s. 1109 – 1112.

²⁸ K priebehu druhej česko-uhorskej vojny pozri PETER ROHÁČ: II. česko-uhorská vojna o babenberské dedičstvo 1260 a bitka pri Kressenbrunne, s. 23 – 44.

²⁹ K Přemyslovej svadbe s Kunigundou pozri napr. JÖRG KONRAD HOENSCH: *Přemysl Otakar II.*, s. 122 – 129; VRATISLAV VANIČEK: *Velké dějiny země Koruny české*, s. 89 – 90; JOSEF ŽEMLIČKA: *Přemysl Otakar II.*, s. 118.

³⁰ Okrem dohodnutia svadby Bela ml. to bola aj spomínaná svadba samotného Přemysla Otakara II. s princeznou z dynastie Arpádovcov. Uhri boli ďalej povinní definitívne opustiť všetky štajerské hrady a mestá, ktoré ešte v tom čase mali v držbe, a Belo IV. bol nútený vzdať sa všetkých nárokov na vládu vo vojvodstve. Podrobnosti o obsahu mierovej zmluvy pozri GÁBOR VARGA: *Ungarn und das Reich*, s. 274 – 275; PETER ROHÁČ: II. česko-uhorská vojna o babenberské dedičstvo 1260 a bitka pri Kressenbrunne, s. 39 – 40; GYULA KRISTÓ: *Die Arpadendynastie*, s. 216 – 217; PÁL ENGEL: *The Realm of St. Stephen*, s. 106 – 107.

prípade počítať nedalo.³¹ Prvá plánovaná svadba sa uskutočnila ešte v jeseni roka 1261 a mala rozsiahle politické dôsledky, ktoré ovplyvňovali v nasledujúcich desaťročiach nielen uhorsko-české vzťahy, ale aj celkovú politickú situáciu v strednej Európe.³²

Do mierovej zmluvy bol dokonca zahrnutý aj Belo ml., vystupujúci v tom čase už ako chorvátsko-slavónsky vojvoda, vzhľadom na jeho vek však tento titul používal len formálne.³³ Na základe viacerých prameňov možno rekonštruovať aj ďalší kľúčový záväzok, tentoraz však nielen z uhorskej, ale aj z českej strany. Úplne logické bolo, že obe strany sa zaviazali prestať s vyvíjaním akýchkoľvek aktivít, ktoré by mohli uzatvorené prímerie po kressenbrunnskej bitke narušiť, čo bolo navyše právnický „ošetrené“ možnosťou exkomunikácie toho, kto by sa takéhoto konania dopustil.³⁴ Z rokov 1261 – 1262 skutočne existujú zmienky o určitých porušeníach prímeria, akýchsi dozvu- koch druhej česko-uhorskej vojny, na ktoré sa toto ustanovenie mohlo a *malo* vzťahovať. Napríklad na jeseň 1261 sa Belo IV. v liste pasovskému biskupovi

³¹ VRATISLAV VANÍČEK: *Velké dějiny země Koruny české*, s. 607; VÁCLAV NOVOTNÝ: *České dějiny*, 1937, vol. 1, tom. 4, s. 99.

³² K Přemyslovej svadbe s Kunigundou Mačvianskou z prameňov napr. *Annales Otakarini*. Ed. Rudolf Köpke. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 178; *Chronicon rhythmicum Austriacum*. In: *MGH SS*. Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1880, vol. 25, s. 362, v. 585 – 625; *Chronicon Aulæ Regiæ*. Ed. Josef Emler. In: *FRB*. Praha : Nákladem nadání Františka Palackého, 1884, vol. 4, s. 12.

³³ Výpovednú hodnotu tejto informácie je však potrebné hodnotiť minimálne ako problematickú. Nie je totiž známy presný dátum, keď mal Přemysl Otakar II. zaslať list s informáciou o uzatvorení mieru Rímskej kúrii. Znenie listu sa zachovalo predovšetkým ako súčasť naračných textov českej proveniencie: *Annales Otakarini*. Ed. Rudolf Köpke. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 184 – 186. Odtiaľ ho potom prevzal napríklad aj Talian Giovanni de Marignolli, kronikár v službách českého kráľa a neskôr aj rímsko-nemeckého cisára Karola IV. Marignolli však už do svojej kroniky zaradil čiastočne upravený text: *Cronica Boemorum*. Ed. Josef Emler. In: *FRB*, vol. 3, s. 569 – 570. Pochybná autenticita listu a neexistencia jeho originálu sa stali hlavnými dôvodmi na jeho nezaradenie do žiadnej kriticky (!) spracovanej edície diplomatických prameňov. Zaradený bol však napríklad do diplomatára G. Fejéra: GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 15 – 18. V českom preklade aj Příběhy krále Přemysla Otakara II. Ed. Josef Emler. In: *FRB*. Praha : Nákladem Musea Království českého, 1874, vol. 2, s. 315 – 318.

³⁴ Hrozba exkomunikácie sa vzťahovala aj na korutánskych a kranských Sponheimovcov a brandenburských Askáncov. JINDŘICH ŠEBÁNEK – SÁŠA DUŠKOVÁ (eds.): *CDB*, vol. 5, tom. 1, č. 277, s. 413; GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 3, č. 8 – 9, s. 10 – 11.

Otovi sťažoval, že Přemysl Otakar II. odmieta prepustiť rukojemníkov, ktorí boli nútení zdržiavať sa na českom dvore ešte od obdobia pred konečným uzatvorením mieru. Ešte v polovici roka 1261 mali byť juhozápadné územia Uhorska plienené Štajerčanmi, ktorí odmietali navrátiť do uhorských rúk akúsi pevnosť.³⁵ V roku 1262 sa zase proti Čechom, resp. českým hosťom na dvore Bela IV. ohradil jeho starší syn a v tom čase sedmohradský vojvoda Štefan. Tento jeho odmietavý postoj je však celkom pochopiteľný, veď sám viedenskú mierovú zmluvu odmietol ratifikovať. Štefan odmietal tolerovať na ním spravovanom území hostí z Českého kráľovstva, pričom ak by vstúpili do Sedmohradska, bol oprávnený ich dokonca uväzniť. Pasáž je súčasťou tzv. bratislavskej dohody, uzatvorenej medzi Belom IV. a Štefanom v marci 1262.³⁶ Napriek týmto i ďalším porušeniam ustanovení mierovej zmluvy sa svadba Bela ml. a Kunigundy Askánskej uskutočnila.³⁷ Z poznania vývoja česko-uhorských vzťahov v rokoch 1264 – 1270 možno navyše aj konštatovať, že ich svadba bola jedným z ďalších posilňujúcich prvkov v dobrých vzťahoch medzi Belom IV. a Přemyslom Otakarom II.³⁸

Kunigunda bola druhou a najmladšou dcérou brandenburského markgrófa Ota III. Askánskeho (*asi 1214 – † 1267) a jeho manželky Boženy (Beatrice) Přemyslovny (* 1229 – † 1290).³⁹ Z obdobia asi piatich rokov, počas

³⁵ TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 2, č. 703, s. 196 – 197.

³⁶ GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 72 – 73: „[...] *et Bohemos, quos in presentiarum habet, vel habuerit in fututum, non sollicitare, allicere, rogare, vel rogari facere, ut ad nos veniant; imo si ultra venient, non recipiemus eos, nec admitteremus, vel tenebimus aliqua ratione, [...]*“

³⁷ O dohodnutí sobáša už v prvej polovici roka 1261 písal aj ďalší rakúsky kronikár. Pozri Österreichische Chronik von den 95 Herrschafen. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.* Hannover und Leipzig : Hahnsche Buchhandlung, 1909, vol. 4, s. 120: „[...] *Darumb bayder fürsten rêt zu ainander chamen auf ain tag und rieten zu ainem sün und zu ainer frewntschafft der fürsten, also daz der jung chünig Bela von Ungern nemen solt des marggrafen tochter von Prannburg. Die was chünig Otakchers mumen. [...]*“

³⁸ Až do smrti Bela IV. v máji 1270 už neexistujú zmienky o žiadnych napätiach medzi ním a Přemyslom Otakarom II. Pripísať to možno predovšetkým spomenutým dvom dynastickým sobášom, pričom najväčšiu zásluhu na udržiavaní dobrých vzťahov mala pravdepodobne Kunigunda Mačvianska, Přemyslova manželka. Tá sa často snažila pôsobiť aj ako zmierovateľka konfliktov medzi Belom IV. a Štefanom (V.), najmä v druhej polovici šesťdesiatych rokov. Přemyslove vzťahy so Štefanom zostali, naopak, napäté, čo sa prejavilo takmer okamžite po smrti Bela IV. Bližšie pozri JAKUB PALKO: Uhorsko-české vzťahy v rokoch 1270 – 1272, s. 7 – 30.

³⁹ Kunigunde von Brandenburg. In: *Foundation for Medieval Genealogy : Brandenburg*. Dostupné na internete: <<http://fmg.ac/Projects/MedLands/BRANDENBURG,%20PRUSSIA.htm#Kunigundediafter9Jun1292>> (prístup 03. júla 2021).

ktorých bola manželkou Bela ml., máme o jej živote veľmi málo informácií. Výnimkou je práve spomínaná svadba. Za prepojením askánskej dynastie s Arpádovcami je možné pozorovať aj širšie zámery Přemysla Otakara II., ktorý systematicky, už niekoľko rokov predtým a následne i potom, posilňoval svoje postavenie a vplyv v stredoeurópskom priestore (získanie Rakúskeho vojvodstva začiatkom päťdesiatych rokov, získanie Štajerského vojvodstva po kressenbrunnskej bitke v roku 1260, korunovácia na kráľa v roku 1261, konflikty s bavorskými vojvodami Ľudovítom a Henrichom Wittelsbachovcami, anexia Chebska, získanie Korutánska a Kranska koncom šesťdesiatych rokov, prevod časti salzburských lén do jeho vlastníctva a pod.).⁴⁰ Zo strany Bela IV. išlo takisto o logické kroky. Až do svojej smrti týmito zväzkami zabránil opätovnému vzplanutiu česko-uhorského konfliktu, ktorý by mohla rozpútať Štefanova snaha o revíziu viedenskej mierovej zmluvy.⁴¹ To sa prejavilo nielen na jeho vzťahu s rodičmi, ale aj na vzťahu so staršou sestrou, mačvianskou vojvodkyňou Annou, matkou českej kráľovnej Kunigundy.⁴²

Nepravdepodobné sa zdajú byť úvahy Václava Chaloupeckého, že dvojitým prepojením dynastií Belo IV. sledoval zabezpečenie vlády v Uhorsku pre svojho mladšieho syna Bela na úkor právoplatného následníka Štefana.⁴³ V čase svadby bola totiž už uzatvorená spomínaná bratislavská dohoda z roku 1262, ktorej prostredníctvom si Štefan zabezpečil vládu vo východných častiach Uhorska. Hoci Belo ml. mal v tom čase už formálne v správe súvislý pás komitátov od Nitrianskeho na severe až po juhozápadné chorvátske a slavonske komitáty na juhu, uvažovať o takomto Belovom zámere nemožno, pretože Štefan mal v správe ešte rozsiahlejšie územia na východe. Z textu bratislavskej dohody navyše vyplýva, že Belo IV. nemal možnosť akokoľvek zasahovať do správy území, ktoré Štefan vlastnil.⁴⁴

Takéto rozdelenie Uhorska medzi oboch synov však nebolo náhodné. V 13. storočí sa opätovne stretávame so systémom *údelov*, teda rozdelenia kráľovstva na viaceré časti (*divisio regni*). Sám Belo IV. disponoval už za života svojho otca Ondreja II. v rokoch 1220 – 1235 chorvátsko-slavonským a v rokoch 1226 – 1235 sedmohradským údelom a rovnako i titulom *mladšieho uhorského kráľa* (*iunior rex Hungarie*). Po Belovom presune do Sedmohradska sa správy Chorvátsko-slavonskeho vojvodstva ujal jeho mladší brat

⁴⁰ JOSEF ŽEMLIČKA: *Přemyslovci : jak žili, vládli a umírali*, s. 283.

⁴¹ ATTILA ZSOLDOS: *Családi ügy : IV. Béla és István*, s. 17 – 18.

⁴² Štefan viedol s Annou viaceré spory, ktoré vyústili aj do plienenia Mačvianskeho banátu jeho vojskom.

⁴³ VÁCLAV CHALOUPECKÝ: Uherská politika Přemysla Otakara II., s. 131.

⁴⁴ Plný text dohody pozri GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 69 – 70.

Koloman.⁴⁵ Dôvod, prečo Belo IV. zvolil rovnaký prístup, teda že zveril následníkovi trónu východný údel, je pomerne logický – zabránenie vzniku priameho hraničného kontaktu Štefanových dŕžav s územiaми pod správou Přemysla Otakara II. (Morava, Rakúsko, Štajersko). Tým Belo IV. prakticky zamedzil Štefanovi, aby sa pokúsil ešte za jeho života znovu napadnúť Přemysla Otakara II. s cieľom opätovne získať Štajersko a s tým spojený významný titul štajerského vojvodu, ktorým už raz disponoval a s ktorého stratou sa počas zvyšku svojho života nevedel zmieriť.⁴⁶

Svadba pri Bratislave z prelomu októbra a novembra 1264 bola na svoju dobu skutočne okázalá udalosť. Dokazuje to pomerne veľký záujem kronikárov a letopiscov z prostredia Svätej ríše rímskej (vrátane krajín Českej koruny), čo jednoznačne vyplýva z toho, že Kunigunda pochádzala z významného rodu ríšskych kniežat. Autori stredovekých naračných prameňov často venovali tejto udalosti vo svojich dielach rozsiahly priestor, v porovnaní s inými udalosťami tej doby až nevídaný. Spomínali obrovské náklady vynaložené predovšetkým z českej strany, rytierske turnaje, Otacher sa dokonca podrobne venoval účastníkom slávnosti. Práve *Steirische Reimchronik* je najdôležitejším prameňom, ktorý svadbu zachytil. Nepriamo totiž poukazuje aj na aktuálne rozloženie síl v Uhorskom kráľovstve, kde sa schyľovalo k ďalšiemu konfliktu medzi kráľom Belom IV. a jeho starším synom, sedmohradským vojvodom a mladším uhorským kráľom Štefanom.⁴⁷

Jeden z českých letopiscov zachytil už prípravu českej strany bezprostredne pred cestou sprievodu do Uhorska: „*Roku Pána 1264, 28. dňa mesiaca októbra, na sviatok slávneho predka, svätého Václava, kráľ Přemysl [Otakar II.] navštívil kostol a zbožne vykonal modlitby ako duchovných, tak aj laikov, a ponáhlal sa naproti svojmu zaťovi, brandenburskému markgrófovi Otovi a svojej najmilovanejšej sestry [Božene] do Čáslavi. [Tí] privádzali so sebou svoju dcéru [Kunigundu], ktorú pán kráľ na posilnenie predtým dohodnutého mieru medzi ním a jeho [starým] otcom,⁴⁸ uhorským kráľom Belom [IV.], prisľúbil vydať pri Bratislave, a to za prítomnosti*

⁴⁵ K tomu pozri najnovšie: MÁRTA FONT – GÁBOR BARABÁS: *Coloman, King of Galicia and Duke of Slavonia (1208 – 1241)*, s. 69 – 78; GÁBOR BARABÁS: *Coloman of Galicia and his Polish Relations*, s. 110 – 115.

⁴⁶ RICHARD MARSINA: Politický vývoj na Slovensku od 10. do začiatku 14. storočia, s. 112.

⁴⁷ Kompletne Otacherove opisy celej svadby i udalostí niekoľko rokov pred ňou pozri Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, Vol. 5, tom. 1, cap. LXIII – LXVII, s. 96 – 107, v. 7302 – 8103.

⁴⁸ Kráľ Belo IV. bol starým otcom českej kráľovnej Kunigundy, preto kronikár označil Bela IV. ako Přemyslovho otca. Správne však malo byť uvedené, že bol jeho starým otcom.

troch biskupov, teda pražského [Jana III.],⁴⁹ olomouckého [Bruna]⁵⁰ a brandenburského [Henricha I.]⁵¹ jeho [Belovmu] synovi, menom [takisto] Belo.⁵² O nákladnosti celej svadby písal už svojho času aj F. V. Sasinek, vraj „[...] oba panovníci, Beloslav a Ottakar, chceli jedon druhého prevyšit' skvostom a nádherou. [...]“⁵³

Kronikári sa len s malými odchýlkami zhodujú aj v mieste konania svadby. Malo ísť o rozľahlé polia medzi Bratislavou a Viedňou, o akési pole zvané Vizze (*Lúka*)⁵⁴ neďaleko pevnosti Pottenburg (*in campo dicto Vizze penes Potenburch*)⁵⁵ v dnešnom Dolnom Rakúsku.⁵⁶ Na tomto mieste Přemysl

⁴⁹ Jan III. z Dražic, pražský biskup v rokoch 1258 – 1278. Pozri napr. ZDENKA HLĚDÍKOVÁ: Art. Johann († 1278) : 1258 – 1278 Bischof von Prag. In: *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1444 : ein biographisches Lexikon*. Eds. Clemens Brodtkorb a Erwin Gatz. Berlin : Duncker & Humboldt, 2001, vol. 1, s. 583.

⁵⁰ Bruno zo Schauenburgu, olomoucký biskup v rokoch 1245 – 1281. LIBOR JAN: Věrne po boku svého krále : Bruno ze Schaumburku. In: *Osobnosti moravských dějin*. Eds. Libor Jan a Zdeněk Drahoš. Brno : Maticе moravská, 2006, vol. 1, s. 63 – 76.

⁵¹ Heinrich I. z Ostheerenu, brandenburský biskup v rokoch 1261 – 1276. Heinrich I. von † Ostheeren. (1261) 1263 – 1277/78. In: *Germania Sacra : Erste Abteilung: Die Bistümer der Kirchenprovinz Magdeburg. Erster Band: Das Bistum Brandenburg*. Eds. Gustav Abb a Gottfried Wentz. Berlin; Leipzig : Walter de Gruyter, 1929, s. 32 – 33.

⁵² Annales Otakarini. Ed. Rudolf Köpke. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 189: „*Anno dominicæ incarnationis 1264. 4. Kal. Octobris in festivitate gloriosi patroni sancti Wenceslai idem rex Prziemysl currens ad ecclesiam maiorem, devotissime recommendans se orationibus tam clericorum quam laycorum, occurrit genero suo Ottoni marchioni et sorori suæ [Beatrici] dilectissimis de Bramburk, Czaslaw, qui filiam eorum secum duxerant, quam dominus rex, ne aliqua scintilla discordiæ inter eum et regem Ungariæ, patruum eius, remaneret, pro treugis retro habitis et pro pace perpetua terrarum suarum, dictam puellam filio regis nomine Bela, ante Posonium coram tribus episcopis, Pragensi, Olomoucensi, Bramburgensi, matrimonio destinavit copulandam, [...]*“

⁵³ FRANTIŠEK VIŠAZOSLAV SASINEK: *Dejiny královstva uhorského*, s. 222.

⁵⁴ Otacher lokalizuje miesto konania ako miesto, ktoré sa nazýva *in der Vizze*, teda *na lúke*. Pozri Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXV, s. 101, v. 7647 – 7648.

⁵⁵ *Historia annorum 1264 – 1279*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 11: „[...] *Igitur eiusdem anni sub circulo Bela, frater Stephani regis Ungarie, filiam marchionis Brandenburgensis ducit uxorem. Cuius ob nomen dilatandum avunculus eius rex Bobemie Otacharus, munimen et gloria Bohemorum, clypeus ac terror Australium, tocius regni sui solidum dum vivere et propugnaculum, in campo dicto Vizze penes Potenburch, cum pluribus de diversis terris accersitis principibus magne sollempnitatis instituit tripudium, grandi cum pompa, et expensis inibi largifluis preponpisans. [...]*“

⁵⁶ Rovnako lokalizujú miesto konania svadby aj ďalší kronikári a letopisci, pozri napr. Anonymi Leobienensis *Chronicon libris VI comprehensum a Christi nato usque ad anno 1343*. Ed. Hieronymus Pez. In: *SRA*, vol. 1, s. 825; *Chronicon Austriacum anonymi*. Ed. Ferenc Albin Gombos. In: *CFHH*, vol. 1, č. 1215, s. 508; *Continuatio Sancrucensis secunda*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 646 a ďalšie.

Otakar II. zorganizoval aj rytiersky turnaj, ktorý bol súčasťou slávnosti a kde mal pasovať na rytierov štyroch markgrófov, niekoľkých poľských vojvodov a ďalších, pravdepodobne rakúskych a štajerských ministeriálov.⁵⁷ Otacher spomína, že do rytierskeho stavu mali byť pasovaní niektorí účastníci z „[...] *Vratislavi a Poľska, Saska, Meissenska a Durínska*.“⁵⁸

Výber tohto miesta iste nebol náhodný. Uhorsko-rakúska hranica pri Bratislave a Viedni sa nachádzala približne v strede dŕžav Přemysla Otakara II. a poskytovala tak pomerne rovnomernú vzdialenosť, ktorú museli účastníci z oboch strán prekonať, teda hostia prichádzajúci z Brandenburska, Korutánska, Sedmohradska, Mačvy a Srbska. Tento priestor však zohrával kľúčovú úlohu počas celého konfliktu o babenberské dedičstvo. Okrem najväčších bitiek (Litava 1246 a Kressenbrunn 1260) bola táto hranica aj akýmsi nástupným miestom pre koaličné vojská Přemysla Otakara II. aj neskôr, v rokoch 1270 a 1273, keď opätovne vpadli do Uhorska.

Ďalší viedenský kronikár spomína, že na oblohe sa mala zjaviť kométa (*cometa apparuit que dicitur stella*),⁵⁹ čo však priamo so svadbou Bela a Kunigundy prepojil až o niekoľko rokov neskôr opäť Otacher.⁶⁰

Prípravy museli začať už niekoľko mesiacov predtým. Bolo totiž potrebné na miesto konania dopraviť množstvo vecí náročných na prepravu, čo zabezpečovalo početné služobníctvo, najmä z Čiech a Brandenburska. Vzhľadom na dĺžku cesty a množstvo prevážaného tovaru musel byť ich presun sprevádzaný dostatočným počtom ozbrojených mužov. Zaujímavosťou je, že s najväčšou pravdepodobnosťou sa na svadbe a na stretnutí s uhorskými príbuznými pre vysoké štádium tehotenstva nezúčastnila nová česká kráľovná Kunigunda, vnučka Bela IV. Vzhľadom na honosnosť celej udalosti opisovanej českými a rakúskymi kronikármi musel tento predvoj

⁵⁷ *Annales Otakarini*. Ed. Rudolf Köpke. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 187: „[...] *rex Bohemie in quodam tentorio novo, ad modum ecclesie præparato et diversis pannis quasi de lateribus tecto, fecit milites quatuor marchiones et quintum ducem Poloniae, præter alios comites et nobiles nobiliter decoratos, cum quibus exercens ludos militares et diversos; [...]*.“

⁵⁸ *Ottokars Österreichische Reimchronik*. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXV, s. 102, v. 7708 – 7715: „[...] *vil boten er dô sande || umbe in dem lande || und diu dâ stôzent her an, || Brezlâ unde Pôlân, || Sabsen, Mîshen und Dûringen. || der kunic begunde darnâch ringen, || wîe erz volführt nâch sînen êren. [...]*.“

⁵⁹ *Continuatio Prædicatorum Vindobonensium*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 728.

⁶⁰ *Ottokars Österreichische Reimchronik*. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXV, s. 101. Bližšie pozri aj VACLAV CHALOUPECKÝ: Uherská politika Přemysla Otakara II., s. 132.

služobníctva, remeselníkov a minnesängrov teda pozostávať až zo stoviek ľudí.⁶¹ Zdôrazňuje to opäť aj český letopisec, keď píše že „[...] *vraj nemožno zabudnúť na to, aké prevelké oslavy boli až do ukončenia celej slávnostnej udalosti pripravené pre mnohých vojvodov a markgrófov z najrozličnejších krajín, i pre domácich z jeho [Přemyslových] krajín, teda z Čiech, Moravy a Rakúska. [...]*“⁶²

Prípravy na svadbu, náklady, potrebný materiál a ďalšie nevyhnutnosti obširne opisuje aj Otacher, pričom vyčísluje celkovo vynaložené prostriedky až na neuveriteľných 20 000 funtov striebra (*zweinzic túsent phunt*), čo je však iste značne zveličený údaj. Materiál a rôzne predmety slúžiace na sebareprezentáciu českej strany, ktoré boli zväzvané z Rakúska (*swaz Österrich*), vraj nestačili, preto boli ďalšie doručené napríklad zo Štajerska (*Stír*) a Moravy (*Merhæn*). Otacher spomína najrôznejšie drahé látky pochádzajúce často až z Blízkeho východu, kožušiny zo sivých veвериčiek či hodvábné látky popretkávané zlatom a pod.⁶³

Rovnako podrobné informácie máme k dispozícii aj pokiaľ ide o priebeh obradu. Český letopisec zachytil zaujímavé informácie o uhorských tradíciách, ktoré sa ríšskym hosťom mohli zdať iste nezvyčajné, tak ako aj z ríšskeho pohľadu netradičné odevy účastníkov z uhorskej strany. Anonymný pražský kanonik spomína pravdepodobne tiež dobre známu uhorskú kráľovskú korunu, keď píše že „[...] *uhorský kráľ, ktorému viseli zo spánkov zlaté retiazky, prišiel s malým sprievodom do stanu českého kráľa, aby videl nevestu svojho syna a aby sa dohodli na vene ku svadbe. A keď on [kráľ Belo IV.] odišiel, jeho syn Belo, krásnej postavy oproti synom mnohých, po vypočutí slávnostnej bohoslužby, svojej oddanej manželke položil na hlavu zlatú korunu, ktorí potom jeden z jeho verných mečom, vytiahnutým z pošvy, neveste zosadil z hlavy tak, ako to kážu obyčaje jeho kráľovstva.*

⁶¹ JOSEF ŽEMLIČKA: *Přemyslovci : jak žili, vládli a umírali*, s. 283.

⁶² Annales Otakarini. Ed. Rudolf Köpke. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 189: „[...] *Nec est pratermittendum qualiter sumptus epularum ducibus et marchionibus diversarum terrarum nec non terrigenis per suas terras, Bobemiam, Moraviam et Austriam, usque Ad consummationem festivitatis fuerint ministrati, [...]*“

⁶³ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXV, s. 101, v. 7670 – 7695: „[...] *vollen rät an allen dingen: || swaz österrich niht möht volbringen, || daz nemt in Stír und in Mehæren. || ich wül erzeigen und bewæren, || daz ich bin des guotes || bewegen und des muotes || und daz wir kost niht entziſen. || nû sît in den wîzen, || daz ir betrahtet eigenlich, || waz nû zwêne kunic rîch || zeimer hôchzît sullen hân, || daz dhein mangel daran || iemen wîdervar. || bringet vierin dar, || der man kûm einz bedarf. || diu gesidel er entwarf. || als er sie haben wolde; || ûz silber und ûz golde || hiez er albereit || wurken zæme und gereit; || scharlach und mrunât, || paltikîn und siglât, || grâ, bermîn unde bunt || mër dann umb zweinzic túsent phunt || muost man zder hôchzît koufen. [...]*“

*Potom si ju za veľkého plaču rodičov na lodi odviezol domov.*⁶⁴ Kunigunda mala byť odetá v súlade s vtedajšími zvyklosťami a úmerne jej vznešenému postaveniu. Na hlave mala mať veniec z kvetov, vraj drahší ako anglická kráľovská koruna (*ein schapel schône: von Engellant des kuniges krône ist niht sô tîwer geabt*).⁶⁵

Postupnosť udalostí uvedená v českom letopise iste neodráža realitu. Znamenala by totiž, že novomanželský pár sa nezúčastnil na oslavách vlastnej svadby, ale ešte pred ňou miesto konania svadby opustil. Práve hostina mohla pritom priniesť zlepšenie vzájomných vzťahov aj v širšom zmysle, nielen medzi uhorskými Arpádovcami a českými Přemyslovcami, resp. brandenburskými Askánskymi. Podobné veľkolepé udalosti totiž ponúkali ideálne prostredie na rozhovory, utužovanie vzťahov, riešenie starých sporov či, naopak, na vznik nových konfliktov. Informácie o niečom takom opäť zachytil Otacher. Hádky mala vzniknúť priamo na oslave po obrade, pričom text naznačuje, že celý konflikt mohol prerásť až do krvavého stretu.⁶⁶ Slovné spojenie *Krîmbilten hôchzît* možno interpretovať aj ako upozornenie pre uhorských hostí, vrátane kráľa Bela IV., že by mali oslavu svadby opustiť, resp. rovno utiecť.⁶⁷

⁶⁴ Annales Otakarini. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH SS*, vol. 3, s. 187: „[...] *Venit rex Ungariae, portans aureas murenulas iuxta tempora dependentes, paucis comitantibus, videre sponsam filii sui ad tentoria regis Bohemiae, et ordinat dotem propter nuptias. Quo recedente filius suus Bela, speciosus forma prae filiis plurium, auditis missarum sollempniis, capiti puellae matrimonialiter sibi traditae coronam auream superponit, quam quidam suorum nobilium, evaginato gladio et vibrato de capite sponsae, abstrahit iuxta ritum sua gentis. Deinde navigio ducit ad propria non sine maximo parentum eulatu.* [...]“ Bližšie pozri aj MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vladárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo, s. 120 – 121.

⁶⁵ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVII, s. 104, v. 7908 – 7910. K odevu Kunigundy pozri podrobne MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vladárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo, s. 123 – 124.

⁶⁶ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVIII, s. 107 – 108, v. 8147 – 8170: „[...] *ungefüge wart der schal || und der buburt wart sô herte, || daz die Unger it geverte || zuo den Tiutschen het geruowen: || sie wânden, daz if sie gebruowen: || ein ungediuge wære. || und mit dem selben mære || kom ein unger gerant, || als im der zagel wær verbrant; || wîn wartman in kûm vernam. || als unstetelich er kam || für kunic Wêlân gevarn. || er sprach: ‚herr, ir muget wøl sparn || fürbaz iwer ezzen: || disiu wirtschaft ist gemezzen || als der Krîmbilten hôchzît! || die Beier habent einen strît || an gevangen under in, || ich wæn aber der ungewîn || uns Ungern si vil nâhen.‘ || dô wart ein michel gâhen: || ‚tuot, her! sicher her luot!‘ || daz wort dûht si sô guot, || si riefen immer mêr daran. [...]“*

⁶⁷ Bližšie pozri THOMAS LINDERMAYER: Die strâze in das Österlant : Reisen in der mittelhochdeutschen Literatur des Donauraums. In: *Österreich : Geschichte, Literatur, Geographie*, roč. 69, 2020, č. 2, s. 170 – 171. Pozri aj heslo Epos. In: *Oesterreichisches Musiklexikon online*. Dostupné na internete: <https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_E/Epos.xml> (prístup 07. júla 2021).

Mimoriadne dôležité je pokúsiť sa identifikovať hostí kráľovskej svadby z oboch strán. Opäť je to možné jedine na základe analýzy Otacherovho textu, ktorý spomína niektorých z hostí aj menovite, niektorých menších rakúskych a štajerských ministeriálov nevynímajúc. Ako už bolo uvedené, je potrebné prihliadať na fakt, že mnohé informácie Otacher prikrášľuje, zveličuje počty, vyrába nadnesené konštrukcie týchto udalostí a pod. To je však v prípade stredovekej rýmovanej kroniky bežný jav, navyše sú takéto tendencie viditeľné ešte viac práve v podobných básnických, veršovaných historizujúcich dielach. Zveličená je iste aj informácia, že na uhorsko-rakúsku hranicu sa vraj pre túto svadbu dostavilo toľko významných ľudí z Európy, ako na žiadnu inú kráľovskú či cisársku svadbu toho obdobia.⁶⁸

Samozrejmosťou bola účasť hlavného organizátora svadby, českého kráľa a rakúskeho a štajerského vojvodu Přemysla Otakara II. Zo strany brandenburského markgrófa sú Otacherom ďalej doložení hostia zo Saska, Meissenska, Durínska, Vroclavi (Vratislav) a Poľska.⁶⁹ Ide o už spomenutých nemenovaných šľachticov, ktorí mali počas turnajov dostať od Přemysla rytiersky titul. Doložená je ďalej účasť korutánskeho vojvodu a kranškého markgrófa Ulricha III. Sponheimského (*von Kernden herzog Uolrich*),⁷⁰ olomouckého biskupa Bruna zo Schauenbergu (*von Olmunz bischolf Brún*)⁷¹ a nemenovaného pána z Gössu pri Leobene (*her Gôz*).⁷² Prítomní boli aj ďalší šľachtici a ministeriáli z Rakúska a Štajerska, menovite napríklad Bertold z Emmerbergu (*von Emerberc hern Perbtolt*)⁷³ či Oto z Liechtensteinu (*wan mîn her Ott von Liechtensteine*), v službách ktorého neskôr pôsobil podľa vlastných slov aj Otacher (*môj pán Oto z Liechtensteinu*).⁷⁴

⁶⁸ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller.
In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVII, s. 103, v. 7831 – 7836:

„[...] manic alt varender man des swuor, || er müest des fürwâr jeben, || daz er nie hete gesehen || bî allen sînen zîten || an kumigs noch keisers hôchzîten || sô êrlichen anevanc. [...]“

⁶⁹ Martin Homza identifikuje medzi nimi napríklad Henricha IV. Sliezskeho. MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vladárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo, s. 121.

⁷⁰ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller.
In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXV, s. 100, v. 7548.

⁷¹ *Ibidem*, s. 100, v. 7617.

⁷² *Ibidem*, s. 101, v. 7666.

⁷³ *Ibidem*, s. 107, v. 8095. K Otovi z Liechtensteinu podrobnejšie pozri heslo Liechtenstein, Oto. In: *Allgemeine Deutsche Biographie*. Dostupné na internete: <<https://www.deutsche-biographie.de/sfz51283.html>> (prístup 07. júla 2021).

⁷⁴ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVIII, s. 107, v. 8120.

Ešte väčšiu pozornosť Otacher venoval účasti významných hostí zo strany arpádovskej dynastie, pričom však ich identifikácia a stotožnenie s konkrétnymi osobami naráža na mnohé ťažkosti.⁷⁵ Na uhorskej strane mali byť prítomní až šiesti králi (*seip sehbster kunic saz*).⁷⁶ Otacher očividne mimoriadne podrobne poznal aj vnútropolitickú situáciu v Uhorsku v prvej polovici šesťdesiatych rokov, pretože kráľa Bela IV. vo svojom texte často nazýva starším kráľom (*der alte kunic Wêlán*).⁷⁷ Ako kráľov ďalej Otacher označuje oboch synov Bela IV., sedmohradského vojvodu Štefana (V.) a hlavného účastníka svadby, chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela ml. Tí mali sedieť s kráľovskými korunami⁷⁸ na hlavách (*siner sime wârn zwêne dâ, Stephan und Wêla, die dâ gekrônnet sâzen*).⁷⁹

Napriek uvedenému tvrdeniu aj naďalej zostáva sporná účasť mladšieho kráľa a sedmohradského vojvodu Štefana (V.) pre jeho komplikované vzťahy nielen s Přemyslom Otakarom II., ale aj s jeho vlastnými príbuznými. Názory na jeho účasť sa rôznia aj v súčasných stredo európskych historiografiách, pričom smerovanie oboch názorových prúdov je založené na korektných a logických argumentoch vychádzajúcich prevažne z prameňov naračného charakteru. Pokus o získanie poznatkov o tom, kde sa Štefan v týchto dňoch zdržiaval, naráža na isté limity, pretože listiny, ktoré v tom čase vydal, vo väčšine prípadov neobsahujú konkrétnu datačnú formulu

⁷⁵ Identifikáciu jednotlivých účastníkov svadby z arpádovskej strany neulahčuje ani kritická edícia J. Seemüllera. V poznámkach totiž editor nesprávne menovite stotožnil s titulmi z textu kroniky viacerých (tradičných) spojencov kráľa Bela IV., ktorí v čase konania svadby už nežili. Ide napríklad o Daniela Romanoviča či Rastislava Černigovského. Pozri *Ibidem*, s. 106, poznámky č. 2 – 4. O mimoriadnej komplikovanosti s identifikáciou týchto osôb svedčí aj to, že väčšina súčasných historikov sa tomuto kroku „korektné“ vyhýba. Napr. Vratislav Vaníček síce spomína „šiestich kráľov“, no menovite uvádza len srbského kráľa Štefana Uroša I. (1222 – 1266). VRATISLAV VANÍČEK: *Velké dějiny země Koruny české*, s. 102. Dosaď najrozsiahlejšiu analýzu tejto problematiky pozri MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vládárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo, s. 124 – 126. Predovšetkým z tohto textu je potrebné vychádzať aj na tomto mieste.

⁷⁶ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVII, s. 106, v. 8059.

⁷⁷ *Ibidem*, s. 106, v. 8011.

⁷⁸ V prípade vojvodu Štefana by toto bolo logické, pretože už od roku 1262 používal titul mladšieho uhorského kráľa a už bol korunovaný. Tieto skutočnosti sú podložené aj množstvom hodnoverných diplomatických prameňov. Titul (mladšieho) uhorského kráľa je však problematickejšie doložiť práve Belovi ml. Neexistujú totiž žiadne diplomatické pramene, kde by pod týmto titulom vystupoval.

⁷⁹ *Ibidem*, s. 106, v. 8060 – 8062.

ani určenie presného miesta vydania. Obmedzujú sa väčšinou len na určenie roka vydania 1264.⁸⁰

S poukázaním na Štefanove konflikty s otcom Belom IV. v tomto období sa jeho reálna účasť na tejto slávnosti zdá byť minimálne kontroverzná.⁸¹ Koncom roka 1264 navyše vypukla otvorená vojna medzi ním a spojencami jeho otca, kráľa Bela IV., ktorá prerástla do rozhodujúceho vojenského stretu ich vojsk v bitke pri Isaszegu neďaleko Budína v marci nasledujúceho roka.⁸² Najnovšie výskumy však začiatok tejto vojny kladú až do prvých decembrových dní v roku 1264, hoci diplomatické roztržky pretrvávali už od jari.⁸³ Okrem zmienky o tom, že Štefan sa zúčastnil na oslavách, obsahuje Otacherov text a ďalšie texty (napr. *Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften*)⁸⁴ viaceré informácie, z ktorých vyplývajú logické argumenty v prospech jeho osobnej účasti. Je prinajmenšom nepravdepodobné, že by sa v krajine nachádzajúcej sa v „občianskej“ vojne konala taká nákladná udalosť, akou bola svadba Bela ml. a Kunigundy Askánskej, hoci aj na západných hraniciach s Rakúskym vojvodstvom. Ďalším argumentom môže byť účasť vojvodu „über walt“ („nad lesom“),⁸⁵ stotožňovaného s osobou mocného uhorského šľachtica Ladislava Kána, ktorý v uhorských vnútropolitických konfliktoch stál najskôr na Štefanovej, neskôr na Belovej strane.⁸⁶ V súvislosti s týmito zmienkami o vysokých kráľovských predstaviteľoch Uhorska tu však absentujú najbližší familiári a spolupracovníci mladšieho kráľa Štefana, bratia Matúš II. a Peter I. z rodu Čákovcov, pričom mená iných uhorských

⁸⁰ Prostredníctvom databázy Maďarského národného archívu v Budapešti je z roku 1264 prístupných do 30 listín vydaných mladším kráľom Štefanom. Jediný fakt, ktorý sa touto analýzou podarilo zistiť, je miesto Štefanovho pobytu začiatkom septembra 1264, keď vydal listinu na Šarišskom hrade (*Datum in Sarus anno gratie M^oCC^oXL^o quarto, tercio nonas Septembris*). MNL OL, sign. DF 228433. Táto informácia však sama osebe nepotvrdzuje ani nevyvracia tézy o Štefanovej účasti alebo neúčasti na svadbe svojho mladšieho brata. V ostatných dokumentoch absentuje buď miesto vydania, alebo konkrétny dátum, resp. oba údaje.

⁸¹ MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vládarskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo, s. 124.

⁸² PÁL ENGEL: *The Realm of St. Stephen*, s. 106 – 107.

⁸³ ATTILA ZSOLDOS: *Családi ügy : IV. Béla és István*, s. 39.

⁸⁴ Autor kroniky, Leopold Viedenský, takisto spomína Štefanovu osobnú účasť. Pravdepodobne však na základe Otacherovho textu. *Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften*. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 6, s. 120.

⁸⁵ Ottokars *Österreichische Reimchronik*. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVII, s. 106, v. 8078.

⁸⁶ ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 38.

šľachticov autor kroniky nevynecháva.⁸⁷ Navyše o približne 14 rokov neskôr už Otacher meno Matúša II. Čáka vo svojom texte spomína, keď mu pripisuje funkciu jedného z dvoch hlavných veliteľov uhorských a kumánskych jazdeckých zborov bojujúcich v bitke medzi dedinami Dürnkrot a Jeden-speigen na Moravskom poli.⁸⁸

Zaujímavý je aj prípad identifikácie ďalšieho účastníka svadby, ktorého Otacher spomína bez konkrétneho mena ako *der Kunic von Rázen*.⁸⁹ V súvislosti s ním editor príslušného zväzku edície Joseph Seemüller nesprávne uvádza účasť ruského kniežata Daniela Romanoviča, ktorý v čase konania svadby už nežil. Súčasná historiografia vo väčšine prípadov slovné spojenie *der Kunic von Rázen* interpretuje ako „*kráľa z Rusi*“. Znamenalo by to, že na svadbe sa mohol zúčastniť Danielov syn Lev Danielovič Haličský, s arpádovskou dynastiou prepojený prostredníctvom dcéry Bela IV. Konštancie, s ktorou sa oženil už v druhej polovici štyridsiatych rokov.⁹⁰ Takáto interpretácia však naráža na jeden zásadný problém. Otacher totiž striktné rozlišuje medzi pojmi *Rázen*⁹¹ a *Riuze*,⁹² resp. *Riuzen lant*.⁹³ Už poľská historiografia dokázala, že označeniu geografického priestoru ruských kniežactiev v tomto prameni zodpovedajú pojmy *Riuze* a *Riuzen lant*, nie *Rázen*, ako to nesprávne interpretuje aj Joseph Seemüller.⁹⁴ Znamená to, že označením *Kunic von Rá-*

⁸⁷ MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vládárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo, s. 125. Porov. ATTILA ZSOLDOS: *Családi ügy : IV. Béla és István*, s. 44. K vzťahu Čákovcov s vojvodom Štefanom pozri JAKUB PALKO: Matúš II. a Peter I. Čákovci v službách kráľa Štefana V. In: *Zborník Trenčianskeho múzea v Trenčíne*. Trenčín : Trenčianske múzeum v Trenčíne, 2022, v tlači.

⁸⁸ „[...] *von Trens den meister Mathias*, [...]“. Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. CXLV, s. 206, v. 15 574.

⁸⁹ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVII, s. 106, v. 8063.

⁹⁰ MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vládárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo, s. 124. K svadbe pozri podkapitolu Konštancia (asi 1237 – 1288) na s. 51.

⁹¹ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, s. 98, v. 7398; s. 106, v. 8063; s. 536, v. 41 346; s. 577, v. 44 555.

⁹² *Ibidem*, s. 33, v. 2490; s. 35, v. 2630; s. 89, v. 6716; s. 279, v. 21 130 a v. 21 134; s. 284, v. 21 525; s. 295, v. 22 369.

⁹³ *Ibidem*, s. 33, v. 2463; s. 201, v. 15 234; s. 279, v. 21 095; s. 281, v. 21 309; s. 284, v. 23 523 a ďalšie.

⁹⁴ NORBERT MIKA: Czy król Rusi halickiej Daniel był obecny przy zawieraniu pokoju wiedeńskiego w 1261 roku? Z dziejów stosunków rusko-austriackich w średniowieczu. In: *Kwartalnik Historyczny*, vol. 105, 1998, č. 2, s. 3 – 16.

zen mal Otacher na mysli nie Daniela Romanoviča či Leva Danieloviča Haličského, ale osobu nepochádzajúcu z prostredia ruských kniežactiev. Pomerne kľúčovým je aj ďalší Otacherov verš spájajúci geografický názov *Razen* s ďalšími dvomi – Bosnou a Chorvátskom (*Rázen, Bôzen und Krawáten*).⁹⁵ Už toto prepojenie môže napovedať, že s najväčšou pravdepodobnosťou išlo o územie Rašky (dnes región na juhozápade Srbska). S ohľadom na uvedené fakty teda možno konštatovať, že na Belovej svadbe sa skutočne nezúčastnil žiadny predstaviteľ ruských štátnych útvarov na východe, tak ako sa o tom nezmiňuje ani žiadna z tamojších kroník. Už poľská historiografia v tejto súvislosti upozornila, že pravdepodobne išlo o Štefana Dragutina, syna srbského kráľa Štefana Uroša II., ktorý sa takisto zúčastnil na svadbe.⁹⁶

Ako kráľa z Mačvy (*und der Kunic von Matschowwe*)⁹⁷ podľa Seemüllera Otacher označil Rastislava Černigovského, manžela dcéry Bela IV. Anny.⁹⁸ Aj tento údaj je nesprávny, pretože Rastislav zomrel už v roku 1262.⁹⁹ Za predpokladu, že zástupca mačvianskeho vojvodstva sa na svadbe skutočne zúčastnil, išlo určite o jedného z Rastislavových synov (Michala alebo Bela), prípadne ich matku – vojvodkyňu Annu.¹⁰⁰ S ohľadom na dobré vzťahy vojvodkyne Anny nielen s jej otcom Belom IV., ale aj s českým kráľom Přemyslom Otakarom II., za ktorého sa vydala jej dcéra Kunigunda, je viac než pravdepodobné, že na svadbe Bela ml. sa zúčastnili všetci menovaní zástupcovia Mačvianskeho banátu. Sám Otacher niekoľkokrát Annu spomína v spojitosti s titulom *kráľovná z Mačvy* (*kunigin von Matschowwe*),¹⁰¹ hoci v skutočnosti funkcia spojená s udelením takéhoto titulu v Uhorsku nikdy neexistovala.

⁹⁵ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Semmüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. CCCCIV, s. 578, v. 44 555.

⁹⁶ NORBERT MIKA: Czy król Rusi halickiej Daniel był obecny przy zawieraniu pokoju wiedeńskiego w 1261 roku?, s. 3 – 16.

⁹⁷ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Semmüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVII, s. 106, v. 8064.

⁹⁸ Pozri podkapitolu Anna (1226 – 1271) na s. 48.

⁹⁹ K Rastislavovi Haličskému pozri Rostislav Mikhailovich. In: *Foundation for Medieval Genealogy : Russia*. Dostupné na internete: <<http://fmg.ac/Projects/MedLands/RUSSIA,%20Rurik.htm#RostislavMikhailovichdied1263B>>. (prístup 08. júla 2021).

¹⁰⁰ MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vladárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo, s. 124.

¹⁰¹ Anna sa priamo s týmto titulom spomína napr. in: Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Semmüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, s. 135, v. 10240; s. 150, v. 11 391 – 11 392; s. 151, v. 11 431; s. 151, v. 11 496; s. 152, v. 11 553 – 11 554.

Posledným, šiestym kráľom bol s najväčšou pravdepodobnosťou srbský panovník Štefan Uroš I. (*und der kunic von Sirvje*).¹⁰² Jeho syn, Štefan Uroš II., si neskôr zobral za manželku Alžbetu, najstaršiu dcéru kráľa Štefana V.¹⁰³

Ešte komplikovanejšia je identifikácia ďalších „piatich mocných uhorských vojvodov“ (*funf mehtic herzogen*), ktorí sa podľa Otachera zúčastnili na svadobných oslavách.¹⁰⁴ Problematický je sám termín vojvoda (*herzog*), v Uhorsku používaný tradične skôr v súvislosti s veľkými údelmi krajiny (Chorvátsko-Slavónske vojvodstvo, Sedmohradsko, Mačva atď.). Otacher však týmto osobám pripisuje titul kráľ (*kunig*), pričom neskôr takto nazýva aj mačviansku vojvodkyňu Annu (*kunigin*). Vojvodský titul teda logicky Otacher pripisuje iným vysokým predstaviteľom vnútornej regionálnej správy Uhorského kráľovstva.

Ako prvého Otacher spomína *vojvodu zo Záhrebu (herzog von Agrim)*,¹⁰⁵ ktorého bez akýchkoľvek pochybností možno stotožniť s vtedajším chorvátsko-slavónskym bánom Rolandom I., synom Domokoša z rodu Ratoldovcov. Ten v roku 1259 prevzal túto funkciu po smrti Štefana I. z rodu Gutkeled, okrem iného aj bývalého štajerského kapitána (*capitaneus Styrie*).¹⁰⁶ V dovtedajšej funkcii uhorského palatína ho vystriedal Henrich I. z Kőszegu.¹⁰⁷

Ako ďalší z piatich uhorských vojvodov sa uvádza už spomínaný vojvoda „nad lesom“ (*der herzog über walt*),¹⁰⁸ stotožnený s osobou sedmohradského

¹⁰² Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVII, s. 106, v. 8068. K otázke jeho účasti opäť pozri MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vládarskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo, s. 124 – 125.

¹⁰³ Pozri Štefan Uroš Milutin. In: *Foundation for Medieval Genealogy : Serbia*. Dostupné na internete: <<http://fmg.ac/Projects/MedLands/SERBIA.htm#Milutindied1321B>> (prístup 08. júla 2021); JOHN FINE VAN ANTWERP: *The Late Medieval Balkans*, s. 199 – 204.

¹⁰⁴ „[...] *dannoch waltet er der ̑ren, || daz im dinent umbetrogen || funf mehtic herzogen, || die ir h̑erschaft h̑nt von ihm: || daz ist der herzog von Agrim || und der herzog ̑ber walt, || das richtum ist manicvalt, || und der von Kraw̑ten, || Pozner ouch einen h̑ten, || des si ze herren j̑ben. || den funften l̑t iu nibt versm̑ben, || der ist herzog der Turken. [...]*“ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVII, s. 106 – 107, v. 8073 – 8084. Z najnovších analýz pozri opäť napr. MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vládarskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo, s. 125 – 126. Zo starších výskumov porovnaj napr. VACLAV NOVOTNÝ: *České d̑jiny*, 1937, vol. 1, tom. 4, s. 126 – 129.

¹⁰⁵ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVII, s. 106, v. 8077.

¹⁰⁶ Napr. MNL OL, sign. DL 35 151; MNL OL, sign. DL 35 152; MNL OL, sign. DL 38 476 a ďalšie. Bližšie pozri aj ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 46.

¹⁰⁷ TIBOR SZŐCS: *A nádori intézmény korai története 1000 – 1342*, s. 73 – 74; ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 20.

¹⁰⁸ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVII, s. 106, v. 8078.

vojvodu Ladislava Kána, vtedy prívrženca uhorského kráľa Bela IV. V tomto prípade je ešte potrebné pripomenúť, že tradičným titulom sedmohradského vojvodu (*dux Transilvanie*) disponoval práve Štefan, pričom Ladislav Kán v prameňoch vystupuje s titulom *vairvoda/wayvoda Transilvaniae/Transilvanus*. V prostredí uhorského Sedmohradského vojvodstva možno teda osoby používajúce tento titul prirovať funkčne a hierarchicky práve k slavónskym bánom (*banus tocius Sclavoniae*).¹⁰⁹

V súvislosti s vojvodom z Chorvátska (*der von Krawâten/Chrabaten*)¹¹⁰ je podľa M. Homzu možné uvažovať o tom, že išlo o severínskeho bána Rolanda.¹¹¹ Ten však v tej dobe nepôsobil ako kráľovský taverník v službách staršieho kráľa Bela IV., ale zastával funkciu taverníka mladšieho kráľa a sedmohradského vojvodu Štefana (V.).¹¹² Taverníkom kráľa Bela IV. bol v rokoch 1262 – 1269 Móric z rodu Pokovcov.¹¹³ Účasť severínskeho bána Rolanda by teda mohla byť interpretovaná ako ďalší z argumentov potvrdzujúcich účasť mladšieho kráľa Štefana na svadbe svojho brata.¹¹⁴

Pomerne jednoznačne Otacher dokladá účasť poznanského, teda veľkopoľského vojvodu Boleslava Pobožného (*Poznær ouch einen hâten*),¹¹⁵ manžela dcéry Bela IV. Jolanty (Heleny).¹¹⁶ V súvislosti s poľskými spojencami

¹⁰⁹ ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 38.

¹¹⁰ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVII, s. 107, v. 8080.

¹¹¹ MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vládárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo, s. 125.

¹¹² ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 75.

¹¹³ ERIK FÜGEDI: *Ispánok, bárók, kiskirályok* : a középkori magyar arisztokrácia fejlődése. Budapest : Magvető Könyvkiadó, 1986, s. 47 – 48. Nemzet és emlékezet; ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 63.

¹¹⁴ Ide však o hypotetickú úvahu. Na základe dostupných prameňov a publikovanej vedeckej literatúry nie je možné jednoznačne určiť, koho mal Otacher na mysli, keď písal o *chorvátskom vojvodovi*, resp. *vojvodovi Chorvátov*. Titul chorvátsko-slavónskeho vojvodu používal v tom čase Belo ml., slavónskym bánom bol Roland I. z rodu Ratoldovcov, pričom obaja už boli stotožnení s inými osobami vystupujúcimi v Otacherovej *Reimchronik*. Ako ďalšie možnosti na stotožnenie osoby chorvátskeho vojvodu sa ponúkajú napríklad vtedajší bosniansky bán Prijezda I. Kotromanić (1250 – 1284) či soliansky bán Ernest I. (*Erney, Henrey*) z rodu Ákošovcov, ktorý ešte koncom roka 1264 podporoval kráľa Bela IV. (MNL OL, sign. DL 829), ale o niekoľko mesiacov neskôr v bitke pri Isaszegu bojoval už na strane mladšieho kráľa Štefana. ATTILA ZSOLDOS: *Családi ügy : IV. Béla és István*, s. 54; JAKUB PALKO: Matúš II. a Peter I. Čákovci v službách kráľa Štefana V., v tlači.

¹¹⁵ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller.

In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVII, s. 107, v. 8081.

¹¹⁶ Pozri podkapitolu Jolanta (Helena) (? – 1304) na s. 52.

Bela IV. sa javí byť nelogická absencia účasti krakovského vojvodu Boleslava V. Hanblivého z malopoľskej línie rodu Piastovcov, manžela sv. Kunigundy Poľskej, ďalšej Belovej dcéry. Boleslav patril k najvernejším spojencom nielen Bela IV., ale následne aj Štefana V. v ich snahách o zaujatie časti krajín babenberského dedičstva.¹¹⁷

Posledným z piatich vojvodov mal byť podľa Otachera akýsi *vojvoda Turkov* (*herzog der Turken*),¹¹⁸ teda s najväčšou pravdepodobnosťou vojvoda Kumánov. Martin Homza predpokladá, že mohlo ísť napríklad o Juraja III., syna Tomáša z Moslavy,¹¹⁹ pričom však tento sa ako sudca Kumánov (*iudex Cumannorum*) spomína len v dvoch listinách z roku 1269.¹²⁰ Nie je pritom vylúčené, že na svadbe sa mohol ako hosť uhorskej strany zúčastniť niektorý z kumánskych náčelníkov pôsobiacich v Uhorsku. Aktivity Kumánov v Uhorsku v rokoch 1264 – 1265 svedčia o tom, že v konflikte Bela IV. so Štefanom (V.) podporovali skôr stranu staršieho kráľa, hoci Štefan mal za manželku príslušníčku spomedzi ich radov. Štefan v jednej z listín (potvrdenej jeho synom Ladislavom IV.) píše, že bratia Ladislav a Ďula Kánovci prešli na stranu Bela IV. a „*tiabli spolu s Kumánmi proti nám do Sedmohrad-ska*“.¹²¹ Tieto jednotky boli neskôr porazené Petrom I. Čákom.¹²² Otázka určenia identity „*vojvodu Turkov*“ teda zostáva nezodpovedaná. Na základe dostupných prameňov pravdepodobne ani nie je možné určiť, koho presne Otacher týmto titulom myslí.¹²³

¹¹⁷ MARTIN HOMZA: Svätá Kunigunda a Spiš, s. 386 – 387 a pozn. 50.

¹¹⁸ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXVII, s. 107, v. 8084.

¹¹⁹ MARTIN HOMZA: Niekoľko poznámok k vládárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo, s. 126.

¹²⁰ EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1606, s. 490 – 491; TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 964, s. 498. Bližšie pozri ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 240.

¹²¹ GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 408: „[...] *venissent cum Cumanis contra nos, ad partes Transiluanas.*“ Porov. GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 7, tom. 5, č. 341, s. 587 – 589.

¹²² Pramene hovoria o „*uhorskom a kumánskom vojsku*“ (*exercitum Hungaricum et Comanicum*). EMERICUS NAGY (ed.): *CDP*, vol. 6, č. 172, s. 240 – 242.

¹²³ Podobne, no bez konkrétnych detailov opisuje účastníkov svadby aj Leopold Viedenský, ktorý však namiesto piatich vojvodov spomína rovnno päťdesiatich: Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 6, s. 120: „[...] *Chünig Belan von Ungern cham auch mit seinen sünen mächtlich. Er cham mit fünf chünigen, wann er was da mit seiner sün zwoain, biessen Steffan und Bela, mit im cham auch der chünig von Rassen und der chünig von Matschaw, der auch chünig Belans tochter het, und der*

Okrem spomínaných svetských predstaviteľov Uhorska (resp. predstaviteľov *sféry vplyvu* uhorského kráľa v tomto období) Otacher uvádza aj celkom logickú účasť kaločského arcibiskupa (*der bischof von Golischâ*).¹²⁴ Tento post v rokoch 1257 – 1265 zastával Smaragd, zároveň kráľovský kancelár mladšieho uhorského kráľa Štefana.¹²⁵ Prepojenie týchto postov je logické, keďže Kaločské arcibiskupstvo malo svoju sféru vplyvu práve vo východných častiach Uhorska, v tej dobe patriacich Štefanovi. Možnú účasť ostrihomskeho arcibiskupa Filipa z rodu Türje (v arcibiskupskom úrade v rokoch 1262 – 1272) Otacher vo svojom texte nespomína.

Kronikári ešte zaznamenali, že Přemysl Otakar II. sa aj so svojím sprievodom po svadbe vrátil bez problémov do Prahy.¹²⁶

Pokiaľ ide o celkové hodnotenie dosahov svadby, na rozdiel od svadby Přemysla Otakara II. s Kunigundou neprinieslo toto prepojenie želaný efekt ani jednej zo strán. Manželstvo zostalo pravdepodobne bezdetné, o Kunigundinom tehotenstve svedčí len jeden z formulárov českej kráľovnej Kunigundy, v ktorom údajne gratuluje Belovi IV. k tehotenstvu manželky Bela ml.¹²⁷

chünig auz der Syrfey. Die drei chünig ir chron von dem von Ungern empfabent. Chünig Bela cham auch mit fünfzig mächtiger herczoge. [...].“ Takisto s chybami napríklad aj Vítus Arnpeckius spomínajúci až troch kráľov zo Srbska: VITUS ARNPECKIUS: *Chronicon Austriacum*. Ed. Ferenc Albin Gombos. In: *CFHH*, vol. 3, č. 5121, s. 2635: „[...] *Convenerunt itaque in Wienna cum sponsa Bela rex Hungariae cum suis duobus filiis, Bela et Stephano, et rex Maschovia, qui habebat filiam regis Bele, et tres reges ex Servia et 50 duces potentes. [...].“*

¹²⁴ Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXV, s. 100, v. 7618.

¹²⁵ ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 85.

¹²⁶ Annales Otakarini. Ed. Rudolf Köpke. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 187: „[...] *Sic autem festo consummato, rex Otakarus Pragam revertitur sanus et incolumis cum suis omnibus. [...].“* Celkovo porovnaj aj ďalšie pramene: *Continuatio Prædicatorum Vindobonensium*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 728; *Annales Sancrucenses secunda*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 646; *Continuatio Lambacensis*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 560.

¹²⁷ FRANCESCA BATTISTA: *Italian rhetoric and courtly love in the Formulary of Queen Kunhuta : a critical edition of the Collection of Magister Bobuslav with an English introduction (Codex Vindobonensis Palatinus 526)* : dizertačná práca. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Prahe, 2016, č. 18, s. 154: „[...] *Gratulamur eciam in hiis, que grata vobis sunt, scilicet de impregnatione nostre sororis karissime, uxoris domini Bele, vestri filii, karissimi fratris nostri et quemadmodum perivistis, orari pro ipsa bono animo faciemus, supplicantes in idem, ut et vos pro nobis orari similiter faciatis. [...].“* Starší prepis pozri FRANTIŠEK PALACKÝ (ed.): *Ueber Formelbücher, Zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte : Nebst Beilagen : Ein Quellenbeitrag zur Geschichte Böhmens und der Nachbarländer im XIII., XIV. und XV.*

Žiadne ďalšie zmienky o tehotenstve Kunigundy Askánskej s Belom ml. však neexistujú, rovnako ako akékoľvek informácie o ich prípadnom potomkovi.¹²⁸

Belo ml., o ktorom sa všeobecne vedelo (a čo jasne dokazujú aj hodnoverné a autentické diplomatické pramene), že v sporoch medzi jeho otcom Belom IV. a bratom Štefanom (V.) stál skôr na strane otca, zomrel už v roku 1269. Aj preto sa po smrti kráľa Bela IV. v roku 1270 nemohol stať českým spojencom proti silno protičesky zmýšľajúcemu novému uhorskému kráľovi Štefanovi V., jeho bratovi. Takáto podpora českej strany v prípadných ďalších konfliktoch začiatkom sedemdesiatych rokov takisto nemusela byť samozrejماً, veď sám brat českej kráľovnej Kunigundy v tretej česko-uhorskej vojne (1270 – 1271) stál na strane kráľa Štefana V.¹²⁹ Z krátkodobého hľadiska však svadba svoj účel splnila, pretože aspoň na krátky čas prispela k upevneniu dobrých česko-uhorských vzťahov.¹³⁰

Táto udalosť sa môže vysvetľovať aj ako podpora Bela IV. v jeho boji proti staršiemu synovi Štefanovi, pretože do istej miery oslabila jeho vplyv v Uhorsku. Štefan mohol po uzatvorení zväzku očakávať, že v prípade jeho útoku na majetky svojho otca či mladšieho brata mohla prísť reakcia aj zo strany Přemysla Otakara II., čo sa však v budúcnosti nepotvrdilo.

Sobášna politika oboch kráľov svadbou pri Bratislave sa však nekončila. Už v nasledujúcom roku sa totiž konala ešte jedna dynastická svadba. Ďalšia vnučka Bela IV. a sestra českej kráľovnej Kunigundy Grifina si zobrala za manžela budúce krakovské knieža Leška Čierneho z kujavskej vetvy rodu Piastovcov.¹³¹

Jahrhundert (ďalej *UF*). Prag : Aus den Abhandlungen der k. böhm Gesellschaft der Wissenschaften, 1842, vol. 2, č. 39, s. 282.

¹²⁸ Tento formulárový text bol už v minulosti nekriticky hodnotený a bol z neho vyvodený jednoznačný záver, že Kunigunda Askánska naozaj bola v roku 1267 tehotná. Hodnoverné pramene to však nedokladujú. Pozri napr. DANIELA GONDÁROVÁ: *Belo IV. a jeho synovia*, s. 31 a pozn. 99 až 101.

¹²⁹ Bližšie pozri napr. JAKUB PALKO: Uhorsko-české vzťahy v rokoch 1270 – 1272, s. 8, pozn. 4.

¹³⁰ JOSEF ŽEMLIČKA: *Přemyslovci : jak žili, vládli a umírali*, s. 284.

¹³¹ VRATISLAV VANIČEK: *Velké dějiny země Koruny české*, s. 102; ANGELIKA HERUCOVÁ: *Palatini arpadovských kráľov*, s. 150.

Získanie titulu chorvátsko- -slavónskeho vojvodu a budovanie domény Bela ml. do polovice roka 1268

Začínajúc 12. storočím patrilo Chorvátsko-slavónske vojvodstvo k najvýznamnejším provinčným územiám Uhorského kráľovstva až do konca vlády arpádovskej dynastie. Nadobudnutím titulu vojvoda (*dux*) získal jeho nositeľ spoločensko-politickú prestíž, vplyv a v neposlednom rade aj podiel na správe kráľovstva.¹³² Aj Chorvátsko-slavónske vojvodstvo, tak ako iné provincie v rámci Uhorska (Sedmohradsko, Mačva, na niekoľko rokov napríklad aj Štajersko¹³³ atď.), získalo isté osobitné postavenie v systéme krajinkej správy, pričom v tomto geografickom priestore sa tieto tendencie v 13. storočí prejavili už v jeho prvej polovici, keď tu pôsobil mladší brat kráľa Bela IV., vojvoda Koloman.¹³⁴ V 13. storočí, až na jednu výnimku, pozíciu chorvátsko-slavónskeho vojvodu zastával vždy člen arpádovskej dynastie, resp. osoba nejakým spôsobom príbuzensky previazaná s dynastiou.¹³⁵

Už na prelome 12. a 13. storočia vystupuje ako chorvátsko-slavónsky vojvoda Ondrej (II.), mladší syn uhorského kráľa Bela III., ktorý zastával funkciu v rokoch 1197 – 1205.¹³⁶ V rokoch 1220 – 1226 tu pôsobil ako vojvoda Ondrejov najstarší syn Belo (IV.),¹³⁷ následne v rokoch 1226 – 1241 jeho mladší brat

¹³² K celkovému vývoju juhozápadných uhorských oblastí a k procesu ich začleňovania do Uhorského kráľovstva pozri napr. JOHN FINE VAN ANTWERP: *The Late Medieval Balkans*, s. 149 – 153, 204 – 214; MARTIN HURBANIČ: *Stredoveký Balkán*, s. 103 – 108; DANIELA GONDÁROVÁ: *Belo IV. a jeho synovia*, s. 13 – 18.

¹³³ K špecifikám správy Štajerskeho vojvodstva v rokoch 1254 pozri JAKUB PALKO: *Majetkové spory štajerských kláštorov v čase uhorskej správy 1254 – 1260*, s. 3 – 12.

¹³⁴ Bližšie pozri NATAŠA PROCHÁZKOVÁ: *Koloman Haličský na Spiši pred rokom 1241*, s. 243 – 248; RYSZARD GRZESIK: *Great Moravia as the Basis*, s. 66 – 71; GÁBOR BARABÁS – MÁRTA FONT: *Coloman, King of Galicia and Duke of Slavonia (1208 – 1241)*; GÁBOR BARABÁS: *Coloman of Galicia and his Polish Relations*, s. 89 – 118; MARTIN HOMZA: *Koloman Haličský*, s. 15 – 24.

¹³⁵ Vyplýva to predovšetkým z diplomatických prameňov uvádzajúcich jednotlivých vojvodov počas 13. storočia.

¹³⁶ GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 2, s. 218 – 219.

¹³⁷ PÁL ENGEL: *The Realm of St. Stephen*, s. 94 – 95.

Koloman.¹³⁸ Spomínanou výnimkou, keď na pozícii vojvodu pôsobil nečlen arpádovskej dynastie, bolo obdobie tesne po vpáde Mongolov do Uhorska. V rokoch 1241 – 1245 to bol Dionýz z rodu Túrje, ktorý sa zároveň stal aj druhým najvyšším hodnostárom v Chorvátsko-slavónskom vojvodstve – bénom. Túto voľbu kráľa Bela IV. mohlo ovplyvniť viacero faktorov, pričom najrelevantnejšia sa zdá byť skutočnosť, že potreboval čo najrýchlejšie začať s obnovou kráľovstva po mongolskom plienení v rokoch 1241 – 1242.¹³⁹ V roku 1245 sa následne vlády vo vojvodstve ujal Štefan, najstarší syn a nástupca kráľa Bela IV. O necelých 12 rokov neskôr bol potom presunutý na východ krajiny do Sedmohradska, kde s krátkou prestávkou v rokoch 1258 – 1260¹⁴⁰ pôsobil ako sedmohradský vojvoda (*dux Transilvaniae*) až do smrti svojho otca Bela IV. začiatkom mája 1270.¹⁴¹ Následne Belo IV. zveril vojvodstvo do správy svojmu mladšiemu, vtedy ešte maloletému synovi Belovi ml.

Prvá hodnoverná zmienka dosvedčujúca udelenie titulu chorvátsko-slavónskeho vojvodu Belovi ml. pochádza z druhej polovice roka 1260. Ide o výsadnú listinu vydanú kráľom Belom IV. pre istého komesa Mojša, syna niekdajšieho palatína Mojša,¹⁴² za preukázané verné služby počas uplynulých rokov. Dôležitejšia je informácia o jeho vtedajšom vzťahu k Belovi ml. V listine sa píše, že komes Mojš bol vtedy *taverníkom vojvodu Bela* a zároveň šomodským a voršodským županom.¹⁴³ Hoci sa v listine vyslovene pri

¹³⁸ MÁRTA FONT – GÁBOR BARABÁS: *Coloman, King of Galicia and Duke of Slavonia (1208 – 1241)*, s. 69 – 78; NATÁŠA PROCHÁZKOVÁ: *Koloman Haličský na Spiši pred rokom 1241*, s. 243 – 248; RYSZARD GRZESIK: *Great Moravia as the Basis*, s. 66 – 71; MARTIN HOMZA: *Koloman Haličský*, s. 15 – 24.

¹³⁹ ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 45 a pozn. 327.

¹⁴⁰ Necelé dva roky Štefan pôsobil ako štajerský vojvoda. Otec Belo IV. ho tam presunul zo Sedmohradska, aby sa pokúsil skonsolidovať pomery v rozvrátenom vojvodstve po štvorročnej vláde štajerského kapitána Štefana I. Gutkeleda (1254 – 1258). K pôsobeniu vojvodu Štefana v Štajersku pozri najnovšie JAKUB PÁLKO: *Majetkové spory štajerských kláštorov v čase uhorskej správy 1254 – 1260*, s. 15 – 17.

¹⁴¹ RICHARD MARSINA (ed.): *CDSL.*, vol. 2, č. 217, s. 147; MNL OL, sign. 42. Pozri aj podkapitolu Štefan (1239 – 1272) na s. 53.

¹⁴² Úrad uhorského palatína zastával Mojš ešte za vlády Ondreja II. v rokoch 1228 – 1231. ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 18. Bližšie pozri aj ANGELIKA HERUCOVÁ: *Palatíni arpádovských kráľov*, s. 101.

¹⁴³ MNL OL, sign. DL 503: „[...] *dilecti et fideli nostro Moys magistro tavernicorum Bele ducis karissimi filii nostri comiti Symigiensi et de Vorosdyno*, [...]“. Úplný prepis pozri TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 681, s. 175 – 176, v regeste EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1247, s. 381. Funkciu šomodského a voršodského župana zastával Mojš v rokoch 1260 – 1267. ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 193, 221.

Belovom mene neuvádza, že išlo o územia Chorvátska, Slavónska a Dalmácie, z vtedajšieho rozloženia krajinských hodností v kráľovstve nemôže vyplývať žiaden relevantnejší záver. Formálne udelenie týchto území Belovi muselo prebehnúť najskôr až na jeseň 1260. Je nepravdepodobné, že by Belo IV. pristúpil k takejto „reorganizácii“ územnej správy kráľovstva ešte predtým, než poznal výsledok bitky pri Kressenbrunne (12. – 13. júla 1260), ani bezprostredne po nej.¹⁴⁴ Túto interpretáciu podporujú aj ďalšie pramene – dve listiny vydané staronovým sedmohradským vojvodom Štefanom (V.) takisto až v druhej polovici roka 1260, keď mu Belo IV. opätovne udelil Sedmohradsko ako náhradu za stratené územie Štajerska.¹⁴⁵ Komes Mojš sa v súvislosti s funkciou taverníka Bela ml. spomína ešte aj o niekoľko rokov neskôr, v bližšie nedatovanej listine z roku 1263, ktorou Belo IV. potvrdil donáciu rozsiahlych majetkov kláštora Abraam v Tolnianskom komitáte, ktoré kláštoru predtým darovali práve Mojš, jeho brat Alexander a bratia Štefan a Mikuláš, synovia komesa Mikuláša.¹⁴⁶

Ďalšou dôležitou indíciou pri dokazovaní obsadenia chorvátsko-slavónskeho vojvodského stolca Belom ml. začiatkom šesťdesiatych rokov je listina vydaná jeho matkou, kráľovnou Máriou Laskarisovou, v roku 1261.¹⁴⁷ Z textu vyplýva, že Mária uskutočnila cestu do Záhrebu, hlavného centra Chorvátsko-slavónskeho vojvodstva. Tamajším mešťanom Mária odpustila pravidelné ročné odvádzanie dane vo výške až 200 pencí, ktoré sa mali následne využívať na prebudovanie a dobudovanie mesta i tamajšieho hradu. Nielenže

¹⁴⁴ GÉZA ÉRSZEGI – LÁSZLÓ SOLYMOSSI: *Az Árpádok királysága 1000 – 1301*. In: *Magyarország történeti kronológiája*. Ed. Pál Engel. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1981, vol. 1, s. 157.

¹⁴⁵ MNL OL, sign. DF 207058 a MNL OL, sign. DF 282241. V oboch dokumentoch je Štefan titulovaný ešte len ako „z milosti Božej kráľ, prvorodený [syn] uhorského kráľa a sedmohradský vojvoda“ (*dei gratia rex, primogenitus illustris domini regis Ungarie [et] dux Transilvanus*). Aj táto formulácia potvrdzuje autenticnosť oboch dokumentov. Štefan v nich totiž ešte nevystupuje ako „mladší uhorský kráľ“ (*junior rex Ungarie*).

¹⁴⁶ GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 111 – 112. V regeste aj EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1357, s. 417.

¹⁴⁷ Hoci podľa portálu *Hungaricana* je listina definovaná ako Máriin originál z roku 1261, už na prvý pohľad je zjavné, že ide o dokument o niekoľko storočí mladší, pravdepodobne až z prvej polovice 16. storočia. Dokument je poškodený a miestami nečitateľný. Je pravdepodobné, že dokument vznikol ako odpis zo staršej autentickkej predlohy, čomu nasvedčuje jeho obsahová stránka a v nej vystupujúce osoby. Pozri MNL OL, sign. DF 230169, prepis aj MNL OL, sign. DL 36229. Celkovo k obsahu listiny pozri aj DANIELA GONDÁROVÁ: *Belo IV. a jeho synovia*, s. 33.

by sa tým zlepšila obranyschopnosť mesta, jeho rozšírenie by zabezpečilo aj reprezentatívnejšie sídlo pre takú významnú pozíciu, akou bol chorvátsko-slavónsky vojvoda.¹⁴⁸ V súvislosti s udelenými výsadami sa však v dokumente spomína i sám vojvoda Belo ml. Je pravdepodobné, že Mária týmto zásahom sledovala predovšetkým pripravenie lepšej nástupnej pozície pre svojho mladšieho syna, ako aj rozšírenie okruhu jeho verných prívržencov vo vojvodstve.¹⁴⁹ Mária v listine spomína aj konkrétne osoby, ktorých sa udelené výsady dotýkali, pričom ide o predstaviteľov cirkevnej správy Záhrebskej diecézy a kapituly zodpovedných za napĺňanie povinností vyplývajúcich z udelených výsad. Spomína sa záhrebský biskup Filip, prepošť Záhrebskej kapituly Tobiáš, arcidiakon Peter, kantor magister Buza, kustód Prothasius a dekan Štefan. Po spomínanom magistrovi Mojšovi ide teda o ďalšie osoby, istým spôsobom zviazané službou chorvátsko-slavónskemu vojvodovi Belovi ml.¹⁵⁰

V nastolenom trende zabezpečovania budúcej podpory a lojality Belovi ml. pokračoval ešte v polovici októbra toho istého roka kráľ Belo IV., keď daroval istému Sagudovi, služobníkovi vtedajšieho palatína a bratislavského župana Henricha I. Hedéra z Kószegu, zem Čazma na rieke Grbovník v Šomodskom komitáte, predtým patriacu komesovi Mykovi, ktorý zomrel bez dedičov.¹⁵¹ Belo IV. túto donáciu odôvodňuje primárne vernými dlhoročnými službami komesa Saguda palatínovi Henrichovi, ktorý zároveň počas

¹⁴⁸ MNL OL, sign. DF 230 169: „[...] *Nos autem eorum gravamina volentes misericorditer relevare, presertim cum idem castrum de novo sit constructum et erectum in principali loco ducatus et ad communem utilitatem tocius regni, necnon ad tutelam confinii esse fundatum dimoscatur, causis premissis rationabilibus inducte, ut eo amplius et melius utilitas castris prenominati in omnibus recipiat incrementum, debitum ducatarum pensarum, quas bano nomine ducatus cives eiusdem castris annuatim solvere tenebantur, in perpetuo duximus relaxandas, reddentes eosdem de debito [huiusmodi] solucionis pecunie mem orate absolutos [nostrarum] patrocinio litterarum. [...].“ TADIJA SMICIKLAS (ed.): CDCr., vol. 5, č. 708, s. 202 – 203.*

¹⁴⁹ MNL OL, sign. DF 230 169: „[...] *quod cum in regnum Sclavonie ad ordinandum et informandum totum statum ducatus carissimi filii nostri ducis Bele intrassemus principaliter, fideles nostri cives de monte Grecz nobis sua plurima gravamina explicaverunt. [...].“ TADIJA SMICIKLAS (ed.): CDCr., vol. 5, č. 708, s. 202.*

¹⁵⁰ MNL OL, sign. DF 230 169: „[...] *venerabilis pater Philippus episcopus Zagrabienis, quam de iure vel de facto habebat, presentibus magistro Thobia preposito, magistro Petro archidiacono, magistro Buza cantore, Prothasio custode et Stephano decano [...].“ TADIJA SMICIKLAS (ed.): CDCr., vol. 5, č. 708, s. 203.*

¹⁵¹ MNL OL, sign. DL 36231: „[...] *quod cum considerata fidelitate comitis Sagud militis Henrici palatini et comitis Posoniensis dilecti et fidelis nostri eidem terram cuiusdam nomine Mykou sine herede decedentis in comitatu Symigiensi de Chesmicza iuxta fluvium Gurbonuk existentem contulissimus more predalium habendam et tenendam prout in privilegio nostro priori plenius continentur. [...].“ TADIJA SMICIKLAS (ed.): CDCr., vol. 5, s. 235.*

celých šesťdesiatych rokov stál v konfliktoch Bela IV. so Štefanom (V.) pevne na strane staršieho kráľa.¹⁵² Dôležitejší je však fakt, že Belo IV. donáciou komesa Saguda a jeho dedičov zaviazal budúcou podporou vojvodu Bela ml.¹⁵³

Pravdepodobne na prelome rokov 1261 a 1262 sa začali vyostrovať vzťahy Bela IV. so Štefanom (V.), pričom sa tak udialo približne v rovnakom čase, keď boli juhozápadné územia udelené Belovi ml. Ešte na jeseň 1261, ako uvádza *Viedenská obrázková kronika*, Štefan „obsadil bulharské mesto Vidin a prinútil bulharského kráľa, aby mu slúžil“.¹⁵⁴ Diplomatické pramene¹⁵⁵ však túto skutočnosť rozvádzajú a dopĺňajú o informácie, že na tejto výprave sa spolu so Štefanom zúčastnil aj jeho otec Belo IV., hoci po bitke pri Vidine sa vrátil do Uhorska, kým Štefan pokračoval vo vojenskom ťažení ďalej.¹⁵⁶

Prvý konflikt Bela IV. so Štefanom mal pravdepodobne rýchly priebeh, čomu nasvedčuje aj malý počet zmienok v diplomatických i naračných textoch. Kľúčové informácie obsahuje jeden z listov kráľovnej Márie Laskarisovej z roku 1262, adresovaný bosnianskemu biskupovi Jánovi.¹⁵⁷ Práve Ján mal zohrať kľúčovú úlohu pri zmierovaní oboch strán v tomto čase, tak ako aj sama kráľovná Mária.¹⁵⁸ Nejasné je tiež, či došlo k nejakej bitke, zmienky v prameňoch sú nejednoznačné. V spomínanom Máriinom liste sa však píše, že vojská Bela IV. a Štefana už stáli nastúpené proti sebe, ale ďalší priebeh

¹⁵² MNL OL, sign. DL 36 231: „[...] *idem Sagud circa ipsum palatinum commorando nobis et regno plurima servicia curavit exhibere multis se fortune casibus in expeditionibus nostris et conservacione confiniorum nostrorum committendo, [...]*“ TADJIA SMČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, s. 235 – 236.

¹⁵³ MNL OL, sign. DL 36 231: „[...] *sed solummodo carissimo filio nostro duci Bele racione eiusdem servitium debeant exhibere, [...]*“ Z edícií napr. TADJIA SMČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, s. 236. Celkovo pozri aj ERNST DICKENMANN: *Studien zur Hydronymie*, s. 153 – 154.

¹⁵⁴ *Chronicon Pictum Vindobonense*, list č. 128: „[...] *Preterea Budun civitatem Bulgarorum expugnavit et Bulgaros superavit, regem eorum compulit sibi deservire [...]*“

¹⁵⁵ Účasť Bela IV. sa spomína napríklad v jeho donačnej listine pre komesa Mersa, syna Benedikta, a jeho súrodencom, ktorú vydal v roku 1262: GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 60 – 61: „[...] *quum Merse, filius Benedicti, fidelis juvenis noster, grata nobis servicia tam in Bulgaria, quam in aliis expeditionibus nostris, [...]*“

¹⁵⁶ JOHN FINE VAN ANTWERP: *The Late Medieval Balkans*, s. 174.

¹⁵⁷ Celé znenie listu pozri GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 68 – 69. Problémom pri hodnotení informácií z neho je opäť absencia jeho originálu, v tomto prípade dokonca akéhokoľvek mladšieho odpisu. Navyše niektoré informácie možno hodnotiť minimálne kontroverzne, prípadne až nepravdivo. V roku 1261 Mária Laskarisová nemohla používať titul *štajerská vojvodkyňa (ducissa Styriae)*, ako je uvedené v jej úvodnej titulature. Nie sú známe dokonca žiadne zmienky o tom, že by Mária tento titul používala v čase, keď Štajersko ovládali Uhri (1254 – 1260).

¹⁵⁸ ATTILA ZSOLDOS: *The Árpáds and Their Wives*, passim.

nie je jasný.¹⁵⁹ Rétorickým cvičením formulárového typu môže byť aj ďalšia informácia z listu, a to, že k nezhodám medzi Belom IV. a jeho synom Štefanom došlo za prispenia „zradných poddaných“ (*quum perfidorum subditorum suasionem*), čo sa môže javiť ako určité ospravedľňovanie Štefanovho konania proti otcovi.¹⁶⁰

V rozpore s uvedenými tvrdeniami však existujú zmienky v rámci *Dodatkov* k Enikelovej *Weltchronik*, ktoré vznikli s odstupom len niekoľkých desaťročí.¹⁶¹ Podľa autora týchto *Dodatkov* sa Mária mala vyjadriť o Štefanovi negatívnym spôsobom, pričom jeden z veršov kroniky uvádza, že Štefana pre jeho prehrešky proti otcovi a ostatným príbuzným zavrhol (*er wære niht ir kint*).¹⁶² Vzhľadom na vtedajšiu situáciu sa zdá byť nepravdepodobný aj zásah českého kráľa Přemysla Otakara II., o ktorom sa takisto zmieňuje pisár *Dodatkov*. Vraj až počtom vyše dvesto rytierov so štípmi a kopijami mal prísť na pomoc Belovi IV. (*zwei hundert ritter oder mër, || knappen mit schilten und mit sper*).¹⁶³ Hoci Přemysl bol v tej dobe už takmer rok ženatý s vnučkou Bela IV. Kunigundou, tá počas celých šesťdesiatych rokov zohrávala (spolu s jej príbuznou, sv. Margitou Uhorskou) skôr zmierovateľskú úlohu v Belových konfliktoch so Štefanom. Iné naračné pramene však túto informáciu nezachytili, preto nie je možné jednoznačne konštatovať jej autenticitu. Nepochybniteľnú hodnotu má aspoň záznam v jednom z rakúskych letopisov, v ktorom sa uvádza, že „kráľ Štefan sa postavil svojmu otcovi, uhorskému kráľovi Belovi“.¹⁶⁴

Zámienky, priebeh a výsledok celého konfliktu značne zveličuje Jonáš Záborský, podľa ktorého mal po zhromaždení vojska vojvoda Štefan na popud Matúša II. a Petra I. Čákovcov vyhlásiť svojho otca Bela za zosadeného.

¹⁵⁹ GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 68: „[...] *inter dilectissimum mihi Belam, Regem Hungarie, dominumque meum, ex una parte, et carissimum filium nostrum, regem Stephanum ex alia, magna fuisset coorta discordia; ita ut ad manus conserendas dispositi ex utraque parte exercitus iam essent e regione constituti* [...]“

Bližšie pozri aj JAKUB PALKO: *Uhorsko-české vzťahy v rokoch 1260 – 1278*, s. 51 – 52.

¹⁶⁰ GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 68.

¹⁶¹ Základné informácie o Enikelových dielach *Weltchronik* a *Fürstenbuch* pozri JOZEF KUZMÍK (ed.): *Slovník starovekých a stredovekých autorov*, č. 205, s. 185.

¹⁶² Celú pasáž o konflikte v Uhorsku v roku 1262 pozri Jansen Enikels Werke : *Weltchronik : Fürstenbuch : Anhang II*. Ed. Philipp Strauch. In: *MGH Dt. Chron.* Hannover; Leipzig : Hahnsche Buchhandlung, 1900, vol. 3, s. 593: „[...] *Des künig Steffan gesint || jâhen, er wære niht ir kint; || ez wær ein valscher man; || die beiden bieten in kunt tân, || daz er ein beiden wære; || des was ir herz swære. [...]*“

¹⁶³ Jansen Enikels Werke : *Weltchronik : Fürstenbuch : Anhang II*. Ed. Philipp Strauch. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 3, s. 593. Bližšie pozri aj JAKUB PALKO: *Uhorsko-české vzťahy v rokoch 1260 – 1278*, s. 52 – 53.

¹⁶⁴ *Continuatio Sancrucensis secunda*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 645: „*Rex Stephanus opposuit se patri suo regi Bele Ungarie*.“

Belo IV. a Mária Laskarisová chceli údajne Štefana „zbaviť práva prvorodenstva“ a následníctvo zabezpečiť mladšiemu synovi, chorvátsko-slavónskemu vojvodovi Belovi ml.¹⁶⁵ Záborský v tejto súvislosti argumentuje listinou kráľa Ladislava IV. z roku 1273, ktorej obsah však o takomto konaní bratov Čákovcov ani kráľa Bela IV. a kráľovnej Márie Laskarisovej nehovorí.¹⁶⁶

Už v slovenskej historiografii 19. storočia sa Štefanova osoba vykresľovala v mimoriadne negatívnom svetle, pričom tento stereotyp prežil až do súčasnosti. Štefanovi sa dávala (a naďalej aj dáva) vina za také udalosti, za ktorých vývoj primárne nemusel nevyhnutne niesť zodpovednosť.¹⁶⁷ Tieto stereotypy pretrvávajú predovšetkým pre uplatňovanie už spomenutého názoru, že Belo IV. chcel presadiť, aby po jeho smrti na trón sv. Štefana nastúpil Belo ml., nie prvorodený Štefan. V súvislosti s údajnou Štefanovou zodpovednosťou za všetky katastrofy od sklonku päťdesiatych rokov sú diskutabilné už tvrdenia, že nesie priamu zodpovednosť za stratu Štajerska v roku 1259, resp. 1260.¹⁶⁸ Ako hlavný dôvod býva uvádzaný Štefanov vraj podlý vpád a vyplienenie Korutánska (1259), no na druhej strane útok korutánskeho vojvodu Ulricha III. Sponheimského na spojené oddiely Štefana, vtedy štajerského vojvodu, a právoplatne zvoleného a Rímskou kúriou potvrdeného salzburského arcibiskupa Ulricha z polovice roka 1258 pri Radstadte, už zohľadnený nebýva.¹⁶⁹ Podobný stereotyp sa so Štefanom spája v súvislosti s bitkou pri Kressenbrune. Výklad dôvodov uhorskej porážky v tejto bitke je založený na tvrdení jediného letopisca, logicky pročesky naladeného pražského kanonika, ktorý ako autor jediného zachovaného naračného prameňa vo svojom texte zvyrazňuje Štefanov vraj unáhlený a podlý útok a nedodržanie dohodnutých podmienok boja.¹⁷⁰ Ostatní autori naračných prameňov tieto tvrdenia

¹⁶⁵ JONÁS ZÁBORSKÝ: *Dejiny kráľovstva uhorského od počiatku do časov Žigmundových*, s. 415.

¹⁶⁶ GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 5, tom. 2, s. 95 – 99. Bližšie pozri aj JAKUB PALKO: Matúš II. a Peter I. Čákovci v službách kráľa Štefana V., v tlači.

¹⁶⁷ Podobné hodnotiace stanovisko zaujala najnovšie napr. ANGELIKA HERUCOVÁ: *Vojna o babenberské dedičstvo a Štefan V.*, s. 10.

¹⁶⁸ Prevažnú časť územia Štajerského vojvodstva Uhri neovládali už koncom roka 1259. JAKUB PALKO: *Majetkové spory štajerských kláštorov v čase uhorskej správy 1254 – 1260*, s. 24 – 25.

¹⁶⁹ *Annales sancti Rudberti Salisburgenses*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 794: „[...] *Postmodum assumptis pluribus armatis versus civitatem Salzburch iter arripuit, et dum Rastat venisset, dux Ulrichus Karinthie cum clam a tergo cum milicia insequitur, volens ipsi nocere; ubi in crepusculo fuit a partibus utriusque graviter dimicatur, aliquantis ex utraque parte vulneratis et occisis.* [...]“

¹⁷⁰ Z literatúry napr. GYULA KRISTÓ: *Die Arpadendynastie*, s. 216; PÁL ENGEL: *The Realm of St. Stephen*, s. 106; ANGELIKA HERUCOVÁ: *Vojna o babenberské dedičstvo a Štefan V.*, s. 10.

s obľubou pravidelne preberali do svojich textov. Na druhej strane však opäť zostáva opomínaný fakt, že niektorí kronikári a letopisci sa s tvrdeniami pražského kanonika nestotožňujú, ba až úplne rozchádzajú. Okrem iných je to napríklad síce neskorší, až v druhej polovici 15. storočia píšuci kronikár Ján Długosz, ktorý verziu o údajnom dočasnom prímerí a prechode uhorských vojsk na druhú stranu rieky Moravy vo svojom texte nespomína vôbec.¹⁷¹

Znepriatelení členovia arpádovskej dynastie sa na prímerí dohodli nakoniec už v marci 1262, keď v Bratislave uzatvorili dohodu, ktorá usporiadavala ich vzájomné vzťahy.¹⁷² Dohoda mala zabezpečiť ich vzájomné fungovanie počas zvyšku vlády kráľa Bela IV., pričom opäť je v nej viditeľný prístup rozdelenia krajiny na dve časti (*divisio regni*). Netrvalo však ani dva roky a dlhotrvajúce nezhody sa v dôsledku ďalších krokov Bela IV. i Štefana (V.) vyostřili natoľko, že vyústili do otvorenej vojny. Na tomto mieste je potrebné spomenúť predovšetkým jeden z článkov zmluvy, ktorý opäť potvrdzuje obsadenie chorvátsko-slavónskeho vojvodského stolca Belom ml. Ten bol do dohôd zahrnutý logicky na strane svojho otca Bela IV., pričom Štefan a všetci jeho verní sa zaviazali rešpektovať ho na poste vojvodu, rešpektovať kráľa Bela IV. a obom poskytnúť pomoc v prípade, že by sa dostali do akéhokoľvek konfliktu.¹⁷³ Iste išlo predovšetkým o tradičné formuly využívané pri zostavovaní mierových zmlúv a dohôd, veď vzťahy medzi oboma stranami zostali napäté, no dôležité je poukázať na fakt, že Štefan s najväčšou pravdepodobnosťou na jar 1262 bol ešte ochotný akceptovať vtedajšie rozdelenie krajiny, hoci ako najstarší syn a nástupca mal právo obsadiť chorvátsko-slavónsky vojvodský stolec.¹⁷⁴

¹⁷¹ JAN DŁUGOSZ: *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*. Ed. Maria Kowalczyk et al. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009, vol. 7, s. 158 – 159. V zhode s Długoszom napr. aj interpretácia: JÖRG KONRAD HOENSCH: *Przemysł Otakar II.*, s. 114 – 120.

¹⁷² Kompletný text bratislavskej dohody pozri napr. GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 69 – 77.

¹⁷³ „[...] *promittimus, contra ipsius coronam, vel regni sui, vel carissimi fratris nostri, Bela ducis, ducatus, et iurum utriusque imminutionem, lesionem, preiudicium, seu gravamen, nihil cogitare, attemptare, agere, vel aggredi, palam vel occulte, fraude vel ingenio, vel aliqua machinatione, per nos, vel nostros barones, nobiles, regnicolas, vel Cumanos, nec non extraneos reges, duces, Ruthenos vel Polonos, vel cuiuscunque externe nationis homines, sed potius promittimus, eidem charissimo patri nostro assistere, auxiliari et esse presidio contra omnes, qui in eum insurgerent, et eiusdem maiestatem offendere molirentur, ipsius regnum, vel regni terminos turbare et molestare volentes, pro viribus expugnando. [...]*“ GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 71.

¹⁷⁴ Podrobný rozbor zmluvy pozri napr. ATTILA ZSOLDOS: *Családi ügy : IV. Béla és István.*, s. 20 – 22; JAKUB PALKO: *Uhorsko-české vzťahy v rokoch 1260 – 1278*, s. 52 – 55.

Z roku 1263 sú známe informácie o ďalších ľuďoch zastupujúcich Bela ml. v jeho chorvátsko-slavónskom údele. Už 7. januára kráľ Belo IV. vydal donáciu pre spomínaného záhrebského prepošta Tobiáša z Bogudu.¹⁷⁵ V listine je Tobiáš uvedený ako kancelár chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela ml. (*carissimi filii nostri Bele ducis totius Sclavonie cancellarius*).¹⁷⁶ Išlo o majetky, ktoré predtým spravovala korutánska vojvodkyňa Katarína z Andechs-Merana, dcéra vojvodu Bernarda Sponheimskeho.¹⁷⁷ Belo IV. v listine uvádza verné angažovanie sa Tobiáša v jeho službách už počas vpádu Mongolov do Uhorska a neskôr aj v konfliktoch s českým panovníkom Přemyslom Otakarom II. v prvej polovici päťdesiatych rokov 13. storočia. Táto donácia však nie je dôležitá len pre informáciu o osobe kancelára Bela ml., ale aj preto, že ide pravdepodobne o prvé hodnoverné spojenie mena Bela ml. s titulom chorvátsko-slavónskeho vojvodu (*Bela dux totius Sclavonie*). Vo všetkých prameňoch, či už v naračných, alebo v dovtedy vydaných listinách, bol Belo ml. titulovaný len ako *vojvoda (dux)* bez zdôraznenia akejkoľvek územnej špecifikácie.

Dňa 13. októbra 1263 kráľ Belo IV. schválil donáciu majetku „*Zemefelde*“, ktorú udelili synovia niekdajšieho chorvátsko-slavónskeho bána (1243 – 1259) a štajerskeho kapitána (1254 – 1258) Štefana I. z rodu Gutkeled Reynoldovým bratom Karolovi a Ladislavovi. Donácia obsahuje ďalšie informácie o ľuďoch pôsobiacich v okolí Bela ml. Práve jeden z potomkov Štefana I. Gutkeleda, magister Ivančin (*Iwachin*), totiž v dokumente vystupuje ako pohárnik vojvodu Bela ml.¹⁷⁸ Druhý zo Štefanových synov, magister Mikuláš, pôsobil ako kancelár kráľovského stolníka Petra z rodu Aba (v úrade v rokoch 1259 – 1269).¹⁷⁹

V jeseni 1263 Belo IV. potvrdil výsady a slobody aj predstaviteľom rodu Lapčaniovcov, ktoré im predtým udelil za preukázané služby chorvátsko-slavónsky bán Roland I. z rodu Ratoldovcov. Tento krok Belo odôvodnil najmä tým, že príslušníci rodu na čele so Štefanom preukazovali vernosť tak jemu, ako aj Belovi ml. Ďalším cieľom kráľa bolo pravdepodobne zaistenie ich podpory v presadzovaní svojho mladšieho syna v juhozápadných územiach Uhorska.¹⁸⁰ Zo strany Bela IV. iste išlo takisto o taktický krok. Príslu-

¹⁷⁵ MNL OL, sign. DL 530.

¹⁷⁶ *Ibidem*.

¹⁷⁷ *Ibidem*.

¹⁷⁸ MNL OL, sign. DL 548: „[...] *Iwachinus magister pincernarum Bele ducis totius Sclavonie*, [...]“. Z edície TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 758, s. 258.

¹⁷⁹ ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 55; MNL OL, sign. DL 548: „[...] *Nycolaus cancellarius dapiferorum nostrorum* [...]“. Z edície TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 758, s. 258.

¹⁸⁰ MNL OL, sign. DF 230 171: „[...] *predictos Lapuchienses tum propter servicium eorum exhibitum et in futurum exhibendum tum eciam pro eo, quod ad servicium nobis et karissimo*

níci rodu Lapčaniovcov sa totiž len nedávno, začiatkom šesťdesiatych rokov 13. storočia, dostali do konfliktu s kráľom Belom IV. Dôvodom sporu bolo, že členovia rodu sa mali údajne dopúšťať porušovania práv kráľovských servientov žijúcich na ich panstvách. Až na prihovorenie sa vtedajšieho chorvátsko-slavónskeho bána Rolanda I. z rodu Ratoldovcov sa ich vzťahy s kráľom zlepšili. Belo IV. nápravu ich vzájomných vzťahov teda s najväčšou pravdepodobnosťou opäť využil na posilnenie vplyvu chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela ml. v juhozápadných častiach Uhorského kráľovstva.¹⁸¹

Okrem zaisťovania vernosti príslušníkov šľachty Belo IV. systematicky zvyšoval aj územný rozsah vplyvu nielen mladého vojvodu Bela, ale aj ďalších členov arpádovského rodu, ktorí v konfliktoch so Štefanom stáli na jeho strane. Predovšetkým išlo o kráľovnú Máriu Laskarisovú a o jediná z jeho dcér pôsobiacu v rámci územia Uhorského kráľovstva, mačviansku vojvodkyňu Annu a jej dvoch synov, Michala a Bela.¹⁸²

Najneskôr v jeseni 1263 sa muselo udiat zverenie správy nad ďalšími deviatimi pohraničnými komitátmi do rúk chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela ml. Hoci nie je známa žiadna oficiálna listina kráľa Bela IV., ktorá by hovorila o prevode týchto komitátov do jeho rúk, zachovali sa dve hodnoverné potvrdenia týchto donácií z druhej polovice decembra 1263, vydané pápežom Urbanom IV.¹⁸³ Vo forme listu adresovaného Belovi IV. pápež oznamuje, že Rímska kúria schvaľuje udelenie štyroch komitátov v severnom Uhorsku a Zadunajsku chorvátsko-slavónskemu vojvodovi Belovi ml. Išlo o celý Nitriansky, Bratislavský, Mošonský a Šopronský komitát.¹⁸⁴

*filio nostro Bele duci impendendum valeant augmentari, in eodem statu et in eadem libertate, sicut hactenus permanserunt, duximus relinquendos, hoc tamen nolumus aliquatenus pretermitti, quod nobis et Bele duci karissimo filio nostro cum ad illas partes venerimus, descensus dare tenebuntur. [...].*¹⁸¹ TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 765, s. 267.

¹⁸¹ VJEKOSLAV KLAIC: *Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljeća*, s. 1 – 85.

¹⁸² O týchto rozsiahlych donáciách celých komitátov vieme predovšetkým z angažovania sa Rímskej kúrie na čele s pápežom Urbanom IV. Zároveň je potrebné upozorniť, že nasledujúci text si kladie za cieľ aj korigovať, podstatne rozšíriť a upresniť niektoré tvrdenia publikované v diplomovej práci autora. Pozri JAKUB PALKO: *Uhorsko-české vzťahy v rokoch 1260 – 1278*, s. 54 – 56.

¹⁸³ AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 470 – 472, s. 254 – 255.

¹⁸⁴ AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 471, s. 254 – 255: „[...] *Sane petitio tua nobis exhibata continebat, quod carissimus in Christo filius noster Bela rex Ungarie illustris, pater tuus, diligenter attendens, quod de Nitria, de Posonio, de Musum et de Suprunio, castra regni Ungarie in confinio eius sita, eidem regno, si ea, quod absit, ad hostes pervenerint ipsius, gravia dispendia imminerent, et quod eadem castra per te utilius possent, quam per alium gubernari, ea tibi regia liberalitate donavit, prout in patentibus litteris dicti regis confectis exinde plenius dicitur contineri. [...].*“ V regeste napr. AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18748, s. 1519.

V rovnakom čase pápež zaslal ďalší list, tentokrát adresovaný už priamo vojvodovi Belovi ml. V liste vyjadruje súhlas nad udelením ďalších piatich kráľovských komitátov, Tolnianskeho, Baranského, Šomodského, Zalian-
skeho a Železnohradského, do rúk mladého vojvodu.¹⁸⁵ Zároveň pápež schválil ešte jednu donáciu, tentokrát pre kráľovnú Máriu Laskarisovú, ktorá dostala do vlastníctva Požecký komitát na hraniciach Chorvátsko-slavónskeho vojvodstva a Mačvianskeho banátu.¹⁸⁶ Podobná situácia vznikla už skôr, keď v prvej polovici 13. storočia časť týchto území ovládal vojvoda Kolo-
man, mladší brat kráľa Bela IV., resp. koncom 13. storočia, keď boli územia zverené Tomassine Morossini, matke posledného kráľa z dynastie Arpádov-
cov Ondreja III. Táto problematika však vyžaduje komplexné spracovanie ďalších diplomatických prameňov a zaslúži si osobitné spracovanie, čo ne-
bolo cieľom tejto monografie.

Dôležitým ukazovateľom na sledovanie skutočného zámeru Bela IV. v sú-
vislosti s týmito rozsiahlymi majetkovými prevodmi je aj sledovanie obsade-
nia najvyšších pozícií v spomenutých kráľovských komitátoch. Logicky išlo
o verných prívržencov kráľa, často aj nejakým spôsobom prepojených (napr.
prostredníctvom rôznych funkcií) na chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela
ml. Viacerí z nich totiž pôsobili okrem daného komitátu aj v jeho osobných
službách. Post župana v Nitre zastával počas väčšiny času tamojšieho pôso-
benia Bela ml. už viackrát spomínaný Ernest (*Erney*) z rodu Ákošovcov,¹⁸⁷
ktorý, ako už bolo napísané, lavíroval medzi stranou Bela IV. a Štefana V.
V Bratislavskom komitáte to bol najskôr Henrich I. Hedér z Kőszegu (do
roku 1263), neskôr Štefan I. Čák (1267 – 1269),¹⁸⁸ starší brat spomínaných

¹⁸⁵ AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 472, s. 255: „[...] *quod nos tuis et carissimi in Christo filii nostri B. Ungarie regis illustris, patris tui, supplicationibus inclinati, personam tuam cum ducatu Sclavonie ac de Olcha, de Bragna, Symigio, Sala et Ferreo Castris, nec non salibus aquaticis ad ducatum ipsum spectantibus, aliisque iuribus et pertinentiis suis, que impresentiarum rationabiliter te obtinere proponis, sub protectione apostolice sedis et nostra suscipimus, districtius inhibentes, ne quis te persistentem in devotione sedis eiusdem super ducatu, castris et aliis supradictis temere impedire, seu molestare presumat. [...]*“ V regeste napr. AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18 749, s. 1520.

¹⁸⁶ AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 470, s. 254: „[...] *Demum vero idem rex huiusmodi pietatis opus clementer attendens castrum de Possega ad eum pertinens in ducatu Sclavonie constitutum, accedente demum ad id consensu carissimi in Christo filii nostri Stephani regis illustris primogeniti ac nobilis viri Bele ducis Sclavonie nati tuorum, necnon prelatorum et baronum supradicti regni, tibi regia liberalitate donavit, prout in patentibus litteris regis eiusdem confectis exinde plenius dicitur contineri. [...]*“ V regeste napr. *RPR*, vol. 2, č. 18 745, s. 1519.

¹⁸⁷ ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 175.

¹⁸⁸ *Ibidem*, s. 184 – 185.

bratov Čákovcov – Matúša II. a Petra I.¹⁸⁹ Z obdobia rokov 1263 – 1267 nemáme o obsadení funkcie župana žiadne správy. V Mošonskom komitáte sa počas pôsobenia Bela ml. vystriedali viacerí župani, v roku 1263 Roland, syn Keméňa; v roku 1264 Čák, syn Demetera z ďalšej z vetiev rodu Čákovcov; ešte v tom istom roku sa spomína opäť Roland; po zvyšok desaťročia potom Herrand, syn Denisa z Kőszegu.¹⁹⁰ V Šoproni v tomto období bez prerušenia pôsobil na poste župana Roland, syn Petra z rodu Abovcov;¹⁹¹ v Tolnianskom komitáte existujú zmienky o obsadení funkcie (až na jednu výnimku z roku 1193) až z leta 1272.¹⁹² Z Baranského komitátu sú dostupné správy len z rokov 1264 – 1265, keď mal byť županom Móric, syn Mórica z rodu Pokovcov;¹⁹³ v Šomodí dlhodobejšie (1260 – 1267) spomínaný Mojš, syn palatína Mojša a taverník vojvodu Bela ml.,¹⁹⁴ v Zalianskom komitáte najskôr spomínaný Roland, syn Keméňa (1262 – 1264), po ňom Čák z rodu Hahódovcov (1265 – 1268), nakoniec Denis, syn Juraja.¹⁹⁵ V Železnohradskom komitáte to bol v rokoch 1262 – 1263 Benedikt, syn Fanča, následne Štefan Čák, syn Čáka z inej vetvy rodu (1264 – 1266), po ňom už viackrát spomínaný Ernest z rodu Ákošovcov (1267 – 1269).¹⁹⁶ V Požeckom komitáte, ktorý vlastnila kráľovná Mária, to bol v rokoch 1259 – 1266 Filip, syn Keleda, ďalší župan sa v prameňoch spomína až k roku 1273.¹⁹⁷

Udelením desiatich pohraničných komitátov Belovi ml. a Márii Laskarisovej Belo IV. zabezpečil, že celé pohraničie od Nitry na severe až po chorvátske komitáty na juhu prešli do vlastníctva jemu verných ľudí. S tým súvisí aj obsadzovanie najvyšších správnych funkcií v jednotlivých komitátoch, ktorých primárnou úlohou bolo zabezpečovať v nich chod a správu. S ohľadom na vtedajšiu vnútropolitickú situáciu v Uhorsku sa tieto kroky javia byť ako logické predovšetkým v úsilí Bela IV. akýmikoľvek prostriedkami zabrániť vzniku nového konfliktu s českým kráľom Přemyslom Otakárom II. a jeho rozsiahlou koalíciou európskych panovníkov, a to aj za cenu

¹⁸⁹ Hoci mladší bratia Čákovci pôsobili v službách mladšieho kráľa a vojvodu Štefana, starší Štefan a Marek vlastnili prevažne rodové majetky v Zadunajsku. Bližšie pozri napr. GYULA KRISTÓ: *Csák Máté tartományúri hatalma*. Budapest : Akadémiai kiadó, 1973, s. 16; JÁN LUKAČKA: *Matúš Čák Trenčiansky*. Bratislava : Veda, 2016, s. 138.

¹⁹⁰ ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 170.

¹⁹¹ *Ibidem*, s. 198.

¹⁹² Podľa A. Zsoldosa v roku 1193 pôsobil vo funkcii župana Poznan. *Ibidem*, s. 212.

¹⁹³ *Ibidem*, s. 131.

¹⁹⁴ *Ibidem*, s. 193.

¹⁹⁵ *Ibidem*, s. 232.

¹⁹⁶ *Ibidem*, s. 224.

¹⁹⁷ *Ibidem*, s. 182.

ustavičných diplomatických i ozbrojených šarvátok s jeho synom, mladším uhorským kráľom a sedmohradským vojvodom Štefanom. Strata Štajerska koncom päťdesiatych rokov totiž postihla najmä Štefana, keď okrem územných strát prišiel aj o prestížny titul štajerského vojvodu (*dux Styrie*). Toto „zabezpečenie“ západnej hranice bolo teda logicky namierené najmä proti Štefanovým aktivitám, pričom v tomto smere možno tieto kroky Bela IV. hodnotiť ako úspešné. Až do jeho smrti začiatkom mája 1270 sa Štefanovi nepodarilo akýmkoľvek spôsobom ani pokúsiť sa dosiahnuť revíziu mierovej zmluvy z Viedne z marca 1261.¹⁹⁸ Na druhej strane však táto politika Bela IV. viedla k ďalším, ešte vážnejším konfliktom medzi ním a Štefanom. Už v roku 1264 vypukla medzi nimi otvorená vojna. V rozhodujúcej bitke pri Isaszegu bol Bela IV. porazený a Štefan si vynútil v porovnaní s bratislavskou dohodou z roku 1262 ešte výraznejšie ústupky, ktoré mu zabezpečili napríklad aj lepšiu pozíciu pre budovanie svojej vlastnej siete spojenectiev.¹⁹⁹

Ani potvrdenie spomenutých donácií Rímskou kúriou pravdepodobne nestačilo na to, aby bol tento stav v Uhorsku všeobecne uznaný nielen podporovateľmi vojvodu Štefana. Pápežská diplomacia musela totiž už v polovici roka 1264 zasiahnuť do diania v Uhorsku opäť, tentokrát ešte vo väčšom rozsahu. Svedčí o tom ďalšia séria listov pápeža Urbana IV., zaslaná do Uhorska rôznym predstaviteľom cirkevnej i svetskej správy, datovaná 15. júla 1264.

V prvom liste pápež upozorňuje vesprémskeho biskupa Pavla, aby nepodnikal nijaké kroky proti majetkom a dŕžavám chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela ml. a zdržal sa akýchkoľvek aktivít, ktorými by mu mohol spôsobiť škody.²⁰⁰ List svedčí o skutočnosti, že prevzatie a spravovanie deviatich komitátov vojvodom Belom ml. sa s najväčšou pravdepodobnosťou nemuselo zaobiť bez problémov. Zároveň je potrebné obsah listu zasadiť do širších súvislostí vnútropolitckej situácie v Uhorskom kráľovstve v polovici roka

¹⁹⁸ RICHARD MARSINA: Politický vývoj na Slovensku od 10. do začiatku 14. storočia, s. 112; RICHARD MARSINA: Přemysl Otakar II. a Uhorsko, s. 44 – 45.

¹⁹⁹ Išlo napríklad o neapolských Anjouovcov, s ktorými koncom šesťdesiatych rokov Štefan dvojnásobne prepojal rod Arpádovcov. Pozri napr. JAKUB PALKO: *Uhorsko-české vzťahy v rokoch 1260 – 1278*, s. 65 – 69.

²⁰⁰ AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 499, s. 273: „[...] *Quia dilectus filius nobilis vir Bela dux Slavonie deo et ecclesie devotus esse dinoscitur, personam suam libenter prosequi volumus benigni exhibitione favoris. Hinc est etc. sibi auctoritate apostolica duximus confirmanda. Quocirca mandamus, quatenus prefatum ducem non permittas super premissis contra huiusmodi confirmationis nostre tenorem ab aliquibus indebite molestari, molestatores etc.* [...] V regeste napr. AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18976, s. 1536.

1264, keď sa vzťahy medzi kráľom Belom IV. a jeho prvorodeným synom, mladším uhorským kráľom a sedmohradským vojvodom Štefanom (V.), radikálne zhoršovali. O rovnakej skutočnosti svedčí aj ďalšia výzva Urbana IV. z 15. júla 1264, v ktorej žiada ostrihomského arcibiskupa Filipa z rodu Türje, aby potvrdil a schválil vlastníctvo všetkých komitátov chorvátsko-slavónskemu vojvodovi Belovi ml., ktoré mu predtým udelil jeho otec, uhorský kráľ Belo IV.²⁰¹ Tento zásah dokazuje ešte väčšiu angažovanosť pápeža Urbana IV. vo veciach donácií uhorského kráľa Bela IV. pre Bela ml.

V rovnakom čase pápež Urban IV. pristúpil aj k opätovnému potvrdeniu všetkých dovtedy udelených komitátov Belovi ml., ktorému boli zároveň aj priamo adresované. Obsahovo sa listy datované do 15. júla 1264 s tými z polovice decembra 1263 líšia len v jednej zásadnej veci. K zmene došlo nielen v zaradení jednotlivých komitátov do pápežských listov, a to logicky pokiaľ ide o ich teritoriálne umiestnenie v rámci Uhorska, ale pápež potvrdzuje aj udelenie ďalšieho komitátu Belovi ml.

V prvom liste išlo o opätovné potvrdenie Tolnianskeho, Baranského, Šomodského a Zaliankeho komitátu, ku ktorým však pribudol ešte ďalší, Virovitický komitát.²⁰² S ohľadom na porovnanie listov z decembra 1263 a z júla 1264 je teda jasné, že posledný uvedený komitát musel Belo IV. svojmu mladšiemu synovi odovzdať do správy niekedy v prvej polovici roka 1264. V druhom liste Urban opätovne potvrdzuje udelenie Nitrianskeho, Bratislavského, Mošonského, Šopronskeho a Železnohradského komitátu.²⁰³

²⁰¹ AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 497, s. 272: „[...] *Pro idei meritis qua per christi rutilare gratiam dilectus ilius nobilis vir B(ela) dux Sclavonie comprobatus eum libenter speciali favore prosequimur etc. ut supra, verbis competenter mutatis usque contineri. Nos itaque ipsius ducis et prefati regis supplicationibus inclinati donationem huiusmodi sicut provide facta est ratam et firmam habentes eam auctoritate apostolica duximus confirmandam. Quocirca mandamus quatenus prefatum ducem non permittas super premissis contra huiusmodi confirmationis nostre tenorem ab aliquibus indebite molestari, molestatores huiusmodi etc. usque compescendo. [...].“ V regeste napr. AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18973, s. 1536.*

²⁰² AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 498, s. 273: „[...] *quod nos obtentu carissimorum in Christo filiorum nostrorum (Bele et Marie) regis et regine Ungarie illustrium, quorum natus existis, tuis iustis supplicationibus annuentes, de Baragna, Wlco, Simigio, Zala et Olcha castra cum iuribus et pertinentiis eorundem, nec non sales aquaticos ad ducatum tuum Sclavonie prout asseris pertinentia, sicut ea iuste possides et quite, tibi auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. [...].“ V regeste napr. AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18974, s. 1536.*

²⁰³ AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 496, s. 272: „[...] *quod carissimus in Christo filius noster Bela Ungarie rex illustris pater tuus, diligenter attendens, quod de Nitria, de Posonio, de Musum, de Supruno et Ferrum castra regi Ungarie in confinio eius sita, eidem regno, si ea, quod absit ad hostes pervenirent ipsius,*

Pápež zasiahol aj vo veci vlastníckych práv kráľovnej Márie Laskarisovej na Požecký komitát. Dňa 15. júla upozornil nemenovaného provinciálneho priora dominikánov, aby nezasahoval do jej práva na Požecký komitát v Chorvátsko-slavónskom vojvodstve, pričom zdôrazňuje, že toto územie jej bolo udelené jej manželom za súhlasu oboch ich synov, sedmohradského vojvodu a mladšieho uhorského kráľa Štefana (V.) i chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela.²⁰⁴

V prvej polovici roka 1264 Belo IV. previedol na svoju manželku ďalšie rozsiahle územia, o čom sa dozvedáme z ďalšieho listu Urbana IV., adresovaného ostrihorskému arcibiskupovi Filipovi z rodu Türje. Išlo o dôležitý hrad nad Dunajom – Vyšehrad, ku ktorému bol pridaný celý Pilišský komitát.²⁰⁵ Okrem uvedených majetkov Mária disponovala aj roztrúsenými majetkovými držbami na území dnešného Slovenska, napríklad aj Novým Mestom nad Váhom.²⁰⁶

Posledným zásahom pápeža Urbana IV. bolo potvrdenie zdedenia mačvianskych a bosnianskych dŕžav vojvodkyňou Annou Mačvianskou a obojma jej synmi, pričom pápež zdôrazňuje, že to bola vôľa staršieho uhorského kráľovského páru. Priestor, nad ktorým vládli, rozšírili o niekoľko menších

gravia dispendia imminerent et quod eadem castra per te utilius possent quam per alium gubernari, ea tibi regia liberalitate donavit, prout in patentibus litteris dicti regis confectis exinde plenius dicitur contineri. [...].“ V regeste napr. AUGUSTUS POTTHAST (ed.): RPR, vol. 2, č. 18 972, s. 1536.

²⁰⁴ AUGUSTUS THEINER (ed.): VMHH, vol. 1, č. 495, s. 272: „[...] Demum vero idem rex huiusmodi pietatis opus clementer attendens, castrum de Possega ad eum pertinens in ducatu Slavonie constitutum, accedente demum ad id consensu carissimi in Christo filii nostri Stephani regis illustris primogeniti ac nobilis viri Bele ducis Slavonie nati dictorum regis et regine, nec non prelatorum et baronum supradicti regni et regine prefate regia liberalitate donavit, prout in patentibus litteris regis eiusdem confectis exinde plenius dicitur contineri. Quare pro parte dictorum regis et regine petebatur a nobis, ut donationem huiusmodi, non obstantibus constitutionibus contrariis etc. in hoc casu donationem ipsam, sicut alias provide facta est, ratam et firmam habentes, eam non obstantibus huiusmodi constitutionibus auctoritate apostolica duximus confirmandam. [...].“ V regeste napr. AUGUSTUS POTTHAST (ed.): RPR, vol. 2, č. 18 978, s. 1536.

²⁰⁵ AUGUSTUS THEINER (ed.): VMHH, vol. 1, č. 494, s. 271: „[...] cum autem dicta regina quendam montem tunc desertum in silva, que Pelys dicitur, existentem pro castro ad defensionem viduarum et orphanorum contra hostilitatem Tartaricam, que formidabilis imminebat, inibi construendo ab ipso Rege dari sibi cum instantia petivisset, idem Rex qui, etiam Baronibus et aliis suis fidelibus loca huiusmodi pro faciendis munitionibus concedebat, prefate Regine liberali dextra montem donavit eundem, in quo ipsa de auro et ornamentis suis propriis, sertis videlicet aureis et monilibus ac rebus aliis pretiosis, que secum de domo paterna portavit, castrum, quod Wyssegrad dicitur, fecit opere sumptuoso construi, ad ad quod necessitatis tempore vidue. orphani ac fideles alii receptacula propria non habentes possent confugere, et ab hostili rabie tamquam in domo refugii se tueri. [...].“ V regeste napr. AUGUSTUS POTTHAST (ed.): RPR, vol. 2, č. 18 971, s. 1536.

²⁰⁶ ZUZANA ORSÁGOVÁ: *Kráľovné arpádovského obdobia*, s. 47 – 50.

majetkov.²⁰⁷ Ešte v ten istý deň pápež tento stav oznámil priorovi dominikánov v Uhorsku a v liste zdôrazňuje okolnosti nadobudnutia týchto oblastí.²⁰⁸

Všetky tieto kroky nezanedbateľne zvyšovali napätie medzi Belom IV. a jeho synom, vojvodom Štefanom. Ten už od polovice roka 1264 podnikal proti svojim príbuzným rôzne kroky, ktoré mohli (a museli) byť chápané ako akty nepriateľstva a v podstate aj ako vypovedanie bratislavskej dohody z marca 1262.²⁰⁹ V konflikte, ktorý sa odohral na prelome rokov 1264 a 1265, ťahal síce za kratší koniec opäť Belo IV., žiadne ďalšie územné zmeny v členení Uhorského kráľovstva v prospech vojvodu Štefana však už nenastali.²¹⁰ Mierová zmluva bola uzatvorená až v prvej polovici roka 1266, teda rok od rozhodujúcej bitky pri Isaszegu. Dohoda opätovne usporiadala vzájomné vzťahy najvyšších predstaviteľov arpádovskej dynastie, chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela ml. nevynímajúc. Okrem najbližších členov vtedy činných príslušníkov arpádovskej dynastie boli do nej zahrnutí aj zahraniční spojenci kráľa Bela IV., predovšetkým český kráľ Přemysl Otakar II., krakovský vojvoda Boleslav V. Hanblivý z malopoľskej vetvy rodu Piastovcov a ďalší. Až do smrti kráľa Bela IV. začiatkom mája 1270 boli ich vzťahy pravdepodobne pokojné.²¹¹

Od začiatku roka 1265 Belo IV. pokračoval v systematickom posilňovaní vplyvu svojho syna v juhozápadných oblastiach Uhorska. Donácie a výsady vydané v tomto období sú formulované aj naďalej tak, že boli udelené za

²⁰⁷ AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18 975, s. 1536: „[Urbanus IV. papa] *Agneti viduae ducissæ Galitiæ, de Bosna et de Mazo dominæ ac Michæli et Bele natis eiusdem terras et possessiones quæ Belin et S. Demetrio nuncupantur, confirmat.*“

²⁰⁸ AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18 977, s. 1536: „[Urbanus IV. papa] *priori provinciali fratrum Prædicatorum de Hungaria notificat, se Agneti viduæ ducissæ Gallicia, de Bosna et de Mazo dominæ wiusque filiis Michæli et Belæ terras et possessiones, quas Bela Hungariæ rex pater ipsius ducissæ quondam Radizlao duci Galatiæ eius viro ac ipsi ducissæ eorumque haberedibus in proprium dedit, confirmasse. Mandat ei, faciat ut præfati ducissa et filii super præmissis minime ab aliquibus molestentur.*“

²⁰⁹ Najradikálnejšie Štefan postupoval proti svojej sestre, mačvianskej vojvodkyni Anne, a jej synom, ktorým skonfiškovoval isté majetky. O majetky Štefan pripravil aj svoju matku, kráľovnú Máriu. Aj tieto kroky spôsobili, že vyriešenie konfliktu vnútri arpádovskej dynastie na diplomatickom poli bolo už nereálne. Podrobnosti pozri napr. JAKUB PALKO: *Uhorsko-české vzťahy v rokoch 1260 – 1278*, s. 55 – 58.

²¹⁰ K priebehu a dôsledkom vojny v Uhorsku v rokoch 1264 – 1265 pozri ATTILA ZSOLDOS: *Családi ügy : IV. Béla és István*, s. 42 – 74; s ohľadom na pôsobenie Čákovcov pozri najnovšie JAKUB PALKO: Matúš II. a Peter I. Čákovci v službách kráľa Štefana V., v tlači.

²¹¹ Plný text dohody pozri GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 3, č. 88, s. 128 – 131; AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 518, s. 284 – 287; v regeste EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1481, s. 449 – 450.

súhlasu chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela ml. Táto skutočnosť naznačuje, že Belo ml. sa stále neujal samostatnej vlády vo svojom údele, čo možno jednoznačne vysvetliť jeho nízkym vekom. Už koncom januára 1265 Belo IV. dáva, z vôle a so súhlasom svojho mladšieho syna, svojmu kráľovskému notárovi Tomášovi, jeho bratovi Jánovi a ich ďalším bratom zem komesa Boliška, jobagióna hradu Kalnik v Chorvátsku, ktorý zomrel bez dedičov.²¹² V polovici októbra zase Belo IV. (opäť za súhlasu svojho mladšieho syna Bela ml.) potvrdzuje výmenu dediny Nový Dvor (*Vyvduor*) za dediny Sirnonicha a Stopnicha medzi chorvátsko-slavónskym bánom Rolandom z rodu Ratoldovcov a Farkašom zo Záhoria v Chorvátsku a jeho synom Jurajom.²¹³

Z 13. októbra 1265 pochádza aj list Bela IV., adresovaný z Vyšehradu, v ktorom kráľ píše novému pápežovi Klementovi IV. (v pontifikáte od februára 1265 do novembra 1268), že do Ríma bol vo veciach záhrebskej cirkevnej provincie vyslaný arcidiakon Demeter, kancelár vojvodkyne Kunigundy Askánskej, manželky chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela ml. Pravdepodobne ide o prvý zachovaný hodnoverný dokument diplomatického charakteru, ktorý obsahuje informácie o ľuďoch pôsobiacich v Kuni Gundiných službách.²¹⁴ Demeter bol do Ríma vysielaný opakovane, ďalšia zmienka o takejto ceste pochádza z 27. apríla 1266, keď stále ešte pôsobil na pozícii kancelára vojvodkyne Kunigundy Askánskej.²¹⁵

V podobnom trende sa politika Bela IV. uberala aj v nasledujúcom období, pričom v udelených donáciách majetkov sa vyskytujú stále noví obdarúvaní ľudia. V júli 1266 bola kninským biskupom Ladislavom schválená kúpa určitých majetkov v Chorvátsku, ktoré nadobudol chorvátsko-slavónsky bán Roland I. z rodu Ratoldovcov od bratov Petra, Mateja a Kristiána z rodu Baboničovcov. Predmetné majetky zároveň biskup Ladislav

²¹² MNL OL, sign. DF 230 173; TADIJA SMICIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 821, s. 330 – 331; EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1433, s. 436.

²¹³ MNL OL, sign. DL 33 333; TADIJA SMICIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 836, s. 347 – 348; EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1461, s. 445 – 446.

²¹⁴ TADIJA SMICIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 839, s. 352: „[...] *Cum magistrum Demetrium archidiaconum Borsiensem clarissimae nurus nostrae ducisse cancellarium dilectum et fidelem nostrum et virum religiosum fratrem Paulum ordinis fratrum Minorum confessorem nostrum reverendum super nostris et regni nostri negotiis et specialiter pro facto ecclesiae Zagabiensis, quod precipuum reputamus, ad vestram beatitudinem duxerimus dirigendos, sanctitatem vestram humiliter petimus et rogamus, quatenus eisdem benignam prebentes audientiam, petitiones nostras admittere dignemini cum effectu, verbis que ex parte nostra beatitudini vestre dicent et presertim nostrum negotium contingentibus fidem credulam nostri intuitu adhibentes. [...].“ V regeste napr. EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1455, s. 444.*

²¹⁵ EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1482, s. 450

ohraničuje.²¹⁶ Výhodný prevod majetkov na chorvátsko-slavónskeho bána Rolanda I. z rodu Ratoldovcov sa uskutočnil so súhlasom uhorského kráľa Bela IV. i jeho mladšieho syna, chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela ml., resp. v tomto období ešte v zastúpení jeho otca Bela IV. Svedčí o postavení šľachticov, ktorí sa v čase Belovho pôsobenia v juhozápadných oblastiach Uhorského kráľovstva dostávali čoraz viac do popredia. Kninský biskup Ladislav bol navyše verným prívržencom predchádzajúceho slavónskeho bána a štajerského kapitána Štefana I. z rodu Gutkeledovcov.²¹⁷

V novembri 1266 Belo IV. potvrdzuje obyvateľom mesta Záhreb všetky ich dovtedajšie slobody a výsady a udeľuje im ďalšie, pričom zároveň aj presne ohraničuje územie mesta. Termín potvrdenia starých a udelenia ďalších, ešte rozsiahlejších výsad pravdepodobne nie je náhodný a do istej miery môže súvisieť s blížiacim sa nástupom Bela ml. do samostatného výkonu funkcie chorvátsko-slavónskeho vojvodu, ktorú začal vykonávať len o necelé dva roky neskôr.²¹⁸ Aktívna na poli udeľovania donácií bola aj kráľovná Mária Laskarisová, keď ešte v roku 1266 darovala komesovi Michalovi, synovi Alberta z rodu Hont-Poznanovcov, za preukázané služby dediny Červeňnik (*Cberkvenig*) a Rodvanč (*Rodouanch*) v Požeckom komitáte, pričom podľa donácie tento krok koordinovala so svojím mladším synom.²¹⁹

²¹⁶ MNL OL, sign. DL 100 184: „[...] *quod constituti in nostra presencia dominus Rolandus banus tocius Slavonie ab una parte et Petrus, Mathias et Cristian filii Bobonyg ex altera, de communi voluntate in terris tale concambium inter se fecisse sunt confessi, quod predicti tres filii Bobonyg totam possessionem ipsos in terra Vadychan contingentem, consentiente et permittente Jakovo fratre eorum, exclusa porcione eiusdem et excepta ecclesia sancti Petri cum terra sua que metis infrascriptis distingitur, cum omnibus utilitatibus appendiciis et pertinenciis suis dederunt, contulerunt et assignaverunt dicto domino R(olando) bano et per eum heredibus heredumque successoribus suis irrevocabiliter perpetuo iure et pacifico possidendam.* [...]“ EMERICUS NAGY (ed.): *CDP*, vol. 8, č. 84, s. 104.

²¹⁷ Bližšie pozri napr. JAKUB PALKO: Majetkové spory štajerských kláštorov v čase uhorskej správy 1254 – 1260, s. 10 – 11.

²¹⁸ MNL OL, sign. DF 230 368; TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 877, s. 401 – 404.

²¹⁹ MNL OL, sign. DL 71 400: „[...] *Premissis itaque eiusdem serviciis ponderatis in reconpensationem pretactorum tam serviciorum quam dampnorum terras nostras Cberkvenig videlicet et Rodouanch in comitatu Posoga existentes cum terminis et limitibus antiquis dedimus, donavimus et contulimus de consensu et beneplacito domini nostri regis ac Bele ducis tocius Slavonie et Croacie karissimi fili nostri, fideli nostro Myke sepedito filio comitis (Michælis) de genere Huntapznan et heredibus suis heredumque successoribus iure perpetuo et pacifico possidendas.* [...]“ TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 884, s. 411 – 414.

Z roku 1267 je známych ešte niekoľko donácií vzťahujúcich sa na územie Chorvátsko-slavónskeho vojvodstva. V júli Belo IV. dáva Tomášovi, synovi Joachima, za preukázané verné služby jeho rodu ešte za života chorvátsko-slavónskeho vojvodu Kolomana i jeho samotného počas bojov so sedmohradským vojvodom Štefanom do dedičného vlastníctva panstvo Virje na rieke Dráva neďaleko Koprivnice v Križskom komitáte.²²⁰ Belo IV. v listine vypočítava rozsiahle zásluhy Tomášovho rodu v kľúčových udalostiach posledných desaťročí. Koloman, mladší brat Bela IV., pôsobil istý čas aj v Chorvátsko-slavónskom vojvodstve (*in clyte recordacionis domino regi Colomano magnifico duci tocius Slavonie*).²²¹ Okrem kráľovnej Márie Laskarisovej bola táto donácia opäť schválená aj ich mladším synom Belom ml.

V rovnakom roku Belo IV. daroval bratom Tomášovi a Jánovi zem Komor na chorvátskom Záhorí vo Varaždínskom komitáte.²²² Listina nemá konkrétne datovanie. Z jej obsahu však možno predpokladať, že bola vydaná niekedy v polovici roka 1267. Ide o jeden z posledných dokumentov vydaných uhorským kráľom Belom IV. vo veciach Chorvátsko-slavónskeho vojvodstva.

Pred oficiálnym nástupom Bela ml. na chorvátsko-slavónsky vojvodský stolec sa ako zaujímavé môžu javiť ešte dve udalosti, naznačujúce, že vzťahy vnútri arpádovskej dynastie sa do istej miery skonsolidovali, resp. ich členovia, reprezentovaní predovšetkým Belom IV. a Štefanom (V.), boli schopní určitým spôsobom spolupracovať. Ide o dve spoločné vyhlásenia týchto reprezentantov rodu, ku ktorým sa v oboch prípadoch pridal aj vtedy už pravdepodobne dospelý Belo ml.

V prvom vyhlásení Belo IV. za súhlasu oboch svojich synov, sedmohradského vojvodu a mladšieho uhorského kráľa Štefana a chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela ml., oslobodzuje niektorých svojich libertínov Vojtecha (*Weyteha*), Dragičina (*Dragchina*), Kola, Ščegena (*Scegena*), Mikuláša a Petra od služby na jeho budínskych majetkoch.²²³ Stalo sa tak 11. decembra 1267.

²²⁰ MNL OL, sign. DF 247 949; TADIJA SMICIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 905, s. 435 – 436. V regeste napr. EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1527, s. 464.

²²¹ MÁRTA FONT – GÁBOR BARABÁS: *Coloman, King of Galicia and Duke of Slavonia (1208 – 1241)*, s. 69 – 78; GÁBOR BARABÁS: *Coloman of Galicia and his Polish Relations*, s. 110 – 115.

²²² Text donácie je známy len z prepisu z roku 1582, originál listiny ani confirmácia kráľa Štefana V. zo 4. augusta 1270 sa nezachovali. Pozri MNL OL, sign. DL 36 105; EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1543, s. 471 – 472.

²²³ MNL OL, sign. DL 784: „[...] *Weyteh, Dragchinum, Kol, Scegen, Nycolaum et Petrum libertinos nos[tr]os ad clicium nostrum Budense pertinentes, de Calidis Aquis et de Yeneu, qui nobis servire debebant in navibus*

Dôležitejšia je však už spomenutá informácia, že po boku Bela IV. vystupujú obaja jeho synovia.²²⁴

Dôležitejšou udalosťou z celokrajinského hľadiska bol však iný krok troch najvyššie postavených príslušníkov arpádovského rodu. V roku 1267 Belo IV. a obaja jeho synovia potvrdili rozsiahle výsady a privilégiá uhorskej šľachty, odvolávajúc sa pritom na staré právne normy, zvyky a tradície, ktoré sa v Uhorskom kráľovstve dodržiavajú už od čias prvého kráľa, svätého Štefana. Listina je jednou z konfirmácií Zlatej buly vydané v roku 1222 otcom Bela IV., uhorským kráľom Ondrejom II. Dokument vydali všetci traja vtedajší najvyšší predstavitelia Uhorského kráľovstva, pričom obsahoval 10 zákonných článkov hovoriacich o výsadách, právach a povinnostiach uhorskej šľachty voči nim. Dôležité je poznamenať, že v čase vydania dokumentu pravdepodobne dovŕšoval plnoletosť aj mladší syn Bela IV. Belo, ktorý sa už onedlho plnohodnotne ujal vojvodcovskej funkcie v Chorvátsko-slavónskom vojvodstve. Belo IV., Štefan i Belo ml. sú zároveň uvedení ako vydavatelia príslušnej listiny.²²⁵

usque Strigonium et usque Insulam Magnam, ob salutem anime nostre, karissime filie nostre Margarete, et per eam ecclesie Sancte Marie sororum de Insula Leporum. [...].“ GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 8, č. 177, s. 262 – 263; v regeste EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1540, s. 470.

²²⁴ MNL OL, sign. DL 784: „[...] *de voluntate regis Stephani et Bele Ducis predilectorum nostrorum filiorum contulimus, eisdem serviciis quibus nobis tenebantur, serviendis [...].*“ Z edícií pozri GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 8, č. 177, s. 262 – 263. V regeste EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1540, s. 470.

²²⁵ MNL OL, sign. DL 622: „[...] *Nos B(ela) dei gracia rex Hungarie, et St(ephanus) per eundem iunior rex Hungarie et dux Transylvanie, et Bela iunior dux tocius Slavonie, [...].*“ V regeste EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1547, s. 473.

Samostatné pôsobenie Bela ml. v rámci Uhorska v rokoch 1268 – 1269

Prvé známe samostatné rozhodnutie Bela ml. v rámci Chorvátsko-slavónskeho vojvodstva aj s jeho kompletne uvedenou príslušnou titulatúrou (*dei gracia dux tocius Sclavonie, Dalmacie et Croacie*) pochádza až z októbra 1268. Ide o nespochybniteľný fakt aj preto, že v listinách Bela ml. vydaných v tomto období sa explicitne uvádza, že ide o prvý rok jeho panovania v Chorvátsko-slavónskom vojvodstve (*ducatu autem nostri anno primo*), čo vyvracia niektoré názory publikované predovšetkým v staršej slovenskej historiografii (J. Záborský, F. V. Sasinek), a tomuto problému už bola v texte venovaná náležitá pozornosť.²²⁶

Po svojom nástupe na vojvodský stolec sa Belo ml. rozhodol potvrdiť niekoľko donácií, ktoré v predchádzajúcich rokoch udelil jeho otec, uhorský kráľ Belo IV., v jeho mene rozličným šľachticom. Na základe zachovaných prameňov z jeho len niečo vyše roka trvajúceho samostatného pôsobenia v Chorvátsko-slavónskom vojvodstve sa iste nedajú vyvodiť jednoznačné závery o tom, ako by sa mladý vojvoda správal v ďalších rokoch. Ide o príliš krátke obdobie, no z ním vydaných listín možno aspoň rekonštruovať smer politiky, ktorým by sa v budúcnosti pravdepodobne uberal. Neisté je napríklad aj to, akým spôsobom by sa Belo ml. zachoval v prípade, keby sa zapojil do diplomatických a vojenských šarvátok medzi jeho starším bratom Štefanom V. a Přemyslom Otakarom II. v druhej polovici roka 1270, keď bol obnovený konflikt o babenberské dedičstvo. Vzhľadom na predčasnú smrť Bela ml. sú však takéto úvahy aj tak bezpredmetné.

Pokiaľ ide o samostatne vydané rozhodnutia Bela ml. v prospech uhorskej šľachty, išlo napríklad o potvrdenie vlastníctva dediny Gostović (*Gostovyeh*) v Chorvátsku pre Abraháma a jeho bratov, synov komesa Bartolomeja, ktorým ju udelil jeho otec, uhorský kráľ Belo IV.²²⁷ V rovnakom čase

²²⁶ Bližšie pozri FRANTIŠEK VÍTAZOSLAV SASINEK: *Dejiny kráľovstva uhorského*, s. 223.

²²⁷ MNL OL, sign. DL 652: „[...] *quod cum Demetrius, Marcus, Prybk, Chornovch et Prybineg, ac alii cognati eorum de Goztovyeh, populi castri Crisiensis, [contra] Abraam, Bartholomeum et Domynicum filios comitis Bartholomey coram nobis convenissent conquerendo, proposuerunt contra ipsos,*

potvrdil darovanie hradu Kalnik (*Kemluk*) v Chorvátsku magistrovi Tomášovi, kancelárovi jeho otca, takisto udelený Belom IV.²²⁸ Ďalšou z potvrdených donácií bol napríklad prevod dediny Kumur na chorvátskom Záhori (*Kumur in Zagoria*) magistrovi Tomášovi a jeho bratom Kristoferovi, Pavlovi a Štefanovi, takisto z roku 1268.²²⁹

V šesťdesiatych rokoch 13. storočia sa veľkej pozornosti vládnych autorít tešili nielen svetskí predstavitelia mesta Záhreb, ale aj Záhrebská kapitula. Svedčia o tom už viackrát spomenuté výsady a donácie pre Záhrebčanov a v tomto regióne pôsobiacu šľachtu. Belo ml. v tomto trende pokračoval. Jeho samostatným krokom, nezávislým od vôle kráľa Bela IV. v minulosti, bolo darovanie majetkov neďaleko mesta Vurgovec v Chorvátsku jobagiónovi Záhrebského hradu Martinovi.²³⁰ Belo ml. pokračoval aj v aktivitách namierených v prospech Záhrebskej kapituly. Dňa 17. januára 1269 potvrdil kapitule darovanie štyroch dedín, ktoré boli predtým prevedené na kapitulou vdovou po akomsi Pribislavovi a ďalšími jej rodu, menovite sa spomína Egídus, syn Berislava; Alexander, syn Kozmu, a Ivan, syn Šalamúna z rodu Tiboldovcov. Išlo o dediny Kašina (*Casna superior*), Blaguša (*Blagusa*), Nové Pole (*Novo Predio*) a prístav umiestnený na bližšie nešpecifikovanom ostrove na rieke Sáva (*Insula cum portu in Zaua*), iste však neďaleko Záhrebu.²³¹ Rozši-

quod iidem terciam partem terre ipsorum de Goztovych detinerent indebite occupatam in ipsorum preiudicium et gravamen, predicti autem Abraam, Bartholomeus et Dominicus responderunt, quod ipsi terciam partem prefate terre Goztovych ex gracia et donacione karissimi patris nostri B(ele) illustris regis Hungarie iusto titulo donacionis possiderent et tenerent. [...].“ TADIJA SMIČIKLAS (ed.): CDCr., vol. 5, č. 942, s. 477 – 488. GUSZTAV WENZEL (ed.): CDAC, vol. 8, č. 135, s. 202 – 203. Na listine je zároveň privesená pečať Bela ml., ktorá je však v značnej miere poškodená.

²²⁸ TADIJA SMIČIKLAS (ed.): CDCr., vol. 5, č. 943, s. 478 – 479.

²²⁹ TADIJA SMIČIKLAS (ed.): CDCr., vol. 5, č. 949, s. 483 – 484; „[...] *Bela dux totius Sclavonie, Dalmatie et Croatie cum post suam emancipationem per patrem suum regem Belam regimen ducatus adeptus fuisset, confirmavit ad petitionem magistri Thome familiaris et specialis notarii regis collationem terre Kumur in Zagoria factam a patre suo eidem et Thome et fratribus eius Joanni iuveni ducis, Christophoro, Paulo et Stephano. [...].“*

²³⁰ Text donácie je známy len z prepisu v *Liber privilegiorum episcopatus Zagrabienensis*, ktorého kópia je uložená v MNL OL, sign. DF 283 555. TADIJA SMIČIKLAS (ed.): CDCr., vol. 5, č. 944, s. 479 – 480; GUSZTAV WENZEL (ed.): CDAC, vol. 11, č. 414, s. 576.

²³¹ MNL OL, sign. DF 256 454; „[...] *cum relicta Pribizlai comitis, nomine Lilium, assistentibus sibi generis suis, Egidio videlicet filio Berizlai, Alexandra filio Cozme de genere Tyboldi et Iwan filio Salamonis, traxisset coram nobis fideles nostras capitulum videlicet Zagrabienensis ecclesie in causam, impetendo eosdem super quatuor villis: Casna superiori, Blagusa, Nouo Predio vocatis*

rovanie majetkov Záhrebskej kapituly pokračovalo ešte v roku 1269, keď od chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela ml. kapitula dostala ďalšie tri dediny na rieke Jalševac, s právom na všetky výnosy z nich.²³² Formulácia, že išlo o donáciu z vôle uhorského kráľa Bela IV. (*ex voluntate serenissimi patris nostri Bele quarti, regis Hungarie*), môže naznačovať ďalší postup v osamostatňovaní sa Bela ml. od svojho otca. Na druhej strane z uvedenej formulácie vyplýva, že obaja svoje kroky aspoň čiastočne koordinovali, minimálne pokiaľ ide o územie chorvátsko-slavónskeho údelu.²³³

Mimoriadne zaujímavé je aj darovanie dediny Pohronský Ruskov (*Wrucz*) na rieke Hron na území dnešného Slovenska, vo vtedajšom Ostrihomskom komitáte. Belo ml. ho dňa 13. marca 1269 previedol na svojho otca, kráľa Bela IV.²³⁴ Dokument teda jednoznačne svedčí o skutočnosti, že vojvoda Belo vlastnil majetky aj v iných komitátoch než v tých, ktoré celé ovládal. Nie je známe, ako tento majetok nadobudol, navyše tento prevod je prvou hodnovernou písomnou zmienkou o dedine Pohronský Ruskov, preto je nepravdepodobné, že sa nadobudnutie dediny Belom ml. podarilo ozrejmiť. Zároveň s ohľadom na vtedajšie rozdelenie Uhorska medzi Bela IV., Štefana (V.) a Bela ml. bol tento prevod logický, keďže Ostrihomský komitát sa nachádzal v rukách staršieho kráľa Bela IV.

et Insula cum portu in Zaua, quas dictum capitulum sicut iidem affirmabant, habuit a quinquaginta annis, tenuit pacifice et possedit. [...]“ Porovnaj s odpisom Požeckej kapituly z polovice 14. storočia: MNL OL, sign. DF 256 453. TADIJA SMICIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 952, s. 485 – 486. GUSZTAV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 11, č. 430, s. 588 – 591. Bližšie pozri napr. *Archivum Europæ centro-orientalis*. Eds. Emeric Luknich et al. Budapest : Hongrie, 1939, vol. 5, tom. 1 – 4, s. 17; ERNST DICKENMANN: *Studien zur Hydronymie des Save-systems*, s. 148.

²³² TADIJA SMICIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 979, s. 517 – 518: „[...] *terram trium villarum supradictarum et ipsos a quinquaginta annis minus uno ipsi et ecclesia Zagrabiensis pacifice possedissent, et hoc per litteras patris nostri et per litteras serenissime matris nostre regine Ungarie ipsis presentibus probaverunt. [...]*“ V regeste napr. EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1603, s. 488.

²³³ TADIJA SMICIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 979, s. 518. V regeste napr. EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1603, s. 488.

²³⁴ MNL OL, sign. DF 248 664: „[...] *nos, volentes occurrere voluntati domini Bele regis patris nostri karissimi, sincero cum affectu quandam villam nostram sitam iuxta Goron, Wrucz nuncupatam nostro ducatu pertinentem ad petitionem dicti domini regis patris nostri karissimi eidem dedimus et contulimus cum terris et omnibus utilitatibus suis, sicut nos possedimus, ut idem dominus rex karissimus, pater noster de eadem villa facere et ordinare possit iuxta sue libitum voluntatis. [...]*“ Z edícií napr. TADIJA SMICIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 956, s. 489.

V apríli 1269 vojvoda Belo ml. daroval komesovi Jánovi a jeho synovi Štefanovi z rodu Drusma za dlhodobu preukazované verné služby dedinu Gorjany v Chorvátsku. Listina hovorí o ďalších ľuďoch v službách chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela ml. Okrem spomínaného komesa Štefana z rodu Drusma, nosiča meča vojvodu Bela ml. (*magistri Stephani filii eiusdem, ensiferi nostri*), sa spomína napríklad aj baranský župan Dominik,²³⁵ ktorý mal na naplnenie vôle Bela ml. dohliadať.²³⁶

Po apríli 1269 sa už listiny vydané vojvodom Belom ml. nezachovali. Presný termín jeho smrti nepoznáme, no indícií existuje viacero, aj keď opäť nie príliš presných. Dňa 24. decembra 1269 vrátil kráľ Belo IV. komesovi Andrejovi, bratovi čazmianskeho prepošta Petra, dedinu Lepled v Šomodskom komitáte, ktorú dovtedy vlastnil ninský biskup Samson.²³⁷ Belo ml. sa v listine spomína už len ako „*blabej pamäti*“ (*felicitis recordacionis*), z čoho vyplýva, že na Vianoce v roku 1269 už nežil. Podobných zmienok o jeho predčasnej smrti v posledných mesiacoch roka 1269 je viacero, nedá sa z nich však spoľahlivo určiť dátum ani dôvod smrti. Kompetencie Bela ml. potom s najväčšou pravdepodobnosťou prevzal opäť kráľ Belo IV., ktorý však zomrel už o niekoľko mesiacov neskôr, začiatkom mája nasledujúceho roka. Aj tak ide o príliš dlhé časové obdobie. Medzi poslednou listinou vydanou Belom ml. a zmienkou o jeho smrti v donácii Bela IV. ubehlo minimálne sedem mesiacov.

²³⁵ A. Zsoldos však túto skutočnosť neuvádza, overiť ju podľa originálu listiny je takisto nemožné. Jeho umiestnenie neuvádza ani G. Fejér. Neskôr však bola listina zaradená do pomerne kvalitného diplomatára T. Smičiklasa, preto s najväčšou pravdepodobnosťou možno považovať tento prameň a informácie v ňom za autentické. Pozri ATTILA ZSOLDOS: *Magyarország világi archontológiája*, s. 132 – 133.

²³⁶ TADIJA SMICIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 958, s. 491: „[...] *nos attendentes merita et servicia fidelium nostrorum Johannis comitis de genere Drusma et magistri Stephani filii eiusdem ensiferi nostri, que iidem nobis in regno ac alias fideliter et laudabiliter impenderunt, se et suos dubiis fortune casibus exponendo. In recompensationem multiplicium et fidelissimorum servitiorum suorum, non tamen in plenam satisfactionem, cum pro modico reputemus id, quod eis in presenti dedimus respectu eorum, que facere intendimus in futurum, quandam villam Gara nuncupatam in comitatu de Wlco existentem, ad nostram donationem pertinentem, cum omnibus utilitatibus et pertinentiis suis prefatis comiti Johanni et magistro Stephano ensifero nostro ac eorundem heredibus heredumque successoribus dedimus, tradidimus et contulimus iure perpetuo possidendam. [...]*“ Porovnaj: GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 7, tom. 3, č. 49, s. 64 – 65.

²³⁷ MNL OL, sign. DL 676; TADIJA SMICIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 972, s. 505 – 507. V regeste napr. EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1622, s. 495.

Nič bližšie o smrti Bela ml. nezachytili ani autori kroník a letopisov. Jedinou informáciou, ktorú zaznamenali, je, že Belo ml. zomrel v roku 1269 a bol pochovaný v Ostrihome, pričom neuvádzajú žiadne bližšie okolnosti. Smrť Bela ml. je zároveň poslednou zmienkou v naračných textoch, ktorá odkazuje na život mladého chorvátsko-slavónskeho vojvodu.²³⁸ Diplomatické pramene spomínajú život Bela ml. ešte niekoľko desaťročí po jeho smrti, keď uhorskí králi (predovšetkým jeho starší brat Štefan V. a neskôr Ladislav IV. Kumánsky) vo svojich donáciách a iných rozhodnutiach odkazujú na udalosti zo šesťdesiatych rokov 13. storočia.²³⁹

²³⁸ Rocznik Traski. Ed. August Bielowski. In: *MPH*, vol. 3, s. 840: „[...] *Dux Bela, filius regis Ungarie nomine Bele, obiit et sepultus in Strigonii.* [...]“ Porov. *Annales Cracoviensis compilati*. Ed. Richard Röpell. In: *MGH SS*, vol. 19, s. 604: „[...] *Obiit Boleslaus filius Bele regis Hungarie.* [...]“ Porov. FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, vol. 1, č. 1215, s. 508; „[...] *Filius regis Bele Ungarie, etiam vocatus Bela, eodem anno obiit.* [...]“ Porov. *Annales sancti Rudberti Salisburgenses*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 797: „[...] *Bela iunior rex Ungarie qui duxerat filiam marchavii de Brandenburch, sororiam regis Bobemie, obiit.* [...]“ Porov. *Continuatio Vindobonensis*. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 703: „[...] *Filius regis Bele Ungarorum, etiam vocatus Bela, eodem anno obiit.* [...]“ Porov. *Henrici de Heimburg annales*. Ed. Rudolf Köpke. In: *MGH SS*, vol. 17, s. 714: „[...] *Obiit Bela minor rex Ungarie, qui duxit cognatam regis nostri filiam.* [...]“ Porov. Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, cap. LXXXVII, s. 134, v. 10 122 – 10 126: „[...] *dó geschach dem kunic leit, || wãnd im wart fürwãr geseit || ein harte boesz mære, || daz sin swãger tót wære, || von Ungern der junc Wêlá.* [...]“

²³⁹ Napríklad v už spomínanej listine Ladislava IV. Kumánskeho z 23. mája 1273, ktorou udeľuje majetky Petrovi I. z rodu Čákovcov. MNL OL, sign. DL 829; GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 4, č. 9, s. 23 – 27.

Záver

Život Bela ml., mladšieho syna a najmladšieho potomka uhorského kráľa Bela IV. a jeho manželky, kráľovnej Márie Laskarisovej, sa do dnešných dní nedočkal osobitného monografického spracovania. Napísanie takéhoto textu bolo aj základnou ambíciou predloženej monografie, z ktorej časom vyplynuli aj ďalšie výskumné otázky. Azda prvou z nich bola problematika narodenia Bela ml., pričom ešte aj súčasní historici sa nedokázali zhodnúť na dátume jeho narodenia. Belov život v päťdesiatych rokoch 13. storočia sa na prvý pohľad môže zdať, vzhľadom na jeho nízky vek, nezaujímavý. Ale aj v tomto období sa o ňom v prameňoch vyskytujú zmienky stojace za pozornosť. Logicky ide predovšetkým o otázku Belovho budúceho sobáša a výber vhodnej manželky. Najväčšia pozornosť je v publikácii venovaná otázkam spojeným s Belom ml. od začiatku šesťdesiatych rokov 13. storočia, keď v prameňoch začal vystupovať najskôr len ako vojvoda (*dux*) a neskôr ako chorvátsko-slavónsky vojvoda (*dux totius Sclavoniae, Croaciae et Dalmaciae*). Z obdobia šesťdesiatych rokov sa na základe analýzy diplomatického materiálu vynorila ešte jedna výskumná otázka – Belovo samostatné a od jeho otca a matky nezávislé pôsobenie v rámci jeho chorvátsko-slavónskeho údelu. Takéto postavenie mal Belo v rokoch 1268 – 1269. Otázka datovania Belovej predčasnej smrti (1269) je v slovenskej historiografii i v okolitých historiografiách už vyriešená.

* * *

Už začiatočná heuristika otvorila nové možnosti interpretácie viacerých dodnes neosvetlených problémov nielen zo života chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela ml., ale v širšom meradle aj z politických dejín vrcholnostredovekej strednej Európy. Texty, ktoré sa okrajovo dotýkajú života mladého vojvodu, zväčša pracovali len s notoricky známymi prameňmi používanými už od 19. storočia predstaviteľmi vtedajšej uhorskej historiografie, predovšetkým Jonášom Záborským a Františkom Vítázoslavom Sasinekom. Až na pár výnimiek teda všetky závery vzťahujúce sa na život a pôsobenie Bela ml. v rámci Uhorska nepriniesli pokročilejšie vedecké výsledky. Tie bolo možné

dosiahnuť len na základe komparácie všetkých dostupných prameňov a vedeckej literatúry.

Pokiaľ ide o naračné texty, Belo ml. sa spomína zhruba v tridsiatich kronikách, letopisoch a nekrológoch, provenienčne v najväčšej miere zastúpených v prostredí kronikárov a letopiscov Svätej ríše rímskej. Z počiatočného výskumu týchto prameňov je možné vyvodiť jednoznačný záver, že tieto texty sú prínosné len v dvoch otázkach. Zásadnejšia z nich je svadba Bela ml. s Kunigundou Askánskou, pričom túto udalosť možno vierohodne zrekonštruovať na základe textu *Steirische Reimchronik*. Takmer všetky ostatné zmienky v naračných textoch sa vzťahujú na Belovu predčasnú smrť v druhej polovici roka 1269.

Väčšie množstvo zásadnejších otázok vyplynulo zo štúdia prameňov diplomatického charakteru, predovšetkým z listín, v menšej miere potom z listov a formulárov. Práve tento typ prameňov je dôveryhodnejším zdrojom informácií, hoci len čiastkových. Na vytvorenie rekonštrukcie niektorých momentov zo života Bela ml. bolo potrebné závery z nich precízne skombinovať, jednotlivé dokumenty porovnávať a zasadiť do širšieho kontextu vývoja politickej situácie nielen vnútri Uhorského kráľovstva, ale aj za jeho hranicami. Vojvoda Belo ml. sa spomína v zhruba stovke listín, listov a formulárov, čo je, vzhľadom na jeho pomerne krátky život, už celkom reprezentatívna vzorka listinného materiálu, na základe ktorej bolo možné vyvodiť relevantnejšie závery.

* * *

Vpád Mongolov do Uhorska a ich pustošenie začiatkom štyridsiatych rokov 13. storočia výrazným spôsobom ovplyvnil smerovanie zahraničnej (predovšetkým sobášnej) politiky kráľa Bela IV. Tá súvisela aj s Belovým najmladším synom Belom ml., ktorého svadba s Kunigundou Askánskou v polovici šesťdesiatych rokov zavŕšila tieto kroky v smerovaní zahraničnej politiky Bela IV. Vybudovaním rozsiahlej siete spojenectiev prostredníctvom svojich potomkov Belo IV. (a o niečo neskôr aj Štefan V.) výrazným spôsobom ovplyvnil smerovanie Uhorského kráľovstva na viac než celé ďalšie storočie. Pre pochopenie celkového postavenia Uhorského kráľovstva v polovici 13. storočia bolo teda potrebné pozrieť sa na tieto aspekty v politikách Bela IV. Práve prepojenia arpádovskej dynastie s okolitými viac či menej vzdialenými európskymi panovníckymi rodmi výrazne ovplyvnili aj Belove kroky v prospech svojho najmladšieho syna Bela ml.

* * *

Pomerne presvedčivé argumenty sa podarilo priniesť v súvislosti s otázkou presnejšieho roku narodenia Bela ml. Pri tomto probléme sa prikláňam jednoznačne k interpretáciám menšej časti historikov (predovšetkým Attilu Zsoldosa), ktorí kladú Belovo narodenie do konca štyridsiatych rokov 13. storočia (1249 – 1250), nie bezprostredne do obdobia po odchode Mongolov z Uhorska ešte v prvej polovici štyridsiatych rokov (Gyula Kristó, Martin Homza, Angelika Herucová a ďalší). Vychádzam predovšetkým z listiny vydanaj samotným Belom ml. v roku 1269, v ktorej sám o sebe píše, že v tom čase nedovršil ani dvadsať rokov. Hoci už tento argument sa môže zdať ako „nepriestrelný“, podarilo sa zozbierať aj ďalšie indicie jednoznačne potvrdzujúce túto teóriu. Je nepravdepodobné, že by Belo ml. nastúpil do samostatného výkonu postu chorvátsko-slavonskeho vojvodu v čase, keď už mal okolo 23 – 25 rokov. Okrem jednej listiny s pochybnou autenticitou totiž prvá Belom ml. vydaná listina obsahujúca formulku „*ducatus nostri anno primo*“ pochádza až z polovice roka 1268, pričom dovtedy boli všetky rozhodnutia vydané kráľom Belom IV. a „*ad id consensu carissimi in Christo filii nostri Bele ducis tocius Sclavonie*“, teda len so súhlasom Bela ml. Na porovnanie, prvá listina vydaná Belovým starším bratom Štefanom bola vydaná v roku 1255, keď mal Štefan 16 rokov (originál DL 90809). Okrem toho existujú aj niektoré ďalšie indicie potvrdzujúce túto teóriu. Z komplexnej analýzy dostupných prameňov a po zohľadnení všetkých dodnes publikovaných argumentov je teda viac než pravdepodobné, že Belo ml. sa narodil skutočne až koncom štyridsiatych rokov 13. storočia.

Informácie, ktoré vypovedajú už viac, sa podarilo zhromaždiť v súvislosti s plánovanými sobášmi Bela ml. Už od polovice päťdesiatych rokov prichádzali do úvahy viaceré kandidátky na post manželky. V literatúre sa objavuje predovšetkým Gertrúda Babenberská, ďalej nemenovaná príslušníčka jedného z mongolských kmeňov a tiež neter pápeža Inocenta IV. Kým pri prvých dvoch uvedených neexistujú v prameňoch žiadne relevantné a priame zmienky o úvahách Bela IV. oženiť svojho najmladšieho syna s nevestou z týchto radov, pri nemenovanej neteri pápeža Inocenta IV. už priame zmienky k dispozícii sú. Zo záverov vyvodенých na základe štúdia viacerých listov vyplýva, že Belo IV. mal naozaj záujem Bela ml. oženiť s členkou Inocentovho rodu. Prostredníctvom bratislavského prepošta Smaragda dokonca už podnikol aj diplomatické kroky na zabezpečenie zásnub. Tieto rokovania sa uskutočnili asi v polovici päťdesiatych rokov, keď mal Belo ml. približne 6 rokov. Navyše to bolo v čase, keď sa končila prvá etapa bojov o babenberské dedičstvo a práve v roku 1254 Uhri získali časť bývalých babenberských krajín (Štajerské vojvodstvo), pričom takéto rozdelenie týchto

lukratívnych území podporoval aj sám pápež Inocent IV. Je preto viac než pravdepodobné, že aj preto sa Belo IV. snažil udržať nadštandardné vzťahy s predstaviteľmi Rímskej kúrie. Nakoniec sa tento sobáš nekonal a Belo ml. sa oženil až približne o dekádu neskôr, keď mal 15 rokov.

Svadba Bela ml. s Kunigundou Askánskou, dcérou brandenburského markgrófa Ota III. Askánskeho, sa konala neďaleko Bratislavy v polovici roka 1264. Dôležitú rolu pri výbere Belovej nevesty zohrával fakt, že brandenburská panovnícka dynastia bola prepojená s českými Přemyslovcami, konkrétne prostredníctvom Boženy, sestry českého kráľa a rakúskeho a štajerského vojvodu Přemysla Otakara II. Išlo teda o prepojenie nielen askánskej dynastie s Arpádovcami, ale po praslici aj o ďalšie prepojenie Arpádovcov a Přemyslovcov. Už v jeseni 1261 si sám Přemysl Otakar II. zobral za manželku Belovu vnučku Kunigundu, dcéru mačvianskeho vojvodu Rastislava Černigovského a Belovej dcéry Anny. Tieto prepojenia boli dohodnuté v marci 1261 počas mierových rokovaní po druhej česko-uhorskej vojne a znamenali prerušenie konfliktu o babenberské dedičstvo takmer na celú jednu dekádu.

Obrovskú pozornosť venoval svadbe Bela ml. a Kunigundy Otacher vo svojej *Steirische Reimchronik*. Analýza stoviek veršov vzťahujúcich sa na túto udalosť patrila k najnáročnejším častiam zostavovania textu tejto monografie. Vo výsledku sa však podarilo pomerne kvalitne rozšifrovať viaceré problematické pasáže, ktoré zostávali dodnes v odbornej literatúre opomínané. Otacher zachytil také podrobnosti, ktoré nielen poskytujú obraz o priebehu bratislavskej svadby, ale aj širšie zobrazujú vtedajšie politické pomery v strednej Európe. Menovite totiž spomína do tridsať významných účastníkov svadby z väčšiny európskeho kontinentu, od najzápadnejších častí Svätej ríše rímskej na západe po ruské štátne útvary na východe. Dôležitosť a nákladnosť celej svadby pripomínajú aj iní kronikári a letopisci, opäť však predovšetkým z ríšskeho prostredia. Manželský zväzok Bela ml. a Kunigundy Askánskej však z dlhodobého hľadiska nepriniesol želaný efekt. Hoci existuje zmienka o Kunigundinom tehotenstve zapísaná k roku 1267, manželstvo zostalo s najväčšou pravdepodobnosťou bezdetné. Navyše táto zmienka je zapísaná v jednom z formulárových listov patriacich údajne do korešpondencie českej kráľovnej Kunigundy, ktorých veľká časť je neautentická a s informáciami z nich nemožno narábať ako s relevantnými faktmi bez toho, aby boli takéto závery podporené hodnovernými prameňmi.

* * *

Najvýznamnejšie závery prináša monografia v súvislosti s pôsobením Bela ml. na poste chorvátsko-slavónskeho vojvodu v rokoch 1260 – 1269.

Už v druhej polovici roka 1260 sa Belo ml. spomína ako vojvoda (*dux*), zatiaľ však bez akejkoľvek územnej špecifikácie. Vzhľadom na vtedajšiu situáciu v Uhorsku však nemohlo ísť o žiadne iné územie so statusom vojvodstva v rámci kráľovstva. Zároveň možno konštatovať, že udelenie tohto titulu Belovi ml. sa muselo uskutočniť najskôr v jeseni 1260. Je totiž viac než nepravdepodobné, že by Belo IV. pristúpil k takémuto kroku predtým, ako by poznal výsledok druhej česko-uhorskej vojny o babenberské dedičstvo (1258 – 1260) a bitky pri Kressenbrunne (júl 1260), ktorá potvrdila prechod Štajerského vojvodstva do rúk Přemysla Otakara II.

V roku 1261 sa uskutočnila aj cesta Márie Laskarisovej do Záhrebu, pravdepodobne s cieľom pripraviť pôdu pre nástup mladého vojvodu do jeho nového údelu. Všeobecne mesto Záhreb v šesťdesiatych rokoch 13. storočia zaznamenalo prudký nárast kráľovskej pozornosti, a to predovšetkým v súvislosti s udelením nových, resp. potvrdením starších privilégii a výsad. Už v roku 1261 Mária odpustila Záhrebčanom platenie daní vo výške asi 200 pencí, ktoré sa mali použiť na zveľadenie mesta. Podobné kroky voči mestu podnikol viackrát aj jej manžel Belo IV., v rokoch 1268 – 1269 aj vojvoda Belo ml.

V roku 1262 došlo k prvému vážnemu konfliktu medzi Belom IV. a jeho starším synom, sedmohradským vojvodom Štefanom. Tento konflikt sa s najväčšou pravdepodobnosťou ešte podarilo vyriešiť diplomatickou cestou, keď bola uzatvorená tzv. bratislavská dohoda (marec 1262), ktorou Štefan okrem mnohých iných ústupkov získal právo používať titul mladší uhorský kráľ (*junior rex Hungarie*) a právo vládnuť vo východných častiach krajiny. V súvislosti s Belom ml. je však táto dohoda dôležitá z iného hľadiska. Štefan v nej nepriamo uznal svojmu mladšiemu bratovi právo využívať titul vojvoda (*dux*), čím vlastne akceptoval vtedajšie rozdelenie krajiny na dve samostatné časti (*divisio regni*). V januári 1263 sa prvýkrát Belo ml. spomína ako slavónsky vojvoda (*dux tocius Sclavoniae*).

Bratislavská dohoda však nezabezpečila pokojnejšiu situáciu medzi Belom IV. a jeho synom Štefanom ani na dva roky. Ich vzťahy sa začali vyostrovať už v nasledujúcom roku, čo vyplývalo predovšetkým z posilňovania Bela ml. a ďalších členov rodiny na úkor Štefana. Najneskôr na jeseň 1263 muselo zo strany Bela IV. dôjsť k prevodu rozsiahlych území do vlastníctva Bela ml. Išlo dohromady o deväť celých komitátov (Nitriansky, Bratislavský, Mošonský, Šopronský, Tolniansky, Baranský, Šomodský, Zaliany a Železnohradský), ktoré spolu s chorvátskymi komitátmi na juhozápade Uhorska vytvorili súvislý pás území tiahnuci sa celou západnou hranicou kráľovstva s Moravou, Rakúskom, Štajerskom a Kranskom. Okrem toho Belo IV. udelil Márii Laskarisovej Požecký komitát na hraniciach Chorvátsko-slavónskeho

vojvodstva a Mačvianskeho banátu. Všetky tieto donácie boli potvrdené pápežom, ktorý neskôr vyvíjal aj ďalšie aktivity v prospech uznania predmetných prevodov uhorskou cirkevnou šľachtou. Hlavným dôvodom týchto krokov zo strany Bela IV. bolo iste zamedzenie akéhokoľvek porušenia vienskej mierovej zmluvy z marca 1261, ktorú Štefan odmietol ratifikovať, a teda sa nevzdal nárokov na vládu v Štajersku a s tým spojený nárok na titul štajerského vojvodu. Ak by sa Štefan pokúsil akýmkoľvek spôsobom vojenskou cestou opäť zaujať stratenú časť bývalých babenberských dŕžav, jeho vojská by museli postupovať cez územia vo vlastníctve jeho brata Bela ml., ktorý spolu s otcom v tomto čase razil pročeškú politiku.

Už začiatkom leta 1264 boli tieto vlastnícke práva na deväť komitátov pápežom potvrdené opäť, pričom v jednom z rozhodnutí sa spomína aj udelenie desiateho, Virovitického komitátu Belovi ml. Okrem toho pápež Urban IV. vyzval viacerých vysokých cirkevných predstaviteľov k tomu, aby uznali tento stav rozdelenia krajiny a nepodnikali nijaké kroky proti Belovi ml., kráľovnej Márii Laskarisovej či mačvianskej vojvodkyni Anne. Okrem iných bol takýto list adresovaný ostrihomskému arcibiskupovi Filipovi z rodu Tūrje či vesprémskemu biskupovi Pavlovi. Okrem toho Belo IV. previedol na svoju manželku celý Plišký komitát a dôležitý hrad nad Dunajom – Vyšehrad. Po smrti Rastislava Černigovského zase potvrdil zdedenie mačvianskych oblastí svojou dcérou Annou a jej dvomi synmi.

Uvedené okolnosti viedli v konečnom dôsledku k ďalšej roztržke medzi Belom IV. a jeho synom Štefanom. Vojna v rokoch 1264 – 1265 znamenala konečnú porážku Bela IV., pričom však výraznejšie ústupky Štefan nedosiahol a až do otcovej smrti sa ich vzťahy už nezhoršili natoľko, že by viedli k ďalšej vojenskej konfrontácii.

V rokoch 1265 – 1268 pokračovali aj naďalej aktivity Bela IV. v prospech svojho mladšieho syna. Svedčia o tom viaceré donácie vydané v tomto období či už príslušníkom chorvátskej šľachty, alebo predstaviteľom záhrebskej cirkevnej provincie, pričom je badateľný nárast počtu týchto donačných listín. Išlo o logické kroky Bela IV., ktorými určite sledoval zabezpečenie čo najlepšej novej pôdy pri očakávanom oficiálnom nástupe svojho mladšieho syna na chorvátsko-slavónsky vojvodský stolec.

* * *

Obdobie rokov 1268 – 1269 je charakteristické samostatným pôsobením Bela ml. v rámci Chorvátsko-slavónskeho vojvodstva. Z listinných dokumentov vyplýva, že Belo ml. nastúpil na vojvodský stolec asi v polovici roka 1268. Vo svojom pôsobení razil podobný štýl politiky voči tamojšej šľachte

ako jeho otec Belo IV. Zo začiatku potvrdzoval otcove donácie pre chorvátsku a slavónsku šľachtu, neskôr vydával aj vlastné rozhodnutia, ktorými si zaväzoval vernosť príslušníkov šľachtických rodov. Išlo predovšetkým o menšie majetky, resp. majetkové celky, čím zamedzoval prílišný nárast vplyvu jednotlivých verných ľudí. Osobitného prístupu sa dočkalo mesto Záhreb spolu s tamojšou kapitulou. Belo ml. im nielenže potvrdil rozsiahle výsady udelené ešte jeho matkou Máriou a otcom Belom IV. do roku 1268, ale udelil im aj ďalšie nové výsady.

Z listinného materiálu vydaného už od začiatku šesťdesiatych rokov bolo možné čiastočne preskúmať aj okruh Belových verných ľudí, ktorí počas tohto desaťročia zastávali významné pozície v jeho službách, hoci do roku 1268 len formálne. Už v roku 1260 sa spomína napríklad jeho taverník Mojš, syn niekdajšieho palatína Mojša. Na poste kancelára Bela ml. sa spomína Tobiáš z Bogudu, člen Záhrebskej kapituly (1263), neskôr však viackrát kninský biskup Ladislav. O poste kancelára máme informácie aj v prípade Belovej manželky Kunigundy, na tomto poste sa viackrát spomína záhrebský arcidiakon Demeter. Post pohárnika Bela ml. zastával istý Ivančin (*Iwanchin*) z rodu Gutkeled, jeden zo synov niekdajšieho slavónskeho bána a štajerského vojvodu Štefana I. Gutkeleda. Ako Belov mečník (nosič meča) vystupuje v listinách Štefan z rodu Drusma. Viaceré donácie svedčia ďalej o podpore istých šľachtických rodov, z najvýznamnejších „celouhorských“ to boli predovšetkým Gutkeledovci, Ratoldovci a Baboničovci, z regionálnych chorvátskych sa pomerne veľkej pozornosti dostalo rodu Lapčaniovcov.

* * *

V roku 1269 Belov život nečakane a predčasne skončil. Vzhľadom na fakt, že samostatne vykonával funkciu chorvátsko-slavónskeho vojvodu len asi jeden rok, nemožno vyvodiť jednoznačné závery o možnom smerovaní jeho politiky. Ide o príliš krátke obdobie s malým počtom vydaných listín, čo nepredstavuje dostatočne reprezentatívnu pramennú základňu k takémuto typu úvah. O smrti mladého vojvodu pramene nezachytili dostatok informácií. Texty sa obmedzujú len na konštatovanie, že Belo zomrel, bez udania akéhokoľvek dôvodu. Po jeho smrti prešli právomoci v Chorvátsko-slavónskom vojvodstve späť do rúk Bela IV., ten však zomrel už v máji nasledujúceho roka a vládu nad celým Uhorskom prevzal jeho syn, už toľkokrát spomínaný Štefan V.

Prílohy

Príloha 1:

Pápežské listiny a listy

1.

Pápež Urban IV. potvrdzuje darovanie celého Nitrianskeho, Bratislavského, Mošonského a Šopronského komitátu chorvátsko-slavónskemu vojvodovi Belovi, ktorému ich už predtým udelil do vlastníctva jeho otec, uhorský kráľ Belo IV.

Rím 21. decembra 1263

Po roku 1261 je v hodnoverných listinných prameňoch badaateľný pomerne veľký nárast aktivít uhorského kráľa Bela IV., ktorými systematicky posilňoval postavenie svojho mladšieho syna, chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela, na úkor prvorodeného Štefana (V.), toho času sedmohradského vojvodu a mladšieho uhorského kráľa. Interpretácií týchto Belových pohnutí je v súčasnosti viacero, isté je však to, že touto rozsiahlou donáciou sa vzťahy medzi ním a jeho prvorodeným synom Štefanom ešte viac naštrbili. O darovaní týchto i ďalších komitátov vieme len z pápežských listín a listov, pôvodné listiny kráľa Bela IV. sa, ak existovali, nezachovali.

Originál listiny je podľa G. Fejéra vo Vatikánskom archíve.

Edičné spracovania: TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 770, s. 275; AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 471, s. 254 – 255; GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 3, č. 43, s. 63 – 64; GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 7, tom. 5, č. 205, s. 339 – 340; EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1373, s. 421; AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18748, s. 1519.

Urbanus episcopus servus servorum dei dilecto filio nobili viro Bela duci Sclavonie salutem et apostolicam benedictionem. Pro fidei meritis, qua per Christi rutilare gratiam comprobatis, te libenter speciali favore prosequimur, et que tibi prosperitatem adiciant, liberaliter elargimur, firma credulitate tenentes, quod quanto gratiam grandiozem ab apostolica sede

preceperis, tanto ei ferventiori studio te oportuno tempore studebis devotum per effectum operis exhibere. Sane petitio tua nobis exhibata continebat, quod carissimus in Christo filius noster Bela rex Ungarie illustris, pater tuus, diligenter attendens, quod de Nitria, de Posonio, de Musun et de Suprunio, castra regni Ungarie in confinio eius sita, eidem regno, si ea, quod absit, ad hostes pervenerint ipsius, gravia dispendia imminerent, et quod eadem castra per te utilius possent, quam per alium gubernari, ea tibi regia liberalitate donavit, prout in patentibus litteris dicti regis confectis exinde plenius dicitur contineri. Nos itaque tuis et prefati regis supplicationibus inclinati, donationem huiusmodi, sicut provide facta est, ratam et firmam habentes, eam auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. nostre confirmationis etc. Datum apud Urbem veterum XII. Kal. Ianuarii. Anno tertio.

2.

Pápež Urban IV. potvrdzuje darovanie celého Tolnianskeho, Baranského, Šomodského, Zalianskeho a Železnohradského komitátu chorvátsko-slavónskemu vojvodovi Belovi, ktorému ich už predtým udelil do vlastníctva jeho otec, uhorský kráľ Belo IV.

Rím 21. decembra 1263

Po roku 1261 je v hodnoverných listinných prameňoch badaateľný pomerne veľký nárast aktivít uhorského kráľa Bela IV., ktorými systematicky posilňoval postavenie svojho mladšieho syna, chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela, na úkor prvorodeného Štefana (V.), toho času sedmohradského vojvodu a mladšieho uhorského kráľa. Interpretácií týchto Belových pohnutí je v súčasnosti viacero, isté je však to, že touto rozsiahlou donáciou sa vzťahy medzi ním a jeho prvorodeným synom Štefanom ešte viac naštrbili. O darovaní týchto i ďalších komitátov vieme len z pápežských listín a listov, pôvodné listiny kráľa Bela IV. sa, ak existovali, nezachovali.

Originál listiny je podľa G. Fejéra vo Vatikánskom archíve.

Edičné spracovania: TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 772, s. 277; AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 5, č. 472, s. 255; GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 3, č. 44, s. 64; GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 7, tom. 5, č. 205, s. 339 – 340; AUGUSTUS POTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18749, s. 1520.

Urbanus episcopus servus servorum dei dilecto filio nobili viro Bela duci Sclavonie, salutem etc. Pro fidei meritis etc. ut supra in proxima usque exhibere. Hinc est, quod nos tuis et carissimi in Christo filii nostri B. Ungarie regis illustris, patris tui, supplicationibus inclinati, personam tuam cum ducatu Sclavonie ac de Olcha, de Bragna, Symigio, Sala et Ferreo Castris, nec non salibus aquaticis ad ducatum ipsum spectantibus, aliisque iuribus et pertinentiis suis, que impresentiarum rationabiliter te obtinere proponis, sub protectione apostolice sedis et nostra suscipimus, districtius inhibentes, ne quis te persistentem in devotione sedis eiusdem super ducatu, castris et aliis supradictis temere impedire, seu molestare presumat. Nulli ergo etc. nostre protectionis et inhibitionis etc. Datum apud Urbem Veterem XII. Kal. Ianuarii. Pontificatus nostri anno tertio.

3.

Pápež Urban IV. potvrdzuje darovanie celého Požeckého komitátu s ďalšími prináležitostami v Chorvátsko-slavónskom vojvodstve uhorskej kráľovnej Márii Laskarisovej, ktorej ho už predtým udelil do vlastníctva jej manžel, uhorský kráľ Belo IV.

Rím 21. decembra 1263

Rozsiahle donácie uhorského kráľa Bela IV. pre svojho mladšieho syna, chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela, neboli jedinými. Belo IV. postupoval veľmi podobne aj v prípade svojej manželky, kráľovnej Márie Laskarisovej, a svojej dcéry Anny, toho času mačvianskej vojvodkyne. Z tu uvedenej listiny nevyplyva len samotná donácia Požeckého komitátu pre Máriu, ale listina opäť dokladuje aj blízky vzťah kráľovského páru k vojvodovi Belovi. Z kontextu donácie možno tiež získať informácie o vzájomných vzťahoch uhorskej vládnucej dynastie Arpádovcov, hoci to na prvý pohľad nemusí byť viditeľné.

Originál listiny je podľa G. Fejéra vo Vatikánskom archíve.

Edičné spracovania: TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 771, s. 276; AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 470, s. 254; GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 3, č. 42, s. 62 – 63; EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1374, s. 421; AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18745, s. 1519.

Urbanus episcopus servus servorum dei carissime in Christo filie Marie illustri regine Ungarie salutem et apostolicam benedictionem. Iusta desideria etc. Quod cum idem rex et tu ac multi nobiles regni Ungarie propter timorem de Tartarica feritate conceptum ad loca maritima transitum fecissetis, tu iam dictis nobilebus positus in gravi necessitate compatiens, pro sustentatione ipsorum de tuis parafernalibus bonis non modicam expendisti pecunie quantitatem. Demum vero idem rex huiusmodi pietatis opus clementer attendens castrum de Possega ad eum pertinens in ducatu Slavonie constitutum, accedente demum ad id consensu carissimi in Christo filii nostri Stephani regis illustris primogeniti ac nobilis viri Bele ducis Slavonie nati tuorum, necnon prelatorum et baronum supradicti regni, tibi regia liberalitate donavit, prout in patentibus litteris regis eiusdem confectis exinde plenius dicitur contineri. Quare pro ipsius regis et tua parte petebatur a nobis, ut donationem huiusmodi non obstantibus constitutionibus contrariis,

que inter virum et uxorem donationes fieri prohibent, apostolico curaremus munimine roborare. Nos itaque considerantes attente ius prohibite donationis huiusmodi non amare, nec tamquam inter infestos fore tractandum, sed tamquam inter maximo coniunctos affectu et solam timentes inopiam, quod profecto ad donatoris et donatarie magnificentiam respectu habito locum sibi non vendicat, in hoc casu donationem ipsam, sicut alias provide facta est, ratam et firmam habentes, eam non obstantibus huiusmodi constitutionibus auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. nostre confirmationis etc. Datum apud Urbem veterem XII. Kal. Ianuarii. Pontificatus nostri anno tertio.

4.

Pápež Urban IV. upozorňuje vesprémskeho biskupa Pavla, aby nepodnikal nijaké kroky proti majetkom a držávám chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela a zdržal sa akýchkoľvek aktivít, ktorými by mu mohol spôsobiť škody.

Rím 15. júla 1264

List svedčí o skutočnosti, že samotné prevzatie a spravovanie deviatich komitátov vojvodom Belom, mladším synom uhorského kráľa Bela IV., sa nemuselo zaobiť bez problémov. Zároveň je potrebné obsah listu zasadiť do širších súvislostí vnútropolitckej situácie v Uhorskom kráľovstve v polovici roka 1264, keď sa vzťahy medzi kráľom Belom IV. a jeho prvorodeným synom, sedmohradským vojvodom Štefanom (V.), radikálne zhoršovali.

Originál listiny je podľa G. Fejéra vo Vatikánskom archíve.

Edičné spracovania: TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 795, s. 300; AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 499, s. 273; GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 234 – 235; AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18976, s. 1536.

Urbanus episcopus servus servorum dei venerabili fratri (Paulo) episcopo Vesprimensi salutem et apostolicam benedictionem. Quia dilectus filius nobilis vir Bela dux Slavonie deo et ecclesie devotus esse dinoscitur, personam suam libenter prosequi volumus benigni exhibitione favoris. Hinc est etc. sibi auctoritate apostolica duximus confirmanda. Quocirca mandamus, quatenus prefatum ducem non permittas super premissis contra huiusmodi confirmationis nostre tenorem ab aliquibus indebite molestari, molestatores etc. Datum apud Urbem veterem Idibus Iulii, pontificatus nostri anno tertio.

5.

Pápež Urban IV. žiada ostrihomského arcibiskupa Filipa z rodu Türje, aby potvrdil a schválil vlastníctvo všetkých komitátov chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela, ktoré mu predtým udelil jeho otec, uhorský kráľ Belo IV.

Rím 15. júla 1264

List dokazuje ešte väčšiu angažovanosť pápeža Urbana IV. vo veciach donácií uhorského kráľa Bela IV. pre jeho mladšieho syna, chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela. Odobrením vlastníctva týchto rozsiahlych území najvyššie postavenou osobou cirkevnej hierarchie v Uhorskom kráľovstve by vojvoda Belo získal ešte väčšiu legitimitu ich vlastníctva.

Originál listu je vo Vatikánskom archíve.

Edičné spracovania: AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 497, s. 272; AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18973, s. 1536.

Urbanus episcopus servus servorum dei venerabili fratri (Philipo) archiepiscopo Strigoniensi salutem et apostolicam benedictionem. Pro idei meritis qua per Christi rutilare gratiam dilectus ilius nobilis vir B(ela) dux Sclavonie comprobatus eum libenter speciali favore prosequimur etc. ut supra, verbis competenter mutatis usque contineri. Nos itaque ipsius ducis et prefati regis supplicationibus inclinati donationem huiusmodi sicut provide facta est ratam et firmam habentes eam auctoritate apostolica duximus confirmandam. Quocirca mandamus quatenus prefatum ducem non permittas super premissis contra huiusmodi confirmationis nostre tenorem ab aliquibus indebite molestari, molestatores huiusmodi etc. usque compescendo. Non obstante si aliquibus a sede apostolica sit indultum etc. usque specialis. Datum apud Urbem veterem Idibus Iulii, pontificatus nostri anno tertio.

Pápež Urban IV. opätovne potvrdzuje darovanie celého Nitrianskeho, Bratislavského, Mošonského, Šopronského a Železnohradského komitátu chorvátsko-slavónskemu vojvodovi Belovi, ktorému ich už predtým udelil do vlastníctva jeho otec, uhorský kráľ Belo IV.

Rím 15. júla 1264

Opätovné potvrdenie majetkov, ako aj listy ostrihomskému arcibiskupovi a vesprémskemu biskupovi naznačujú, že vnútropolitická situácia v Uhorsku sa v polovici roka 1264 skomplikovala. Týmito zásahmi chcel pápež Urban IV. s najväčšou pravdepodobnosťou dosiahnuť zlepšenie postavenia strany kráľa Bela IV. v dynastických bojoch a diplomatických roztržkách.

Originál listiny je vo Vatikánskom archíve.

Edičné spracovania: TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 796, s. 301; AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 496, s. 272; GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 3, č. 65, s. 95 – 97; AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18972, s. 1536.

Urbanus episcopus servus servorum dei dilecto filio nobili viro Bele duci Sclavonie salutem et apostolicam benedictionem. Pro fidei meritis, que per Christi gratiam rutilare comprobatis, te libenter speciali favore prosequimur et que tibi prosperitatem adiciant, liberaliter elargimur, firma credulitate tenentes, quod quanto gratiam grandiorum ab apostolica sede perceperis, tanto ei ferventiori studio te oportuno tempore studebis devotum per effectum operis exhibere. Sane petitio tua nobis exhibita continebat, quod carissimus in Christo filius noster Bela Ungarie rex illustris pater tuus, diligenter attendens, quod de Nitria, de Posonio, de Musum, de Supruno et Ferreum castra regni Ungarie in confinio eius sita, eidem regno, si ea, quod absit ad hostes pervenirent ipsius, gravia dispendia imminerent et quod eadem castra per te utilius possent quam per alium gubernari, ea tibi regia liberalitate donavit, prout in patentibus litteris dicti regis confectis exinde plenius dicitur contineri. Nos itaque tuis et prefati regis supplicationibus inclinati, donationem huiusmodi, sicut provide facta est, ratam et firmam habentes, eam auctoritate apostolica confirmamus etc. usque communimus. Nulli ergo etc. nostre confirmationis etc. Datum apud Urbem veterem Idibus Iulii, pontificatus nostri anno tertio.

Pápež Urban IV. opätovne potvrdzuje darovanie celého Tolnianskeho, Baranského, Šomodského, Zaliankeho a Virovického komitátu chorvátsko-slavónskemu vojvodovi Belovi, ktorému ich už predtým udelil do vlastníctva jeho otec, uhorský kráľ Belo IV.

Rím 15. júla 1264

Opätovné potvrdenie majetkov, ako aj listy ostribomskému arcibiskupovi a vesprémskemu biskupovi naznačujú, že vnútropolitická situácia v Uhorsku sa v polovici roka 1264 skomplikovala. Týmito zásabmi chcel pápež Urban IV. s najväčšou pravdepodobnosťou dosiahnuť zlepšenie postavenia strany kráľa Bela IV. v ich dynastických bojoch a diplomatických roztržkách.

Originál listiny je vo Vatikánskom archíve.

Edičné spracovania: TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 797, s. 301 – 302; AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 498, s. 273; GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 3, č. 67, s. 98; AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18974, s. 1536.

Urbanus episcopus servus servorum dei dilecto filio nobili viro Beleduci Sclavonie salutem et apostolicam benedictionem. Quia deo et ecclesie devotus esse dinosceris, personam tuam libenter prosequi volumus benigni exhibitione favoris. Hinc est, quod nos obtentu carissimorum in Christo filiorum nostrorum (Bele et Marie) regis et regine Ungarie illustrium, quorum natus existis, tuis iustis supplicationibus annuentes, de Baragna, Wlco, Simigio, Zala et Olcha castra cum iuribus et pertinentiis eorundem, nec non sales aquaticos ad ducatum tuum Sclavonie prout asseris pertinentia, sicut ea iuste possides et quite, tibi auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. nostre confirmationis etc. Datum apud Urbem veterem Idibus Iulii, pontificatus nostri anno tertio.

Pápež Urban IV. upozorňuje provinciálneho priora dominikánov, aby nezasahoval do vlastníckych práv uhorskej kráľovnej Márie Laskarisovej na Požecký komitát v Chorvátsko-slavónskom vojvodstve, ktoré jej boli udelené jej manželom, uhorským kráľom Belom IV., so súhlasom oboch ich synov, sedmohradského vojvodu a mladšieho uhorského kráľa Štefana (V.) i chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela.

Rím 15. júla 1264

List svedčí o skutočnosti, že samotné prevzatie a spravovanie deviatich komitátov vojvodom Belom, mladším synom uhorského kráľa Bela IV., sa nemuselo zaobiť bez problémov. Zároveň je potrebné obsah listu zasadiť do širších súvislostí vnútro politickej situácie v Uhorskom kráľovstve v polovici roka 1264, keď sa vzťahy medzi kráľom Belom IV. a jeho prvorodeným synom, sedmohradským vojvodom Štefanom (V.), radikálne zhoršovali.

Originál listu je vo Vatikánskom archíve.

Edičné spracovania: TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 798, s. 302 – 303; AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 495, s. 272; GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 236 – 237; AUGUSTUS POTTHAST (ed.): *RPR*, vol. 2, č. 18 978, s. 1536.

Urbanus episcopus servus servorum dei dilecto filio [...]¹ priori provinciali fratrum Predicatorum de Hungaria salutem et apostolicam benedictionem. Iusta desideria carissime in Christo filie nostre Marie etc. iuri eius petitio nobis exhibita continebat, quod cum iidem rex et regina, ac multi nobiles regni Hungarie propter timorem de Tartarica feritate conceptum ad loca maritima fecissent transitum, dicta regina iam dictis nobilibus positus in gravi necessitate compatiens, pro sustentatione ipsorum de suis para fernalibus bonis non modicam expendit pecunie quantitatem. Demum vero idem rex huiusmodi pietatis opus clementer attendens, castrum de Possega ad eum pertinens in ducatu Slavonie constitutum, accedente demum ad id consensu carissimi in Christo filii nostri Stephani regis illustris primogeniti ac nobilis viri Bele ducis Slavonie nati dictorum regis et regine, nec non prelatorum et baronum supradicti regni et regine prefate regia liberalitate donavit, prout

¹ V edičných spracovaniach sa meno neuvádza.

in patentibus litteris regis eiusdem confectis exinde plenius dicitur contineri. Quare pro parte dictorum regis et regine petebatur a nobis, ut donationem huiusmodi, non obstantibus constitutionibus contrariis etc. In hoc casu donationem ipsam, sicut alias provide facta est, ratam et firmam habentes, eam non obstantibus huiusmodi constitutionibus auctoritate apostolica duximus confirmandam. Quocirca discretioni tue mandamus, quatenus dietam reginam non permittas super premissis contra huiusmodi confirmationis nostre tenorem ab aliquibus indebite molestari, molestatores huiusmodi etc. Datum apud Urbem veterem idibus iulii, pontificatus nostri anno tertio.

Príloha 2: Listiny k dejinám mesta Záhreb v šesťdesiatych rokoch 13. storočia

1.

Uhorská kráľovná Mária Laskarisová pri svojej osobnej návšteve oslobodzuje mešťanov Záhrebu v Chorvátsku od platenia dane vo výške dvesto penčí, ktorú boli dovtedy povinní každoročne odvádzať chorvátsko-slavónskemu bánovi, pričom táto suma sa mala následne využívať na prebudovanie a rozširovanie Záhrebu.

1261

Hoci je listina považovaná za originál, spôsob jej spracovania a písmom používané písmo naznačuje, že ide o mladší dokument, ktorý vznikol v 16. storočí. Zachované informácie preto nemožno považovať za definitívne pravdivé. Návšteva uhorskej kráľovnej Márie Laskarisovej v Záhrebe sa však zdá byť logická práve v tomto období, keď sa po bitke pri Kressenbrunne na Moravskom poli a po uzatvorení Viedenskej mierovej zmluvy začala spolu s kráľom Belom IV. venovať väčšmi vnútroštátnym záležitostiam. Máriina cesta do Záhrebu a údajné ústupky možno vidieť aj v kontexte prípravy nástupu ich mladšieho syna Bela na chorvátsko-slavónsky vojvodský stolec. Hoci bol Belo v tom čase ešte maloletý, titul vojvodu už používal.

Originál listiny sa nezachoval. Text je známy z mladšieho prepisu pravdepodobne zo 16. storočia: Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, f. Diplomata latina (U 432). Kópia je uložená v Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár pod signatúrou DF 230169. Listina je poškodená, bez pečate. Prepis listiny z 20. storočia je uložený v Magyar Nemzeti Levéltár – Magyar Kancelláriai Levéltár, f. Kincstári levéltárból – Collectio Kukuljevicsiana (Q 342) pod signatúrou DL 36229.

Edičné spracovanie: TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 708, s. 202 – 203.

Maria dei gracia regina Hungarie omnibus Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in vero salutari. Solent scriptis redigi facta hominum, ne processu temporis a memoria delabantur. Igitur ad universorum tam presencium quam posterorum, noticiam significamus quibus expedit per presencium tenorem, quod cum in regnum Sclavonie ad ordinandum et informandum totum statum ducatus carissimi filii nostri ducis Bele intrassemus principaliter, fideles nostri cives de monte Grecz nobis sua plurima gravamina explicaverunt. Nos autem eorum gravamina volentes misericorditer relevare, presertim cum idem castrum de novo sit constructum et erectum in principaliori loco ducatus et ad communem utilitatem tocius regni, necnon ad tutelam confinii esse fundatum dinoscatur, causis premissis rationabilibus inducte, ut eo amplius et melius utilitas castri prenominati in omnibus recipiat incrementum, debitum ducentarum pensarum, quas bano nomine ducatus cives eiusdem castri annuatim solvere tenebantur, in perpetuo duximus relaxandas, reddentes eosdem de debito [huiusmodi] solutionis pecunie mem orate absolutos [nostrarum] patrocinio litterarum. Insuper plebaniam eiusdem castri liberam constituimus et exemptam ab omni iurisdiccione episcopaiis dignitatis, alioquin [...] venerabilis pater Philippus episcopus Zagrabiensis, quam de iure vel de facto habebat, presentibus magistro Thobia preposito, magistro Petro archidiacono, magistro Buza cantore, Prothasio custode et Stephano decano loci prenominati consencientibus, renunciavit viva voce, quatenus de meis iuris beneficio et bona terre consuetudine attribuitur facultas in premissis. Ut igitur hec a nobis circumspicte facta donacio robur perpetuum firmitatis obtineat et i[i]dem cives mee munificencie gracia in posterum gratulentur, presentes litteras contulimus duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum anno ab incarnatione domini millesimo ducentesimo sexagesimo primo.

2.

Uhorský kráľ Belo IV. píše pápežovi Klementovi IV., že do Ríma bol vo veciach záhrebskej cirkevnej provincie vyslaný arcidiakon Demeter, kancelár vojvodkyne Kunigundy Brandenburskej, manželky chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela.

Vyšehrad 13. októbra 1265

List je prvým zachovaným hodnoverným dokumentom diplomatického charakteru, ktorý obsahuje informácie o ľuďoch pôsobiacich v službách vojvodkyne Kunigundy Brandenburskej, manželky chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela. Zosobášení boli v jeseni 1264 pri Bratislave.

Originál listu je vo Vatikánskom archíve.

Edičné spracovania listu: TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 839, s. 352; EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1455, s. 444; AUGUSTUS THEINER (ed.): *VMHH*, vol. 1, č. 514, s. 281; GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 4, tom. 3, s. 266 – 267.

Sanctissimo in Christo patri Clementi divina providentia sacrosanctæ Romanæ ecelesiæ summo pontifici, Bela dei gratia rex Hungariæ desiderata pedum oscula beatorum. Cum magistrum Demetrium archidiaconum Borsiensem clarissimæ nurus nostræ ducissæ cancellarium dilectum et fidelem nostrum et virum religiosum fratrem Paulum ordinis fratrum Minorum confessorem nostrum reverendum super nostris et regni nostri negotiis et specialiter pro facto ecclesiæ Zagrabiensis, quod præcipuum reputamus, ad vestram beatitudinem duxerimus dirigendos, sanctitatem vestram humiliter petimus et rogamus, quatenus eisdem benignam prebentes audientiam, petitiones nostras admittere dignemini cum effectu, verbis que ex parte nostra beatitudini vestre dicent et presertim nostrum negotium contingentibus fidem credulam nostri intuitu adhibentes. Datum in castro Visagrad III. Idus Octobris anno domini MCCLXV.

3.

Uhorský kráľ Belo IV. potvrdzuje Záhrebčanom všetky ich dovtedajšie slobody a výsady a udeľuje im ďalšie. Zároveň presne ohraničuje územie mesta.

23. novembra 1266

Na sklonku roka 1266 sa mešťania chorvátskeho Záhrebu dočkali ďalších potvrdení všetkých ich výsad, ba čo viac, uhorský kráľ Belo IV. im udelil ďalšie, ešte rozsiahlejšie výsady a slobody. Termín ich udelenia pravdepodobne nie je náhodný, ale môže súvisieť s blížiacim sa nástupom Bela, mladšieho syna Bela IV., na samostatný výkon funkcie chorvátsko-slavónskeho vojvodu.

Originál listiny je na pergamene uložený v Chorvátsku: Arhiv Hrvatske Akademije, f. Diplomata latina (U 432). Kópia je uložená v Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár pod signatúrou DF 230368. Listina je poškodená, bez pečate. Konfirmáciu privilegií neskôr vydal uhorský kráľ Karol I. Róbert (14. októbra 1322 a 8. marca 1324) a jeho syn Ľudovít I. z Anjou (27. júna 1345, 27. septembra 1359 a 25. februára 1364).

Edičné spracovania: TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5. č. 877, s. 401 – 404; GEORGIUS FEJÉR (ed.): *CDH*, vol. 7, tom. 5, č. 390, s. 586 – 587.

Bela dei gracia Hungarie, Dalmacie, Crovacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque rex omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris salutem in salutis largitore. Regie speculationis et sollicitudinis esse debet invigilare subditorum remediis et quieti et eos prosequi ampliori munificencia gracie specialis, ut tanto illi ex fidelibus fideliores et devociosiores se exhibeant ex devotis, quanto pociori libertatis beneficio ex regalis provisionis dono eos contigerit gratulari. Proinde ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod cum olym fines et termini regni seu ducatus Sclavonie continuis latrunculorum et frequentibus insultibus pulsarentur, nos tam quieti nostre proprie quam subditorum nostrorum in illis partibus degenecium securitati prospicere salubriter cupientes, castrum in monte Grech iuxta Zagrabiam ob tuicionem eorumdem confiniorum decrevimus construendum; in cuius castri constructione fideles nostri cives eiusdem castri in edificando sibi domos ibidem et alias edes illuc transferendo,

sumptus non modicos, labores continuos et dampna plurima usque ad exinanicionem extreme virtutis fideliter subierunt, exponentes se et sua illis temporibus pro regio sive ducatus honore crebris periculis et fortune. Nos igitur huiusmodi obsequiosis et sumptuosis laboribus ipsorum grata volentes vicissitudine respondere, hanc eis prerogativam concedimus libertatis, ut nec per se nec per suos ad exercitum, quem nos vel karissimum filium nostrum dominum Belam inclitum ducem tocius Sclavonie et Crovacie diversis temporibus et quandocumque facere contigerit, ire nullatenus, nec aliquid propter hoc vel eius occasione, nobis vel sibi inpendere teneantur. Eisdem quoque nullius exacionis tallie seu collecte vel cuiuslibet publice funcionis, aut aliorum servicionum honus subire volumus, sed sint a prestacione earum in perpetuum liberi et immunes. Ita tamen, quod predicto duci Bele karissimo filio nostro quadraginta marcas solummodo in usuali moneta, cuius quidem monete ducente pense predietarum quadraginta marcarum valorem contingunt, in die strennarum et non ante neque post, ipsi iidem cives per nuncios suos precise et absque interpellatione qualibet mittere et solvere pro censu annuo teneantur. Condiciones itaque et libertates hospitum seu civium in predicto Castro habitantium et conveniencium, quas ipsi inter se fecerunt et nos approbavimus, tales habentur. Quod si iidem hospites vel cives in districtu Hungarie, Dalmacie, Crovacie, Sclavonie spoliati vel occisi per latrones vel alios malefactores fuerint, dominus terre in qua spoliati aut occisi fuerint, estimata quantitate pecunie, iuxta arbitrium bonorum virorum et sacramentum concivium ad hoc electorum vel ablata refundat, vel malefactorem ostendere teneatur, aut homicidii penam solvat iuxta ducatus Sclavonie consuetudinem approbatam. Item tributa infra regales terminos in nullo loco solvere teneantur. Item quicumque civis alium civem vituperiis, opprobriis aut contumeliis affecerit, si inde convictus fuerit, leso decem pensas, in communes expensas centum denarios solvat; qui si post trinam correccionem se non emendaverit, rebus omnibus in commune applicatis tanquam infamis de civitate turpiter expellatur. Si quis etiam aliam alteri dederit vel per crines maliciose traxerit, eandem penam paciatur, si vero hec, iudice sedente pro tribunali vel alias ubicumque in eius conspectu id perpetrare presumpserit, pena dupli plectatur, quod si hoc in persona iudicis vel cuiuscunque sui assessoris id attemptaverit, decem marcas usualis monete pro pena exsolvat, quod si solvendo non fuerit, manum amittat. Si quis vero cutello, gladio, lancea aut sagitta aut ali quo tali modo alium vulneraverit et vulneratus sine effectum membrorum resanatus fuerit, medico lesi satisfaciat et leso viginti quinque pensas, quinque vero ad usus civitatis persolvat, si vero in aliquo membrorum debilitatus fuerit, medico lesi

satisfaciat et leso decem marcas et ad usus civitatis duas marcas persolvat. Si quis vero hominem interfecerit et auffugerit, due partes rerum suarum cedant parentibus occisi, pars tertia civitati. Si autem captus fuerit, secundum consuetudinem de ipso vinclicta summatur, nisi quis in ludo sine premeditata malicia aliquem interfecerit, in hoc enim casu centum pensas cognatis interfecti, viginti vero pensas ad communes usus refundat interfector, cui si facultas non suffecerit, civium arbitrio relinquatur. Item si quis de extraneis intrans civitatem, sive in vico, sive in domo, sive in foro similia, ut supra notatum est, perpetraverit, per iudicem civitatis iudicetur et eisdem penis subiaceat condempnatus. Si vero ex incolis civitatis aliquis sive extraneus infra terminos civitatis in furto vel latrocinio deprehensus fuerit, per iudicem civitatis puniatur. Item si quis extraneus aliquem de civitate in causa pecuniaria vel illata iniuria volverit convenire, coram iudice civitatis conveniat et nulla causa ad duellum iudicetur, sed per testes et iuramenta terminetur, sive sit cum extraneis, sive cum indigenis et quod ipsi testes iurati in deponendo testimonio sigillatim ac singulariter examinentur. Testes autem eiusdem libertatis et condicionis, cuius sunt isti, assummantur. Eodem modo, sive extraneus inveniatur apud incolas, sive incola apud extraneos equum, bovem aut aliquas res furtivas, semper testes, ut supra diximus, producantur. Item, cives de predicta civitate vel iobagiones de villis ad ipsam pertinentibus, que prope territorium ipsius civitatis fuerint site, nullius iudicio nisi iudicis civitatis astare teneantur, quod si iudex suspectus habeatur et actor legitimam causam recusacionis allegaverit, convocatis omnibus maioribus civitatis, ipso iudice presente, negocium decidatur, de quorum sententia, si adhuc contingeret dubitari et actor importunus eos ad regem citaverit presenciam, solus iudex pro aliis omnibus ad regem ire teneatur. Eodem modo pro quacumque causa iudicem civitatis et cives, vel cives solos ad regis presenciam quis citaret, non tenetur ire, nisi solus iudex civitatis. Et si aliquis ali quem civem vel cives non requirens antea a iudice civitatis iusticiam sibi fieri, ad regem citaverit, pro illo vel Uli iudex ire tenebitur et ei citator refundet expensas, eo quod contempta auctoritate regalis privilegii sibi cogniti, irrequisito iudice civitatis fatigavit eum frustra laboribus et expensis. Cives autem liberam habent undecumque voluerint eligendi facultatem iudicem civitatis nobis presentandum et mutandi eundem annuatim pro sue arbitrio voluntatis. Sane, si quis in calumnia vel falso testimonio manifeste convictus fuerit vel eciam deprehensus, nec in iudicem vel eius assosorem seu consiliarium deinceps admittatur. Item, si quis de civitate sine herede decesserit, de rebus suis mobilibus liberam habeat disponendi cuicumque voluerit facultatem, res vero immobiles, domos, curiam, vineas, terras et

edificia suorum concivium habito consilio uxori sue vel alicui cognatorum suorum relinquat, ita tamen, quod nec per ipsum, nec per uxorem, nec per cognatos a iurisdiccione civitatis possit alienari seu eximi vel avelli. Item, si quis intestatus decesserit et nec uxorem, nec filios, nec cognatos habuerit, due partes rerum suarum per viros fidedignos ad hoc consilio civium deputatos pauperibus et ecclesie eiusdem civitatis distribuantur, tertia vero pars ad utilitatem civitatis reservetur. Item statuimus, quod in eadem civitate forum sollempne duobus diebus in ebdomada, videlicet die lune et die iovis celebretur et preterea forum quottidianum cottidie habeatur. Ad sustentacionem autem hospitum in predicto castro habitancium dedimus terram circa montem Grech, quam olim per dilectum et fidelem nostrum quondam Dionisium banum tocius Sclavonie eisdem civibus dinoscimur statuisse, sub certis metis et distinctis perpetuo possidendam. Cuius terre mete hoc ordine distinguntur. Prima meta est in portu Zawe, qui Kyralrewy dicitur iuxta magnam viam et per eandem tendit usque rivum Zawycha dictum, quem rivum transit per pontem, deinde per eandem viam tendit versus aquilonem transiens aquam, que Mlaka dicitur et perveniet ad monticulum iuxta Quern est meta terrea, que dividit terram populorum regis a parte orientali, deinde transiens minorem Mlakam perveniet ad magnam viam, que wlgo ettewen dicitur, per quam veniens pervenit ad rivum Cyrkenich, ibi est pons, hinc superius per eundem rivulum iuxta montem Grech vadit directe versus aquilonem Metatim, tendens ad fontem, qui dicitur Kubulkut, iuxta quem est meta terrea, a quo superius per rivulum Cyrkenich versus aquilonem pervenit ad rivulum, qui vocatur Zapotnika, hinc transiens monticulum cadit in quandam vallem, per quam transit in rivulum, qui dicitur Lomzky potok, deinde ascendit ad metam capituli Zagrabiensis et ibi sunt mete tres, una capituli Zagrabiensis, altera hospitum de Grech, tertia filiorum Dobcha de genere Aga, deinde procedit per cacumen eiusdem montis vocabulo Medue(d)nicha versus occidentem et pervenit ad metam filiorum Micola, que Plesywicha dicitur, iuxta quam est meta terrea, deinde a cacumine eiusdem montis descendit versus partem meridionalem metatim ad arborem castaneam, super qua est crux et iuxta eam est meta terrea, deinde descendit ad caput fontis, qui Chicheria dicitur, qui fons dividit terram Endre de terra predicta et sic descendendo per eundem divertit aliquantulum versus occidentem ad montem et ibi est arbor castanea cruce signata, iuxta quam est meta terrea, deinde ad cacumen montis eiusdem procedit versus meridiem dividendo terram ecclesie Zagrabiensis, deinde per gyrum ad occidentem aliquantulum divertitur et ibi transit rivulum, qui vocatur Neznich potoka et inde ascendendo superius de terra Endre per vallem ad verticem unius montis, ibi

est meta, hinc separando per veteres metas terram Gremle, descendit ad arborem, que vocatur Ihor et ibi est meta et cadit in viam, que exit de villa Gremle, deinde per eandem versus meridiem procedit ad campum ad metam terream, deinde aliquantulum divertit ad sinistram per viam et pervenit ad paludes, que Mlaka dicuntur, ibi est meta iuxta eandem Mlakam, a sinistra parte vadit ad arborem nucis, ibi est meta, deinde ad sambucum, sub qua est meta terrea, de hinc metatim procedit et cadit in fluvium Zawe, deinde ad metam priorem descendit et sic terminatur. Ceterum, quia iidem cives super terris et possessionibus suis alia etiam privilegia a nobis eis concessa habere noscuntur, illa eis inconcussa servare volumus et a nostris successoribus et subiectis inviolabiliter observari. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem presentes dedimus litteras dupli eis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Farkasii prepositi Albensis aule nostre vicecancellarii dilecti et fidelis nostri. Anno domini MCCLX. sexto, IX. kalendas decembris, regni autem nostri anno tricesimo primo.

Chorvátsko-slavónsky vojvoda Belo po svojom nástupe na vojvodský stolec daruje jobagiónovi Záhrebského hradu Martinovi dedinu Blaguša neďaleko mesta Vurgovec v Chorvátsku.

1268

Po svojom nástupe na chorvátsko-slavónsky vojvodský stolec sa Belo rozhodol nielen potvrdiť niekoľko donácií, ktoré v predchádzajúcich rokoch udelil jeho otec, uborský kráľ Belo IV., v jeho mene rozličným šľachticom, ale udeľoval aj nové, čím sa snažil zaistiť si vernosť ďalších príslušníkov šľachty.

Originál listiny sa nezachoval. Jeho text je známy len z prepisu v Liber privilegiorum episcopatus Zagrabiensis: Nadbiskupski Arhiv Zagreb, f. Liber privilegiorum (U 1009). Kópia je uložená v Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár pod signatúrou DF 283 555.

Edičné spracovania listiny: TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 944, s. 479 – 480; GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 11, č. 414, s. 576.

Bela dei gracia dux tocius Sclavonie, Dalmacie et Croacie omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presens scriptum inspecturis salutem in vero salutari. Ad universorum noticiam tenore presencium volumus pervenire, quod cum quidam Boryzlau, Vlchk, Stepan, Vytku, Vulchyk filius Rese, Vulchey filius Drask (et) Dragislau asserendo se esse castrenses castris Zagrabiensis, Martinum ventrosium iobagionem castris predicti super terra Blagusa nuncupata, dicendo eandem esse terram castris supradicti, in nostram presenciam citavissent, proposuerunt, quod Martinus predictus iniuste occupans eorum ipsam terram ipsos deposuisset de eadem violenter, contra quos Martinus respondit memoratus, quod ipsa terra esset sua terra hereditaria et fuisset ab antiquo a suis progenitoribus possessa pacifice et quiete et iidem Boryzlau(l), Vulchk, Stepan, Vytku, Vulchyk filius Rese, Vulchey filius Drask et Dragislau requisivissent ab ipso ordine iudicario ipsam terram, quam contra eos iustificasset coram Alexio bano, prout in litteris Alexandra bani et bani Stephani bone memorie confirmatoriis earumdem vidimus contineri exhibitis per Martinum memoratum. Demum cum iidem Borizlau, Vulchk et alii supradicti coram Rolando bano questionem super ipsa terra Blagusa suscitassent, iterato per sentenciam ipsius bani et aliorum

baronum calumpniatores remansissent, super hoc ipsius Rolandi bani litteras privilegiatas nobis exhibuit tenorem huiusmodi continentes: Rolandus banus tocius Sclavonie etc. Unde nos considerantes, quod Martinus suprascriptam terram Blagusa(m) iustificarat semel et secundo contra Beryzlaum et alios predictos iuris ordine nomine hereditaria terre sue et nunc dinoscebatur eandem iusto titulo possidere, unacum dilectis et fidelibus baronibus nostris, videlicet: Henrico bano, Dyonisio comite Zaladiensi iudice curie nostre, magistro Baas comite Dobicensi et aliis nobilibus regni nostri decrevimus, ipsos Borizlaum, Vulchk, Stepan, Vytku, Wlchyk filium Rese, Wlchey filium Drask et Dragizlau deprehensos primitus et dampnatos in vicio calumpnie manifeste tamquam importunos calumpniatores pena debita puniendos. Et licet secundum regni consuetudinem eorumdem calumpniatorum nasi ferro candenti signari debuissent, tamen ad instanciam et petitionem predictorum baronum nostrorum eis misericordiam facientes, duobus ex ipsis Borizlau et Vulchk abscindi fecimus crines suos, memoratam terram Blagusa ab iniusta eorum inpeticione finaliter absolvendo, Martino et suis heredibus reliquimus et confirmavimus iure perpetuo pacifice possidendam. Ut igitur huius rei series robur perpetue obtineat firmitatis, nee ullo umquam processu temporis valeat per quempiam in irritum revocari, presentes concessimus litteras sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus venerabilis patris Ladizlai dei gracia episcopi Tynniensis aule nostre cancellarii dilecti et fidelis nostri, anno domini MCC. sexagesimo octavo ducatus autem nostri anno primo.

5.

Chorvátsko-slavónsky vojvoda Belo schvaľuje donáciu štyroch dedín v Chorvátsku, ktoré Záhrebskej kapitule darovala Liliium, vdova po Pribislavovi, a ďalší členovia jej rodu.

17. januára 1269

Listina svedčí o ďalšom rozširovaní majetkov Záhrebskej kapituly. Nie len tamojšia kapitula, ale celkovo mesto Záhreb sa v šesťdesiatych rokoch 13. storočia tešili zvýšenej pozornosti vysokopostavených uhorských autorít, čo mohlo súvisieť práve s pôsobením mladšieho syna uhorského kráľa Bela IV., chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela.

Originál listiny je na pergamene, v súčasnosti uložený v Chorvátsku: Hrvatski Državni Arhiv, f. Archivum capituli Zagrabienensis: Acta antiqua (U 515). Kópia je uložená v Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár pod signatúrou DF 256454. Odpis Požeckej kapituly z roku 1355: Hrvatski Državni Arhiv, f. Archivum capituli Zagrabienensis: Acta antiqua (U 515). Kópia je uložená v Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár pod signatúrou DF 256453. Edičné spracovania listiny: TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 952, s. 485 – 486; GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 11, č. 430, s. 588 – 591.

Bela dei gracia dux totius Sclavonie, Dalmacie et Croacie omnibus presens scriptum inspecturis salutem in vero salutari. Ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod cum relicta Pribizlai comitis, nomine Liliium, assistentibus sibi generis suis, Egidio videlicet filio Berizlai, Alexandra filio Cozme de genere Tyboldi et Iwan filio Salamonis, traxisset coram nobis fideles nostras capitulum videlicet Zagrabienensis ecclesie in causam, impetendo eosdem super quatuor villis: Casna superiori, Blagusa, Nouo Predio vocatis et Insula cum portu in Zaua, quas dictum capitulum sicut iidem affirmabant, habuit a quinquaginta annis, tenuit pacifice et possedit. Tandem dicta relicta Pribizlai et generi sui, qui racione quarte quam debitam suis uxoribus in dictis villis coram nobis vendicabant, propter bonum pacis huiusmodi forma compositionis inter eos et memoratum capitulum ex nostra permissione intervenit, quod capitulum Zagrabienensis ecclesie pro eo, quod progenitores relicte Pribizlai ecclesie fideliter serviverint et devote et ab eadem ecclesia enutriti fuerint et etiam educati, nulla iuris

necessitate coacti, sed dumtaxat sola pietate ducti et ut vexacionem redimere valeant, solverunt, numeraverunt et tradiderunt eidem relicte Pribizlai triginta quinque marcas et suis generis prescriptis Egidio decem et octo marcas, Alexandra decem et octo marcas et Iwan totidem marcas, quas i idem confessi sunt se recepisse et eciam plenarie habuisse. Renunciantes coram nobis pure et spontanee omni iuri, questioni seu accioni, quod vel que eisdem in dictis villis competebat vel competere videbatur contra ecclesiam prenotatam. Obligaverunt insuper se Egidius et socii eiusdem nomine suo et nomine uxorum suarum ac heredum, pro qua quarta dictum capitulum impetebant, quod tam ipsi, quam heredes eorum heredumque successores contra omnes tam propinquos quam extraneos, si qui super quarta quam eorum uxoribus in memoratis villis seu terris deberi dicebant, vel occasione earumdem moverent deinceps quocumque modo vel ingenio contra capitulum antedictum questionem, iidem suis laboribus et expensis ecclesiam Zagrabiensem indempnem reddere, ab omnibus impetitoribus defendere et expedire teneantur. Affuit eciam Mathei filius Borch, nepos Kinciani filius filie sue nomine Anna, qui similiter habitis et numeratis viginti marcis ex parte capituli supradicti ratione quarte contingentis matrem suam, filiam scilicet Kinciani, quod nomine quarte in memoratis villis requirebat, cessit et renunciavit omni iuri et accioni, quod vel que occasione quarte huiusmodi contra ecclesiam Zagrabiensem eidem competere videbatur. Obligans se et heredes suos heredumque successores nomine suo et nomine matris sue, quod ecclesiam Zagrabiensem super iure premissae quarte ab omnibus impetitoribus tam propinquis quam extraneis illesam et indempnem reddere suisque laboribus et expensis expedire teneatur. Ut autem premissa compositio seu ordinatio robur perpetue firmitatis optineat, ad petitionem et instanciam partium presentes contulimus sigilli nostri munimine roboratas. Datum et actum Zagrabie, quinta feria proxima post octavas Epiphanie domini, anno gracia millesimo ducentesimo sexagesimo nono.

Chorvátsko-slavónsky vojvoda Belo daroval so súhlasom jeho otca, uhorského kráľa Bela IV., Záhrebskej kapitule dokopy tri dediny na rieke Jalševac.

Záhreb 1269

Rozširovanie majetkov Záhrebskej kapituly pokračovalo aj v roku 1269, keď od choťvátsko-slavónskeho vojvodu Bela dostala ďalšie tri dediny, s právom na všetky výnosy z nich.

Originál listiny sa nezachoval. Jej text poznáme z odpisu uhorského kráľa Štefana V. z roku 1270.

Edičné spracovanie listiny: TADIJA SMIČIKLAS (ed.): *CDCr.*, vol. 5, č. 979, s. 517 – 518; GUSZTÁV WENZEL (ed.): *CDAC*, vol. 11, č. 529, s. 586 – 588; EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *RA*, vol. 1, tom. 3, č. 1 603, s. 488.

Bela dei gracia dux tocius Sclavonie, Dalmacie, Croacie, universis presens scriptum inspecturis salutem in domino. Ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod cum ducatum tocius Sclavonie, Dalmachie et Croachie ex voluntate serenissimi patris nostri Bele quarti, regis Hungarie primitus intrassemus, nobis in Zagrabia existentibus, quidam filii et nepotes Bratona, iuxta fluvium Jalseueth existentes, videlicet Otrochk cum filiis suis, Torcha cum filiis suis, Mirozlaus, Ratk, Velizlou, Gerdos cum filiis suis, Martino et aliis, Dragizlao, Ozul, Wlk et ibidem iuxta dictum fluvium Jalseueth, Zlobk cum filio suo, Brathk et aliis cognatis suis, item Donk, Neudasa, item filii et nepotes Chutk, Stephanus, Benk, Wichina, Otho et filii Wlcodrug, item filii et nepotes Godigoy, Wlksa, Pubisa, Gurdaueth ac tota generacio predictorum in tribus villis contra capitulum et canonicos Zagradienses nobis acclamarunt, quod ipsos, cum fuissent iobagiones castris Zagradiensis, dictum capitulum et canonici de novo violenter occupatos detinerent. Quorum assercionibus auditis, dictum capitulum et canonicos ad nostram presenciam fecimus evocari et terminis quibusdam interlapsis, in termino tandem perhemptorio, supradictis hominibus eadem allegantibus, dicti canonici proposuerunt, prescripcionem legitimam allegantes, quod terram trium villarum supradictarum et ipsos a quinquaginta annis minus uno ipsi et ecclesia Zagradiensis pacifice possedissent, et hoc per litteras patris nostri et per litteras serenissime matris nostre regine

Ungarie ipsis presentibus probaverunt. Nos autem habito consilio cum baronibus nostris, nobis tunc consistentibus, quia dicti filii Bratona et alii ex parte eorum prenotati nec interrupcionis litteras presentare poterant, nec aliquas rationes, que pro ipsis facerent allegare, sed tantummodo verba proferebant, licet propter litteras domini regis et regine dictos homines et terram dicto capitulo relinquere debuissimus possidendos, sicut et in possessione fuerant, tamen ut clamoribus eorum satisfiat, ad maiorum cautelam et rei evidenciam sex homines maiores de capitulo, ex quibus tres supradicti homines eligerent et alii tres ex capitulo assignati, prestarent sacramentum super eo, quod dicta ecclesia terras dietarum trium villarum a quinquaginta annis minus uno pacifice possedisset. Et in loco sacramenti magister Petrus Zagrabiensis, magister Nicodemus de Kemnuk, archidiaconi et magister Drisa, lector ecclesie Zagrabiensis, per dictos homines nominati et assumpti, magister Buza cantor, magister Mych(a)el custos ecclesie Zagrabiensis et magister Benedictus archidiaconus de Guerche, licet prefati homines se culpabiles proclamassent, coram capellano nostro Saulo sacerdote ad hoc deputato et sacramentum eis remittere voluissent, nichilominus dicti magister Petrus et alii supranominati de iuris sui beneficio confidentes, coram dicto capellano nostro Saulo sacerdote iuraverunt in maiori ecclesia in altari sancti regis super eo, quod terram dietarum trium villarum ecclesia supradicta a quinquaginta annis minus uno quiete et pacifice possedisset. Nos autem meritis cause et allegacionibus parcium plenius intellectis, habito consilio baronum nostrorum supradictas villas cum pertinenciis suis adiudicavimus capitulo memorato, parti adverse perpetuum silentium imponendo. Et si umquam aliquis ex ipsis vel heredibus ipsorum questionem aliquam movere acceptaverint super possessionibus supradictis, tamquam calumpniantes sine aliqua excusacione modis omnibus puniantur. Ne igitur huius rei series processu temporis per quospiam valeat in dubium revocari, in perpetuam huius rei memoriam presentes litteras supradicto capitulo concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Datum Zagrabie anno domini MCCLX nono.

Príloha 3: Kráľovič Belo v naračných prameňoch

1. ROCZNIK TRASKI

AUGUST BIELOWSKI (ed.): *MPH*, vol. 3, s. 840; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 192, s. 87.

[1269]

[...] Dux Bela, filius regis Ungarie nomine Bele, obiit et sepultus in Strigoni. [...].²

2. ANNALES CANONICI SAMBIENSIS

OSWALD HOLDER-EGGER (ed.): *MGH SS*, vol. 19, s. 699; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 239, s. 115.

[1264]

[...] Bela filius regis Ungarie contraxit cum filia marchionis Brandenburgensis. [...].³

3. ANNALES CRACOVIENSIS COMPILATI

OSWALD HOLDER-EGGER (ed.): *MGH SS*, vol. 19, s. 604; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 262, s. 121.

[1270]

[...] *Obiit Boleslaus⁴ filius Bele regis Hungarie.* [...].⁵

² AUGUST BIELOWSKI (ed.): Rocznik Traski. In: *MPH*, vol. 3, s. 840.

³ OSWALD HOLDER-EGGER (ed.): Annales canonici Sambiensis. In: *MGH SS*, vol. 29, s. 699.

⁴ Správne: *Bela*.

⁵ OSWALD HOLDER-EGGER (ed.): Annales Cracoviensis compilati. In: *MGH SS*, vol. 29, s. 604.

4. ANNALES OTAKARINI

RUDOLF KÖPKE (ed.): *MGH SS*, vol. 9, s. 181 – 194; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 404, s. 162 – 168.

[1260 – 1261]⁶

[...] Crebro suaviores fiunt amicitiae post inimicitiarum causus ad concordiam restitue, cum principibus et proximus alti sanguinis nostri, dicti scilicet Ungariae regibus et domina regina et iuvene rege Bela, secundum oblatam nobis a magno comite Rulando de⁷ Posonio formam, maluimus pacis foedera reformare, quam vastando et debilitando magnum Ungariae regnum ad idem et nostri terras domini Tataris aditum aperire. Praenotate itaque compositionis formam praedictorum regum, reginae et ducis Belae sigillis signatam vestro apostolauī transmittentes, suppliciter petimus eandem a sede apostolica confirmari, et ut operae pretium est, apostolico in aevum patrocinio communi. [...].⁸

[1264]

Anno dominicae incarnationis 1264. 4. Kal. Octobris in festivitate gloriosi patroni sancti Wenceslai idem rex Prziemysl currens ad ecclesiam maiorem, devotissime recommendans se orationibus tam clericorum quam laycorum, occurrit genero suo Ottoni marchioni et sorori suae dilectissimis de Bramburk, Czaslaw, qui filiam eorum secum duxerant, quam dominus rex, ne aliqua scintilla discordiae inter eum et regem Ungariae, patruum eius, remaneret, pro treufis retro habitis et pro pace perpetua terrarum suarum, dictam puellam filio regis nomine Belae, ante Posonium coram tribus episcopis, Pragensi, Olomoucensi, Bramburgensi, matrimonio destinavit copulandum. Nec est praetermittendum qualiter samptus epularum ducibus et marchionibus diversarum terrarum nec non terrigenis per suas terras, Bohemiam, Moraviam et Austriam, usque ad consummationem festivitatis fuerint ministralli. Quid plura? Venit rex Ungariae, protans aureas murenulas iuxta timpora

⁶ Letopis obsahuje prepis údajného listu Přemysla Otakara II., zasláného pápežovi Alexandrovi IV. po bitke pri Kressenbrunne. Přemysl v ňom opisuje priebeh druhej česko-uhorskej vojny (1258 – 1260), víťazstvo pri Kressenbrunne a zmieňuje aj podmienky urovnania konfliktu. List má formulárový charakter.

⁷ V prameni je chybné uvedené slovo *et*.

⁸ RUDOLF KÖPKE (ed.): *Annales Otakarini*. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 185 – 186.

dependentes, paucis comitantibus, videre sponsam filii sui ad tentoria regis Bohemiæ, et ordinat dotem propter nuptias. Quo recedente filius suus Bela, speciosus forma præ filiis plurium, auditit missarum sollempniis, capiti puellæ matrimonialiter sibi traditæ coronam auream superponit, quam quidam suorum nobilium, evaginato gladio et vibrato de capite sponsæ, abstrahit iuxta ritum suæ gentis. Deinde navigo ducit ad propria non sine maximo parentum eiulatu. Eodem die ex Bohemiæ in quondam tentorio novo, ad modum ecclesiæ præparato et dversus pannis quasi de lateribus tecto, fecit militer quatuor marchiones et quintum ducem Poloniæ, præter alios comites et nobiles nobiliter decoratas; cum quibus exercens ludos militares et diversos, ponit ad mensam Ungariæ regem seniore in thabernaculis af hoc sumptuose præparatis cum diversis principibus, gratiose ministrans et habunde 3. Non. Octobris. Quis autem non possit mirari de tam magnifico principe, qui ab utero matris suæ trans Danubium iam altera vice suis exercitibus transferendum et reduentum mirabiliter super naves magnas artificiose fabricavit. Sic autem festo costummato, rex Otakarus Pragam revertitur sanus et incolumis cum suis omnibus.⁹

5. ANNALES POLONORUM

WILHELM ARNDT (ed.): *MGH SS*, vol. 19, s. 612 – 656; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 419, s. 176 – 178.

[1269]

[...] Dux Bela, filius regis Ungarie nomine Bela, obiit et sepultus in Strigoniæ. [...].¹⁰

6. CONTINUATIO PRÆDICATORUM VINDOBONENSIVM

WILHELM WATTENBACH (ed.): *MGH SS*, vol. 9, s. 724 – 732; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 426, s. 181 – 184.

[1264]

Bela filius regis Bele de Ungaria duxit filiam marchionis de Brandenburch, quibus rex Otakarus facit macimam sollempnitatem nuptiarum in Vizza, in

⁹ RUDOLF KÖPKE (ed.): *Annales Otakarini*. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 186 – 187.

¹⁰ WILHELM ARNDT (ed.): *Annales Polonorum*. In: *MGH SS*, vol. 19, s. 636.

octava die Mychahelis. Ibidem 14 sedilia structa fuerunt, in quibus tantummodo principes comederunt. [...].¹¹

7. ANNALES SS. UDALRICI ET AFRÆ AUGUSTENSES

FERENC ALBIM GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 486, s. 205 – 208.

[1264]

[...] Eodem Anno in autumno dominus Premizl rex Bohemiæ, qui et Otaker, copulavit filiam sororis suæ, videlicet filiam Ottonis marchionis de Brandeburch, Belæ iuniori regi Vngarie. [...].¹²

8. ANONYMI LEOBIENSIS CHRONICON

HIERONYM PEZ (ed.): *SRA*, vol. 1, s. 755 – 966; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 592, s. 266 – 280.

[1260]

[...] Quam Otto Marchio Brandenburgensis, et Ulricus Dux Karinthiæ taliter firmaverunt, ut Bela junior Belæ filius filiam Marchionis, consanguineam Otakeri, duceret; <et Bela rex omni jure suo, quod videbatur habere in Stiria, cederet, et amplius quæstionem super ipsi dominio non moveret.> [...].¹³

[...]

[1264]

[...] Eodem anno juvenis Rex Hungarie Bela contraxit cum Domina filia Marchionis Brandenburgensis matrimonium, ob cujus honorem Rex Bohemiæ Otakerus avunculus suus macimum festum in campo, qui Vizzo dicitur, celebravit, vocatis ad hoc multis Principibus de partibus diversis, cum quibus expensas fecit infinitas. Bela autem confirmato matrimonio Dominam secum abduxit. [...].¹⁴

¹¹ WILHELM WATTENBACH (ed.): *Continuatio Prædicatorum Vindobonensium*. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 728.

¹² FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *Annales SS. Udalrici Afræ Augustenses*. In: *CFHH*, vol. 1, č. 486, s. 207 – 208.

¹³ HIERONYM PEZ (ed.): *Anonymi Leobiensis Chronicon*. In: *SRA*, vol. 1, s. 825.

¹⁴ HIERONYM PEZ (ed.): *Anonymi Leobiensis Chronicon*. In: *SRA*, vol. 1, s. 828.

9. CRONICA BOEMORUM AUCTORE CANONICO S. BLASII BRUNSVICENSIS

OSWALD HOLDER-EGGER (ed.): *MGH SS*, vol. 30, tom. 1, s. 37 – 43; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 1094, s. 462 – 464.

[1264]

Anno Domini MCCLXIII mense Oct. Rex Primizl Conegundem, filiam sororis sue Beatricis marchionisse, Bele, filio Bele regis Ungarie, avunculi sui, ob perpetuam pacem ante Posonium coram tribus episcopis, Iohanne Pragensi, Brunone Olomoucensi, Henrico brandenburgensi matrimonium copulavit, et sumptus usque ad consumacionem festivitatis largissime ministravit. Quid plura? Venit Bela rex Ungarie, aureas murenulas iuxta tempora habens dependentes, videre sponsam filii sui ad tentoria regis Boemie et dotem ordinavit. Postea Bela sponsus, pre filiis hominum speciosus, auditis missarum sollempniis, capiti sponse coronam auream superposuit. Quam quidam suorum nobilium gladio vibrato de capite sponse abstrahit iuxta ritum sue gentis, deinde sponsus sponsam navigo ducit ad propria non sine parentum maximo eiulatu. Eodem die ex Boemie fecit milites quatuor marchiones et quintum ducem Polonie et comites et nobiles, excercendo hastiludia cum eisdem. Ponit ad mensam Belam Ungarie regem seniore in tentoriis ad hoc preparatis cum principibus diversis, ministrans habunde necessaria; pontem ultra Danubium super naves magnas artificiose construxit. [...].¹⁵

10. CHRONICA PRINCIPUM SAXONIÆ

OSWALD HOLDER-EGGER (ed.): *MGH SS*, vol. 25, s. 472 – 480; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 1154, s. 479 – 480.

[1264]

[...] Hic anno Domini 1264 filiam suam Conegundim maritavit Bele, filio Bele regis Ungarie, fratris beate Elizabet, et rex Boemie cum gloria nupcias celebravit. Que, defuncto Bela, nupsit duci de Limburgh. [...].¹⁶

¹⁵ OSWALD HOLDER-EGGER (ed.): *Cronica Boemorum*. In: *MGH SS*, vol. 30, tom. 1, s. 42.

¹⁶ OSWALD HOLDER-EGGER (ed.): *Excerptum Chronicæ principum Saxonie*. In: *MGH SS*, vol. 25, s. 479 – 480.

11. CHRONICON AUSTRIACUM ANONYMI AB ANNO 852 – 1327

HIERONYM PEZ (ed.): *SRA*, vol. 2, s. 213 – 300; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 1215, s. 504 – 518.

[1264]

[...] Eodem anno iuuenis rex Ungarie Bella contraxit cum domina filia marchionis Brandenburgensis, ob cuius honorem rex Bohemie Otacharus, avunculus suus, maximum festum in campo qui Vizze dicitur celebravit. Vocatis ad hoc multis principibus de partibus diversis, cum quibus expensas fecit infinitas. Bela autem confirmato matrimonio, dominam secum abduxit. [...].

[1269]

Filius regis Bele Vngarie, etiam vocatus Bela, eodem anno obiit. [...].¹⁷

12. CHRONICON BOHEMIÆ BREVI ANONYMI

FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 1248, s. 540; HIERONYM PEZ (ed.): *SRA*, vol. 2, s. 1112 – 1115.

[1261 – 1264]

[...] Habuit autem Otto comes brandenburgensis sororem ipsius Odocari legitime, qui marchio Otto habuit filiam cum ea, quam rex Odoacker copulavit Belæ iuniori regi Ungariæ.¹⁸

13. CHRONICON PICTUM VINDOBONENSIS

FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 1456, s. 595 – 656.

[1270]

[...] Obiit autem anno Domini M° CC° LXX° V° Nonas Maii feria VI^a in festo Inventionis Sancte Crucis in insula Budensi et sepultum est corpus eius Strigonii in ecclesia Fratrum Minorum constructa ad honorem Virginis gloriose, quam ipse dominus rex Bela adhuc vivens sumptuoso opere

¹⁷ FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *Chronicon Austriacum anonymi*.
In: *CFHH*, č. 1215, s. 508.

¹⁸ FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *Chronicon Bohemiæ brevi anonymi*.
In: *CFHH*, č. 1248, s. 540.

et pulchro fecerat incoari. Ubi cum domina regina consorte sua, Maria nomine, filia imperatoris Grecorum et duce Bela filio suo carissimo feliciter requiescit. [...].¹⁹

14. ANNALES SANCTI RUDBERTI SALISBURGENSES

WILHELM WATTENBACH (ed.): *MGH SS*, vol. 9, s. 758 – 810; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 1 490, s. 676 – 682.

[1264]

[...] Rex Boemie vocatis pluribus principibus et nobilibus, in confiniis Austrie et Ungarie festum celebravit; ubi sororiam suam, filiam marchionis de Brandenburch, Bele filio regis Ungarie matrimonialiter copulavit.²⁰

[...]

[1269]

[...] Bela iunior rex Ungarie qui duxerat filiam marchravii de Brandenburch, sororiam regis Bohemie, obiit. [...].²¹

15. CONTINUATIO CLAUSTRONEOBURGENSIS VI

WILHELM WATTENBACH (ed.): *MGH SS*, vol. 9, s. 742 – 746; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 1 756, s. 765 – 768.

[1270]

[...] Item Bela filis regis Ungarie obiit. [...]

16. CONTINUATIO LAMBACENSIS

WILHELM WATTENBACH (ed.): *MGH SS*, vol. 9, s. 556 – 561; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 1 170, s. 772 – 773.

¹⁹ EMERICUS SZENTPÉTERY (ed.): *Chronici Hungarici compositio Sæculi XIV.*

In: *SRH*, vol. 1, č. 179, s. 469.

²⁰ WILHELM WATTENBACH (ed.): *Annales sancti Rudberti Salisburgenses.*

In: *MGH SS*, vol. 9, s. 797.

²¹ *Ibidem*, s. 798.

[1264]

Iuvenis rex Ungarie Bela nomine duxit filiam marcravii de Brandenburch sororiam regis Boemie. [...].²²

17. CONTINUATIO SANCRUCENSIS II

WILHELM WATTENBACH (ed.): *MGH SS*, vol. 9, s. 637 – 646; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 776 – 780.

[1264]

Iuvenis rex Ungarie Bela contraxit cum domina filia marchionis Brandenburgensis; ob cuius honorem rex Boemie Otakorus avunculus suus maximum festum in campo qui Vizze dicitur celebravit, vocatis ad hoc multis principibus de partibus diversis, cum quibus expensas fecit infinitas. Bela autem confirmato matrimonio dominam secum abduxit. [...].²³

18. CONTINUATIO VINDOBONENSIS

WILHELM WATTENBACH (ed.): *MGH SS*, vol. 9, s. 698 – 722; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 1792, s. 782 – 791.

[1264]

[...] Filius regis Bele Ungarorum, etiam vocatus Bela, eodem anno obiit.²⁴

19. JOANNES ABBAS VICTORIENSIS: LIBER CERTARUM HISTORIARUM

FEDOR SCHNEIDER (ed.): *MGH SS rer. Germ.*, vol. 36, tom. 1 – 2; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 2211, s. 917 – 920.

Lib. I. Rec. C3

[1259 – 1261]

[...] Otakarus vero est conatus totam ungariam devastare, sed Bela mictens nuncios concordiam concupivit; Otto autem marchio Brandenburgensis et

²² WILHELM WATTENBACH (ed.): Continuatio Lambacensis. In: *MGH SS*, vol. 9, s. 56.

²³ WILHELM WATTENBACH (ed.): Continuatio Sanrucensis II. *MGH SS*, vol. 9, s. 646.

²⁴ WILHELM WATTENBACH (ed.): Continuatio Vindobonensis. *MGH SS*, vol. 9, s. 703.

Ulricus dux Karinthie causam discidii assumentes taliter arbitrantur, ut Bela iunior Bele filius in matrimonium accipiat nepotem Otakari, ottonis filiam marchionis, et Styriam atque Austriam ammodo non infestet nec aliquod sibi in ipsis terris in posterum ius usurpet. [...].²⁵

Lib. I. Rec. D [1259 – 1261]

[...] Cum fugere festinarent, in quondam fluvio profundo, quem transire debuerant, preter alios occisos circa XIII milia hominum sunt submersi; et processit Otakerus, ut totam Ungariam devastaret, sed Bela mittens nuncios concordiam affectavit, quam Otto marchio brandenburgensis et Ulricus dux Karinthie taliter firmaverunt, ut Bela iunior, Bele filius, filiam marchionis, consanguineam, duceret, et Bela rex omni iuri suo, quod videbatur habere in Stiria, cederet et amplius questionem super ipso dominio moveret, sicque nupcie celebrantur in magna gloria, atque pacis et emicicie federa inter eos perpetue roboratur.²⁶

Lib. I. Rec. A [1260 – 1261]

[...] Otakarus Ungariam ingrediens totam velocius destruxisset, nisi Bela nuncios prudentes ad omnem complacenciam Otakaro direxisset. otto autem marchio Brandenburgensis, cuius sororis filius extitit Otakarus, et Ulricus dux Karinthie, filius amite Otakari, se placitis et colloquiis interponentes ad talem clausulam perduxerunt, ut filiam Ottonis marchionis Bela iunior Bele filius in coniugium reciperet, et sic amicitia firmaretur, ita ut nequam ultra Styria ab Ungaris iure aliquo vel impetitione aut aggravacione in posterum peteretur, sed Ottakaro cederet et eam legitime sicut Austriam possideret. Et habite nupcie, sicut de Ptholomeo et Alexandro legitur, in magna gloria. Bela stipatus ibi fuit regalibus sex coronis, ipse scilicet cum Stephano et Bela filiis suis, regibus Maczovie, Razzie et Servie assistentibus ei cum innumeris ducibus, comitibus et baronibus terre sue. [Sponse et consodalium eius processus vultu ornato, in vestitu deaurato, sole lucidior, ebore candidior, nive nitidior, saphiro pulchrior apparebat multorumque oculos rapiebat].²⁷

²⁵ FEDOR SCHNEIDER (ed.): Liber certarum historiarum. Lib. I, Rec. C3.
In: *MGH SS rer. Germ.*, s. 96.

²⁶ FEDOR SCHNEIDER (ed.): Liber certarum historiarum. Lib. I, Rec. D.
In: *MGH SS rer. Germ.*, s. 135.

²⁷ FEDOR SCHNEIDER (ed.): Liber certarum historiarum. Lib. I, Rec. A.
In: *MGH SS rer. Germ.*, vol. 36, tom. 1, s. 159.

L. I. Rec. B [1260 – 1261]

[...] Otto autem marchio et Ulricus dux se interponentes totum disturbium ad hanc clausulam perduxerunt, ut Bela Styriam Ottakaro resifnavit cum omni iure, quod sibi in ea competere videbatur, et nullam amplius faceret exigenciam super ea; quod firmatum est fortissimis instrumentis et connubio mutuo, scilicet quod Bele Bela dictus neptem Ottakari, Ottoni marchionis filiam, acciperet in uxorem, et die ad hoc prestituto habite sunt nupcie cum maxima gloria huius mundi. Bela ibi stipatus fuit multis principibus, regibus, ducibus, comitibus, baronibus de suo hermine et sibi subiectis, qui omnes in suo cultu et, sicut uniuscuiusque nomen decuit, resplendentes coronis aureis, vestibus procedebant; expensarum impendia, novorum militum tyrocinia, ministeriorum officia et ornatum, distinctiones et discrimina, ludorum tripudia silenda potius arbitror quam dicenda. [...].²⁸

20. EXCERPTUM CHRONICÆ PRINCIPUM SAXONIÆ

OSWALD HOLDER-EGGER (ed.): *MGH SS*, vol. 25, s. 480 – 482; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 2221, s. 921.

[1264]

[...] Hic anno Domini 1264. filiam suam Conigundim maritavit Belæ, filio Belæ regis Ungariæ, fratris beatæ Elisabeth, et rex Bohemiæ cum gloria nuptias celebravit; quæ defuncto Bela, nupsit duci de Luneburgk. [...].²⁹

21. GENEALOGIA DUCUM ET REGUM HUNGARIÆ TRIPLEX

FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 2409, s. 979 – 993.

[I. Codex Cornidesianus]

18. – Successit bela quartus filius Andreæ secundi, qui regnavit annis triginta tribus. Obiit autem piissimus rex Bela anno Domini millesimo duocentesimo (septuagesimo), quinto Nonas Maii feria sexta, in festo inventionis sanctæ Crucis in insula Budensi. Et sepultum est corpus eius Strigonii in

²⁸ FEDOR SCHNEIDER (ed.): Liber certarum historiarum. Lib. I, Rec. B.
In: *MGH SS rer. Germ.*, vol. 36, tom. 1, s. 202.

²⁹ OSWALD HOLDER-EGGER (ed.): Excerptum Chronicæ Principum Saxoniarum.
In: *MGH SS*, vol. XXV, s. 482.

ecclesia beatæ Mariæ cum consorte sua nomine Maria filia imperatoris Græci, et duce Bela filio suo carissimo requiescit, ubi hi versus continentur:

Aspice rem charam, tres cingunt Virginis aram,
Rex, dux, regina, quibus adsint gaudia trina.
Dum licuit, tua dum viguit rex Bela potestas,
Fraus latuit, pax firma fuit, regnavit honestes.³⁰

[II. Codex Toldyanus]

23. – Bela quartus post obitum Andreae secundi patris sui regnavit annis XXXIII et mensibus CII genuitque duos filios: Stephanum et Belam. Huius tempore Tartari totam Hungariam devastaverunt. Obiit anno millesimo duocentesimo septuagesimo, sepultus Strigonii apud fratres Minores.³¹

[III. Codex Knauzianus]

23. – Bela quartus post obitum Andreae secundi regnavit annis triginta tribus et mensibus septem, genuitque duos filios: Stephanum et Belam. Huius tempore Tartari devastaverunt totam Hungariam, et per eos fuit expulsus ad insulas maris Adriatici. Unde postea fuit reductus auxilio potentissimorum dominorum de Fragenpanibus, quibus propterea amplissimam dedit ditionem castrorum et castellorum ab ipso mari Adriatico usque ad flumen Iauis. Obiit anno Domini millesimo duocentesimo septuagesimo, sepultus Strigonii apud fratres Minores.³²

22. HENRICI DE HEIMBURG ANNALES

WILHELM WATTENBACH (ed.): *MGH SS*, vol. 17, s. 712 – 718; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 2731, s. 1131 – 1132.

[1268]

[...] Obiit Bela minor rex Ungarie, qui duxit cognatam regis nostri filiam. [...].³³

³⁰ FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *Genealogia ducum et regum Hungariæ triplex: Codex Cornidesianus*. In: *CFHH*, č. 2409, s. 982.

³¹ FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *Genealogia ducum et regum Hungariæ triplex: Codex Toldyanus*. In: *CFHH*, č. 2409, s. 986.

³² FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *Genealogia ducum et regum Hungariæ triplex: Codex Knauzianus*. In: *CFHH*, č. 2409, s. 990.

³³ WILHELM WATTENBACH (ed.): *Henrici de Heimburg annales*. In: *MGH SS*, vol. 17, s. 714.

23. HERMANI ALTAHENSIS ANNALES

WILHELM WATTENBACH (ed.): *MGH SS*, vol. 17, s. 381 – 407; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 2772, s. 1146 – 1150.

[1264]

[...] Eodem anno in autumpno dominus Premizl rex Boemie qui et Otakarus copulavit filiam sororis sue, videlicet filiam Ottonis marchionis de Brandenburg, Bele iuniori regi Ungarie. [...].³⁴

24. HISTORIA ANNORUM 1264 – 1279

WILHELM WATTENBACH (ed.): *MGH SS*, vol. 9, s. 649 – 654; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 2804, s. 1166 – 1168.

[1264]

Igitur eiusdem anni sub circulo Bela, frater Stephani regis Ungarie, filiam marchionis Brandenburgensis ducit uxorem. Cuius ob nomen dilatandum avunculus eius rex Bohemie Otacharus, munimen et gloria Bohemorum, clypeus ac terror Australium, tocius regni sui solidum dum viveret propugnaculum, in campo dicto Vizze penes Potenburch, cum pluribus de diversis terris accersitis principibus magne sollempnitatis instituit tripudium, grandi cum pompa, et ecpenis inibi largifluis preponpisanus. Set ut alas glorie sue amplius ectenderet, unicoque principi cum ibi venisset pulchro fabrefacta ornatu sedilia assignavit, ut urbem poet ebene in laudam prorumperet:

Hoc virtutis opus.

Ad huius festivitatis contubernium Leo sancte memorie Ratisponensis episcopus vocatus fuerat, set non venit, unde et eius sedile vacuum ibi remansit; quem propter hoc rex Otacharus semper postea odio habuit. Festo peracto, Bela cum uxore sua ad propria est reversus. [...].³⁵

³⁴ WILHELM WATTENBACH (ed.): *Hermani Altahenses annales*.
In: *MGH SS*, vol. 17, s. 403.

³⁵ WILHELM WATTENBACH (ed.): *Historia annorum 1264 – 1279*.
In: *MGH SS*, vol. 9, s. 649 – 650.

25. ÖSTERREICHISCHE CHRONIK VON DEN 95 HERRSCHAFTEN

JOSEPH SEEMÜLLER (ed.): *MGH Dt. Chron.*, vol. 6. 276 s.; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 4071, s. 1723 – 1744.

[1260 – 1261]

[...] 263. Darnach ward geraten chünig Otakchern, er solt sich legen in daz chünichreich ze Ungern. Daz tet er und zoch uncz gen Prespurg und liez da rauben und prennen. Darumb bayder fürsten rêt zu ainander chamen auf ain tag und rieten zu ainem sùn und zu ainer frewtschaft der fürsten, also daz der jung chünig Bela von Ungern nemen solt des marggrafen tochter von Prannburg. Die was chünig Otakchers mumen. Die heirat ward also gesworen. Darnach pracht chünig Otakcher sein nûmen mit grosser zier. Chünig Belan von Ungern cham auch mit seinen sünen mëchtichleich. Er cham mit fûmf chünigen, wann er was da mit seiner sün zwain, hiessen Steffan und Bela, mit im cham auch der chünig von Rassen und der chünig von Matschaw, der auch chünig Belans tochter het, und der chünig auz der Syrfey. Die drei chünig ir chron von dem von Ungern empfhent. Chünig Bela cham auch mit fûmfzig mëchtiger herczoge. Do man ze Wienn nu die hochzeit het, und ze frewden den gesten wolten die herren, ritter und chnecht ir ambt des landes von dem von österreich so empfhahlen, und von der frewd hub sich ain solher luden, das die Unger wanten, es wer ain turnei wider si an gelegt. Darumb der chünig mit seinen sünen haimleich von danne rait und sant darnach um bdie prawt, die er also fûrt mit im gen Ungern. Daz mût alz ser chünig Otakchern, daz er fûrbaz nicht wolt dhainerlai frewd beginnen. Daz ist beschehen nach Christi gepûrd zwelf hundert ains und sechzig jar. [...].³⁶

26. OTACHER OÛZ DER GEUL: STEIRISCHE RHEIMCHRONIK

JOSEPH SEEMÜLLER (ed.): *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1 – 2. 1439 s.; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 4146, s. 1780 – 1953.

³⁶ JOSEPH SEEMÜLLER (ed.): Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften. In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 6, s. 120.

[1260 – 1261]

[...] eines tages fruo
griffen sie darzuo,
daz si anders phlâgen niht,
und wart doch kûme verriht
in vier ganzen tagen.
die ebenung wil ich iu sagen:
ez wart alsô verrihtet dâ,
der junc kunic Wêlâ
sich des liez gezemen,
daz er zder ê solt nemen
des marcgrâven tohter
von Brandenburc, daz moht er
tuon mit grôzen êren,
wand man zalt den herren
ze rehtem ôheim
kunic Ottackern von Bêheim. [...].³⁷

[1264]

[...] der alte kunic Wêlân
und sîne süne wacker
von dem kunig Ottacker
wurden wol enphangen.
dô daz was ergangen,
dô wart ein michel gedranc
hin, dâ man die messe sanc.
der wîse man die herren.
kunic Wêlâ hiez lêren
Wêlân den jungen, sînen suon,
wie er gebâren unde tuon
solde zuo der hîrât.
einen rinc stellt man drât. [...].³⁸

³⁷ JOSEPH SEEMÜLLER (ed.): Ottokars Österreichische Rheimchronik.
In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, s. 100 – 101, v. 7620 – 7635.

³⁸ JOSEPH SEEMÜLLER (ed.): Ottokars Österreichische Rheimchronik.
In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, s. 106 – 107, v. 8011 – 8023.

[...] sô hôchvertlich kom gevarn
der Unger kunic an sîn gemach,
dâ man in erbeizen sach.
dô er gesaz ze tische,
maniger hande vische,
von zam und von wiltpræte
was dâ solch geræte,
daz ich iu erluoben wil,
daz ir sîn lutzel oder vil
nemt in iwern gedanc,
und wizzet dennoch sunder wanc,
daz sîn wære verre mêr.
Wêlan der kunic hêr
harte frôlichen az,
wand er selp sehster kunic saz:
sînes süne wârî zwêne dâ,
Stephan unde Wêlâ,
die dâ gekrônnet sâzen,
und der kunic von Râzen
und der kunic von Matschouwe –
des selben hûsfrouwe
was ân underwint
kunic Wêlâs kind –
und der kunic von Sirvîe.
wizzet, daz die drîe
durch recht daz niht versmâhent,
daz si ir krôn enphâhent
von der Unger herren. [...].³⁹

[1269]
[...] dô geschach dem kunic leit,
wand im wart fürwâr geseit
ein harte boesz mære,
daz sîn swâger tôt wære,

³⁹ JOSEPH SEEMÜLLER (ed.): Ottokars Österreichische Rheimchronik.
In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, s. 106, v. 8045 – 8072.

von Ungern der junc Wêlâ.
und in kurzer zît darnâ
und in dem selben jâr
dem kunic seit man fürwâr,
der patriarch von Aglei wær tôt. [...].⁴⁰

27. CRONICA PRZIBICONIS DICTI PULKAUA

FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 4298, s. 1989 – 2002.

[1264a]

[...] Prziemisl rex filiam sororis sue, marchionisse Brandenburgensis, filio regis Ungarie ad concordiam inter eos conceptam amplius roborandam tradidit in uxorem et nupciis sollempniter celebratis, Bohemiam cum gaudio remeavit. [...].⁴¹

[1264b]

Hoc anno, videlicet 1264, secundum cronicam marchio Brandenburgensis Otto, tercius frater Iohannis, marchionis Brandenburgensis, filiam suam Gunegundem, quam ex Beatrice, filia regis Boemie genuerat, Bele, filio Bele regis Ungarie, fratris beate Elizabeth, tradidit in uxorem, et rex Boemie Prziemisl easdem nupcias cum gloria sollempniter celebravit. [...].⁴²

28. THEODORICUS ENGELHUSIUS: CHRONICON CONTINENTES RES ECCLESIE REIPUBLICÆ AB O. C.

FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 4747, s. 2190 – 2193.

[1270]⁴³

[...] Pater sanctæ Elisabeth, rex Ungariæ, et frater eius Bela migraverunt ad Christum. [...].⁴⁴

⁴⁰ JOSEPH SEEMÜLLER (ed.): Ottokars Österreichische Rheimchronik.
In: *MGH Dt. Chron.*, vol. 5, tom. 1, s. 134, v. 10122 – 10130.

⁴¹ FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 4298, s. 2000.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Správne 1269 – 1270.

⁴⁴ FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 4747, s. 2192.

29. THOMAS EBENDORFER: CHRONICA AUSTRIÆ

ALPHONS LHOTSKY (ed.): *MGH SS rer. Germ. N. S.*, vol. 13. 684 s.; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 4778, s. 2205 – 2223.

[1260 – 1264]

[...] Pertracta hac igitur victoria anno Domini MCCLX^o ipsa die Margarethe Othacarus procinctum movet contra regnum Ungarie et dirutis multis apud Posenium tandem per tractatus deventum est ad concordiam, hoc modo ut filia margravii de Brannenburg, que sanguine iuncta erat Otthakaro, traderentur in coniungium Bele filio iuniori regis Bele, quod et factum est. Nupcie quoque celebrate in Wienna, in quibus rex Bela cum duobus filiis suis Stephano et Bela, cum regibus Ruthenorum, Masovie, genero regis Bele et rege Syrvie cum multis ducibus presens aderat. Interea dum ministeriales Austrie sua feuda et ministeria, que a ducatu Austrie habent, disponunt suscipere, ortus est in gaudio tumultus non modicus; quem dum Ungari in se suspicati sunt exortum, rex Bela cum filiis clam abscessit a Wienna et missis nunciis sponsam sibi addici precepit, quod plurimum moleste tulit Ottakarus, et sic nupciarum solennitas suum finem cum merore sortita est. [...].⁴⁵

30. THOMÆ ARCHIDIACONI SPALATENSIS HISTORIA SALONITANORUM ATQUE SPALATINORUM PONTIFICUM

JÁNOS M. BAK et al. (ed.): Thomæ archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum. Eds. BAK, JÁNOS M. et al. Budapest; New York : CEU Press, 2006, 404 s.; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 4781, s. 2223 – 2254.

[1259 – 1260]

Aliquantis autem transcursis annorum curriculis domina Maria regina, Gregorum imperatorum stirpe progenita, descendit ab Hungaria per Pannonie et Chroatie partes iter faciens ex ea videlicet causa, quia fidelitatem requirebat ab illis gentibus filio suo Bele, adhuc in puerili etate constituto, quem super illas partes ducem prefeceat. Quod dominium ei naturali iure competeat, utpote qui secundus erat regis filius, primogenito iam Stephano Hungarici regni dyademate insignito. Venit ergo cum magno principum ac militum

⁴⁵ ALPHONS LHOTSKY (ed.): Thomas Ebendorfer: Chronica Austriae.
In: *MGH SS rer. Germ. N. S.*, vol. 13, s. 133 – 134.

comitatu et in castro Tini ensi resedit. Ibiq̄ue convocatis omnibus illarum regionum proceribus habuit cum illis de predicta causa colloquium. [...].⁴⁶

31. VITA SANCTÆ KYNGÆ DUCISSÆ CRACOVIENSIS

AUGUST BIEŁOWSKI (ed.): *MPH*, vol. 4, s. 682 – 731; FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 5 025, s. 2452 – 2456.

[Geneal. Belæ regis]

[...] Deinde de contorali sua Maria duos filios Belam et Stephanum et sex filias suscepit, [...].⁴⁷

[1270]

[...] regnavit autem rex bela annis triginta quinque; obiit etenim anno Domini millesimo duocentesimo septuagesimo, quinto Maii Nonas, feria sexta in festo invecionis alme crucis et sepultus est Strigonii in ecclesia fratrum minorum una cum domina Maria consorte sua et filio suo Bela duce. [...].⁴⁸

32. VITUS ARNPECKIUS

FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 5 121, s. 2631 – 2637.

[1263]⁴⁹

[...] Othocarus rex copulavit filiam sororis suæ, videlicet filiam Ottonis marchionis Brandenburgensis, Belæ iuniori Hungariæ duci. [...].⁵⁰

[1261 – 1264]

[...] Principes convenerunt ad faciendam concordiam inter Othocarum regem Bohemiæ etc. et regem Hungariæ, dederunt quamdam amitam Othocari filio regis Hungariæ Steffano in uxorem. Convenerunt itaque in Wienna cum sponsa Bela rex Hungariæ cum suis duobus filiis, Bela et Stephano, et rex Maschoviæ, qui habeat filiam regis Belæ, et tres reges ex Servia et 50 duces potentes. Volebat rex Othocarus Wiennæ hospitibus solatia et honores

⁴⁶ JÁNOS M. BAK et al. (ed.): *Historia Salonitanorum*, s. 366 – 368.

⁴⁷ AUGUST BIEŁOWSKI (ed.): *Vita sanctæ Kyngæ ducissæ Cracoviensis*. In: *MPH*, vol. 4, s. 684.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 684 – 685.

⁴⁹ Správne 1261.

⁵⁰ FERENC ALBIN GOMBOS (ed.): *CFHH*, č. 5 121, s. 2635.

impendere. Propter hoc ut domini sui de Austria feoda acciperent et homagia facerent; sane Hungari putabant contra eos aliquid disponi, infecto negotio clam ad propria redierunt. Quod ægre tulit Othocarus, quod sibi non confidebant, et sponsam consanguineam suam eis ad Pusunium misit. Sed quantum aucta Othocari potentia est, tantum etiam insolentia crevit, qui vivente legitima uxore Margaritha, quæ sibi tantum ducatum adiaceret, alteram superduxit, sine iudicio ecclesiæ, Chunigundam regis Maschoviæ filiam, neptem Belæ regis Hungariæ, et una cum ipsa in sequenti festo natalis Domini regali diademate coronatur a Wernhero archiepiscopo Maguntinensi. [...].⁵¹

⁵¹ *Ibidem*, č. 5 121, s. 2635.

Mapy

Mapa č. 1: STREDNÁ EURÓPA A BALKÁN V PRVEJ POLOVICI 13. STOROČIA*

* Mapy vypracoval: Daniel Guňák.

Mapa č. 2: STREDNÁ EURÓPA A BALKÁN V DRUHEJ POLOVICI 13. STOROČIA

Ilustrácie

Obr. 2. Král' Belo IV. korunuje svojho syna Štefana na mladšieho uhorského kráľa, pred 10. januárom 1246.

Obr. 3. Konfirmácia udelenia dediny Gostović v Chorvátsku Abrahámovi a jeho bratom vykonaná chorvátsko-slavónskym vojvodom Belom, 1268.

Obr. 4. Fragment pečate chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela, 1268.

Obr. 5. Fragment pečate chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela, 1268.

PŔVOD OBRÁZKOV

OBR. 1:

Viedenská obrázková kronika – Chronicon pictum Vindobonense, Országos S  ch  nyi Konyvt  r (citovan   podľa internetu: <https://html.scribdassets.com/83b9jrisw0tufk1/images/125-8d39718c5c.jpg>, 6. j  na 2022).

OBR. 2:

Viedenská obrázková kronika – Chronicon pictum Vindobonense, Országos S  ch  nyi Konyvt  r (citovan   pod  a internetu: <https://html.scribdassets.com/83b9jrisw0tufk1/images/127-80bb2b30c0.jpg>, 6. j  na 2022).

OBR. 3 – 5:

Magyar Nemzeti Levéltár Budapest. Országos Levéltára, fond Diplomatikai levéltár, signatúra DL 652.

Pramene a literatúra

ZOZNAM POUŽITÝCH ARCHÍVNÝCH PRAMEŇOV

MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR BUDAPEST:

DL 42; DL 45; DL 503; DL 530; DL 548; DL 622; DL 652; DL 676; DL 748;
DL 829; DL 33 333; DL 35 151; DL 35 152; DL 36 105; DL 36 229; DL 36 231;
DL 38 476; DL 58 394; DL 58 396; DL 71 400; DL 100 184.
DF 200 657; DF 207 058; DF 228 433; DF 230 169; DF 230 171; DF 230 173;
DF 230 368; DF 247 949; DF 248 664; DF 256 453; DF 256 454; DF 282 241;
DF 283 555; DF 289 199; DF 290 302.

REIN, STIFTSARCHIV:

AT-ReinOCist.-AIII/24; AT-ReinOCist.-AIII/41

STÁTNI OBLASTNÍ ARCHIV V TŘEBONI:

Fond Historica Třeboň, sign. 2

RUKOPISNÉ KÓDEXY

Chronicon Pictum Vindobonense. Dostupné na internete:
<<https://www.scribd.com/doc/47427020/Chronicon-Pictum-Vindobonense-Kepes-Kronika-Cronica-Pictata-de-la-Viena-ante-1360>>
Admont, Stiftsbibliothek, cod. 19.
Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, cod. Pal. lat. 971.
Jena, Thüringer Universitäts und Landesbibliothek, Rec. adj. f. 3.
Klosterneuburg, Stiftsbibliothek, cod. 127.
Klosterneuburg, Stiftsbibliothek, cod. 691.
München, Bayerische Staatsbibliothek, cod. lat. 19487.
München, Bayerische Staatsbibliothek, cod. lat. 22 107.
Praha, Národní knihovna, cod. lat., I D 10.
Rein, Stiftsbibliothek, cod. 30.
St. Gallen, Stiftsbibliothek, cod. 658.
Stockholm, Kungliga biblioteket, cod. D 1 333.

Stuttgart, Württembergische Landesbibliothek, cod. hist. fol. 249.
Wien, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 3040.
Wien, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 3047.
Wien, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 3445.
Wien, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 352.
Wien, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 364.
Wien, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 373.
Wien, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 374.
Wien, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 539.
Wien, Österreichische Nationalbibliothek, ser. nova, cod. 4189.
Wolfenbüttel, Herzog August's Bibliothek, cod. 4597.
Zwettl, Stiftsbibliothek, cod. 59.

ZOZNAM POUŽITÝCH EDITOVANÝCH PRAMEŇOV A PRAMENNÝCH EDÍCIÍ

Albrici monachi Triumphontium Chronicon. Ed. Paul Scheffer Boichorst.
In: *MGH SS*. Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1874, vol. 23, s. 631 – 950.
Annales Cracovienses Compilati. Ed. August Bielowski. In: *MPH*. Lwów : b. v., vol. 2, s. 828 – 861.
Annales Ensдорfenses. Ed. Otto Abel. In: *MGH SS*. Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1852, vol. 10, s. 4 – 8.
Annales Otakarini. Ed. Rudolph Köpke. In: *MGH SS*. Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1851, vol. 9, s. 181 – 194.
Annales Polonorum. Ed. Richard Röpell. In: *MGH SS*. Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1866, vol. 19, s. 609 – 663.
Annales Sancti Rudberti Salisburgenses. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*. Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1851, vol. 9, s. 758 – 810.
Bibliotheca historica medii ævi. Ed. Augustus Potthast. Berlin : W. Weber, 1896, vol. 1. 798 s.
Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. Ed. Gusztáv Wenzel. Pest : Eggenberger Ferdinánd Akademiai, 1862, vol. 3. 371 s.
Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. Ed. Gusztáv Wenzel. Pest : Eggenberger Ferdinánd Akademiai, 1869, vol. 7. 592 s.
Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. Ed. Gusztáv Wenzel. Pest : Eggenberger Ferdinánd Akademiai, 1870, vol. 8. 479 s.
Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. Ed. Gusztáv Wenzel. Pest : Eggenberger Ferdinánd Akademiai, 1873, vol. 9. 627 s.
Codex diplomaticus et epistolaris Moravia. Ed. Antonín Boček. Olomouc 1841 – 1845, vol. 3 – 4.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. Inde ab a. MCCLIII usque ad a. MCCLXVI. Eds. Jindřich Šebánek a Sáša Dušková. Pragæ : Sumptibus Academiae scientiarum Bohemoslovacæ, 1974, vol. 5, tom. 1. 720 s.

Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciæ. Ed. Richard Marsina. Bratislava : Obzor, 1987, vol. 2. 608 s.

Codex diplomaticus Hungariæ ecclesiasticus ac civilis. Ed. Georgius Fejér. Budæ : Typis typogr. regiæ universitatis Ungariæ, 1829, vol. 2. 464 s.

Codex diplomaticus Hungariæ ecclesiasticus ac civilis. Ed. Georgius Fejér. Budæ : Typis typogr. regiæ universitatis Ungariæ, 1829, vol. 4, tom. 3. 561 s.

Codex diplomaticus Hungariæ ecclesiasticus ac civilis. Ed. Georgius Fejér. Budæ : Typis typogr. regiæ universitatis Ungariæ, 1829, vol. 4, tom. 2. 528 s.

Codex diplomaticus Hungariæ ecclesiasticus ac civilis. Ed. Georgius Fejér. Budæ : Typis typogr. regiæ universitatis Ungariæ, 1829, vol. 5, tom. 1. 611 s.

Codex diplomaticus Hungariæ ecclesiasticus ac civilis. Ed. Georgius Fejér. Budæ : Typis typogr. regiæ universitatis Ungariæ, 1835, vol. 5, tom. 2. 212 s.

Codex diplomaticus patrius. Eds. Emericus Nagy et al. Jaurini : Typis victoris Sauervein, 1865 – 1891, vol. 1 – 8.

Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Ed. Tadija Smičiklas. Zagreb : Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1907, vol. 5. 772 s.

Continuatio Lambacensis. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS.* Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1851, vol. 9, s. 556 – 561.

Continuatio Prædicatorum Vindobonensium. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS.* Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1851, vol. 9, s. 724 – 732.

Continuatio Sancrucensis secunda. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS.* Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1851, vol. 9, s. 637 – 646.

Continuatio Vindobonensis. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS.* Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1851, vol. 9, s. 698 – 722.

Ducum et Regum Hungariæ Genealogia Triplex: 1. Codex Cornidesianus. Ed. Mattheus Florianus. In: *HHFD.* Budapestini : Academia scientiarum Hungariæ, 1985, vol. 4, s. 95.

Epitaphium Catharinæ et Margaritæ. Ed. Ferenc Albin Gombos. In: *CFHH.* Budapestini : Szent István Akadémia, 1937, vol. 2, č. 2148, s. 904.

Haličsko-volyňská kronika. Eds. Martin Homza a Nora Malinovská. Bratislava : Matica slovenská, 2019. 428 s.

Hermani Altahensis annales. Ed. Phillipp Jaffé. In: *MGH SS.* Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1861, vol. 17, s. 381 – 407.

Historia annorum 1264 – 1279. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS.* Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1851, vol. 9, s. 649 – 654.

Chronica Boemorum. Ed. Josef Emler. In: *FRB.* Praha : Nákladem nadání Františka Palackého, 1882, vol. 3, s. 487 – 604.

Chronici Hungarici compositio sæculi XIV. Ed. Alexander Domanovszky. In: *SRH*. Budapestini : Academia Litter. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica, 1937, vol. 1, s. 217 – 516.

Chronicon Aulæ Regiæ. Ed. Josef Emler. In: *FRB*. Praha : Nákladem nadání Františka Palackého, 1884, vol. 4, s. 1 – 337.

Chronicon rhythmicum Austriacum. Ed. Wilhelm Wattenbach. In: *MGH SS*. Hannoveræ : Impensis Bibliopolii Hahniani, 1880, vol. 25, s. 349 – 368.

Ioannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum. Ed. Fedor Schneider. In: *MGH SS rer. Germ.* Hannoveræ et Lipsiæ : Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1909 – 1910, vol. 36, tom. 1 – 2. 387 + 343 s.

Index alphabeticus codicis diplomatici Hungariæ per Georgium Fejér editi. Ed. Maurus Czinár. Budæ : Impressit Gustavus Emich, Acad. Hung. Typographus, 1866.

Index codicis diplomatici Hungariæ ecclesiastici ac civilis. Ed. Georgius Fejér. Budæ : Typis Typogr. Regiæ Universitatis Ungariæ, 1830 – 1835, vol. 1 – 2.

Monumenta Ecclesiæ Strigoniensis. Ed. Nándor Knauz. Estzergom : Ægydius Horák, 1882 – 1884, vol. 1 – 2.

Necrologium Sældentalense. Ed. Franciscus Ludovicus Baumann. In: *MGH Nocr. Germ.* Berolini : Apud Weidmannos, 1905, vol. 3, s. 360 – 368.

Necrologium Tegernseense. Ed. Franciscus Ludovicus Baumann. In: *MGH Nocr. Germ.* Berolini : Apud Weidmannos, 1905, vol. 3, s. 136 – 157.

Necrologium Windbergense. Ed. Franciscus Ludovicus Baumann. In: *MGH Nocr. Germ.* Berolini : Apud Weidmannos, 1905, vol. 3, s. 383 – 405.

Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.* Hannover und Leipzig : Hahnsche Buchhandlung, 1909, vol. 6. 276 s.

Ottokars Österreichische Reimchronik. Ed. Joseph Seemüller. In: *MGH Dt. Chron.* Hannover : Hahnsche Buchhandlung, 1890 – 1893, vol. 5, tom. 1 – 2. 1439 s.

Příběhy krále Přemysla Otakara II. Ed. a trans: Josef Emler. In: *FRB*. Praha : Nákladem Musea Království českého, 1874, vol. 2, s. 308 – 335.

Regesta Pontificorum Romanorum. Inde ab anno MCXCVIII usque ad anno MCCCIV, vol. 1 – 2. Ed. Augustus Potthast. Berolini : Typis Rudolphi de Decker prototypographi regii ab intimis, 1874 – 1875. 2158 s.

Regesta regum stirpis Arpadianæ critico-diplomatica. Diplomata regum Hungariæ ab anno MI usque ad annum MCCLXX complectens. Ed. Emericus Szentpétery. Budapestini : Sumptibus Academiæ litterarum Hungariæ, 1923 – 1930, vol. 1, tom. 1 – 3.

Thomæ archidiaconi Spalatensis Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum. Eds. Damir Karbić, Mirjana Sokol Matijević a James Sweeney Ross. Budapest; New York : Central European University Press, 2006. 404 s.

THOMAS EBENDORFER: *Chronica Austriæ*. Ed. Alphons Lhotsky. In: *MGH SS rer. Germ.* N. S. Berlin; Zürich : Weidmannsche Verlagsbuchhandlung, 1967, vol. 13. 684 s.

Ueber Formelbücher, Zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte: Nebst Beilagen : Ein Quellenbeitrag Zur Geschichte Böhmens und der Nachbarländer im XIII., XIV. und XV.

Jahrhundert. Ed. František Palacký. Prag : Aus den Abhandlungen der k. böhm Gesellschaft der Wissenschaften, 1842, vol. 2. 368 s.
Vetera Monumenta Historica Hungariam sacram illustrantia. Ed. Augustus Theiner. Romæ : Typis Vaticanis, 1859, vol. 1. 838 s.
VITUS ARNPECKIUS: *Chronicon Austriacum*. Ed. Ferenc Albin Gombos. In: *CFHH*. Budapestini : Szent István Akadémia, 1937, vol. 3, č. 5121, s. 2635.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- ABB, GUSTAV – WENTZ, GOTTFRIED (eds.): *Germania sacra : Erste Abteilung: Die Bistümer der Kirchenprovinz Magdeburg. Erster Band: Das Bistum Brandenburg*. Berlin; Leipzig : Walter de Gruyter, 1929. 464 s.
- ADAMOVIČ, VIKTOR: Belo IV. a Uhorsko v českých kronikách (do 14. storočia). In: *Acta historica Posoniensia*. Bratislava : Katedra všeobecných dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, 2014, vol. 24, s. 44 – 62.
- BARABÁS, GÁBOR – FONT, MÁRTA: *Coloman, King of Galicia and Duke of Slavonia (1208 – 1241) : Medieval central Europe and Hungarian power*. Amsterdam : Amsterdam University Press, 2019. 160 s.
- BARABÁS, GÁBOR: Coloman of Galicia and his Polish Relations : the Duke of Slavonia as protector of Widowed Duchesses. In: *Hungaro-Polonica : Young Scholars on Medieval Polish-Hungarian Relations*. Eds. Dániel Bagi, Gábor Barabás a Zsolt Máté. Pécs : Történeztudományi Társaság, 2016, s. 89 – 118.
- BASSI, URBAN: Johann von Viktring und der Anonymus Leobensis. In: *Studien zur Geschichtsschreibung Johanns von Viktring : das Kärntner Landesarchiv*, roč. 22, 1997, s. 11 – 41.
- BATTISTA, FRANCESCA: *Italian rhetoric and courtly love in the Formulary of Queen Kunhuta : a critical edition of the Collection of Magister Bohuslav with an English introduction (Codex Vindobonensis Palatinus 526) : dizertační práce*. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. 273 s.
- BLÁHOVÁ, MARIE: Obraz Přemysla Otakara II. v českém středověkém písemnictví. In: *Česko-rakouské vztahy ve 13. století : Rakousko (včetně Štýrska, Korutan a Kraňska) v projektu velké říše Přemysla Otakara II. : sborník příspěvků ze symposia konaného 26. – 27. září 1996 ve Znojmě*. Eds. Marie Bláhová a Ivan Hlaváček. Praha : Rakouský kulturní institut a Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1988, s. 145 – 162.
- BOK, VÁCLAV: Zum Bild des böhmischen Königs Přemysl Otakars II. in der „Steirischen Reimchronik“. In: *Literarisches Leben : Rollenentwürfe in der Literatur des Hoch- und Spätmittelalters*. Ed. Matthias Meyer. Tübingen : De Gruyter, 2002, s. 33 – 54.
- BRADÁCS, GÁBOR: Gutkeled nembeli István szlavón bán és István ifjabb király harcai a salzburgi érsekségért vívott háborúban (1250 – 1259). In: *Elfeledett*

- báborúk : középkori csaták és várostromok (6. – 16. század)*. Eds. László Pósan a László Veszprémy. Budapest : Zrínyi Kiadó, 2016, s. 171 – 197.
- BRUNNER, KARL: Gutolf von Heiligenkreuz und König Ottokars Glück und Ende. In: *Ottokar-Forschungen*. Eds. Max Weltin a Andreas Kusternig. Wien : Verlag Verein für Landeskunde von Niederösterreich und Wien, 1987, s. 427 – 433.
- CSEPREGI, ILDIKÓ – KLANICZAY, GÁBOR – PÉTERFI, BENCE (eds.): *The Oldest Legend : Acts of the Canonization Process, and Miracles of Saint Margaret of Hungary*. Budapest : Central European University Press, 2018. 854 s.
- DICKENMANN, ERNST: *Studien zur Hydronymie des Savesystems*. Budapest : Edmond Stemmer, 1940, vol. 1. 207 s.
- DIENST, HEIDE: *Die Schlacht an der Leitha 1246*. Wien : Österreichische Bundesverlag, 1986. 36 s.
- DIMNIK, MARTIN: *The Dynasty of Chernigov 1146 – 1246*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 476 s.
- ENGEL, PÁL: *The Realm of St Stephen : a History of Medieval Hungary, 895 – 1526*. Budapest : Tauris Publishers, 2001. 452 s.
- ÉRSZEGI, GÉZA – SOLYMOSI, LÁSZLÓ: Az Árpádok királysága 1000 – 1301. In: *Magyarország történeti kronológiája*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1981, vol. 1, s. 79 – 187.
- FINE VAN ANTWERP, JOHN: *The Late Medieval Balkans : a Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*. Michigan : University of Michigan Press, 1994. 683 s.
- FÜGEDI, ERIK: *Ispánok, bárók, kiskirályok : a középkori magyar arisztokrácia fejlődése*. Budapest : Magvető Könyvkiadó, 1986. Nemzet és emlékezet. 421 s.
- GIRY, ARTHUR: Les châtelains de Saint-Omer (1042 – 1386). In: *Bibliothèque de l'École des chartes*. Paris : Année, 1874, vol. 35, s. 325 – 355.
- GONDÁROVÁ, DANIELA: *Belo IV. a jeho synovia* : diplomová práca. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2015. 73 s.
- GONDÁROVÁ, DANIELA: *Synovia Bela IV.* : bakalárska práca. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2013. 45 s.
- GRZESIK, RYSZARD: Great Moravia as the Basis of the Central European Medieval Historical Tradition. In: *Slovakia and Croatia – Historical Parallels and Connections (until 1780)*. Eds. Neven Budak, Martin Homza a Ján Lukačka. Bratislava : Post Scriptum, 2013, vol. 1, s. 66 – 71.
- HAUBRICHS, WOLFGANG: Authentische Memoria : zur Rolle des Künstlers in Ottokars „Österreichischer (Steirischer) Reimchronik“. In: *Literarisches Leben : Rollenentwürfe in der Literatur des Hoch- und Spätmittelalters*. Ed. Matthias Meyer. Tübingen : De Gruyter, 2002, s. 231 – 243.
- HERUCOVÁ, ANGELIKA: *Palatíni arpádovských kráľov*. Bratislava : Veda, 2020. 288 s.
- HERUCOVÁ, ANGELIKA: Vojna o babenberské dedičstvo a Štefan V. In: *Historický časopis*, roč. 65, 2017, č. 1, s. 3 – 24.

- HOENSCH, JÖRG KONRAD: *Přemysl Otakar II. von Böhmen : der goldene König*. Graz; Wien; Köln : Verlag Styria, 1989. 321 s.
- HOMZA, MARTIN – SROKA, STANISŁAW ANDRZEJ (eds.): *Historia Scepusii*. Bratislava; Kraków : Slovensko-poľská komisia humanitných vied Ministerstva školstva SR a Ministerstva vedy a vyššieho školstva Poľskej republiky, 2009, vol. 1. 662 s.
- HOMZA, MARTIN: Niekoľko poznámok k vladárskej sebareprezentácii Bela IV. na pozadí konfliktu o babenberské dedičstvo. In: *Ingenii laus : zborník štúdií venovaný jubilujúcemu prof. PhDr. Jánovi Lukačkovi, CSc.* Eds. Eva Benková a Marek Púčík. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2017, s. 111 – 127.
- HOMZA, MARTIN: Svätá Kunigunda a Spiš. In: *Terra Scepusiensis : stav bádania o dejinách Spiša*. Eds. Martin Homza a Ryszard Gladkiewicz. Levoča; Wrocław : Kláštorisko; CBŚiB UW r., 2003, s. 381 – 408.
- HOMZA, MARTIN: Včasnostredoveké dejiny Spiša. In: *Historia Scepusii*. Eds. Martin Homza a Stanisław Andrzej Sroka. Bratislava; Kraków : Slovensko-poľská komisia humanitných vied Ministerstva školstva SR a Ministerstva vedy a vyššieho školstva Poľskej republiky, 2009, vol. 1, s. 125 – 327.
- HURBANIČ, MARTIN: *Stredoveký Balkán : kapitoly z politických, sociálnych a hospodárskych dejín juhovýchodnej Európy v 6. – 15. storočí*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2010. 233 s.
- CHALOUPECKÝ, VÁCLAV: Uherská politika Přemysla Otakara II. In: *Od pravěku k dnešku : sborník prací z dějin československých*. Eds. Josef Klik a Josef Pekař. Praha : Historický klub, 1930, s. 130 – 188.
- JAN, LIBOR: Věrně po boku svého krále : Bruno ze Schaumburku. In: *Osobnosti moravských dějin*. Brno : Maticе moravská, 2006, vol. 1, s. 63 – 76.
- KLAIČ, VJEKOSLAV: *Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljeća*. Zagreb : Dionička tiskara, 1897. 85 s.
- KLANICZAY, GÁBOR: On the Stigmatization of Saint Margaret of Hungary. In: *Medieval Christianity in Practice*. Ed. Miri Rubin. Princeton : Princeton University Press, 2009, s. 274 – 284.
- KLIMA, HERMANN: *Die Schlacht bei Groißenbrunn anno 1260 : Entscheidung im Marchfeld*. Berlin : LIT Verlag, 2010. 56 s.
- KRISTÓ, GYULA: *Csák Máté*. Budapest : Gondolat, 1986. 208 s.
- KRISTÓ, GYULA: *Die Arpadendynastie*. Budapest : Corvina, 1993. 310 s.
- KUSTERNIG, ANDREAS: Erzählende Quellen des Mittelalters : die Problematik mittelalterlicher Historiographie am Beispiel der Schlacht bei Dürnkrut und Jedenspeigen 1278. In: *Böhlau Studien-Bücher : Quellen, Dokumente, Materialien*. Wien : Böhlau, 1982, s. 102 – 113.
- KUZMÍK, JOZEF (ed.): *Slovník starovekých a stredovekých autorov prameňov a knižných skriptorov so slovenskými vzťahmi*. Martin : Matica slovenská, 1983. 608 s.
- LASZLOVSZKY, JÓZSEF et al.: Contextualizing of Mongol Invasion of Hungary in 1241 – 1242 : Short- and Long-Term Perspectives. In: *Hungarian Historical Review*, roč. 7, 2018, č. 3, s. 419 – 450.

- LECHNER, KARL: *Die Babenberger : Markgrafen und Herzoge von Österreich 976 – 1246*. Graz : Böhlau Verlag, 1996. 482 s.
- LUKAČKA, JAN: *Matúš Čák Trenčiansky*. Bratislava : Veda, 2017. 144 s.
- MARSINA, RICHARD: *Ku koncepcii a vývoju slovenskej historiografie*. Bratislava : Post Scriptum, 2013. 258 s.
- MARSINA, RICHARD: Politický vývoj na Slovensku od 10. do začiatku 14. storočia. In: *Slovenská numizmatika*, roč. 10, 1989, s. 103 – 115.
- MARSINA, RICHARD: Přemysl Otakar II. a Uhorsko. In: *Folia historica Bohemica*, roč. 1, 1979, č. 1, s. 37 – 65.
- MARSINA, RICHARD: *Štúdie k Slovenskému diplomatáru*. Bratislava : Veda, 1971, vol. 1. 108 s.
- MARSINA, RICHARD: *Štúdie k Slovenskému diplomatáru*. Bratislava : Veda, 1989, vol. 2. 165 s.
- MEGYER, JÓZSEF: Dalmáciai magyar emlékek. In: *Delvideki szemle*, roč. 2, 1943, č. 1, s. 266 – 271.
- MIKA, NORBERT: Czy król Rusi halickiej Daniel był obecny przy zawieraniu pokoju wiedeńskiego w 1261 roku? Z dziejów stosunków rusko-austriackich w średniowieczu. In: *Kwartalnik Historyczny*, vol. 105, 1998, č. 2, s. 3 – 16.
- MIKA, NORBERT: *Walka o spadek po Babenbergach 1246 – 1278*. Racibórz : WAW, 2008. 136 s.
- MÖHRING, HANNES: Friedrich II. und das Schwert des Messias in der Continuatio Lambacensis. In: *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*, roč. 58, 2002, s. 213 – 217.
- MÜLLER, MICHAEL: *Die Annalen und Chroniken im Herzogtum Bayern 1250 – 1314*. München : Beck, 1983. 306 s.
- NOVOTNÝ, VÁCLAV: *České dějiny*. Praha : Jan Laichter, 1928, vol. 1, tom. 3. 1085 s.
- NOVOTNÝ, VÁCLAV: *České dějiny*. Praha : Jan Laichter, 1937, vol. 1, tom. 4. 499 s.
- ORSÁGOVÁ, ZUZANA: *Kráľovné arpádovského obdobia* : dizertačná práca. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2013. 224 s.
- PALKO, JAKUB: Budínsky mier 1254. In: *Opus signinum : Historia Nova 16*. Bratislava : Stimul, 2020, s. 32 – 51.
- PALKO, JAKUB: Majetkové spory štajerských kláštorov v čase uhorskej správy 1254 – 1260. In: *Historický časopis*, roč. 69, 2021, č. 1, s. 3 – 26.
- PALKO, JAKUB: Uhorsko-české vzťahy v rokoch 1270 – 1272. In: *Opus tessellatum : Historia nova 14*. Bratislava : Stimul, 2017, s. 7 – 33.
- PALKO, JAKUB: *Uhorsko-české vzťahy v rokoch 1260 – 1278* : diplomová práca. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2017. 167 s.
- PALKO, JAKUB: Uhorský kráľ Štefan V. v stredovekých rakúskych letopisoch. In: *Opus sectile : Historia nova 15*. Bratislava : Stimul, 2019, s. 57 – 83.
- PFERSCHY, GERHARD: Ottokar II. Přemysl, Ungarn und die Steiermark. In: *Ottokar-Forschungen : Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich*, roč. 44/45, 1978/1979, s. 73 – 91.

- PROCHÁZKOVÁ, NATAŠA: Koloman Haličský na Spiši pred rokom 1241. In: *Terra Scopusiensis : stav bádania o dejinách Spiša*. Eds. Martin Homza a Ryszard Gładkiewicz. Levoča; Wrocław : Kláštorisko, 2003, s. 243 – 248.
- ROHÁČ, PETER: Bitka na Moravskom poli 1278. In: *Vojenská história*, roč. 21, 2017, č. 3, s. 7 – 32.
- ROHÁČ, PETER: Boj o babenberské dedičstvo a I. česko-uhorská vojna. In: *Vojenská história*, roč. 20, 2016, č. 1, s. 18 – 42.
- ROHÁČ, PETER: Fridrich II. Babenberský a jeho boje s Uhorským a Českým kráľovstvom 1230 – 1246. In: *Vojenská história*, roč. 19, 2015, č. 3, s. 6 – 25.
- ROHÁČ, PETER: II. česko-uhorská vojna o babenberské dedičstvo 1260 a bitka pri Kressenbrunne. In: *Vojenská história*, roč. 20, 2016, č. 2, s. 23 – 44.
- ROHÁČ, PETER: III. česko-uhorská vojna o babenberské dedičstvo 1270 – 1271. In: *Vojenská história*, roč. 19, 2016, č. 4, s. 6 – 33.
- ROHÁČ, PETER: Česko-uhorská vojna o babenberské dedičstvo 1273 (IV.). In: *Vojenská história*, roč. 21, 2017, č. 2, s. 8 – 36.
- ROHÁČ, PETER: Mešťania Paltram z Freithofu a Gozzo z Kremže a ich osudy v závere vojen o babenberské dedičstvo. In: *Mesto a dejiny*, roč. 4, 2015, č. 2, s. 24 – 36.
- SÁLÁGEAN, TUDOR: Regnum Transilvanum : the assertion of the Congregational Regime. In: *The History of Transylvania I. (until 1541)*. Eds. Ioan Aurel Pop a Thomas Nägler. Cluj-Napoca : Romanian cultural Institute, 2005, s. 233 – 246.
- SASINEK, FRANTIŠEK VÍTAZOSLAV: *Dejiny kráľovstva uhorského*. Banská Bystrica : Filip Machold, 1869, vol. 1. 354 s.
- SPRANDEL, ROLF: Übersetzungs- und Rezeptionsprobleme am Beispiel der Steirischen Reimchronik. In: *Zweispachige Geschichtsschreibung im spätmittelalterlichen Deutschland : Wissensliteratur im Mittelalter*. Würzburg : L. Reichert, 1993, roč. 14, s. 7 – 26.
- STELZER, WINFRIED: Die Melker Fragmente der Chronik Johans von Viktring. In: *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung*, roč. 112, 2004, s. 272 – 289.
- STELZER, WINFRIED: Ein Neufund zu Johann von Viktring : drei eigenhändige Blätter aus dem verschollenen „Chronicon Carinthiae“. In: *Kärntner Landesgeschichte und Archivwissenschaft*, roč. 84, 2001, s. 131 – 160.
- SCHMALE, FRANZ JOSEF: Die österreichische Annalistik im 12. Jahrhundert. In: *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*, roč. 31, 1975, s. 160 – 163.
- SOMMERLECHNER, ANDREA: *Stupor mundi? Kaiser Friedrich II. und die mittelalterliche Geschichtsschreibung*. Wien : Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften. 664 s.
- SZÖCS, TIBOR: *A nádori intézmény korai története 1000 – 1342*. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 2014. 331 s.
- SZWARGA, KAZIMIERZ: Blogosławiona Kinga. In: *Polscy święci*. Ed. Joachim Roman Bar. Warszawa : Akademia Teologii Katolickiej, 1987. 252 s.

- TIHÁNYIOVÁ, MONIKA: Palatín a bratislavský župan Roland z rodu Ratoldovcov. In: *Verbum historiae*, roč. 1, 2015, č. 1, s. 7 – 38.
- TRICHT, FILIP VAN: *The Latin Renovatio of Byzantium : the Empire of Constantinople (1204 – 1228)*. Leiden : Brill, 2011, s. 382.
- UNTERKIRCHER, FRANZ (ed.): *Katalog der datierten Handschriften in lateinischer Schrift in Österreich*. Wien; Köln; Graz : VÖAV, 1969, vol. 1. 104 s.
- VANIČEK, VRATISLAV: *Velké dějiny země Koruny české III. : 1250 – 1310*. Praha : Paseka, 2002. 757 s.
- VARGA, GÁBOR: *Ungarn und das Reich vom 10. bis zu 13. Jahrhundert : das Herrscherhaus der Árpáden zwischen Anlehnung und Emanzipation*. München : Ungarisches Institut, 2003. 370 s.
- WERTNER, MÓR: *Az Árpádok családi története*. Nagy-Becskerekén : Pleitz Fer. Pál könyvnyomdája, 1892. 637 s.
- ZÁBORSKÝ, JONÁS: *Dějiny královstva uhorského od počátku do časov Žigmundových*. Bratislava : Slovart, 2012. 736 s.
- ZAHN, JOSEPH VON: Über den Anonymus Leobiensis. In: *Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen*, roč. 1, 1863, s. 47 – 102.
- ZSOLDOS, ATTILA: *Családi ügy : IV. Béla és István ifjabb király viszálya az 1260-as években*. Budapest : História, 2007. 172 s.
- ZSOLDOS, ATTILA: *Magyarország világi archontológiája : 1000 – 1301*. Budapest : História, 2011. 382 s.
- ZSOLDOS, ATTILA: *The Árpáds and Their Wives : Queenship in Early Medieval Hungary : 1000 – 1301*. Rome : Viella Historical Research, 2019. 256 s.
- ZUPKA, DUŠAN: Rex eris, si recte facias: si non facias, non eris : panovnícka moc a jej reprezentácia v stredovekej strednej Európe (10. – 13. storočie). In: *Forum Historiæ*, roč. 8, 2014, č. 2, s. 202 – 226.
- ŽEMLIČKA, JOSEF: *Přemysl Otakar II. : král na rozhraní věků*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2011. 752 s.
- ŽEMLIČKA, JOSEF: *Přemyslovci : jak žili, vládli, umírali*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 497 s.
- ŽEMLIČKA, JOSEF: *Století posledních Přemyslovců : Český stát a společnost ve 13. století*. Praha : Panorama, 1986. 320 s.

Súhrny

[PO SLOVENSKY]

Chorvátsko-slavónsky vojvoda Belo (1249 – 1269), mladší syn uhorského kráľa Bela IV. a jeho dlhoročnej manželky Márie Laskarisovej, nepatrí práve k najznámejším postavám stredovekých uhorských dejín. Necelé dve dekády jeho života boli poznačené komplikovanou politickou situáciou v geografickom priestore strednej Európy, ktorá sa prakticky počas celého Belovho života zmietala v takzvanej vojne o babenberské dedičstvo (1246 – 1278). Základnou ambíciou tejto monografie bolo zodpovedanie troch výskumných otázok týkajúcich sa života chorvátsko-slavónskeho vojvodu Bela a jeho politického pôsobenia v stredoeurópskom priestore: 1. Určenie presného roku narodenia vojvodu Bela; 2. Otázka plánovaných sobášov i realizovaného sobáša vojvodu Bela; 3. Budovanie jeho domény od začiatku šesťdesiatych rokov 13. storočia až do jeho smrti v roku 1269.

Na základe analýzy všetkých dostupných prameňov a vedeckej literatúry autor dospel k záveru, že chorvátsko-slavónsky vojvoda Belo sa narodil až koncom štyridsiatych rokov 13. storočia, v roku 1249. Koriguje tak dodnes publikované závery plynúce z výskumov väčšiny historikov a historičiek, ktorí Belovo narodenie kladú už do obdobia bezprostredne po vpáde Mongolov do Uhorského kráľovstva (1242 – 1245).

Od polovice päťdesiatych rokov 13. storočia riešil kráľ Belo IV. otázku zabezpečenia vhodnej manželky pre svojho mladšieho syna. Na základe preskúmania dostupných zdrojov autor dospel k záveru, že úvahy o plánovanom sobáši vojvodu Bela s Gertrúdou Babenberskou či nemenovanou príslušníčkou jedného z mongolských kmeňov sa neopierajú o žiadny relevantný základ. Pramene však dokumentujú snahu Bela IV. oženiť svojho mladšieho syna s nemenovanou neterou pápeža Inocenta IV. Toto spojenie sa však v konečnom dôsledku neuskutočnilo. O takmer dekádu neskôr, v polovici roka 1264, sa konala svadba pri Bratislave. Už z viedenských mierových zmlúv z marca 1261, uzatvorených po druhej česko-uhorskej vojne (1258 – 1260) a po bitke pri Kressenbrunne (12. júla 1260), vyplynulo,

že vojvoda Belo si zoberie za manželku dcéru brandenburského markgrófa Ota III. z askánskej dynastie, ktorá bola zároveň neterou Přemysla Otakara II. Predstavitelia brandenburského panovníckeho rodu patrili počas vojny o babenberské dedičstvo k najdôležitejším a najplyvnejším spojencom českého a rakúskeho panovníka Přemysla Otakara II. Úmerná tomuto významu bola aj honosnosť svadby Kunigundy Askánskej s vojvodom Belom. Autor v monografii prináša dodnes najpodrobnejšiu a najucelenejšiu analýzu kľúčového prameňa zmienujúceho sa o tejto udalosti – Steirische Reimchronik – a ďalších prameňov, predovšetkým naračného charakteru.

Rozsiahly priestor venoval autor aj obdobiu šesťdesiatych rokov 13. storočia, keď už Belo vystupoval ako chorvátsko-slavónsky vojvoda. Na základe analýzy dostupných diplomatických prameňov boli vo veľkej miere potvrdené doterajšie predpoklady, že okrem juhozápadných uhorských komitátov nachádzajúcich sa na území Chorvátsko-slavónskeho vojvodstva boli vojvodovi Belovi v roku 1264 udelené aj ďalšie rozsiahle pohraničné komitáty. O týchto donáciách vieme preto, že ich udelenie Belom IV. svojmu mladšiemu synovi viackrát potvrdil pápež Urban IV. Okrem chorvátsko-slavónskych komitátov na juhozápade krajiny išlo ďalej o Nitriansky, Bratislavský, Mošonský, Šopronský, Tolniansky, Baranský, Šomodský, Zaliensky, Železnohradský a Virovitický komitát. Všetky sa nachádzali na západnej hranici Uhorského kráľovstva. Belova dŕžava teda tvorila súvislý pás komitátov, ktorý sa tiahol pozdĺž celej hranice Uhorska s územiaми v správe Přemysla Otakara II.

Hoci vojvoda Belo vystupoval v listinách ako chorvátsko-slavónsky vojvoda už od prvej polovice šesťdesiatych rokov 13. storočia, reálne sa ujal právomocí spojených s výkonom tejto významnej funkcie regionálnej uhorskej správy až v roku 1268. Práve v tomto období totiž s najväčšou pravdepodobnosťou dosiahol plnoletosť. Vo svojej politike následne vo veľkej miere kopíroval spôsob výkonu moci, ktorý uplatňoval jeho otec, kráľ Belo IV. Utvorenie názoru na Belov spôsob vlády však znemožňuje fakt, že samostatne vykonával funkciu chorvátsko-slavónskeho vojvodu len niečo okolo jedného roka. Už v roku 1269 totiž predčasne zomrel.

[FRANÇAIS]

Belo (1249 – 1269), duc de Croatie-Slavonie, fils cadet du roi hongrois Belo IV et de son épouse de longue date Maria Laskarina n'appartient pas aux figures connues de l'histoire médiévale de la Hongrie. L'entièreté de

sa courte vie qui dura moins de deux décennies fut troublée par la situation politique complexe de l'espace géographique de l'Europe centrale, connue sous le nom de guerre de succession de Babenberg (1246 – 1278).

Le principal but de cette monographie est de répondre aux trois questions de base relatives à la vie de Belo, duc de Croatie-Slavonie et à ses activités politiques en Europe centrale: 1. la date exacte de sa naissance ; 2. les détails de ses mariages arrangés et du mariage finalement conclu ; 3. la consolidation de ses domaines depuis le début des années soixante du XIIIe siècle jusqu'à son décès en 1269.

Sur la base de l'analyse de toutes les sources documentaires accessibles et des publications scientifiques, l'auteur a conclu que Belo, duc de Croatie-Slavonie est né vers la fin des années quarante du XIIIe (en 1249). Il corrige ainsi les conclusions publiées par les historiens qui, pour la plupart, situent la date de naissance de Belo au cours de la période faisant suite à l'invasion du royaume de Hongrie par les Mongols (1242 – 1245).

Au milieu des années cinquante du XIIIe siècle, le roi Belo IV a résolu la question de trouver une épouse appropriée pour son fils cadet. Suite à l'analyse des sources accessibles, l'auteur a conclu que les réflexions sur une union planifiée entre le duc Belo et Gertrude de Babenberg ou une princesse anonyme issue d'une des tribus mongoles ne reposaient sur aucune base solide. Cependant, les sources documentaires mentionnent les efforts effectués par le roi Belo IV en vue de conclure un mariage entre son fils et une nièce non identifiée du pape Innocent IV. Finalement, le mariage n'eut lieu que près de 10 ans plus tard, en 1264, à Bratislava.

Selon les dispositions des traités de paix de Vienne de mars 1261, conclus suite à la deuxième guerre tchéco-hongroise (1258 – 1260) et à la bataille de Kreßbrunn (12 juillet 1260), le duc Belo devait épouser la fille du margrave de Brandebourg Othon III de la maison d'Ascanie, qui était aussi la nièce du Přemysl Otakar II. Pendant la guerre de succession de Babenberg, les représentants de la famille des margraves de Brandebourg faisaient partie des plus importants et influents alliés du Přemysl Otakar II, roi de Bohême et d'Autriche.

Cette influence s'est aussi manifestée dans la somptuosité des noces de Kunigunde de Brandebourg avec le duc Belo. L'auteur de la monographie propose l'analyse la plus détaillée et la plus complète réalisée jusqu'à notre époque de la source clé qui décrit cet événement – Steirische Reimchronik – et d'autres sources, notamment des documents historiques.

L'auteur de la monographie a également consacré un espace considérable à la période des années soixante du XIIIe siècle lorsque Belo agissait en tant

que duc de Croatie-Slavonie. Sur base de l'analyse des sources diplomatiques accessibles, il a pu confirmer la majorité des hypothèses existantes, selon lesquelles en 1264 le duc Belo s'est vu attribuer d'autres régions frontalières, à côté des comitats situés au sud-ouest de la Hongrie et sur le territoire du duché de Croatie-Slavonie. Nous avons connaissance de ces donations car leur attribution par Belo IV à son fils cadet a été confirmée par le pape Urbain IV. Outre les comitats situés en Croatie et en Slavonie dans le sud-est de la Hongrie, il y eut aussi les comitats de Nitra [Nitriensis], Bratislava [Pozsoniensis], Mosonmagyaróvár [Mosoniensis/Musuniensis], Soprony [Soproniensis/Supruniensis], Tolna [Tolnensis], Baranya [Baranyiensis], Somogy [Simigiensis], Zala [Zaliensis], Vasvár [Castriferrei (Ferream Castrum)] et de Verőce [comitatus de Olcha].

Tous ces comitats se trouvaient sur la frontière occidentale du royaume de Hongrie. Les possessions de Belo créaient alors une ceinture continue de comitats contigus à la frontière de la Hongrie et aux territoires administrés par Přemysl Otakar II.

Même si Belo est présenté comme le duc de Croatie-Slavonie dans les sources documentaires depuis la première moitié des années soixante du XIIIe siècle, en réalité il n'a assumé ses fonctions relatives à cette charge significative pour l'administration régionale hongroise qu'en 1268. Il est très probable que c'était au moment où il a atteint l'âge de la majorité. Dans sa politique, il a copié dans une large mesure la méthode d'exercice du pouvoir de son père, le roi Belo IV. Il est cependant impossible de se faire une opinion sur la manière de gouverner de Belo étant donné qu'il n'a exercé la fonction de duc de Croatie-Slavonie que durant environ un an. Il est décédé prématurément en 1269.

[DEUTSCH]

Herzog Belo (1249 – 1269) von Kroatien-Slawonien, der jüngere Sohn von König Béla IV. von Ungarn und dessen langjährigen Gemahlin Maria Laskaris, gehört nicht zu den bedeutendsten Gestalten der mittelalterlichen Geschichte Ungarns. Die knapp zwei Jahrzehnte seines Lebens waren geprägt durch die komplizierte politische Situation im geografischen Raum Mitteleuropas während des sogenannten Babenberger Erbfolgekrieges (1246 – 1278).

Den Hauptanspruch der vorliegenden Monographie bildet die Beantwortung von drei Forschungsfragen zum Leben des kroatisch-slawonischen Herzogs Belo und seines politischen Wirkens im mitteleuropäischen Raum:

a) Die Bestimmung des genauen Geburtsdatums b) Die Frage der geplanten Eheschliessungen von Herzog Belo und seiner tatsächlichen Heirat c) Den Aufbau seiner Wirkungssphäre seit Beginn der 1260er Jahre bis zu seinem Tod im Jahr 1269.

Gestützt auf die Analyse aller zugänglichen Quellen und der Fachliteratur gelangt der Autor zum Schluss, dass der kroatisch-slawnische Herzog Belo erst gegen Ende der 40er Jahre des 13. Jahrhunderts, im Jahr 1249 geboren wurde. Damit korrigiert er die bis heute publizierten Schlussfolgerungen einer Mehrheit von Historikerinnen und Historikern, in deren Forschungsarbeiten Belos Geburt bereits in den Zeitraum unmittelbar nach dem Einfall der Mongolen ins Königreich Ungarn datiert wird (1242 – 1245).

Seit Mitte der 50er Jahre des 13. Jahrhunderts befasste sich König Bela IV. mit der Suche nach einer geeigneten Gemahlin für seinen jüngeren Sohn. Gestützt auf die zugänglichen Quellen gelangt der Autor zum Schluss, dass Überlegungen über die geplante Vermählung von Herzog Belo entweder mit Gertrud von Babenberg oder mit einer nicht namentlich bekannten Angehörigen der mongolischen Stämme einer realistischen Grundlage entbehren. Die Quellen dokumentieren hingegen die Bemühung von König Bela IV., seinen jüngeren Sohn mit einer namentlich nicht bekannten Nichte von Papst Innozenz IV. zu vermählen. Diese Verbindung kam jedoch nicht zustande. Fast ein Jahrzehnt später, Mitte des Jahres 1264, fand die Hochzeit von Herzog Belo in der Nähe von Bratislava statt. Bereits aus den Wiener Friedensverträgen vom März 1261, geschlossen nach dem zweiten böhmisch-ungarischen Krieg (1258 – 1260) und der Schlacht bei Kressenbrunn am 12. Juli 1261, ging hervor, dass sich Herzog Belo mit der Tochter Ottos III. von Brandenburg vermählen werde, die zugleich Nichte von Ottokar II. Přemysl war. Angehörige des Adelsgeschlechts der Brandenburger gehörten während des Krieges um das Erbe der Babenberger zu den wichtigsten und einflussreichsten Verbündeten des böhmischen und österreichischen Herrschers Ottokar II. Přemysl. Entsprechend prachtvoll war die Hochzeitsfeier Kunigundes von Brandenburg mit Herzog Belo. Der Verfasser der Monographie liefert die bis anhin ausführlichste und umfassendste Analyse der zentralen Quelle dieses Ereignisses – der Steirischen Reimchronik – und weiterer Quellen, hauptsächlich erzählerischen Charakters.

Viel Raum widmet der Verfasser der Zeitspanne der 60er Jahre des 13. Jahrhunderts, als Herzog Belo bereits als kroatisch-slawnischer Herrscher auftrat. Gestützt auf die Analyse zugänglicher diplomatischer Quellen konnten in einem hohen Ausmass die bisherigen Vermutungen bestätigt werden, wonach Herzog Belo neben den südwestlichen ungarischen Komitaten,

die sich auf dem Gebiet des kroatischen-slawonischen Herzogtums befanden, 1264 weitere ausgedehnte Grenzkomitate zugeteilt worden waren. Darüber sind wir im Bilde, weil Papst Urban IV. die Schenkung dieser Gebiete durch König Bela IV. an seinen jüngeren Sohn mehrmals bestätigte. Ausser den kroatisch-slawonischen Komitaten im Südwesten des Landes ging es dabei um die Komitate Nitrensis, Poseniensis, Mosoniensis/Musuniensis, Soproniensis/Supruniensis, Tolnensis, Baranyiensis, Simigiensis, Zaliensis, Castriferrei (Ferreum Castrum) und comitatus de Olcha. Alle diese Komitate lagen an der Westgrenze des Königreichs Ungarn. Belos Besitztümer bildeten somit einen zusammenhängenden Landstreifen, der sich entlang der ganzen Grenze des Königreichs Ungarn bis zu den Gebieten erstreckte, die von Ottokar II. Přemysl beherrscht wurden.

Obwohl Herzog Belo in den Schriften bereits seit der ersten Hälfte der sechziger Jahre des 13. Jahrhunderts als kroatisch-slawonischer Herzog aufgeführt wird, erlangte er die Machtbefugnis, die mit der Ausübung dieser wichtigen Funktion ungarischer Regionalverwaltung verbunden war, in Wirklichkeit erst im Jahre 1268. In diesem Zeitraum erreichte er nämlich höchstwahrscheinlich die Volljährigkeit. In seiner Politik kopierte er in der Folge in hohem Mass die Machtausübung seines Vaters Béla IV. Ein Urteil über Belos Herrschaft ist jedoch nicht möglich, da er die Funktion des kroatisch-slawonischen Herzogs bloss rund ein Jahr wahrnahm: er starb früh bereits im Jahre 1269.

[ITALIANO]

Béla, duca di Croazia-Slavonia (1249 – 1269), figlio minore del re d'Ungheria Béla IV e di Maria Laskaris, il cui matrimonio durò molti anni, non rientra tra le figure più note della storia medievale ungherese. I non interi due decenni della sua vita furono contrassegnati da una complicata situazione politica nell'area geografica dell'Europa centrale che, praticamente durante l'intera vita di Béla, fu coinvolta nella cosiddetta guerra di successione alla dinastia dei Babenberg (1246 – 1278). Lo scopo fondamentale di questa monografia era dare una risposta ai seguenti tre aspetti della ricerca, riguardanti la vita di Béla, duca di Croazia-Slavonia, e la sua attività politica nei territori dell'Europa centrale: 1. Lo stabilire l'anno esatto della nascita del duca Béla; 2. La questione dei matrimoni combinati e del matrimonio contratto dal duca Béla; 3. La costruzione del suo dominio dai primi anni '60 del XIII secolo fino alla sua morte nel 1269.

Sulla base dell'analisi di tutte le fonti disponibili e della letteratura scientifica, l'autore è giunto alla conclusione che Béla, duca di Croazia-Slavonia, nacque soltanto alla fine degli anni '40 del XIII secolo, nel 1249. Corregge quindi le conclusioni pubblicate fino ad oggi, risultanti dalle ricerche della maggior parte degli storici e delle storiche, che collocano la nascita di Béla già nel periodo immediatamente successivo all'invasione del Regno d'Ungheria da parte dei Mongoli (1241 - 1242).

Dalla metà degli anni '50 del XIII secolo, il re d'Ungheria Béla IV affrontò la questione di assicurare al proprio figlio minore una moglie adatta. Basandosi sull'esame delle fonti disponibili, l'autore è giunto alla conclusione che le considerazioni sul supposto matrimonio combinato del principe Béla con Gertrude di Babenberg o con un'appartenente, dal nome non noto, ad una delle tribù mongole, non hanno alcun fondamento storico rilevante. Tuttavia, le fonti documentano un tentativo di Béla IV di far sposare il figlio minore con una nipote di papa Innocenzo IV, della quale non si conosce il nome. Quest'unione, però, alla fine non si realizzò. Il matrimonio fu celebrato quasi un decennio più tardi, nella seconda metà del 1264, vicino all'odierna Bratislava. Dai trattati di pace di Vienna del marzo 1261, stipulati dopo la seconda guerra boemo-ungherese (1258 - 1260) e dopo la battaglia di Krefsenbrunn - oggi Groissenbrunn (12 luglio 1260), era già evidente che il duca Béla avrebbe sposato la figlia del margravio di Brandeburgo, Ottone III del casato degli Ascanidi, che era anche la nipote di Otakar II dei Přemyslidi. La fastosità del matrimonio di Cunegonda degli Ascanidi con il duca Béla fu commisurata a queste importanti alleanze. Nella monografia l'autore fornisce l'analisi fino ad oggi più dettagliata e completa della fonte principale che menziona questo evento - la *Steirische Reimchronik* - e di ulteriori fonti, soprattutto di tipo narrativo.

Ampio spazio ha dedicato l'autore anche al periodo degli anni '60 del XIII secolo, quando Béla era già duca di Croazia-Slavonia. In base all'analisi delle fonti diplomatiche disponibili, sono state ampiamente confermate le precedenti ipotesi: che oltre ai comitati ungheresi sud-occidentali situati sul territorio del ducato di Croazia-Slavonia, al duca Béla vennero concessi nel 1264 anche altri ampi comitati di confine. Sappiamo di queste donazioni perché la loro concessione da parte di Béla IV al figlio minore fu confermata più volte da Papa Urbano IV. Oltre ai comitati di Croazia-Slavonia nel sud-ovest del paese, c'erano anche i comitati di Nitra [Nitriensis], Bratislava [Pozsoniensis], Mosonmagyarórvár [Mosoniensis/Musuniensis], Soprony [Soproniensis/Supruniensis], Tolna [Tolnensis], Baranya [Baranyiensis], Somogy [Simigiensis], Zala [Zaliensis], Vasvár [Castriferrei (Ferream

Castrum]] e di Verőce [comitatus de Olcha / Verovitiensis], tutti situati sul confine occidentale del Regno d'Ungheria. Il dominio di Béla formò così una cintura continua di comitati, che si estendeva lungo tutto il confine dell'Ungheria con i territori amministrati da Otakar II dei Přemyslidi.

Sebbene sia apparso nei documenti come duca di Croazia-Slavonia già dalla prima metà degli anni '60 del XIII secolo, il duca Béla non assunse effettivamente i poteri associati all'esercizio di quest'importante carica dell'amministrazione regionale ungherese fino al 1268. Ossia, con tutta probabilità, proprio in questo periodo, egli raggiunse la maggiore età. Nella sua politica copiò poi in gran parte il modo con il quale il padre Béla IV esercitava il potere. Tuttavia, è impossibile formarsi un'opinione sul governo di Béla, perché esercitò in maniera autonoma la funzione di duca di Croazia-Slavonia soltanto per un anno circa. Infatti morì prematuramente già nel 1269.

[HRVATSKI]

Hrvatsko-slavonski ban (banus, dux) Bela (1249. – 1269.), mlađi sin ugarskoga kralja Bele IV. i njegove dugogodišnje supruge Marije Laskarine, zapravo ne pripada među znamenitije osobnosti ugarske srednjovjekovne povijesti. Manje od dva desetljeća njegova kratkog života bila su obilježena kompliciranim političkim zbivanjima na prostorima srednje Europe, kružeći oko takozvanih prijevora glede babenberškog nasljedstva (1246. – 1278.). Temeljna svrha te monografije je odgovoriti na tri pitanja koja se odnose na život hrvatsko-slavonskoga bana Bele i njegove političke djelatnosti na srednjoeuropskim prostorima: 1. Ustanoviti točnu godinu rođenja bana Bele; 2. Pitanje ugovorenih brakova i braka bana Bele; i 3. Razvoj područja njegove vladavine od početka šezdesetih godina 13. stoljeća do njegove smrti godine 1269.

Na temelju dostupnih izvora i stručne literature autor dolazi do zaključka da se hrvatsko-slavonski ban Bela rodio tek koncem četrdesetih godina 13. stoljeća, 1249. Time ispravlja do sad objavljene zaključke većine povjesničara, koji Belino rođenje stavljaju u razdoblje već neposredno poslije najeze Mongola na Ugarsko kraljevstvo (1242 – 1245).

Polovicom pedesetih godina 13. stoljeća kralj Bela riješio je pitanje izbora pogodne supruge za njegova mlađeg sina. Na temelju pretrage dostupnih izvora autor dolazi do zaključka da je namjera braka bana Bele s Gertrudom babenberškom, ili neimenovanom pripadnicom jednog od mongolskih plemena, neosnovana. Izvori, međutim, dokumentiraju nastojanje Bele IV. da

svog mlađeg sina oženi neimenovanom nećakinjom pape Inocenta IV. Ta se pak veza u konačnici nije ostvarila. Gotovo desetljeće kasnije polovicom 1264. Belino se vjenčanje održalo nedaleko Bratislave. Već Bečkim mirom iz ožujka 1261., sklopljenim nakon Drugog češko-ugarskog rata (1258. – 1260.) i nakon bitke kod Kressenbrunna (12. srpnja 1260.), spominje se da će Bela uzeti za ženu kćer babenberškog markgrofa Otona III. Askanijske dinastije, a ta je djevojka ujedno bila i nećakinja češkog Otakara II. U skladu s takvim uglednicima bila je i otmjena svadba Kunigunde Askanijske i bana Bele. U svojoj monografiji autor iznosi do danas najpodrobniju i najcjelovitiju analizu ključnog izvora o tom događaju – *Steirische Reimchronik* – i drugih izvora, pretežito narativnog karaktera.

Opširan prostor autor posvećuje i zbivanjima šezdesetih godina 13. stoljeća, tj. razdoblju kad Bela već nastupa kao hrvatsko-slavonski ban. Na temelju dostupnih diplomatskih izvora autor potvrđuje dosadašnje pretpostavke da, osim jugozapadnih ugarskih županija na području hrvatsko-slavonske banovine, godine 1264. Beli su dodijeljene i daljnje velike pogranične županije. O tim nadarbinama znamo i iz toga što je te dodjele Bele IV. svom mlađem sinu višekratno potvrdio papa Urban IV. Osim hrvatsko-slavonskih županija na jugozapadnoj strani zemlje, riječ je o sljedećim županijama: o Nitranskoj (*Nitriensis*), Bratislavskoj (*Posoniensis*), Starogradskoj (*Mosoniensis*), Šopronskoj (*Soproniensis*), Hrastovačkoj (*Tolnensis*), Baranjskoj (*Baranyiensis*), Šomođskoj (*Simigiensis*), Zalskoj (*Zaliensis*), Željeznogradskoj (*Castriferrei*) i Virovitičkoj županiji (*comitatus de Olcha*). Sve su se te županije nalazile na zapadnoj strani Ugarskog kraljevstva. Belina je država predstavljala povezani pojas županija koji se prostirao uzduž čitave granice Ugarske do prostora pod upravom češkog Přemysla Otakara II.

Iako se u dokumentima Bela navodi kao hrvatsko-slavonski ban već početkom polovice šezdesetih godina 13. stoljeća, u stvarnosti pravomoćnost izvršitelja te značajne upravljačke funkcije regionalne ugarske vlasti preuzeo je tek 1268. godine, najvjerojatnije zato što je te godine postao punoljetan. U politici je uglavnom slijedio onakvo vladanje kakvo je primjenjivao njegov otac Bela IV. Uvid u način vladanja samog Bele onemogućuje činjenica da je samostalno vršio funkciju hrvatsko-slavonskog bana tek nešto oko godinu dana. Naime, rano je preminuo, već 1269. godine.

IV. Béla magyar király és felesége Laszkarisz Mária fiatalabb fia Béla (1249 – 1269) királyi herceg nem tartozik a magyar történelem legismertebb alakjai közé. Életének nem egészen két évtizedét Közép-Európa területén komplikált politikai helyzet jellemezte, amely gyakorlatilag Béla egész uralkodásának idején a banbergi örökségért folytatott harcban (1246 – 1278) telt el.

Jelen monográfiának alapvető ambíciója megválaszolni három kutatási témakört Béla királyi herceggel és közép-európai politikai tevékenységével kapcsolatban: 1. Béla herceg születési évének pontos meghatározása; 2. Béla herceg tervezett és megvalósult házassága; 3. Béla herceg uradalmának kiépítése a 13. század hatvanas éveitől 1269-ig, haláláig.

Minden hozzáférhető adat és tudományos irodalom elemzése után a szerző arra a következtetésre jutott, hogy Béla királyi herceg csak a 13. század negyvenes éveinek végén született, 1249-ben. Ezzel helyesbíti a történészek többségének eddig publikált véleményét, akik Béla herceg születését közvetlenül a tatárjárás utáni évekre (1242 – 1245) teszik.

IV. Béla a 13. század ötvenes éveinek felétől kereste fiatalabbik fia számára a megfelelő feleséget. A hozzáférhető források áttanulmányozása után az a véleménye a szerzőnek, hogy Béla herceg tervezett esküvőjének Banbergi Gert-rúddal vagy egy néven nem nevezett mongol hölgygel nincs semmilyen reális alapja. De források dokumentálják IV. Béla törekvését, hogy fiatalabbik fiát összeházasítsa IV. Ince pápa unokahúgával. Ez az összeköttetés nem valósult meg. Tíz évvel később, 1264. év derekán, megtörtént Pozsonyban az esküvő. Már a bécsi békeszerződésből 1261 márciusából, amit a második cseh-magyar háború (1258 – 1260) és a kressenbrunnei csata (1260. július 12.) után kötöttek meg, következett, hogy Béla herceg feleségül veszi az Askan-házbeli III. Otto, brandeburgi őrgróf leányát, aki egyúttal II. Přemysl Ottokár unokahúga volt. A brandenburgi uralkodó család a banbergi örökségért folytatott háború idején a cseh és osztrák uralkodó II. Přemysl Ottokár legfontosabb és legbefolyásosabb szövetségese volt. Jelentőségének megfelelően pompás esküvője volt az Askan-házbeli Kunigundának és Béla hercegnek. A monográfia közlése az eddigi legrészletesebb és legteljesebb analízisét a kulcsfontosságú forrásnak, amely ezzel az eseménnyel foglalkozik a – Steirische Reimchronik-nak, valamint további, főleg elbeszélő forrásoknak az adatait.

A szerző tág teret biztosított a 13. század hatvanas éveinek, amikor Béla herceg horvát-szlavón bánként lépett fel. A hozzáférhető levéltári források elemzése nagyrészt igazolta az eddigi feltételezéseket, miszerint Béla herceg

hatáskörébe a délnyugati vármegyéken kívül, amelyek a horvát – szlavón területen voltak, 1264-ben további jelentős határmenti vármegyék kerültek. A IV. Béla által fiatalabb fiának nyújtott donációkról azért tudunk, mert ezeket IV. Orbán pápa többször is megerősítette. A horvát-szlavón vármegyéken kívül az ország délnyugati részén a következő vármegyékről volt szó: Nyitra, Pozsony, Mosony, Sopron, Tolna, Baranya, Somogy, Zala, Vas és Verőce. Ezek mind a Magyar királyság nyugati határán helyezkedtek el. Béla hatáskörét tehát a megyék összefüggő övezete alkotta a II. Přemysl Ottokár által igazgatott területek határvidékén.

Noha Béla herceg az oklevelekben a 13. század hatvanas éveinek közepétől horvát-szlavón bánként szerepel, reálsan ezt a fontos regionális funkciót csak 1268-tól töltötte be. Valószínű, hogy ebben az időben lett nagykorú. Politikájában a következőkben másolta az apja IV. Béla által bevezetett hatalomgyakorlást. Béla herceg hatalomgyakorlásáról lehetetlen véleményt formálni, mivel a horvát-szlavón bán funkcióját csak körülbelül egy évig gyakorolta. 1269-ben ugyanis váratlanul meghalt.

[По-руски]

Хорватско-славонский воевода Бело (1249–1269) – младший сын венгерского короля Белы IV и его супруги Марии Ласкарины – не относится к наиболее известным фигурам средневековой венгерской истории. Неполных два десятилетия его жизни были отмечены сложной политической ситуацией в географическом пространстве центральной Европы, которая практически в течение всей жизни Белы сотрясалась в так называемой войне за Бабенбергское наследство (1246–1278). Основной целью данной монографии является дать ответ на три исследовательских вопроса, касающихся жизни хорватско-славонского воеводы Белы и его политической деятельности в центральноевропейском пространстве: 1) определение точной даты рождения воеводы Белы; 2) вопрос планируемых свадеб и состоявшейся свадьбы; 3) формирование его домена с начала 60-х годов XIII века вплоть до его кончины в 1269 г.

На основе анализа имеющихся доступных источников и научной литературы автор приходит к выводу, что хорватско-славонский воевода Бело родился в конце 40-х годов XIII века, а точнее в 1249 г. Автор уточняет таким образом ранее сделанные выводы исследований большинства историков, относивших рождение Белы к периоду непосредственно после вторжения монголов в Венгерское королевство (1242–1245).

С середины 50-х годов XIII века король Бела IV занимался выбором подходящей супруги для своего младшего сына. На основе анализа доступных источников автор пришел к выводу, что размышления о планируемой свадьбе воеводы Белы с Гертрудой Бабенбергской, а также с неназываемой по имени представительницей одного из монгольских племен ничем не подтверждаются. Источники однако подтверждают стремление Белы IV женить своего младшего сына на неназванной племяннице Папы Римского Иннокентия IV. Но это намерение однако в конечном счете не осуществилось. Десятилетия спустя, в середине 1264 года близ Братиславы состоялась свадьба. После Венских мирных соглашений, принятых в марте 1261 года после второй чешско-венгерской войны (1258 – 1260) и битвы при Крессенбрунне (12 июля 1260), стало очевидным, что воевода Бело женится на дочери Бранденбургского маркграфа Оты III из Асканской династии, являвшейся также племянницей Премысла Отакара II. Представители Бранденбургского правящего рода в период войны за наследство относились к наиболее важным и влиятельным союзникам чешского и австрийского правителя Премысла Отакара II. Этому их значению соответствовало всё великолепие свадьбы Кунигунды Асканской с воеводой Бело. В монографии автор приводит наиболее подробный и целенаправленный анализ ключевого источника об этом событии – *Steirische Reimchronik* – и других источников, прежде всего нарративного характера.

Значительное место автор уделяет периоду 60-х годов XIII века, когда Бело выступает уже как хорватско-славонский воевода. На основе анализа доступных дипломатических источников в значительной степени были подтверждены имеющиеся сведения о том, что кроме юго-западных венгерских комитатов, находящихся на территории хорватско-славонского воеводства, воеводе Бело стали принадлежать с 1264 года также и другие обширные пограничные комитаты. Об этих донациях нам известно, что их передача от Белы IV своему младшему сыну неоднократно подтверждалась Папой Римским Урбаном IV. Кроме хорватско-славонских комитатов на юго-западе региона речь шла также о Нитранском, Братиславском, Мошонском, Шопронском, Толнянском, Баранском, Шомодском, Залянском, Железноградском и Вировитицком комитатах. Все они находились на юго-западной границе Венгерского королевства. Владения Белы таким образом представляли собой целостный пояс комитатов, тянувшийся вдоль всей границы Венгрии с землями под властью Премысла Отакара II.

Хотя Бело значился в грамотах как хорватско-славонский воевода начиная с первой половины 60-х годов XIII века, однако реально властные полномочия по исполнению этой важной функции региональной

венгерской администрации он возложил на себя лишь в 1268 г. Именно в это время с большой долей вероятности он достиг совершеннолетия. В своей политике впоследствии он в значительной мере копировал способ правления своего отца – короля Бело IV. Однако составить представление о способе правления Бела затрудняет тот факт, что самостоятельно он исполнял функцию хорватско-славянского воеводы лишь на протяжении около одного года. Уже в 1269 г. он скончался.

[ENGLISH]

The Croatian-Slavonian Duke Bela (1249 – 1269), the younger son of the Hungarian king Bela IV and his wife of many years, Maria Laskarina, is not one of the more prominent figures of medieval Hungarian history. The entire period of his short life which lasted less than two decades was troubled by the complicated political situation of Central Europe which was caught up in the so-called Babenberg succession feud (1246 – 1278). The principal aim of this book was to answer three questions concerning the life of the Croatian-Slavonian Duke Bela and his political activities in Central Europe: 1. The determination of the Duke's exact year of birth; 2. The question of arranged marriages and the Duke's own marriage; and 3. The building of his own domain from the beginning of the 1260s to the end of his life in 1269.

Based on accessible sources and published studies of history, the author comes to the conclusion that the Croatian-Slavonian Duke Bela was born as late as the end of the 1240s, in 1249. Thus, he corrects the conclusion of most historians who place the date of Bela's birth immediately after the Mongolian invasion of the Hungarian kingdom (1242 – 1245).

Around the 1250s King Bela IV resolved the issue of securing a wife for his younger son. On the basis of his examination of accessible information, the author comes to the conclusion that an arrangement of the marriage of Bela to Gertrude Babenberg or to an unnamed member of a Mongolian tribe is unfounded. Instead, the examined sources show that Bela IV attempted to arrange a marriage between his son and an unnamed niece of Pope Innocent IV which did not come to fruition. Almost a decade later, in the middle of 1264, Bela was married in Bratislava. Based on Vienna peace agreements from as early as 1261 which were concluded after the second Bohemian-Hungarian War (1258 – 1260) and after the Battle of Kressenbrunn (July 12, 1260), it turns out that that the arrangement was for Duke Bela to

marry the daughter of Otto III, Margrave of Brandenburg, from the House of Ascania, who was also the niece of Ottokar II of Bohemia. At the time of the Babenberg feud, the representatives of the ruling Babenberg family belonged to the most important and influential allies of the Bohemian and Austrian ruler, Ottokar II of Bohemia. The lavish wedding of Kunigunde of Brandenburg to Duke Bela was befitting the status of their families. The author provides the most detailed and comprehensive analysis of the *Steirische Reimchronik*, the key source of this marriage arrangement to date, and other historical sources.

The author also extensively covers the 1260s, when Bela had already assumed the position of Duke of Croatia-Slavonia. On the basis of his analysis of available diplomatic materials, he is able to confirm earlier findings that show that in addition to south-western Hungarian counties located in the Croatian-Slavonian territory, in 1264 Duke Bela was given other extensive bordering territories. We know of these conferrals because Bela IV's gifts to his younger son were confirmed several times by Pope Urban IV. Apart from the Croatian-Slavonian counties in the south-western part of the country. The additional areas included the Nitriensis, Posoniensis, Mosoniensis, Tolnensis, Baranyensis, Simigiensis, Castriferrei (Ferrum Castrum) [comitatus de] Olcha counties. They were all located on the western border of the Hungarian kingdom. Bela's lands therefore comprised a continuous belt, which stretched along the entire border of Hungary adjacent to the territories under the administration of Ottokar II of Bohemia.

Even though the documents refer to Bela as the Croatian-Slavonian Duke from the mid 1260s, in reality he assumed command of this important Hungarian administrative regional function only in 1268. It is most likely that this was when he reached adulthood. In his policies, he copied to a large degree the direction of his father, King Bela IV. The view of Bela's manner of governing, however, is inconclusive given that he held the position for only about one year. He died in 1269 at the young age of twenty.

Menný register

A

Abb, Gustav 73
Abel, Otto 49
Abrahám, uhorský šľachtic 107
Adamovič, Viktor 25
Alberic z Trois-Fontaines, francúzsky
kronikár 53
Albert Hont-Poznan, uhorský šľachtic
104
Alexander IV., pápež 67, 150
Alexander Tibold, uhorský šľachtic
108, 145 – 146
Alexander, chorvátsko-slavónsky bán
54
Alexander, uhorský šľachtic 89
Alžbeta Durínska, dcéra Ondreja II.
158, 164
Alžbeta, dcéra Bela IV. 49 – 51, 59
Alžbeta, dcéra Štefana V. 82
Alžbeta, manželka Štefana V. 47
Andrej, uhorský šľachtic 110
Anjouovci, neapolská panovnícka
dynastia 46, 99
Anna, dcéra Bela IV. 48 – 50, 52, 55,
59, 68, 71, 81 – 82, 86, 101 – 102,
116, 118, 126
Antwerp, John Fine van 37, 82, 87, 91
Arndt, Wilhelm 151
Arpádovci, uhorská panovnícka
dynastia 11 – 12, 33, 42, 46,
49 – 50, 53, 55, 59, 66, 68, 71, 76,
78, 80, 87 – 88, 94, 96 – 97, 99,
102, 105 – 106, 114, 116, 126

Askánska dynastia, brandenburská
panovnícka dynastia 13, 43, 68,
71, 76, 116

B

Babenbergovci, rakúska a štajerská
panovnícka dynastia 34, 42
Baboničovci, uhorský šľachtický rod
103, 119
Barabás, Gábor 36, 72, 87 – 88, 105
Bartolomej, uhorský šľachtic 107
Bassi, Urban 27
Battista, Francesca 85
Baumann, Franz Ludwig 51
Belo III., uhorský kráľ 46, 87
Belo IV., uhorský kráľ 11 – 13, 21,
27 – 28, 30, 33 – 37, 39, 41 – 43,
45 – 56, 59, 61 – 63, 65 – 68,
70 – 111, 113 – 119, 123 – 132,
135, 137 – 138, 143, 145, 147,
149 – 167
Belo, chorvátsko-slavónsky vojvoda
11 – 13, 21, 25 – 26, 28, 30,
33 – 37, 43, 45 – 46, 54 – 55,
57, 59 – 63, 65 – 68, 70 – 75,
78 – 81, 83 – 111, 113 – 119, 123,
125 – 126, 128 – 132, 135 – 136,
138 – 139, 143, 145, 147, 149 – 166
Belo, mačviansky vojvoda 48, 49, 59,
81, 96, 102
Benedikt, železnohradský župan 98
Berislav Tibold, uhorský šľachtic 108

Bernard II. Sponheimský, korutánsky vojvoda 95
Bertold z Emmerbergu, rakúsky šľachtic 77
Bielowski, August 47, 111, 149, 166
Bláhová, Marie 25
Boček, Antonín 22
Böhmer, Johann Friedrich 22, 29, 66
Bok, Václav 31
Boleslav II. Pobožný, veľkopoľský vojvoda 52, 83
Boleslav V., malopoľský vojvoda 47, 52, 87, 102
Božena, sestra Přemysla Otakara II. 68, 70, 72 – 73, 116, 153, 164
Bradács, Gábor 36, 54
Brodkorb, Clemens 73
Brunner, Karl 28
Bruno zo Schauenburgu, olomoucký biskup 73, 77, 153
Buza, kantor Záhrebskej kapituly 90, 136, 148

C

Csepregi, Ildikó 53
Czinár, Maurus 20

Č

Čák Hahód, zaliánsky župan 98
Čák, mošonský župan 98
Čákovci, uhorský šľachtický rod 79 – 80, 83, 92 – 93, 98, 102, 111

D

Daniel Romanovič 51, 78, 80 – 81
Deér, Josef 56
Demeter Čák, uhorský šľachtic 98
Demeter, kancelár Kunigundy Askánskej 109, 119, 137

Denis, zaliánsky župan 98
Dickenmann, Ernst 37, 91, 109
Dienst, Heide 42, 67
Dietmar z Wiessenecku, štajerský ministeriál 49
Dimnik, Martin 48
Dionýz Túrje, uhorský šľachtic 88
Dobner, Gelasius 28
Dominik, baranský župan 110
Domokoš Ratold, uhorský šľachtic 82
Dragičin, libertín Bela IV. 105
Dragún Gutkeled, uhorský šľachtic 54
Drahoš, Zdeněk 73
Dušková, Sáša 21, 66, 69

Ď

Ďula Kán, uhorský šľachtic 84

E

Egíd Tibold, uhorský šľachtic 108, 145 – 146
Emler, Josef 29, 69
Engel, Pál 37, 41 – 42, 50, 65, 68, 79, 87, 89, 93
Ernest I. Ákoš, nitriansky župan 83, 97 – 98
Érszegi, Géza 89

F

Farkaš, chorvátsky šľachtic 103
Fejér, György (Georgius) 19 – 20, 55 – 56, 62, 67, 69 – 71, 84, 87, 89, 91 – 94, 110, 123, 125 – 126, 128, 132, 137 – 138
Filip Túrje, ostrihomský arcibiskup 85, 100 – 101, 118, 129
Filip, požecký župan 97
Filip, záhrebský biskup 90, 98

Font, Márta 36, 72, 87 – 88, 105
Fridrich II., rakúsky a štajerský vojvoda
42, 62 – 66
Fridrich V. z Ptuj, štajerský ministeriál
54
Friedrich, Gustav 21
Fügedi, Erik 83

G

Gatz, Erwin 73
Gertrúda Babenberská, rakúska
a štajerská vojvodkyňa 27, 65, 115
Giry, Arthur 46
Gładkiewicz, Ryszard 36, 47
Gombos, Ferenc Albin 26 – 29, 46,
73, 85, 111, 149 – 156, 158 – 161,
164 – 166
Gondárová, Daniela 33, 62 – 63,
65 – 67, 86 – 87, 89
Gregor X., pápež 61
Grifina, vnučka Bela IV. 21, 86
Grzesik, Ryszard 36, 87 – 88
Gutolf von Heiligenkreuz, rakúsky
letopisec 28

H

Haubrichs, Wolfgang 31
Henrich Heinburský, rakúsky letopisec,
166
Henrich I. z Kószegu 48, 82, 90, 97
Henrich I. z Ostheerenu,
brandenburský biskup 73
Henrich IV., sliezsky vojvoda 77
Henrich XIII., dolnobavorský vojvoda
49 – 50, 71
Hermann, opát kláštora
v Niederaltaichu 51
Herrand z Kószegu, mošonský župan
98

Herucová, Angelika 35, 38, 55, 60, 86,
88, 93, 115
Hlaváček, Ivan 25
Hledíková, Zdenka 73
Hoensch, Jörg Konrad 34, 68, 94
Holder-Egger, Oswald 149, 153, 158
Homza, Martin 33, 35 – 38, 47, 51,
60, 65, 76 – 84, 87 – 88, 115
Hurbanič, Martin 37, 87

CH

Chaloupecký, Václav 34, 71, 74

I

Inocent IV., pápež 66, 115 – 116
Ivan Tibold, uhorský šľachtic 108
Ivančin, pohárnik vojvodu Bela ml.
95, 119

J

Ján Długosz, kronikár 94
Ján Drusma, uhorský šľachtic 110
Ján III. z Dražic, pražský biskup 73,
150, 153
Ján z Marignoly, kronikár 28 – 29, 69
Ján z Viktringu, kronikár 26 – 27, 29,
50
Ján, bosniatsky biskup 91
Ján, jobagión 109
Jan, Libor 73
Jansen Enikel, kronikár 92
Jolanta (Helena), dcéra Bela IV.
52 – 53, 59, 83
Juraj III. z Moslavy, uhorský šľachtic
84
Juraj zo Záhoria, chorvátsky šľachtic
109

K

Kapetovci, francúzska panovnícka
dynastia 46
 Karabič, Damir 45, 60
 Karol I. z Anjou, uhorský kráľ 50, 138
 Karol IV., český kráľ 28, 69
 Karol, uhorský šľachtic 95
 Katarína, dcéra Bela IV. 45 – 46, 59
 Katarína, vojvodkyňa z Andechs-
Merana 95
 Klaič, Vjekoslav 37, 96
 Klaniczay, Gábor 53
 Klebel, Ernst 29
 Klement IV., pápež 103, 137
 Klíma, Hermann 43, 51
 Knauz, Nándor 21
 Kolo, libertín Bela IV. 105
 Koloman Haličský, brat Bela IV.
36 – 37, 72, 87 – 88, 97, 105
 Konštancia, dcéra Bela IV. 51, 80
 Köpke, Rudolf 69, 73 – 75, 85, 111,
150 – 151
 Kowalczyk, Maria 94
 Kozma Tibold, uhorský šľachtic 108
 Kristián Babonič, uhorský šľachtic 103
 Kristó, Gyula 37, 67 – 68, 93, 98, 115
 Kristofer, uhorský šľachtic 108
 Kunigunda (Kínga), dcéra Bela IV. 47,
52, 59, 84
 Kunigunda (Kunhuta), manželka
Přemysla Otakara II. 47 – 49, 52,
68 – 72, 74, 81, 85 – 86, 116
 Kunigunda Askánska, manželka Bela ml.
13, 25, 30, 33, 35, 43, 47, 59, 68, 70,
72, 74, 76, 79, 85 – 86, 103, 114,
116, 119, 137, 153, 158, 164, 167
 Kusternig, Andreas 28
 Kuzmík, Jozef 26 – 31, 92

L

Ladislav IV., uhorský kráľ 34, 61, 84,
93, 111
 Ladislav Kán, sedmohradský vojvoda
79, 83, 84
 Ladislav, kninský biskup 103 – 104,
119, 144
 Ladislav, uhorský šľachtic 95
 Lapčaniovcí, uhorský šľachtický rod
95 – 96, 119
 Laszlovszky, József 41
 Lechner, Karl 34, 67
 Leopold Viedenský, kronikár 79, 84
 Leško II. Čierny 48, 86
 Lev Danielovič Haličský 51, 80 – 81
 Lhotsky, Alphons 42, 165
 Liechtensteinovci, rakúsky šľachtický
rod 30, 77
 Lindermayer, Thomas 76
 Ľudovít I. z Anjou, uhorský kráľ 138
 Ľudovít II., hornobavorský vojvoda
50, 71
 Lukačka, Ján 36, 98
 Luknich, Emeric 109

M

Malinovská, Nora 51
 Marek I. Čák, uhorský šľachtic 98
 Marek, Miloš 38
 Margita Uhorská (svätica), dcéra Bela IV.
49, 52 – 53, 59 – 60, 67, 92
 Margita, dcéra Bela III. 46
 Margita, dcéra Bela IV. 45 – 46
 Mária Laskarisová, uhorská kráľovná
11 – 12, 45, 47, 49, 52 – 53, 56,
59 – 60, 62 – 63, 89, 91, 93,
96 – 98, 101, 104 – 105, 113,
117 – 118, 126, 132, 135 – 136,
155, 159, 165 – 166
 Marsina, Richard 20, 25, 34, 38, 53,
56, 72, 88, 99

Martin, jobagi6n 108, 143
Matej Baboni6, uhorský ťľachtic 103
Matijevic, Mirjana Sokol 45
Matuť II. 6ák, uhorský ťľachtic
79 – 80, 83, 92, 98
Megyer, J6zsef 46
Meyer, Matthias 31
Michal Hont-Poznan, uhorský ťľachtic
104
Michal, ma6viansky vojvoda 48, 81, 96
Mika, Norbert 34, 42, 67, 80 – 81
Mikuláš zo Saint-Omer, francúzsky
rytier 46
Mikuláš, kancelár Petra Abu 95
Mikuláš, libertín Bela IV. 105
Mikuláš, uhorský ťľachtic 89
M6hring, Hanes 27
Mojť, taverník Bela ml. 88 – 89, 98, 119
Mojť, uhorský palatín 88, 98, 199
M6ric Pok, baranský ťľupan 83, 98
M6ller, Michael 26
Myko, uhorský ťľachtic 90

N

Nagy, Imre (Emericus) 20, 84, 104
Nogaj, mongolský chán 67
Novotný, Václav 38, 69, 82

O

Ondrej II., uhorský kráľ 41, 45, 67,
71, 87 – 88, 106
Ondrej III., uhorský kráľ 97
Ondrej, uhorský ťľachtic 62
Orságová, Zuzana 38, 67, 101
Otakar (Otacher) ťľtajerský, kronikár
13, 29 – 30, 35, 50, 72, 73 – 85,
116, 161
Oto II., bavorský vojvoda 49
Oto III., brandenburský markgr6f 13,
47, 68, 70, 116, 149, 151 – 157,
160, 162, 164, 166

Oto z Liechtensteinu 30, 77
Oto z Lonsdorfu, pasovský biskup 70

P

Palacký, Frantiťek 20, 85
Palko, Jakub 25, 35 – 36, 50, 54, 66,
70, 80, 83, 86 – 88, 92 – 94, 96, 99,
102, 104
Pavol, uhorský ťľachtic 108
Pavol, vesprémsky biskup 99, 118, 128
Pertz, Georg Heinrich 48
Peter Aba, kráľovský stolník 95, 98
Peter Baboni6, uhorský ťľachtic 103
Peter I. 6ák, uhorský ťľachtic 79, 84,
92 – 93, 98, 111
Peter, 6azmiansky prepoť 110
Peter, libertín Bela IV. 105
Peter, záhrebský arcidiakon 119, 137
Péterfi, Bence 53
Pez, Hieronym 27, 31, 73, 152, 154
Pferschy, Gerhard 36
Piastovci, poľská panovnická dynastia
47 – 48, 52, 84, 86, 102
Pius XII., pápeť 53
Potthast, August 23, 26 – 28, 31,
48, 67, 96 – 97, 99 – 102, 123,
125 – 126, 128 – 132
Pražák, Richard 52 – 53
Pribislav, uhorský ťľachtic 108, 145
Prijezda I. Kotromani6, bosniansky
bán 83
Procházková, Nataťa 36, 87 – 88
Prothasius, kust6d Záhrebskej kapituly
90, 136
Přemysl Otakar II., moravský markgr6f
a 6eský kráľ 12, 25, 33 – 34, 43,
47 – 50, 52, 65 – 66, 68 – 75,
77 – 78, 81, 85 – 86, 92, 95, 98,
102, 107, 116 – 117, 150
Přemyslovci, 6eská panovnická
dynastia 33, 66, 68, 76, 116

R

- Rastislav Černigovský 48, 52, 68, 78,
81, 116, 118
Reynold, uhorský šľachtic 95
Roháč, Peter 35, 65, 68
Roland Aba, šopronský župan 98
Roland I. Ratold, chorvátsko-slavónsky
bán 82 – 83, 95 – 96, 103 – 104,
143 – 144
Roland, mošonský a zaliansky župan
98
Roland, severínsky bán 83
Roman Danielovič Haličský 27, 65
Röpell, Richard 52, 111
Ross, James Sweeney 45
Rubin, Miri 53

S

- Sagud, uhorský šľachtic 90 – 91
Sălăgean, Tudor 48
Samson, ninský biskup, 110
Sasinek, František Vítazoslav 38, 62,
73, 107, 113
Seemüller, Joseph 50, 70, 72 – 84,
111, 161 – 164
Scheffer Boichorst, Paul 53
Schmale, Franz Josef 27
Schneider, Fedor 29, 49 – 50,
156 – 158
Smaragd, bratislavský prepošt 66, 115
Smaragd, kaločský arcibiskup 85
Smičiklas, Tadija 21, 54, 61 – 62, 70,
84, 88, 90 – 91, 95 – 96, 103 – 105,
108 – 110, 123, 125 – 126, 128,
130 – 132, 135, 137 – 138, 143,
145, 147
Solymosi, László 89
Sommerlechner, Andrea 27
Sprandel, Rolf 31
Sroka, Stanisław Andrzej 38, 60, 65
Stelzer, Winfried 29

- Strauch, Philipp 92
Szentpétery, Imre (Emericus) 22,
42, 46, 55, 61, 66, 84, 88 – 89,
102 – 103, 105 – 106, 109, 110,
123, 126, 137, 147, 155
Szócs, Tibor 38, 60, 62 – 63, 82
Szwarga, Kazimierz 47

Š

- Šalamún Tibold, uhorský šľachtic
108, 145
Ščegen, libertín Bela IV. 105
Šebánek, Jindřich 21, 66, 69
Štefan Čák, bratislavský
a železnohradský župan 98
Štefan Dragutin, syn Štefana Uroša II.
81
Štefan Drusma, nosič meča Bela ml.
110, 119
Štefan Gutkeled, chorvátsko-slavónsky
bán 54, 82, 88, 95, 104, 119, 143
Štefan I. Wittelabach, dolnobavorský
vojvoda 50
Štefan I., uhorský kráľ 41, 53, 106
Štefan Uroš I., srbský kráľ 78, 82
Štefan Uroš II., srbský kráľ 81 – 82
Štefan V. 11 – 12, 21, 28, 30, 33 – 35,
43, 45, 47 – 50, 52 – 56, 59, 61,
67 – 72, 78 – 86, 88 – 91 – 102,
105 – 111, 114 – 115, 117 – 119,
123, 125, 128 – 129, 132, 136, 143,
147, 157, 159 – 160, 163, 165 – 166
Štefan, uhorský šľachtic 89
Štefan, záhrebský dekan 90, 136

T

- Teodor Laskaris 45
Theiner, August 21, 55, 61, 66,
96 – 97, 99 – 102, 123, 125 – 126,
128 – 132, 137

Thomas Ebendorfer, kronikár 42, 165
Tihányiová, Monika 38, 60
Tobiáš, prepošť Záhrebskej kapituly
90, 95, 119, 136
Tomassina Morossini, chorvátsko-
-slavónska vojvodkyňa 97
Tomáš z Moslavy, uhorský šľachtic 84
Tomáš zo Splitu, kronikár 45, 60, 63
Tomáš, jobagión 103
Tomáš, kancelár Bela IV. 103, 108
Tomáš, uhorský šľachtic 105
Tricht, Filip van 46
Tyburk, chorvátsko-slavónsky bán 54

U

Ulrich III., korutánsky vojvoda 77, 93,
152, 157 – 158
Ulrich, seckauský biskup 93
Unterkircher, Franz 27
Urban IV., pápež 96, 99 – 102, 118,
123, 125 – 126, 128 – 132

V

Václav I., české knieža 72, 150
Václav I., český kráľ 49, 65, 73
Vaníček, Vratislav 38, 50, 68 – 69, 78,
86
Varga, Gábor 37, 42, 60, 65, 68
Viliam zo Saint-Omer, francúzsky
rytier 46

Vojtech, libertín Bela IV. 105

W

Waitz, Georg 50
Wattenbach, Wilhelm
27 – 28, 43, 48 – 50, 55,
73 – 74, 85, 92 – 93, 111,
151 – 152, 155 – 156, 159 – 160
Weltin, Max 28
Wentz, Gottfried 73
Wenzel, Gusztáv 20, 46, 61, 69,
102, 106, 108 – 109, 111, 123,
125 – 126, 130 – 131, 143, 145, 147
Wertner, Mór 37, 60
Wittelsbachovci, bavorská panovnícka
dynastia 49 – 50

Z

Záborský, Jonáš 38, 67, 92 – 93, 107,
113
Zahn, Joseph von 27
Zsoldos, Attila 36, 38, 43, 54 – 56,
62, 71, 79 – 80, 82 – 85, 88, 91,
94 – 95, 97 – 98, 102, 110, 115
Zupka, Dušan 53

Ž

Žemlička, Josef 34, 52, 66 – 68, 71,
75, 86

Miestny register

A

Abraam, Maďarsko 89
Anglické kráľovstvo 26

B

Barana (Baranya), župa v Maďarsku
97 – 98, 100, 110, 117, 125, 131
Bavorské vojvodstvo 45, 50
Belehrad, Srbsko 48
Blaguša, Chorvátsko 108, 143 – 145
Blatnohrad, Maďarsko 30
Bologna, Taliansko 28
Bosniansky banát 81, 101 – 102
Brandenburské markgrófstvo 13, 74,
111, 151 – 157, 160, 162
Bratislava, Slovensko 28, 33, 47, 55,
62, 68, 70 – 74, 86, 90, 94, 96 – 97,
100, 116 – 117, 123, 130, 137
Budín, Maďarsko 43, 52, 79, 105

C

Csepel, dunajský ostrov 55

Č

Čáslav, Česko 72 – 73, 150
Čazma, Chorvátsko 90, 110
Červenik, Chorvátsko 104
České kráľovstvo 21, 70

D

Dalmácia, Chorvátsko 46, 52, 61, 89,
107 – 108, 113, 138 – 139, 143,
145, 147
Dunaj, rieka 52, 55, 101, 118, 151,
153
Durínsko, Svätá ríša rímska 74, 77
Dürnkrot, Rakúsko 30, 80

E

Enns, Rakúsko 66

F

Florencia, Taliansko 28
Francúzske kráľovstvo 26

G

Gorjany, Chorvátsko 110
Göss, Rakúsko 77
Gostović, Chorvátsko 107
Grbovnik, rieka 90
Gýmeš, Slovensko 62

H

Hainburg (an der Donau), Rakúsko 65
Haličské kniežactvo 51
Heiligenkreuz, Rakúsko 27 – 28, 55
Hron, rieka 109

CH

Chebsko 71
 Chorvátsko-slavónske vojvodstvo
 12 – 13, 36 – 37, 54, 60, 62 – 63,
 68, 71, 82, 87 – 90, 94, 97, 101,
 105 – 107, 117 – 118, 119, 126,
 132, 135, 143

I

Isaszeg, Maďarsko 43 – 44, 55, 79, 83,
 99, 102

J

Jadranské more 159
 Jedenspeigen, Rakúsko 30, 80
 Jelšavec, rieka 109, 147

K

Kalnik, Chorvátsko 103, 108
 Kaloča (Kalocsa), Maďarsko 85
 Kašina, Chorvátsko 108
 Klis, Chorvátsko 52
 Komor, Chorvátsko 105
 Koprivnica, Chorvátsko 105
 Korutánske vojvodstvo 71, 74, 93
 Kranské markgrófstvo 71, 117
 Kressenbrunn (Groißenbrunn),
 Rakúsko 27, 30, 43 – 44, 47, 51,
 54, 69, 71, 74, 89, 93, 117, 135, 150
 Kumur, Chorvátsko 108

L

Lambach, Rakúsko 27
 Leoben, Rakúsko 26, 77
 Lepled, Maďarsko 110
 Litava, rieka 27, 42, 44, 66, 74

M

Mačviansky banát 48, 74, 81 – 82, 87,
 97, 101, 118
 Malopoľské vojvodstvo 47
 Margitin ostrov, Budapešť, Maďarsko
 52, 55, 154, 158
 Meissensko, Svätá ríša rímska 74, 77
 Melk, Rakúsko 26
 Mníchov (München), Nemecko 22
 Morava, rieka 94
 Moravské markgrófstvo 72, 75, 117,
 150
 Mošonský komitát, Maďarsko 96, 98,
 100, 117, 123 – 124, 130

N

Nitra, Slovensko 30, 71, 96 – 98, 100,
 117, 123 – 124, 130
 Nové mesto nad Váhom, Slovensko
 101
 Nové Pole, Chorvátsko 108
 Nový Dvor, Chorvátsko 103

O

Ostrihom (Esztergom), Maďarsko 11,
 47, 106, 109, 111, 149, 151, 154,
 158 – 159, 166

P

Piliš, Maďarsko 101, 118
 Pittensko, oblasť v Rakúsku 66
 Pohronský Ruskov, Slovensko 109
 Pottenburg, Rakúsko 73, 160
 Požega, Chorvátsko 97, 98, 100, 104,
 109, 117, 126, 132, 145
 Praha, Česko 48, 59, 85, 150 – 151, 153
 Pyrenejský polostrov 26

R

Radstadt, Rakúsko 93
 Rakúske vojvodstvo 19, 28, 34,
 42 – 43, 50, 55, 66 – 67, 71 – 72, 75,
 77, 79, 117, 150, 155, 157, 165, 167
 Raška 81, 138
 Regensburg, Nemecko 160
 Rím, Taliansko 103, 123, 125,
 127 – 135, 137
 Rodvanč, Chorvátsko 104

S

Salzburg, Rakúsko 93
 Sasko, Svätá ríša rímska 74, 77
 Sáva, rieka 37, 108
 Sedmohradské vojvodstvo 54, 70 – 71,
 74, 82 – 84, 87 – 89
 Seligenthal, Nemecko 50
 Slaná, rieka 41 – 43, 46
 Split, Chorvátsko 46
 Srbské kráľovstvo 74, 81, 85, 157, 166
 Starý Sonč, Poľsko 47, 52
 Steyer, Rakúsko 66
 Stoličný Belehrad (Székesfehérvár),
 Maďarsko 50
 Svätá ríša rímska 12, 22, 41, 72, 114,
 116

Š

Šariš, hrad, Slovensko 79
 Šomod, Maďarsko 90, 97 – 98, 100,
 110, 117, 125, 131
 Šopron, Maďarsko 96, 98, 100, 117,
 123 – 124, 130
 Štajerské vojvodstvo 19,
 26 – 27, 34 – 35, 42 – 43, 49 – 50,
 54 – 55, 65 – 68, 71 – 72, 75,
 77, 82, 87 – 89, 91, 93, 99, 115,
 117 – 118, 157 – 158

T

Tolna, Maďarsko 89, 97 – 98, 100,
 117, 125, 131
 Travennsko, oblasť v Rakúsku 66
 Trnava, Slovensko 38

U

Uhorské kráľovstvo 12 – 13, 19, 21,
 25, 28, 33, 35, 36 – 38, 41, 44 – 45,
 48, 50 – 53, 55 – 56, 59 – 61,
 66 – 67, 70 – 72, 74, 78 – 79,
 81 – 82, 84 – 88, 91 – 92, 95, 96,
 98 – 100, 102, 104, 106 – 107, 109,
 113 – 119, 124 – 126, 128 – 132,
 136 – 139, 147 – 160, 164 – 167

V

Varaždín, Chorvátsko 105
 Vesprém (Veszprém), Maďarsko 52
 Vidin, Bulharsko 91
 Viedeň (Wien), Rakúsko 68, 73 – 74,
 85, 99, 161, 165 – 166
 Viedenské Nové mesto (Wiener
 Neustadt), Rakúsko 66
 Virje, Chorvátsko 105
 Virovitica, Chorvátsko 100, 118, 131
 Vladimírske kniežactvo 138
 Voršod, Maďarsko 88
 Vratislav (Wrocław), Poľsko 74, 77
 Vurgovec, Chorvátsko 108, 143
 Vyšehrad, Maďarsko 101, 103, 118,
 137

W

Wels, Rakúsko 50

Z

Záhreb, Chorvátsko 12, 61, 82,
89 – 90, 104, 108, 118 – 119, 135,
138, 141, 143, 145, 147
Zala, župa v Maďarsku 12, 97 – 98,
100, 117, 125, 131, 144

Zvolen, Slovensko 51

Ž

Železný hrad (Vasvár), župa
v Maďarsku 97 – 98, 100

EDIČNÁ POZNÁMKA

Autor a vydavateľ ďakujú za spoluprácu a pomoc, ktorou prispeli k vydaniu tejto knihy, týmto osobám a ustanovizniám: Vladimír Bubrin (Toronto ON), Mirella De Martini (Vicenza), Evgenij F. Firsov (Moskva), Imre Fühl (Budapest), Branimir Kalebić (London), Anna Maglioni (Torino), Klára Mészárosová, John Minahane (Dublin), Tihomira Mršić (Zagreb), Stanislava Moyšová, Gregor Papuček (Budapest), Štefan Parák (Liestal), Jozef M. Rydlo, Jana Tináková, Imrich Tóth (Paris), Ladislav Vančo, Univerzitná knižnica v Bratislave.

Jakub Palko

Kráľovič Belo

(1249 – 1269)

Dux totius Sclavoniæ, Dalmaciæ et Croaciæ

Edícia LIBRI HISTORIÆ SLOVACIÆ,
ktorú založil a rediguje Jozef M. Rydlo
XVI. zväzok série *Monographiæ*

Jazyková redaktorka Eva Šichtová
Sadzba Matúš Brilla
Prebal, väzba a grafická úprava Ladislav Vančo

Vydalo o. z. Slovenské dejiny v spolupráci
s o. z. Libri Historiæ
ako 57. publikáciu edície LHS

Prvé vydanie
Bratislava 2022
224 strán

Made in Slovakia

ISBN 978-80-973729-4-1

Vo vedeckej edícii
LIBRI HISTORIÆ SLOVACIÆ / LIBRI HISTORIÆ EUROPÆ,

ktorú v jubilejnom roku 2000 založil Jozef M. Rydlo
a ktorej odbornými garantmi sú
Slovenský ústav v Ríme
a Katedra slovenských dejín
Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave
vyšli doteraz v 7 sériách

(SCRIPTORES, MONOGRAPHIÆ, MEMORIÆ,
ARTES & LITTERÆ, ECCLESIA, FONTES, JUDÆICA)
tieto zväzky:

SCRIPTORES

- Štefan Vragaš: *V službe ducha*. – 2001.
- Jozef Špirko: *Dejiny a umenie očami historika*. – 2001.
- *Biskup Michal Buzalka : zborník príspevkov z vedeckej konferencie pri príležitosti 40. výročia úmrtia Michala Buzalku, ktorá sa konala v Bratislave 7. decembra 2001*. – 2002.
- Ladislav Hanus: *O kultúre a kultúrnosti*. – 2003.
- *Renovatio spiritualis : jubilejný zborník k 70. narodeninám arcibiskupa Jána Sokola, prvého metropolitu Slovenska*. – 2003.
- Vševlad Jozef Gajdoš: *V tichu kláštorov a knižníc*. – 2004.
- Celestín Lepáček: *Františkánsky prínos do slovenskej kultúry*. – 2005.
- Jozef M. Rydlo: *Fidei et Patriæ : jubilejník na počesť 80. narodenín Františka Vnuka / Essays in honour of František Vnuk on the occasion of his 80th birthday*. – 2008.
- Agostino Visco: *Literárne dielo [1] : slovakistické state slovenského exulanta v Taliansku*. – 2008.
- Agostino Visco: *Opera letteraria [2] : gli scritti di slovachistica dell'esule slovaco in Italia*. – 2008.
- *Bzovík : jubilejník k 75. narodeninám veľkodušného človeka Jána Hnilicu, člena Slovenského ústavu*. – 2011.
- Matúš Kučera: *State a články k slovenskému stredoveku*. – 2012.
- *In verbo autem tuo : jubilejník k 70. narodeninám slovenského biblistu Jána Ďuricu SJ*. – 2013.
- Richard Marsina: *Ku koncepcii a vývoju slovenskej historiografie*. – 2013.
- Jozef M. Rydlo: *Parlamentné prejavy : Národná rada Slovenskej republiky 2006 – 2010 (4. volebné obdobie)*. – 2016.
- Ján Kačala – Jozef M. Rydlo: *Henrich Bartek v slovenskej jazykovede a kultúre : súbor štúdií*. – 2017.

- *Scripti vobis* [I] : výber z celoživotného diela slovenského historika Milana S. Ďuricu. – 2018.
- *Scripti vobis* [II] : výber z celoživotného diela slovenského historika Milana S. Ďuricu. – 2017.
- *Scripti vobis* [III] : výber z celoživotného diela slovenského historika Milana S. Ďuricu. – 2017.
- *Scripti vobis* [IV] : výber z celoživotného diela slovenského historika Milana S. Ďuricu. – 2017.
- Jozef M. Rydlo: *Scripti vobis V : personálna bibliografia celoživotného diela slovenského historika Milana S. Ďuricu.* – 2020.
- František Vnuk: *Slovakia and Slovaks in Twentieth Century : Historical Essays and Studies.* – 2021.
- Jústín Dudáš – Monique Gay-Šmondřková – Ladislav Vančo: *Liberté et Patrie : mélanges offerts à Jozef M. Rydlo, membre de l'Institut slovaque.* – 2021.

MONOGRAPHIÆ

- Martin Homza: *Mulieres suadentes – Presviedčajúce ženy : štúdie z dejín ženskej panovníckej svätosti v strednej a vo východnej Európe v 10. – 13. storočí.* – 2002.
- František Vnuk: *Stopät'desiat rokov v živote národa : Slovensko v rokoch 1843 – 1993.* – 2004.
- Ľubomír Bosák – Patrik Kýška: *Svätý Gorazd – učený muž našej zeme.* – 2004.
- Jozef Haľko: *Rozbit' Cirkev – rozkolnícka Katolícka akcia : pokus o vytvorenie „národnej cirkvi“ v Česko-Slovensku 1949.* 2004.
- Jozef Kútnik Šmálov: *Kresťanská kultúrna orientácia : [výber z diela 2].* – 2005.
- Jozef Kútnik Šmálov: *Kresťanský stredovek Slovenska : [výber z diela 3].* – 2005.
- Ladislav Hanus: *Princípy kresťanskej morálky.* – 2007.
- Bystrík Bugan: *Svätý Bystrík.* – 2007.
- Ján Hnilica: *Literárne a gramatické dielo Jozefa K. Viktorina.* – 2009.
- Walter Brandmüller: *Šoa na Slovensku a Katolícka cirkev.* – 2013.
- Martin Homza a kol.: *Svätopluk v európskom písomníctve : štúdie z dejín svätoplukovskej legendy.* – 2013.
- Veronika Kucharská: *Ducissa : život kňažnej Hedvivy v časoch Jagelovcov.* – 2014.
- Eva Frimmová: *Rok 1515 v premenách času (na pozadí Bartoliného diela Odeporicon).* – 2015.
- František Vnuk: *Po úsvite súmrak : Slovensko 1945 – 1948.* – 2020.
- Jozef M. Rydlo: *Kresťanská filozofia dejín : katolík a história.* – 2021.

- Štefan Parák: *Švajčiarsko a prvá Slovenská republika (1939 – 1945) : politicko-hospodárske vzťahy dvoch malých štátov*. – 2022

MEMORIÆ

- Ladislav Hanus: *Pamäti svedka storočia*. – 2006.
- Karol Sidor: *Šesť rokov pri Vatikáne*. – 2012.
- Viliam P. Mihalovič: *Oživené spomienky*. – 2003.
- Eva Jankovičová-Joštiaková: *Môj život s Lacom : vo vyhnanstve v Argentíne*. – 2009.
- *Testimonium hoc verum est : kytica vďaky, obdivu a úcty slovenskému historikovi Milanovi S. Ďuricovi, čestnému členovi Slovenského ústavu, k jeho 90. narodeninám*. – 2015.
- Dominik Hrušovský: *Roztratených zbromažďovať : rozprávanie o mojom živote*. 2018.

ARTES & LITTERÆ

- Paľo Oliva: *Torzo literárneho diela : [1] básne, prózy, eseje, listy*. – 2004.
- Július Pašteka: *Literatúra ako svetlo*. – 2004.
- Jozef Kútnik-Šmálov: *Literárna kritika ako poznávanie a hodnotenie*. – 2004.
- Paľo Oliva [2]: *Tak umieral a žije básnik Paľo Oliva : [2] spomienky, korešpondencia, dodatky, dokumenty*. – 2004.
- *Andrej Žarnov (1903 – 1982) : zborník o živote a diele univerzitného profesora MUDr. Františka Šubíka*. – 2008.
- *Rudolf Dilong (1905 – 1986) : zborník o živote a diele básnika k jeho storočnici*. – 2009.
- Teofil Klas: *Z ozvukov krásy : výber z kultúrnej publicistiky*. – 2016.
- Matúš Marcinčin: *Karol Strmeň – krištál na zabudnutom ostrove*. – 2022

ECCLESIA

- František Vnuk: *Katolícka cirkev v 20. storočí na Slovensku a vo svete : s krátkym prehladom cirkevných dejín do roku 1900*. – 2006.

FONTES

- Martin Homza: *Uhorsko-poľská kronika : nedocenený prameň k dejinám strednej Európy*. – 2009.
- *Haličsko-volyňská kronika : neznáme rozprávanie o rodine kráľov a kniežat východo-strednej Európy v 13. storočí*. – 2019.

JUDÆICA

- Carol Iancu: *Mýty, na ktorých stojí antisemitizmus : od antiky po súčasnosť*. – 2014.

PRIPRAVUJEME:

- Jozef A. Mikuš: *Železné kruhy slovenskosti*, 1 – 2.
- Štefan Nábalka, *perla slovenského kňazstva*.
- Viliam Jablonický – Ladislav Vančo: *Sloboda a vlasť, I – II*.
- Lisa Guardová Nardiniová: *Tiso : tretí návrh*